

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ**

ДЕБЮТ
*Збірник тез доповідей студентів
історичного факультету*

Маріуполь – 2019

УДК 08 (063)

Дебют: Збірник тез доповідей студентів історичного факультету МДУ за результатами участі у Декаді студентської науки 2019 / За заг. ред. д.політ.н., проф. К.В. Балабанова, д.е.н., проф. О.В. Булатової. – Маріуполь, 2019. – 123 с.

Редакційна колегія: д.і.н., професор В.Ф. Лисак, к.і.н., доцент С.В. Новікова, к.політ.н., доцент Є.В. Рябінін, к.і.н., доцент Н.В. Гаврилова, к.і.н., доцент О.С. Манякіна, к.філос.н., доцент С.В. Янковський, к.і.н., доцент О.С. Цибулько, д.соц.н., професор Б.В. Слющинський.

Матеріали збірника висвітлюють результати науково-дослідної роботи студентів МДУ, які присвячені питанням історії, міжнародних відносин, політології, інформаційної, бібліотечної та архівної справи, філософії, соціології тощо.

Рекомендовано до друку та поширення мережею Інтернет Радою молодих вчених Маріупольського державного університету

Протокол № 5 від 27.02.2019.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль тез, опублікованих у збірнику.

© Маріупольський державний
університет, 2019

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

СЕКЦІЯ

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ»

УДК929.535:94(477.62-2Маріуполь)“189/191”

Арзаманов О. А.

СТАН ЗДОРОВ'Я ТА ХВОРОБИ УЧНІВ МАРІУПОЛЬСЬКИХ ГІМНАЗІЙ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЗВІТІВ ПОВІТОВОЇ ЗЕМСЬКОЇ УПРАВИ

Важливою подією в історії Маріуполя стало відкриття у 1876 році перших двох міських середніх учбових закладів: Александрівської чоловічій, та Маріїнської жіночої гімназій, яким судилося пропрацювати ще 43 роки. З їх появою велика частина міських дітей змогла отримати повноцінну середню освіту під керівництвом досвідчених педагогів. До наших часів збереглося багато матеріалу, що допомагає не тільки дізнатися про освітні тенденції того часу, але і краще зрозуміти умови міського життя, побут та проблеми місцевих жителів. До такого матеріалу відносяться звіти про стан здоров'я учнів Александрівської та Маріїнської гімназій за авторством видатного маріупольського лікаря Сергія Гампера, який не тільки наводив дані про проблеми зі здоров'ям учнів, але і намагався виявити їх причини.

Однією з основних причин хвороб учнів вважався їх матеріальний стан. Більшість з них були дітьми з бідних сімей, отже не могли отримати здорове харчування, необхідне для розвитку(що насамперед включало б такі продукти, як фрукти та молоко), жили в тісних умовах, та не могли собі дозволити дотримування багатьох правил гігієни(наприклад, майже не міняли брудний одяг через відсутність заміни). Також, як і інші жителі Маріуполя, учні страждали від кліматичних проблем: холодних зимових та осінніх вітрів, нестачі якісної питної води. До причин хвороб також можна було віднести і природною непосидючість учнів, через яку вони могли застудитися чи травмуватися [1,с.84].

Саме клімат спричиняв найбільш поширене серед дітей захворювання – застуду (звернення з яким були причиною підвищеного навантаження на медпункт гімназій восени та взимку). Хворих на простудні захворювання у чоловічій гімназії було 128 чоловік у 1893р., 194 – у 1896 р., 312 – у 1901 р., у жіночій гімназії – 197 за 1901р.[2, с.34; 3,с.86; 4, с.41; 5, с.88].

Другими за поширеністю можна вважати хвороби очей, більшість з яких і була спровокована недоліками у гігієні учнів(110 хворих на 1893р., 76 – на 1896р., 153 – на 1902 р.). Окремо було виділено проблему трахоми, задля боротьби з якою доктор особисто ізолював учнів від інших та проводив лікування у них на дому. Для профілактики трахоми та інших захворювань очей С. Гампер рекомендував виділити достатньо часу учням для вільного миття рук.[2,с.34;4,с.49;5,с.88]

Частими були і захворювання шкіри(знову з вищезгаданих причин). Хворіло на них 24 учня у 1895р., 62 – у 1901р., 88 – у 1902р.[3, с.86; 5,с.88].

Через відсутність правильного раціону харчування (зокрема м'яса,овочів та фруктів) багато учнів також страждало недокрів'ям(при огляді у 1901р. його виявили у 88 дітей – 22% з усього числа учнівАлександрівської гімназії, та у 29,9% учениць Маріїнськоїгімназії) [3,с.90; 4, с.43]

Після вищенаведених за поширеністю йшли кишкові, вушні хвороби та лихоманка(48, 42 та 46 хворих відповідно у 1902р.), причину яких все ще можна прослідкувати у відсутності належної гігієни та великих можливостях для зараження у тісних гімназичних приміщеннях [5, с.88]

Актуальною проблемою, як і зараз, були порушення у розвитку кісток. Наприклад, порушення у зрості грудної клітини були виявлені у 26% учениць Маріїнської гімназії, для виправлення чого С. Гамперр наголошував на необхідності замірити учнівські сидіння та замінити їх більш сприятливими для учениць. Але причиною 9,3% випадків цього порушення серед учениць було захворювання на рахіт у дитинстві, що може свідчити о загальній виснаженості та хворобливості міського населення [4,с.47].

Щодо захворюваності, зазвичай найбільшу частину встановлювали найчисельніші класи, та, часто, третій та четвертий, де учні зіткнулися із перехідним віком та стресом від переходу до більш серйозних занять [5,с.65].

Проблемною для здоров'я учнів С. Гампер вважав стару будівлю з її тісними (лише у двох із них провітрюваність перевищувала мінімальну норму у 7 кубометрів повітря на учня), та погано

освітленими (відношення світла до освітленої площі становило від 1:7 до 1:9 при нормі у 1:5) класами що провокувало респіраторні захворювання. Пічне опалення та відсутність вентиляції усередині класів ситуацію зовсім не покращувало. Щоб полегшити ситуацію, С.Гампер рекомендував виводити учнів на вулицю на великий перерві, під час якої провітрювати усю будівлю. Порушували гігієнічні норми також і вуличні дерев'яні туалети. Окрім цього були моменти, коли питну воду приходилось завозити із міського фонтану, а вона була вже зовсім не чистою. Проблемою була також відсутність на території гімназій достатнього місця для фізичних ігор, на користі яких для учнів Гампер часто наголошував. Ситуація дещо покращилась, коли гімназія у 1899 р. перейшла у спеціально відбудовану для неї будівлю, що знаходилась у більш здоровому верхньому районі міста. Але у новому приміщенні з'явилося і багато нових учнів, і проблема із заддушними класами так і не була цілком вирішена (об'єм повітря у приміщеннях першого та третього класу не досягав норми у 6-7 кубометрів на учня). Була проведена система центрального опалення, встановлені вентиляційні пристрої та новий туалет, що відповідав вимогам гігієни [1, с. 85; 5, с.69, 75].

Хоча це і покращило ситуацію, одночасно переїзд призвів і до нових проблем. Із розширенням числа учнів після переносу гімназії у нову будівлю виникла також проблема поширення головного болю, хворих на який стало більше навіть у відсотковому співвідношенні (21 з 480 учнів звернулися до лікаря у 1896р., 107 з 1149 учнів – у 1902р.) [5, с.88].

Отже, стан здоров'я та умови навчання у мариупольських гімназистів були далеко не найкращими (і причина цього багато у чому крилась у міських умовах), але над цими проблемами працювали міська влада та лікарі, які щиро намагалися покращити життя гімназистів.

Література

1. Отчет о состоянии Мариупольской Александровской гимназии за 1894 гражданский год. – Мариуполь: Типо-литография А.А.Франтова, 1897. – 91с.
2. Отчет о состоянии Мариупольской Александровской гимназии за 1896 гражданский год. – Мариуполь: Типо-литография А.А.Франтова, 1897. – 134с.
3. Отчет о состоянии Мариупольской Александровской гимназии за 1901 гражданский год. – Мариуполь: Типография Э.И.Гольдрина, 1902. – 112с.
4. Отчет о состоянии Марьинской женской гимназии за 1901 гражданский год. – Мариуполь: Типография Э.И.Гольдрина, 1902. – 50с.
5. Отчет о состоянии Мариупольской Александровской гимназии за 1902 гражданский год. – Мариуполь: Типография Э.И.Гольдрина, 1903. – 112с.

УДК 94(477.62—2Мар=411.16)«1917»

Воротилова О. О.

ДІЯЛЬНІСТЬ ЄВРЕЙСЬКОЇ ГРОМАДИ МАРІУПОЛЯ НА ПОЧАТКУ ДЕМОКРАТИЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Актуальність даної теми обумовлюється тим, що єврейська громада проявила активну громадську позицію у революційних демократичних перетвореннях Маріуполя того часу. Разом з іншими спільнотами єврейська спільнота зробила свій вагомий внесок у розвиток культурно - освітнього життя громадян.

Зазначена тема проблема висвітлювалась у статті В. М. Романцова [1] та обмежувалась згадуванням існування єврейських партій в Маріуполі узагальнюючій праці краєзнавчого музею [2].

Падіння царського режиму позначилось на бурному розвитку суспільно – політичних процесів у Російській імперії. Програма діяльності першого суспільного кабінету міністрів проголошувала різні політичні свободи. Особливим пунктом у програмі було скасування всіх національних та віроповідальних обмежень [3].

3 березні 1917 р. у Маріуполі починались зібрання різних громадських організацій та політичні сили. Представники єврейської громади Маріупольського повіту не була виключенням у цьому питанні. Один із них увійшов до складу міського громадського виконавчого комітету. 10 березня відбувся мітинг на підтримку революційних подій в якому взяли участь представники даної спільноти з плакатами єврейською мовою [4].

Перше оголошення, що стосувалася діяльності єврейської громади було надруковано у газеті «Мариупольская жизнь» 2 березня 1917 про набір до приватної єврейської чоловічої гімназії. Набір здійснювався до I, II, III, до молодшого, середнього старшого підготовчих класів, де вчителі

викладали за розширеною програмою. Саме до молодшого підготовчого класу приймалися всі неграмотні діти [5].

На весні 1917 року розпочалась підготовка виборів до єврейського товариства. У квітні була створена комісія з представників єврейських політичних партій та об'єднаної ради суспільних організацій. Комісія з перепису населення проводила вибірку людей та встановило вікові обмеження щодо вступу до товариства, а саме наявність віковий ценз двадцять років. Рішення на рахунок вікового цензу може змінитися у зв'язку з прийняттям рішень авторитетними членами комісії [6].

Для зборів допомоги нужденним у місті проводились благодійні концерти. 22 липня культурна організація Цейре – Ціон влаштувала єврейський національний вечір в готелі Континенталь. 50 % зібраних коштів передано для підтримання постраждалих у Палестині, 40 % залишалася у фонді організації, а 10 % виділялося організації «Торбуць». 8 серпня в тому ж готелі проводили вечір єврейських пісень. Особливості цих вечорів були пісні єврейською мовою та вистави комедійного жанру [7]. Окрім організації концертів та збирання пожертв на вирішення проблем, Цейре – Ціон відкрило курси з єврейської мови [8].

Окрім збору грошей на допомогу нужденним за кордоном, євреї збирали гроші на вирішення соціальних проблем своєї громади у Маріуполі. Єврейська учительська організація в липні проводила збір коштів на будівництво дитячого єврейського майданчику. [9]. Для відкриття єврейської бібліотеки було зібрано книги та грошові пожертви [10].

Однією з популярних тем вистав у театрах відзначалося складне життя єврейського народу. Проявом демократизації суспільства та свободою слова був показ вистави «Євреї», що була заборонена до цього часу у театрі «Гігант». Вона була поставлена за п'єсою Є. Чирікова [11].

Створення позапартійного єврейського демократичного об'єднання у Маріуполі пов'язане з проблемою участі євреїв у виборах, котрі не входили до політичних партій органів місцевого самоврядування. Проблема пасивності євреїв у політичному житті окрім тих, хто не входив до політичних партій обумовлена не отриманням прав виборців за Городовим положенням 1892 рр. [12]. 17 липня відбулися збори об'єднання, де за основу була прийнята муніципальна програма єврейського демократичного об'єднання Петрограду. Також встановлені членські внески вартістю 25 копійок [13].

Після падіння царської влади та проголошення політичних свобод легалізувалися партії, що до цього часу були поза законом. В політичному житті міста діяли єврейські партії соціал – демократичного та соціалістичного спрямування. 8 травня відбувся перший сіоністський мітинг в Маріуполі, що продемонстрував розколотість єврейського руху. Частина була налаштована на вирішення питань громади у Маріуполі, а інша прагнула виїхати до Палестини [1]. 5 серпня партія Бунд проводила організаційне засідання [7]. 15 серпня Поалей – Ціон організовувало лекцію «Постановка національного питання соціалістичними партіями» від Цві Фрілянда [11].

Перед єврейською громадою стояли питання не тільки економічні, політичні та соціальні, але і релігійного характеру. 15 серпня міська управа надрукувала оголошення про проблему вибору рабина над всіма єврейськими колоніями Катеринославської губернії, в тому числі і в поселеннях Маріупольського повіту. Вибори, які мали провести, носили світський характер через те, що голосували члени єврейської громади, а не представники від молитовних домів [14].

Таким чином, треба зазначити, що падіння імперської влади та проведення революційних демократичних перетворень стало каталізатором активізації діяльності єврейської громади в Маріупольському повіті. Активізація громадсько - політичного життя була обумовлена скасуванням всіх віросповідальних та національних обмежень щодо участі у виборах, і проголошенням політичних свобод. Єврейська громада у революційний період вирішувала важливі культурно – освітні питання шляхом збирання коштів на благодійних концертах та меценатських пожертв. Відкриття бібліотеки, курсів з єврейської мови та приватної єврейської чоловічої гімназії виявляло їхній особливий інтерес до проблем освіченості юдейського населення.

Література

1. Романцов В. М. Етнополітичні та етнокультурні процеси в Маріуполі на початку демократичної революції 1917 р. Історичні уроки для сучасності / В. М. Романцов // Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Історія. Політологія. – 2016. – Вип. 16. – С. 131 – 138
2. Божко Р. П. Мариуполь и его окрестности: взгляд из XXI века / Р. П.Божко, Т. Ю.Були, Н. Н. Гашененко и др. – Мариуполь : Рената, 2006. – 355 с.;
3. Мариупольская жизнь. – 1917. – 23 марта;
4. Мариупольская жизнь. – 1917. – 12 марта;

5. Мариупольская жизнь. – 1917. – 2 марта;
6. Мариупольское слово. – 1917. – 10 августа;
7. Мариупольское слово. – 1917. – 25 мая;
8. Мариупольское слово. – 1917. – 15 августа;
9. Мариупольское слово. – 1917. – 12 июля;
10. Мариупольское слово. – 1917. – 7 июля;
11. Мариупольское слово. – 1917. – 15 августа;
12. ПСЗ – 3. – Т. 12, №8708;
13. Мариупольское слово. – 1917. – 27 июля;
14. Мариупольское слово. – 1917. – 8 августа;

УДК 94(477) "1800/1860": 2-7

Гузь А. М.

ДІЯЛЬНІСТЬ РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ У ПРАВОВОМУ ПОЛІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

Римо-Католицька Церква посідала вагоме місце в житті Правобережної України, що торкалося всіх сфер життєдіяльності регіону. За період функціонування на цих територіях владних структур Речі Посполитої, яка була державою переважно римо-католицького віросповідання це дозволяло церкві всебічно розвиватися та посилювати свій вплив в цій місцевості. Але після поділів Речі Посполитої та включенням Правобережної України до складу Російської імперії ситуація кардинально змінилася. Що, в першу чергу, торкнулося правового статусу та законодавчого закріплення цієї конфесії в державі.

Аналіз історіографічного матеріалу засвідчує, що означена проблема ще потребує подальшого наукового висвітлення. До цієї теми у своїх працях зверталися такі дослідники як О. Баковецька [1], І. Балас [2], О. Буравський [3].

Джерельну базу публікації становлять актові матеріали «Полное собрание законов Российской Империи» [4, 5, 6, 7], діловодні матеріали представлені офіційним листуванням та зверненнями до представників римо-католицької конфесії [8] й довідкові видання, а саме: «Памятные книжки» Подільської та Волинської губерній [9], статистичні матеріали [10].

Починаючи з кінця XVIII століття для Римо-Католицької Церкви в Російській імперії розпочинається новий етап, пов'язаний з радикальними змінами її правового статусу й адміністративно-територіального устрою. Основними причинами докорінних змін в становищі Римо-Католицької Церкви на території України були: наявність приєднаних в результаті поділів Речі Посполитої земель, а також політичний курс самодержавства Російської імперії, спрямований на утвердження позицій Православної Церкви в регіоні [11; 12].

Реформування адміністративно-територіального устрою римо-католицької конфесії в межах Російської імперії, призначення єпископів світською владою, що суперечило канонам Католицької Церкви, пояснювалось бажанням самодержавства цілком підкорити своїй владі католиків імперії. Подібна позиція значно ускладнювала відносини між Римом і Москвою. Протягом 1839 – 1845 рр. у відносинах між двома країнами не було знайдено компромісу. Однак глобальність кризи, а також її наслідки для міжнародного іміджу Російської імперії змусило самодержавство переглянути свої позиції. Так, першим кроком до примирення стало відвідання, у 1845 р. Миколою I Риму та зустріч з папою Григорієм XVI. Результатом зустрічі стало укладення конкордату у 1847 році [13].

До 1847 р. відносини між Римом і Москвою перебували на межі повного розриву. Цьому сприяло: приєднання греко-католиків до Російської православної церкви у 1839 р., постійні обмеження прав католицького духовництва з боку влади, алокуція Григорія XVI 1842 р., в якій містився перелік звинувачень проти царської Росії, відмова папи затверджувати кандидатів на посади єпископів, яких на свій розсуд обирала російська влада [14].

У 1847 р. 8 серпня між Ватиканом і урядом Російської імперії укладено угоду – конкордат. Цей документ став кроком до порозуміння між ворогуючими сторонами [15].

Конкордат складався з XXXI статті, найважливіші з яких передбачали: згідно зі статтею I – на території Російської імперії утворюються сім римо-католицьких єпархій, одне архієпископство та шість єпископій. З них територію Правобережної України охоплювали Луцько-Житомирська єпархія, що включала Київську та Волинську губернії, а також Кам'янецька, що включала Подільську губернію [16].

Статтею II вказувала на те, що території єпархій визначатимуться буллою. Кількість приходів визначатиме виконавче розпорядження, а затверджуватиме Рим. За статтею XII, єпископи призначатимуться після попереднього розгляду кандидатури імператором. Стаття XIII, закріплювала суд і управління церковними справами за єпископом єпархії. Стаття XXI, передбачала, що єпископу належить вище управління у галузі виховання, науки та внутрішньої дисципліни семінарій його єпархії. Стаття XXV, що професори богословських наук обираються з духовних осіб, викладачі інших дисциплін можуть бути обрані зі світських осіб, але з тих, які належать до римо-католицької віри [17].

Договір було укладено в Римі 8 серпня 1847 року, за участі кардинала Ламбрускіні з однієї сторони, і графом Д. Блудовим та послом в Римі А. Бутеновим з іншої [18; 19].

Одразу після підписання конкордату, виникли питання щодо реалізації окремих пунктів угоди. 15 листопада 1847 р. граф Нессельроде в ноті до папського уряду заявив про незручності, які виникають із втіленням статті 25 конкордату. Йшлося про викладання в семінаріях і академіях не богословських наук особами обов'язково латинського віросповідання. Граф наголошував на тому, що викладачів відповідного рівня серед католиків немає. Особливо це стосувалося фахівців з російської мови [20].

Римо-католицьке духовенство Правобережної України брало активну участь у польських визвольних змаганнях середини XIX [21]. На Київщині римо-католицьке духовенство активно проводило агітацію серед населення, прагнучи залучити його до боротьби із царизмом [22]. У зв'язку з цим, монастирі для повстанців стали притулком, а також місцями для зосередження друкованих заборонених видань. Прийнято рішення про закриття монастирів з кількістю ченців менше восьми осіб. Пояснювалось це тим, що адміністрація не може контролювати всі монастирі через їх розпорошеність та усамітненість. Відкрито значну кількість справ, якими доведено участь монастирів і ченців у повстанні. За даними, що наводить у своїй книзі А. К.Тихонов, 39 монастирям і 674 ченцям висунуті звинувачення в антиурядовій діяльності [23]. Після придушення польського національно-визвольного повстання 1863-1864 років для католицької церкви на Правобережжі ситуація лише погіршалася: царський уряд ліквідував залишки її ідеологічного впливу у цьому краї. Багато ксьондзів та ченців було скарано на горло, розстріляно чи заслано до Сибіру [24].

Наприкінці 1863 р. російський посол рішуче заявив папській курії, що царський уряд не має наміру терпіти в Росії явних ворогів держави лише тому, що їх називають ченцями». 1864 р., зокрема, на Поділлі були ліквідовані кармелітський кляштор і монастир візиток в Кам'янці, общини сестер милосердя в Грудці та Теплику. Католицькі ченці були переведені до волинських монастирів чи тимчасово розміщені по парафіях. 1 травня 1864 р. Олександр II звелів закрити в Західних губерніях решту нештатних католицьких монастирів, а штатним категорично заборонив тримати позаштатних монахів. Варто зауважити, що було ліквідовано 10 штатних монастирів, серед яких був і Любарський домініканський. Тому, фактично на Правобережжі залишилося лише два католицькі монастирі – Вінницький і Ходорківський [25].

У 1866 р. була знищена Кам'янецька єпархія. До 1877 р. у Подільській губернії налічувалося 10 деканатів, 97 костьолів, 1 кляштор капуцинів у Вінниці, 110 ксьондзів, 10 ченців, 211959 католиків-парафіян [26].

Звертаючись до правового статусу римо-католиків в імперії, як представників однієї із так званих «терпимих релігій», варто зауважити, що він виключав можливість прозелітизму. Спокушення православних будь-якою іншою вірою кваліфікувалося як релігійний злочин, а місіонери, що застосовували при цьому насилля або погрози, підлягали покаранню у виправному будинку терміном до трьох років [27; 28].

Отже, історичний розвиток церкви на Правобережній Україні після включення цього регіону до складу Російської імперії характеризувався послабленням значення римо-католицької конфесії. Функціонування цього віросповідання було поставлене у тотальну залежність від російського абсолютизму, який мав на меті нейтралізацію впливів католицизму на своїй території.

Література

1. Баковецька О. О. Благодійна діяльність Римо-католицької церкви та громади в кінці XVIII – XIX століттях // Наукові записки. Серія «Історичне релігієзнавство». – Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2015. – Вип. 12. – С. 25-37
2. Баляс І. М. Вплив Римо-католицького духовенства на суспільно-політичні процеси Волинської губернії в XIX столітті. URL: [file:///C:/Users/%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%B3%D0%B0/DownloUkr_2013_1_12%20\(3\).pdf](file:///C:/Users/%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%B3%D0%B0/DownloUkr_2013_1_12%20(3).pdf) (дата звернення: 06.05.2018).

3. Буравський О. А. Римо-католицька церква у міжконфесійних відносинах на Правобережній Україні: історія і сучасний стан. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/10597/1/tmp2E1.pdf> (дата звернення: 06.05.2018).

4. Высочайше утвержденный Устав Вилинской Римско-Католической Духовной Академии [Именной указ, данный Сенату] 1833. Июль 1 // Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Первое. – СПб.: Тип. II отделения собственной его императорского величества канцелярии, 1834. – Т. VIII. – С. 386-395.

5. Об упразднении некоторых Римско-Католических монастырей. [Именной указ, объявленный гражданским губернатором министром внутренних дел]. 1832. Июля 19 // Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Второе. – СПб.: Тип. II отделения собственной его императорского величества канцелярии, 1833. – Т. VII. – С. 507–510.

6. О мерах к присечению самовольных отлучек Римско-Католических монахов из Росии в Царство Польское. Высочайше утвержденное положение Комитета Министров. [указ]. 1830. Июля 15 // Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Второе. – СПб.: Тип. II отд-ния собственной его император. величества канцелярии, 1831. – Т. V, ч. II – С. 717–722

7. О передаче в ведание Министерства Государственных имуществ, всех недвижимых населенных имений иноверного духовенства Западных губерний. [Именной указ, данный Сенату]. 1841. Декабря 25 // Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Второе. – СПб.: Тип. II отделения собственной его императорского величества канцелярии, 1842. – Т. XVI, ч. II. – С. 139–140

8. Звернення Варшавського римо-католицького архієпископа А Фіалковського до вірних у зв'язку з убивством 15 лютого 1861 р. російськими військами учасників маніфестації у Варшаві. URL: <https://www.academia.edu/> (дата звернення: 06.05.2018).

9. Памятная книжка Подольской губернии на 1859 год. URL: <http://book-old2.ru/1859podolsk2/Indexfr.html> (дата звернення: 06.05.2018).

10. Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 год (Распределение населения по главнейшим сословиям, вероисповеданиям, родному языку и по некоторым занятиям). URL: <https://vivaldi.nlr.ru/bv000001450/view#page=9> (дата звернення: 06.05.2018).

11. Баковецька О. А. Вказ. праця.

12. Баляс І. М. Вказ. праця.

13. Об упразднении некоторых Римско-Католических монастырей. [Именной указ, объявленный гражданским губернатором министром внутренних дел]. 1832. Июля 19 // Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Второе. – СПб.: Тип. II отделения собственной его императорского величества канцелярии, 1833. – Т. VII. – С. 507–510.

14. О мерах к присечению самовольных отлучек Римско-Католических монахов из Росии в Царство Польское. Высочайше утвержденное положение Комитета Министров. [указ]. 1830. Июля 15 // Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Второе. – СПб.: Тип. II отд-ния собственной его император. величества канцелярии, 1831. – Т. V, ч. II – С. 717–722

15. О мерах к присечению самовольных отлучек Римско-Католических монахов из Росии в Царство Польское. Высочайше утвержденное положение Комитета Министров. [указ]. 1830. Июля 15 // Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Второе. – СПб.: Тип. II отд-ния собственной его император. величества канцелярии, 1831. – Т. V, ч. II – С. 717–722

16. Высочайше утвержденный Устав Вилинской Римско-Католической Духовной Академии [Именной указ, данный Сенату] 1833. Июль 1 // Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Первое. – СПб.: Тип. II отделения собственной его императорского величества канцелярии, 1834. – Т. VIII. – С. 386-395.

17. Высочайше утвержденный Устав Вилинской Римско-Католической Духовной Академии [Именной указ, данный Сенату] 1833. Июль 1 // Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Первое. – СПб.: Тип. II отделения собственной его императорского величества канцелярии, 1834. – Т. VIII. – С. 386-395.

18. Высочайше утвержденный Устав Вилинской Римско-Католической Духовной Академии [Именной указ, данный Сенату] 1833. Июль 1 // Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Первое. – СПб.: Тип. II отделения собственной его императорского величества канцелярии, 1834. – Т. VIII. – С. 386-395.

19. О мерах к присечению самовольных отлучек Римско-Католических монахов из Росии в Царство Польское. Высочайше утвержденное положение Комитета Министров. [указ]. 1830. Июля

15 // Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Второе. – СПб.: Тип. II отд-ния собственной его император. величества канцелярии, 1831. – Т. V, ч. II – С. 717–722

20. О мерах к присечению самовольных отлучек Римско-Католических монахов из России в Царство Польское. Высочайше утвержденное положение Комитета Министров. [указ]. 1830. Июля 15 // Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Второе. – СПб.: Тип. II отд-ния собственной его император. величества канцелярии, 1831. – Т. V, ч. II – С. 717–722

21. Первая всеобщая перепись населения Российской империи, 1897 год (Распределение населения по главнейшим сословиям, вероисповеданиям, родному языку и по некоторым занятиям). URL: <https://vivaldi.nlr.ru/bv000001450/view#page=9> (дата звернення: 06.05.2018).

22. Звернення Варшавського римо-католицького архієпископа А. Фіалковського до вірних у зв'язку з убивством 15 лютого 1861 р. російськими військами учасників маніфестації у Варшаві. URL: <https://www.academia.edu/> (дата звернення: 06.05.2018).

23. О Луцкой епархии. 1798. Август 8 // Акты и грамоты о устройстве и управлении Римско-Католической Церкви в Империи Российской и Царстве Польском. – СПб.: Тип. II отд-ния собственной его император. величества канцелярии, 1849. – С. 80-85

24. Буравський О. А. Вказ. праця.

25. Буравський О. А. Вказ. праця.

26. Буравський О. А. Вказ. праця.

27. О передаче в ведение Министерства Государственных имуществ, всех недвижимых населенных имений иноверного духовенства Западных губерний. [Именной указ, данный Сенату]. 1841. Декабря 25 // Полное собрание законов Российской Империи. Собрание Второе. – СПб.: Тип. II отделения собственной его императорского величества канцелярии, 1842. – Т. XVI, ч. II. – С. 139–140.

28. Памятная книжка Подольской губернии на 1859 год. URL: <http://book-old2.ru/1859podolsk2/Indexfr.html> (дата звернення: 06.05.2018).

УДК 33(438)«1945/1953»

Зубко Д.О.

ЕКОНОМІКА ПОЛЬСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ В 1945 – 1953 РР.

Сучасна польська економіка є однією з найсильніших у Східній Європі, але вона має і проблеми, які отримала у спадок від Польської Народної Республіки (далі - ПНР). Задля їх розуміння необхідно звернутися до часу, коли закладалися її основи, а саме до періоду 1945 – 1953 рр.

Головною метою доповіді є період становлення економіки ПНР, яка мала свої незвичайні для того часу особливості. Період становлення польської економіки випав на повоєнний період, який характеризувався початком «холодної війни», посиленням тоталітаризму, сталінізму та боротьби з інакомисленням. Проте, незважаючи на це, економіка ПНР відрізнялася своїм ліберальним характером порівняно з радянською економікою того часу. Згодом саме це призвело до появи протиріч у відносинах між двома країнами Варшавського блоку.

Реформування сільського господарства здійснювалося за урядовим декретом про земельну реформу, який був ухвалений у 1944 році. Ним проголошувалася негайна, вибіркова конфіскація всіх земель, що належали полякам німецького походження, зрадникам, колабораціоністам та громадянам Третього Рейху. Також конфіскація поширювалася на ділянки землі площею понад 100 га. Загалом державою було конфісковано близько 10 тис. маєтків, а площу ще 13 тис. одиниць урізали. Правда польський комуністичний уряд відмовився від створення так званих колгоспів [1, с. 264]. Замість цього за реформою створювалися сільськогосподарські виробничі кооперативи. Проте сама реформа не була масштабною, оскільки кардинально вплинула лише на 20% сільськогосподарських угідь [1, с. 265]. Це було зумовлено тим, що польські комуністи звільнили від реформи малі й середні ділянки землі через те, що сама реформа не користувалась популярністю серед польських селян [2, с. 166].

Проте масштабні перетворення торкнулися торгівлі та приватних підприємств. Із закінченням війни дрібним підприємцям спочатку було дозволено продовжувати свою справу. Утім, переважна більшість польських комуністів була вороже налаштована до дрібного підприємництва. Але торгівлю тимчасово залишили у приватних руках, оскільки не існувало іншої можливості розподілу харчів, що було дуже важливо для найбільш спустошених районів, де важко було втілити нормування видачі продовольства [3, с. 255].

Починаючи з січня 1947 року в ПНР розпочалася так звана «битва за торгівлю». Було посилено тиск з боку держави на сферу торгівлі й приватні підприємства, де комуністи мали найслабкіші політичні позиції. «Битва за торгівлю» призвела до повної націоналізації оптової та роздрібної торгівлі на території всієї країни, введення жорсткого державного регулювання цін, запровадження високих податків, що супроводжувалося кримінальним переслідуванням за ненадання належних звітів та введенням суворої системи ліцензування. Разом з тим встановлювалися обмеження на кількість працівників на підприємстві, а також на обсяги експорту та імпорту товарів. Приватним підприємцям заборонялося купувати й продавати певні види товарів, включно з харчовими продуктами, за гуртовими цінами. Через скасування гуртової торгівлі приватні крамниці, особливо в маленьких містах, були позбавлені легального доступу до будь-яких товарів. Все це призвело до того, що в 1947 - 1949 рр. кількість приватних торговельних та торговельно-розподільчих компаній зменшилася наполовину. Але державний сектор виявився неспроможним замінити ці приватні компанії [4, с. 30]. Через це виник постійний дефіцит, який спровокував хаос у розподілі товарів. Саме дефіцит став каталізатором утворення та стрімкого розширення чорного ринку, розвитку бартеру в деяких регіонах країни, появи вуличних лоточників та контрабандистів. З-поміж іншого, причиною дефіциту були й систематичне розкрадання державного майна, корупція та некомпетентність кадрів на державних підприємствах через боротьбу з так званими «шляхетними» працівниками й заміни їх на «довіреніх представників робітничого класу» [4, с. 81]. За короткий термін законслухняність підприємців вигасла, адже для багатьох торгівля була, майже завжди, порушенням закону. Незважаючи на тиск з боку влади, в Польщі тих років все ж існував приватний сектор у вигляді магазинів та кооперативів [4, с. 90].

Польща має потужну ресурсну базу, яка може слугувати гарною основою для добре розвитої промисловості у різних сферах. Але політику індустріалізації польський уряд проводив не для розвитку промисловості, а суто через політичні мотиви [5, с. 177]. Так, у січні 1947 року після проведення парламентських виборів, де перемогли комуністи, розпочалася серія реформ, скерованих на збільшення чисельності робітничого класу, який мав стати соціальною базою правлячої партії.

Індустріалізація ускладнювалася через розграбування німецькими й радянськими окупаційними військами промислової та видобувної довоєнної бази, яка мала стати основою для подальшого розвитку. Для прискорення процесу індустріалізації й подолання руїни польський комуністичний уряд у 1945 році націоналізував підприємства з чисельністю робітників понад п'ятдесят чоловік. Цей крок сприяв деякій стабілізації ситуації й вирішенню питання власності тих підприємств, власники яких повтікали. Однак націоналізація мала й негативні наслідки. Зокрема, вона викликала в робітників більше настороженості, робила їх більш підозрілими й подекуди призводила до страйків. Через націоналізацію політизувалися звичайні конфлікти на робочих місцях. Майже скрізь, директори державних підприємств перевищували свої повноваження. У довгостроковій перспективі націоналізація економіки стала одним із чинників виникнення економічних проблем. Централізоване планування за зразком СРСР та державне регулювання цін стали чинниками дефіциту товарів, який викликав невдоволення й призводив до страйків та інфляції, яку не долала національна валюта через економічну слабкість.

Попри численні проблеми економіка ПНР мала багатовекторний розвиток і включала такі напрямки, як машинобудування, чорна металургія, вугільна, текстильна і хімічна промисловість, автомобілебудування, суднобудування, виробництво добрив, нафтопродуктів, верстатів, електротехніки. Незважаючи на державне планування в Польщі, його характер відрізнявся від планування у СРСР і мав короткостроковий характер. Спочатку польський уряд ввів систему державного планування й розробив перший план 1947 - 1950 рр. (3-річний план), потім він запровадив 6-річний план на 1950 - 1956 рр. Але 6-річний план швидко вичерпав свою потугу ще до закінчення шести років. Тому в 1953 році після смерті Сталіна виконання 6-річного плану було звернено, й багато із запланованого не було здійснено [5, с. 188].

Отже, політика польського комуністичного уряду лише частково впоралася з завданням відновлення економіки ПНР. Введення під значним впливом на зразок СРСР державного планування, регулювання цін і численних обмежень у сфері торгівлі й підприємницькій діяльності призвели до появи таких явищ, як дефіцит товарів, корупція, чорний ринок, інфляція та страйковий рух. Все це призвело до значного відставання ПНР від країн Західної Європи в економічному плані та у розвитку технологій. Водночас, слід зазначити, що країна змогла подолати післявоєнну руїну та побудувати значний промисловий комплекс, який складає значну основу сучасної економіки Республіки Польща.

Література

1. Енн Епплбом. Залізна завіса. Приборкання Східної Європи 1944 – 1956 / пер. з англ. І. Гарника. Київ: Видавничий дім «Києво – Могилянська академія», 2017. 623 с.
2. Krystyna Kersten. The Establishment of Communism Rule in Poland, 1943 – 1948. Berkeley, 1991. 285 с. URL: https://books.google.com.ua/books?id=RD3e7ZxrEC&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbv_ViewAPI&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 21.11.2018).
3. Mark Harrison. GDPs of the USSR and Eastern Europe: Towards an Interwar Comparison, Europe – Asia Studies. 1996. Т. 46, № 2. С. 243 – 259. URL: <https://warwick.ac.uk/fac/soc/economics/staff/mharrison/public/eas94postprint.pdf> (дата звернення: 25.11.2018).
4. Padraic Kenney. Rebuilding Poland: Workers and Communists 1945 – 1950. Ithaca, 1997. 353 с. URL: https://books.google.com.ua/books?id=Faa1xAmCTYAC&pg=PA12&hl=ru&source=gbv_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false (дата звернення: 26.11.2018).
5. Poland's Transformation: A Work in Progress / Marek Jan Chodakiewicz, John Radzilowski and Dariusz Tolczyk [та ін.]. Charlottesville, 2003. С. 310. URL: https://allbookserve.org/downloads/poland_transformation_a_work_in_progress.pdf (дата звернення: 27.11.2018).

УДК 355.48(477)"1223"

Нівакшонов Д. В.

БИТВА НА КАЛЦІ: ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЧИСЕЛЬНІСТЬ ВІЙСЬК СТОРІН

Щодо чисельності монгольського війська особливих розбіжностей у істориків немає. Загалом історики називають чисельність у 20-30 тисяч вершників. На мою думку така кількість монголів називається тому, що відомо – Чингісханом було відправлено 3 тумени, два з яких, тумен нойона-Джебе і тумен Субедей- багатура, дійшли до Калки (розмір тумену, за наказом самого Чингісхана, повинен був дорівнювати 10 тисячам вершників). Я вважаю, що з урахуванням втрат, можливо, якихось поповнень, які монголи могли брати на місцях, їх було 12-16 тисяч. Навряд чи більше. Тобто десь близько 20 тисяч, але менше, не могло їх прийти на Калку два повних тумени.

Чисельність русько-половецької армії залишається і донині туманною величиною. Точні дані про чисельність об'єднаного русько-половецького війська відсутні. Точна кількість військ не називається ні в одному літописі, пишеться тільки, що ледве одна десята частина всього війська врятувалася і лише одних тільки киян загинуло десять тисяч. Але літописні «десять тисяч» ні в якому разі не можна вважати, як конкретну чи хоча б приблизну цифру, літописні «десять тисяч» означають тільки те, що загинуло дуже багато. М. М. Карамзін, В. В. Каргалов та П. П. Толочко не називають конкретної чисельності війська і повністю повторюють літописи говорячи, що одна десята частина всього війська врятувалася і лише одних тільки киян загинуло десять тисяч. Лев Миколайович Гумільов писав, що руських з половцями було 80 тисяч [2, с. 487; 3, с. 66; 5, с. 114].

Історик Татищев в своїй «Історії» писав, що загальна кількість русько-половецьких військ складала 103 тисячі воїнів: «князь великий перелічив всі війська, які з ним були: київських, переяславських, городенських, чорних клобуків і поросян 42 500, зі Володимиром Рюриковичем, смоленчан і турівців 13 800, з князем Мстиславом чернігівських і сіверських 21 300, та вятичів 2000, с князем Мстиславом галичан, володимирців, лучан і подунайців 23 400, і інші молодші князі з ними. До того очікували новгородських, Василька з ростовцями, від Юрія з Білої Русі і рязанських військ, а також половці обіцяли до 50 000, зібравши, додати». [1, с. 525]

Є. Н. Тарасенко, говорячи про чисельність русько-половецького війська, спирався на думку Р. П. Храпачевського вважаючи що, вона видається більш-менш обґрунтованою. Р. П. Храпачевський вважав, що все військо не перевищувало 40-45 тисяч воїнів (20-25 тисяч руських з чорними клобуками та галицькими вигонцями і не більше 20 тисяч половців). На думку автора курсової роботи історик Є. Н. Тарасенко помиляється вважаючи, що руське військо було змішаним (складалося не тільки з кінноти). Тому, що: по-перше – це далекий степовий похід, де піхота буде тільки уповільнювати військо; по-друге – піхота не могла у той час нічого протиставити кінному лучнику. Піхота приймала участь у поході, але не приймала участі в битві. Вона виконувала роль супроводу і захисника обозу.

На мою думку історик Д. Г. Хрустальов, який визначав чисельність руських військ приблизно 10 тисячами ратників плюс 5-8 тисяч половців, був найближчий до істини. [6, с. 85-86]

У битві на Калці руські князі уперше зустрілися з монгольськими методами ведення війни. Вимотана боями у Середній Азії і Кавказі, армія нойона-Джебе і Субедей-багатура все одно змогла розбити відбірні руські полки Мстислава Удатного, уславленого перемогами над поляками, угорцями і половцями. Цей бій засвідчив перевагу східноазійських військових традицій над феодалними європейськими – єдиноначальність над колегіальним командуванням; колективної дисципліни над індивідуальним героїзмом; вишкolenих лучників над важкою кавалерією. Ці тактичні відмінності стали запорукою монгольського успіху на Калці, а згодом і блискавичного завоювання Східної і Центральної Європи. Цікаво те, що руські князі, які повернулися з битви живими, не почали готуватися до нового походу монголів, який вже був би направлений на Русь. Вони не почали домовлятися один з одним і з іншими князями про об'єднання сил, збір загального війська, а продовжили займатися феодалною ворожнечею та війнами один з одним. Можливо вони думали, що після перемоги над половцями монголи не будуть планувати похід далі на саму Русь. А можливо та об'єктивна реальність феодалної роздробленості, яка існувала у той час на Русі, просто не дозволила князям зрозуміти, яка небезпека на них чекає.

Література

1. Татищев В. Н. История Российская. В 3 т. Т2 / В. Н. Татищев. – М.: ООО «Издательство АСТ», 2003. – 732 с.
2. Карамзин Н. М. История государства Российского в 12-ти томах. Т. II-III / Под ред. А. Н. Сахарова. – М.: Наука, 1991 – 832 с.
3. Каргалов В. В. Внешнеполитические факторы развития феодальной Руси. Феодальная Русь и кочевники / В. В. Каргалов. – М.: Высшая Школа, 1967. – 260 с.
4. Гумилёв Л. Н. От Руси до России: очерки этнической истории / Л. Н. Гумилёв; [послел. С. Б. Лаврова] – М.: Айрис-пресс, 2008. – 320 с.
5. Худяков Ю. С. Вооружение центральноазиатских кочевников в эпоху раннего и развитого средневековья / Ю. С. Худяков. – Новосибирск: Наука. Сиб. отд-ние, 1991. – 190 с.
6. Хрусталёв Д. Г. Русь и монгольское нашествие (20 – 50-е гг. XIII в.) / Д. Г. Хрусталёв. – СПб: Евразия, 2013 – 416 с.

УДК 371 (560) "192/193"(043)

Пандазі А. В.

ОСВІТНІ РЕФОРМИ В ТУРЕЧЧИНІ ЗА М.К. АТАТЮРКА

Наукові роботи, які присвячені реформуванню Туреччини у 1920-1930-ті роки, охоплюють політичні, економічні, релігійні та соціальні сфери, здебільшого залишаючи освітні реформи поза увагою. Тому досліджуючи період правління Ататюрка, важливим є розкриття питань розвитку освіти в Туреччині. Адже освіта у різні історичні епохи має свої особливості в країнах світу. А освітня реформа в Туреччині у 20-30-х роках XX ст. зіграла дуже важливу роль у розвитку цієї країни в наступні декілька десятиліть, певним чином змінила вектор її розвитку у бік вестернізації.

Метою роботи є аналіз освітніх реформ в Туреччині за М.К. Ататюрка.

Джерельна база публікації представлена публічними виступами Ататюрка [1], Конституцією Туреччини 1924 року [2] та іншими джерелами, цитованими в працях науковців. Освітні реформи Ататюрка висвітлені, передусім, в працях радянських дослідників А.Ф Міллера [3], Н.Г. Кирєєва [4], та сучасних російських науковців Л.Р. Ерішген [5], З.А. Сулейманова [6]. Реформи Ататюрка досить широко представлені в праці турецького дослідника Е.Долена [7] та у колективній статті [8].

Сучасна система освіти в Туреччині почала формуватися після проголошення республіки у 1923 р. Головним реформатором у період політичних перетворень (від імперії до республіки) був Мустафа Кемаль Ататюрк. За часів імперії більшість освітніх закладів були зосереджені в містах та знаходилися в руках релігійних інститутів. До початку освітньої реформи в Туреччині існувало три типи шкіл: медресе (які вивчали переважно Коран і вчили запам'ятовувати тексти), ідаді та султані (створені за часів Танзімату), коледжі та інші школи (які проводили навчання на інших мовах і використовували сучасні їм моделі навчання). З самого початку реформ кемалісти відкрито виступили проти ісламських ортодоксів, звільняючи шлях для перетворення країни на світську державу (закривали релігійні школи та коледжі) [9, с. 178].

Першим законодавчим актом, що визначив систему освіти в новій Туреччині, був закон № 430 «Про єдину освіту», прийнятий 3 березня 1924 року одночасно з законом про ліквідацію халіфату.

Цей вельми лаконічний закон (сім статей входили в список перших революційних законів, що не підлягали скасуванню будь-якою владою). Його перша стаття встановлювала, що всі наукові та навчальні установи Туреччини переходять в підпорядкування міністерства просвітництва. Прийнята незабаром, в квітні 1924 року, перша республіканська конституція у 87-й статті зобов'язувала всіх турків, незалежно від статі, опановувати в державних школах початкову освіту [10].

Новий Цивільний кодекс, прийнятий у 1926 році, визнавав рівні права жінок при розлученні, утримання під вартою і успадкуванні. Вся освітня система від початкової школи до університету стала загальною [11]. Навчальний рік у Туреччині починався у другій половині вересня і тривав до середини червня, в залежності від того, де знаходилася школа: в міській або сільській місцевості [12].

Реформи Ататюрка торкнулися і турецької мови. У листопаді 1928 року важкий арабський алфавіт змінили латинським. Всім громадянам у віці з 16 до 40 років належало відвідувати навчальні заклади для вивчення нового алфавіту. Чинівники, які не знали нового письма, звільнялися. Ув'язнені, які не освоювали нового алфавіту, не випускалися на свободу [13]. Використання арабської мови заборонили з 1 січня 1929 р. Так було вирішено одне з головних завдань побудови нової держави Турецької Республіки: ліквідовано високий рівень безграмотності турецького народу, підвищено загальний рівень освіченості. Для розбудови нової розвиненої країни було закладено міцний фундамент для отримання освіти всіма верствами населення. З іншого боку, «мовна революція» перетворилася на серйозний стимул до єднання турецької нації, яка вже не роз'єднувалася за мовним принципом [14].

Як казав Ататюрк: «Наша велика справа – підняти нашу присутність в якості самої цивілізованої і процвітаючої нації. Це динамічний ідеал великої турецької нації, яка зробила фундаментальну реформу в своїх ідеях не тільки в своїх інститутах. Щоб досягти цього ідеалу за короткий час, ми повинні об'єднати ідею і рух» [15, с. 69].

В Законі про заснування Стамбульського університету (створювався на європейській основі) в статті 13 вказувалося, що закон стає чинним 1 червня 1933 року і виконується Радою міністрів [16].

Отже, освітні реформи видатного державного діяча Туреччини Мустафи Кемалю Ататюрка дозволили у напівзруйнованій війною країні, що знаходилася під тягарем імперського минулого і залежної від релігійних ісламських діячів в освіті, певним чином, перетворитися на державу, що орієнтувалася на європейські норми і стандарти в галузі просвіти населення. Освітні реформи 20-30-х років ХХ ст. мали республіканські витоки, а деякі їх закони використовуються і сьогодні. Реформування освіти в Туреччині мало характер впровадження для турецького населення. Відбувалося посилене фінансування заходів реформування, залучення іноземного професорсько-викладацького складу до мережі освітніх закладів, і як наслідок – спостерігався стрімкий розвиток освіти, як з якісної (покращилася система викладання, професіоналізм вчителів), так і з кількісної (більше грамотних, освічених людей і навчальних закладів) сторін. Освітня реформа певним чином змінила вектор розвитку культури Туреччини у бік вестернізації.

Література

1. Речь Ататюрка на десятую годовщину провозглашения Турецкой Республики. 29 октября 1933. Кемаль Ататюрк. Избранные речи и выступления. М.: Прогресс, 1966. С.69.
2. The New Constitution of Turkey. URL: <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm>.
3. Миллер А.Ф. Турция: актуальные проблемы новой и новейшей истории. М.: Наука, 1983. 278 с.
4. Киреев Н.Г. История Турции ХХ век. М.: ИВ РАН: Крафт+, 2007. 609 с.
5. Эришген Л. Р. Система образования в Республике Турция. URL: <http://www.fan-nauka.narod.ru/2011.html>.
6. Сулейманова З.А. Реформы Мустафы Кемалю. Научный журнал №2 (15). 2017. URL: <https://scientificmagazine.ru/images/PDF/2017/15/reformy-mustafy-kemalya.pdf>.
7. Dölen, E. Türkiye Üniversitesi Tarihi 3. Darülfünun'dan Üniversiteye Geçiş. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. 2010. URL: <https://www.idefix.com/Kitap/Turkiye-Universite-Tarihi-3-Darulfunundan-Universiteye-Gecis-Tasfiye-ve-Yeni-Kadrolar-/Emre-Dolen/Arastirma-Tarih/Tarih/Cumhuriyet-Tarihi/urunno=0000000325811>.
8. Namal Y., Karakok T. Atatürkve Üniversite Reformu (1933). URL: <http://highereducation.beun.edu.tr/text.php3?id=1519>.
9. Миллер А.Ф. Турция: актуальные проблемы новой и новейшей истории.
10. The New Constitution of Turkey. URL: <https://www.tbmm.gov.tr/anayasa/anayasa24.htm>.

ПОЛІТИКА ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ ВІД ЖОВТНЕВОГО ПЕРЕВОРОТУ ДО ПОЧАТКУ УКРАЇНСЬКО-РАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ

На українське суспільство по сей час мають великий вплив події початку ХХ століття, які увійшли в історію під назвою Громадянської війни. Створена на уламках великих імперій молода українська держава не витримала тиску зовнішніх чинників, та українська державність була оновлена лише у 1991 році. Великий вплив на висвітлення описаних подій наклала радянська ідеологія, яка нехтувала досягненнями Української революції. Саме тому ретельне вивчення доби Центральної Ради – є в наш час актуальною темою для вітчизняних істориків.

Мета роботи – проаналізувати діяльність Центральної Ради та Генерального Секретаріату у жовтні-листопаді 1918 року.

Джерельна база представлена універсалами та збірками документів Центральної Ради, декретами радянської влади. Також збереглися мемуари безпосередніх учасників подій: Дмитра Дорошенка, Володимира Винниченка, Михайла Грушевського, Євгена Чикаленка та ін.

Історіографічний аспект теми міститься в працях українських вчених, таких як К. Костів, представник української діаспори у Канаді; Д. Яневський, відомий історик і журналіст, спеціаліст з нової та новітньої історії України; Дмитро Дорошенко та Михайла Грушевського які були не лише безпосередніми учасниками подій, а ще й видатними науковцями. Також в цій праці будуть використані статті В. Верстюка, О. Щусь та І. Гошуляка.

Тимчасовий уряд, на підставі донесення прокурора Київської судової влади С. Чабакова, 16 жовтня 1917 року постановив відкрити кримінальну справу проти Винниченка, Зарубіна й Стеценка, на підставі порушення головних законів Російської держави, тобто за спробу скликання конституанти України[6 С.66]. Але імперський уряд не мав сил провести слідство проти Генерального Секретаріату.

21 жовтня в Києві, під час III Всеукраїнського військового з'їзду Винниченко заявив, що Генеральний секретаріат не є органом Тимчасового уряду, а підзвітний тільки Центральній Раді. Також він виказав думку про те, що український уряд не погоджується з «Тимчасовою інструкцією» яка обмежувала владу Генерального Секретаріату. Він також повідомив делегатам, що Секретаріат прагне того, щоб військова справа на Україні належала йому [8 С. 52]. Висуваючи такі гасла, він і гадки не мав, що через кілька днів йому та його колегам в повному обсязі доведеться нести тягар за долю українських земель, адже в ніч з 24 на 25 жовтня Тимчасовий уряд фактично припинив своє існування.

Мала Рада тимчасово відреагувала на події в Петрограді, 26 жовтня висунувши рішення, яке звучало так: «Центральна Українська рада висловлюється проти повстання в Петрограді і буде завзято боротися зі всякими спробами піддержки цього повстання на Україні» [12 С.363]. Для захисту «досягнень революції» було створено Крайовий Комітет з охорони революції в Україні. Така політика українського уряду спровокувала вихід більшовиків зі складу Центральної Ради [12 С.364].

Не схвалення перевороту в Петрограді підбурювало більшовиків на спробу захопити владу у Києві, але за відсутністю належної організації та підтримки місцевого населення ці намагання зазнали поразки.

28 жовтня події в країні обговорив III Всеукраїнський військовий з'їзд. Було прийняте рішення не вважати події в Петрограді антинародними, та не відправляти українські збройні сили на боротьбу з «трудовим народом». Таке рішення привело до формального визнання державного перевороту більшовиків. Також з'їзд ухвалив наступні рішення: «Про проголошення Української демократичної Республіки», про «Українські Установчі Збори» та «Громадська і військова власть — Центральній Раді» [9 С.138].

З 29 жовтня по 2 листопада проходила VII сесія Центральної Ради, котра визначила такі головні положення: поширення влади Генерального Секретаріату на всі відмежовані землі України, де більшість людності є українською, а саме — Херсонщину, Катеринославщину, Харківщину, материкову Таврію, Холмщину, частину Курщини та Вороніжчини. Прийняте рішення на скликання Українських Установчих зборів та розробку автономного статуту [12 С.370-372].

4 листопада відбулося засідання Генерального Секретаріату, котре постановило тактику боротьби з більшовиками: «ужити всіх заходів для ідейної боротьби... тільки на випадок збройної боротьби ужити сили» [12 С.392]. Слід зазначити, що Винниченко та його колеги ніяк не конкретизували данні заходи.

В умовах війни та наростаючої погрози зі Сходу 7 листопада було оприлюднено III універсал Центральної Ради. Думки дослідників стосовно нього зазнали розбіжності. Універсал затвердив створення нової держави – Української Народної Республіки та перерозподіл земельної власності на соціалістичних началах [11].

Дослідник Костів вважає, що фраза про «не розриваючи зв'язки з республікою Російською» була вставлена лише із тактичних міркувань, авжеж після більшовицького перевороту не могло йти речі про федеративну Росію. А це означає що, з погляду державного права, III універсалом було створено суверенну Українську Народну Республіку [6 С.73-75].

Грушевський зумовлює рішення про прийняття цього універсалу «одвічними домаганнями українського демосу, ідеалами покладеними в основу українського відродження найвидатнішими його представниками й принципами, проголошеними всеросійською революцією»[3 С.3-4].

Дорошенко підкреслює те, що своїм універсалом «Україна брала на себе почин і завдання створити всеросійську федерацію з таким урядом, який би визнали всі члени цієї федерації». Та водночас він звертає увагу на реакцію української преси щодо прийняття цього документу, підкреслюючи, що вона була неоднорідною та здебільш прохолодною [5 С.143-144].

Досить раціональний погляд можна побачити у дослідника І. Гошуляк. Він зауважує, що прийняття універсалу було зумовлено декретами більшовиків та бажанням «перехопити у них ініціативу в своїй соціальній програмі» [2 С.33-34]. Ми можемо простежити, що автор мав на увазі перед усім декрети «О мире» та «О земле»[10 С.12,17]. Очевидець дає нам уяву, що Центральна Рада не мала чіткого механізму регулювання соціальної сфери, та в уяві народності скасування приватної власності дорівнювалося до мародерства[7 С.26].

В. Верстюк вважає, що «компромісний» характер III універсалу, та бажання Ради «відновити федеративну Росію» було зайвою тратою сил. Не ставлячи твердий курс на розбудову національної держави, питаючись нівелювати проміж зовнішньополітичними силами Рада лише втрачала дорожочинний час [1 С.81-82].

9 листопада Генеральний Секретаріат ухвалив низку документів, надзвичайно важливих для своєї подальшої долі. Він визнав існування більшовицького уряду «лише у формі федеративного правительства». Інше визначальне рішення визнавало «потрібним негайний мир» [12 С.404].

17 листопада український уряд юридично закріпив розрив відносин з Тимчасовим урядом. На ноту представників Тимчасового уряду про створення в Петрограді нового уряду без більшовиків Генсекретаріат заявив про відсутність бажання «офіційно входити у переговори з представником Тимчасового правительства», тому що «положення його зараз зовсім не в'яснене і навіть позиція цілком невиразна». Натомість Генеральний Секретаріат ухвалив постанову з чотирьох пунктів, у яких висловлювалися побажання «взяти ініціативу у справі створення центрального правительства у свої руки», вступити для цього в переговори як з представниками «федеративних країв», так і «представниками демократії», починаючи від більшовиків, що мають у Великоросі найбільшу силу [12 С.454].

Водночас, того ж дня було, проведено переговори з представником РНК Й. Сталіним, в ході яких було продемонстровано суперечливу позицію більшовиків щодо українського питання, яка стане звичною для подальших переговорів з радянською владою. Сталін висловив «право українського народу на самовизначення», але «лише за умовою передачі влади у руки ради робітничих, селянських та солдатських депутатів». На зауваження Порша, що «УЦР і є цією радою» було отримано безапеляційну відповідь «Питання про радянську владу в центрі і на місцях не допускає ніяких проступок» [12 С.455-459].

Ця заява повинна була мобілізувати українські сили на боротьбу з більшовицькою загрозою. Але Центральна Рада обмежувалася лише економічною та політичною боротьбою. Сучасник доповідає: «кабінет Винниченко не може проводити ніякої активної політики, тому що був пов'язаний політикою Центральної Ради у її стремлінні конкурувати з більшовиками на полі соціального максималізму і демагогії, а по-друге тому, що не спирався вже не на яку реальну силу» [4 С.214].

Як наслідок таких відносин був «Манифест к украинскому народу с ультимативными требованиями к Центральной раде» від 4 грудня 1917 року, який привів до розв'язання першої українсько-радянської війни[10 С. 174-176].

Підсумовуючи політичні успіхи та прорахунки Центральної Ради в описуваний період ми можемо відзначити, що український уряд здебільш не об'єктивно оцінював ситуацію в країні, та деякі його рішення свідчать про неготовність до послідовного реформування або вирішення гострих соціальних проблем. Ухваливши рішення III Військового з'їзду про розбудову національної держави,

у своєму III універсалі Центральна Рада бере на себе обов'язок створення російського федералізму. Намагаючись задовольнити потреби виснаженого війною населення вона, водночас декларує популярні заходи, але не створює конкретних механізмів для їх запровадження, що тільки посилює анархію в країні.

Література

1. Верстюк В. Українська революція: доба Центральної Ради // Український історичний журнал. – К., 1995. – № 5. – С. 79-88.
2. Гошуляк І. Причини поразки Центральної Ради // Український історичний журнал. – К., 1994. – № 1. – С. 31-44.
3. Грушевський М. Твори у 50 т. Т. – 4. Кн. 2. / Сохань П. – Л., 2002. – 556 с.
4. Дорошенко Д. Мої спогади про недавнє минуле. / Морозевич О. – Мюнхен, 1969. – 543 с.
5. Дорошенко Д. Історія України, 1917-1923. В 2-х т. Т. – 1. / Галушко К. - К., 2002. – 320 с.
6. Костів К. Конституційні акти відновленої Української Держави 1917-1919 років і їхня політично-державна якість. / Костів К. – Торонто, 1964. – 186 с.
7. Чикаленко Є. Уривки з моїх споминів за 1917. / Прага, 1932. – 56 с.
8. Щусь О. Всеукраїнські військові з'їзди. / Стехун В. – К., 1992. – 86 с.
9. Яневський Д. Політичні системи України 1917-1920. Спроби творення й причини поразки. / Фінберг Л. – К., 2003. – 776 с.
10. Декреты советской власти Т. 1 / М., 1957. – 626 с.
11. Текст III універсалу – Доступний з: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/universal-3.html>
12. Українська Центральна Рада. Документи і матеріали у двох томах. Т. – 1. / Толочко П. – К., 1996. – 585 с.

УДК 94(477)''1858/1863'':929Миклашевський
Шаргородський В. В.

РОЛЬ А. МИКЛАШЕВСЬКОГО У РЕАЛІЗАЦІЇ СЕЛЯНСЬКОЇ РЕФОРМИ В КАТЕРИНОСЛАВСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ

Селянська реформа 1861 р. у Російській імперії формувала у суспільстві нові взаємовідносини між селянами тимчасовозобов'язаними, а згодом «селянами-власниками» і дворянством держави. Саме дворянський стан проводив підготовчу роботу з вироблення проектів і положень реформи у дворянських комітетах, редакційних комісіях. Одним із визначних діячів часу великих реформ, що відіграв провідну роль у підготовці та втіленні реформи 1861 р. на Катеринославщині був А. Миклашевський. Діяльність Миклашевського щодо ліквідації кріпосницьких відносин мала реакцію з боку уряду у вигляді деяких нагород, у тому числі йому був наданий Лист Міністерства внутрішніх справ від 17 липня 1861 р., у якому від імені імператора Олександра II винесена подяка за ліквідацію незадоволення селян, викликаного Маніфестом 19 лютого 1861 р [3, с. 163].

Мета розвідки – вивчення ролі Андрія Миклашевського у реалізації селянської реформи 1861 р. у Катеринославській губернії.

Наукова розробка предмету розгляду представлена працями И. Ребрина [1], В. Лазебник [2], І. Романюти [3], Д. Бойка [4].

На посаді новомосковського повітового предводителя дворянства (1858 – 1859) [4, с. 58] у чині колезького радника Андрій Михайлович разом з дворянами Новомосковського повіту активно розпочав роботу над умовами реформи для селян, звертаючи увагу на місцеві особливості. У ході обговорень місцеві дворяни прийняли рішення щодо умов проведення реформи у губернії [5, с. 227]. Пропонувалися альтернативи поміщицькій владі, коли «магическое влияние на крестьянина воли его отца – помещика, будет потеряно ныне, оно должно быть заменено прочным, твёрдым устройством земской полиции» [3, с. 162].

А. Миклашевський з 13.11.1859 р. по 21.12.1862 р. як катеринославський губернський предводитель дворянства і голова Катеринославського губернського дворянського комітету для підготовки проекту з покращення та облаштування побуту «помещичьих крестьян» [4, с. 44; 4, с. 387] був обраний до редакційної комісії. Він став членом Комісії Головного комітету з облаштування побуту селян у Санкт-Петербурзі та делегатом від місцевого дворянства в редакційній комісії 2

скликання [4, с. 387]. Під час другого скликання депутати від губернського комітету (А. Миклашевський, О. Поль) змогли довести неможливість і розорення всіх землевласників при наділі селян в 6 і 8 десятин землі через місцеві умови сільського господарства в південних губерніях імперії [5, с. 227]. Цінним джерелом є звіт 17 вересня 1862 р. А. Миклашевського перед дворянськими зборами, обсяг якого 18 рукописних аркушів [3, с. 163]. А. М. Миклашевський вважав зниження площі селянських наділів з 8 до 4 десятин землі у Катеринославській губернії своїм головним досягненням: депутати першого скликання планували «определить поземельный надел в высшей норме (тобто 8 десятин). Призванные в полное заседание её, мы после продолжительных только прений, успели наконец убедить членов, в возможности обеспечить быт крестьян 3-х десятинным наделом и получили согласие на уменьшение надела, почти до нормы нами просимой». Андрій Михайлович зазначає, що особисто зміг переконати редакційній комісії, що «увеличение надела, должно подорвать хазяйство а с ним вместе и хлебную промышленность и торговлю Екатеринославской губернии, сохранение которых признано Правительством необходимым» [3, с. 163]. А. Миклашевський розробляв урочне положення для «отбывания крестьянами издельной повинности» [1, с. 61].

Таким чином, А. Миклашевський брав безпосередню участь у розробці положень реформи 1861 р.: обговорював умови проведення у Катеринославській губернії, довів необхідність зниження площі селянських наділів з 8 до 4 десятин землі, розробляв урочне положення. За період підготовки і проведення Великої реформи був головою Катеринославського губернського дворянського комітету, членом Комісії Головного комітету з облаштування побуту селян, делегатом від місцевого дворянства в редакційній комісії 2 скликання, що свідчить про його особисту відповідальність у вирішенні селянського питання у Катеринославщині. Його внесок і вплив щодо реалізації скасування кріпацтва був підтверджений правлячими колами належним чином.

Література

1. Ребрин И. А. Крестьянская реформа в Екатеринославской губернии (исторический очерк) / И. А. Ребрин // Екатеринославская губерния. Памятная книжка и адрес-календарь 1903 года. – Екатеринослав: Типо-Литография Губернского Правления, 1903. – Вып. 3. – С. 1 – 305.
2. Лазебник В. І. Миклашевський Андрій Михайлович (1814 – 1905) / В. І. Лазебник // Діячі державної влади та самоврядування Дніпропетровської області: історичні нариси: у 2 т. – Д.: 2009. – Т. 1. – С. 274 – 275.
3. Романюта І. М. Андрій Михайлович Миклашевський: життя та діяльність мовою музейних експонатів [Електронний ресурс] / І. М. Романюта // Історія і культура Придніпров'я: Невідомі та маловідомі сторінки. – 2011. – Вип. 8. – С. 160 – 176. – Режим доступу з: <http://ikp.nmu.org.ua/pdf/2011/17.pdf>
4. Бойко Д. А. Материалы к истории Екатеринославского Дворянства. 1784–2014 [Електронний ресурс] / Д. А. Бойко. – Запорожье, 2014. – 652 с. – Режим доступу з: <https://www.twirpx.com/file/1693391/>
5. Миклашевский А. М. Воспоминания одного депутата из губернских комитетов, вызванных в Петербург в 1860 г. до обнародования манифеста об освобождении крестьян / А. М. Миклашевский // Екатеринославский юбилейный листок. – 1887. – 30 мая. – № 24. – С. 225 – 227.

СЕКЦІЯ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ»

УДК 32.019.51

Алексєєва Д.О.

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ І СУТНОСТІ ПРОПАГАНДИ

Пропаганда - це форма комунікації, розповсюдження нерідко неправдивих «фактів», поглядів, думок, міфів в масовій чи індивідуальній свідомості людини, з метою викликати певну реакцію, яка б відповідала інтересам та цілям певних груп чи окремо пропагандиста. В сучасну епоху глобалізації та всеохоплюючого поширення ЗМІ пропаганда оточує життя людей в різних сферах життєдіяльності. Особливе значення і наслідки пропаганда має в політиці. Вона стає політичним інструментом, наприклад, для переконання населення у вірності обраного курсу, освітлення чи очорнення якихось явищ, подій. Крім того ворогуючі сили намагаються за її допомогою розпалювати ворожнечу, вливати негативні емоції до протилежної сторони. Пропаганда може грати вирішальну роль в таких політичних процесах, як соціалізація, формування громадської думки і, як наслідок, симпатії чи антипатії виборців, які в сукупності вирішують результат виборів, а отже й майбутню долю країни.

Слово «пропаганда» у перекладі з латинської означає розповсюдження, тобто етимологічно назва цього явища первісно була пов'язана з розповсюдженням певних ідей. Саме таку мету переслідувала католицька організація *Sacra Congregatio de Propaganda Fide* (Священна конгрегація розповсюдження віри), що була створена Папою Римським Григорієм XV в 1622 році для розповсюдження віри Римокатолицької церкви на Новий Світ та протистояння руху протестантської Реформації в Європі [2, с.2].

У XIX ст. такі вчені як Г. Лебон та Г. Тард виходили саме з такого розуміння пропаганди. Для них пропаганда уявляла собою розповсюдження ідей, успішність якого залежить від психологічних особливостей натовпу чи публіки. Відповідно до Г. Лебона, ідеї, проникаючи в душу мас, визначають навіть найменші елементи цивілізації, але, щоб вони стали загальними віруваннями, абсолютними істинами, догмами для мас, вони мають бути доступні для народної душі, виражені в одному чи декількох словах, викликати яскраві образи, бути привабливими та мати велику пояснювальну силу. За Г. Лебоном, пропаганда досягає мети, коли, подібно до релігії, може вселити почуття фанатизму, «що змушує людину знаходити щастя в обожненні та підпорядкуванні та з готовністю жертвувати своїм життям для свого ідола» [2, с.5].

Осмислення природи пропаганди багато в чому пов'язано з науковою діяльністю одного із засновників сучасної теорії пропаганди Г. Ласуела. Відомий дослідник розумів пропаганду як менеджмент колективних відносин за допомогою маніпуляцій значущими символами [3, с.38]. Важливо додати, що Ласуелл не включав у пропаганду поширення нейтральних поглядів, вважаючи, що вона завжди заангажована певною ціннісною позицією. Групи використовують пропаганду, щоб маніпулювати власними членами або тими, хто належить до інших груп.

На думку науковця, політична пропаганда, по-перше, не може бути виключно правдивою, по-друге, має сприйматися як достовірна, для цього вона має уникати протиріч та не припускати тверджень, які можуть бути спростовані до досягнення нею стратегічної мети.

Пропаганда для Г. Ласуела була «новим та тонким інструментом», який мав сплавити «тисячі та навіть мільйони людських істот в одну амальгамовану масу ненависті, волі та надії», через почуття, спокуси, ілюзії, псевдораціоналізацію, провокацію ворожості та розпалювання жаги новин [2, с.6]. Таким чином, можна стверджувати, що природа політичної пропаганди, виходячи з концепції Г. Ласуела, за своєю суттю є маніпулятивною. При цьому як і маніпуляція, пропаганда прагне нейтралізувати критичну здатність об'єкту впливу. У зв'язку з цим, інформація подається емоційно насиченою. Вона має збуджувати сильні емоції, викликати афекти, зокрема, страх, занепокоєння, досаду. Ці емоції мають бути контрольовані пропагандистом.

Показово, що в соціальних та політичних дослідженнях сформувалася стійка тенденція пов'язувати пропаганду з маніпуляцією (Б. Сміт, Е. Брунело, Р. Пратканис та Е. Аронсон і інш.)

Ряд авторів осмислює пропаганду як маніпуляцію свідомістю мас. Зокрема, до таких дослідників відноситься С. Кара-Мурза. У його роботі «Маніпуляція свідомістю» роль маніпулятора описується як механізм впливу пропагандиста: «Яку ж мету переслідує той, хто бажає маніпулювати нашою свідомістю, коли посилає нам повідомлення у вигляді текстів чи вчинків? Його мета – дати нам такі знаки, щоб ми, вмонтувавши ці знаки в контекст, змінили образ цього контексту в нашому сприйнятті. Він підказує нам такі зв'язки свого тексту або вчинку з реальністю, нав'язує таке їх тлумачення, щоб наше уявлення про дійсність було спотворено в бажаному для маніпулятора напрямку. А значить, це

матиме вплив і на поведінку, причому ми будемо впевнені, що ми діємо у повній відповідності з нашими власними бажаннями. Сказати слово або вчинити дію, які б так зачепили струни нашої душі, щоб ми раптом побачили дійсність в спотвореному саме всупереч нашим інтересам вигляді – велике мистецтво» [1, с.90-91].

Так, наприклад, пропаганда як маніпуляція масовою свідомістю широко використовувалась в період протистояння двох систем. В той час багато радянських дослідників притримувались марксистсько-ленінської позиції при розгляді даного явища. Наприклад, В. А. Шандра надавала два визначення пропаганди – широке та вузьке. „У широкому сенсі вона є особливим видом соціальної діяльності, основною функцією якого є роз'яснення, поширення усієї сукупності духовних цінностей. У цьому випадку пропаганда включає різноманітні види: економічну, ідеологічну, природничо-наукову, виробничо-технічну тощо. У другому – вузькому розумінні – поняття „пропаганда” є діяльністю з поширення в маси ідеології і політики певних класів, партій і держав”.

Отже бачимо, як і більшість термінів «пропаганда» не має чіткого і єдиного визначення. Відповідно у науці існує багато різних трактувань цього поняття. Це зумовлено безпосередньо історичним досвідом його розвитку та умовами, за яких цей термін використовувався. Але найбільш узагальнені уявлення щодо пропаганди містяться, на нашу думку, у наукових словниках авторитетних закладів освіти, збірників тощо. Серед найпопулярніших визначень цього явища варто назвати наступні:

Пропаганда – це будь-яка систематична спроба впливу на думку чи позицію великої кількості людей, перш за все використовуючи символічні знаки. Це певна форма комунікації, яка спрямована на засвоєння або відкинення певної інформації з метою впливу на організацію, групу, індивіда.

У цьому визначенні виділяються такі основні характеристики пропаганди: 1) це систематичний фактор, тобто дія здійснюється регулярно, а не одноразово; 2) фактор впливу, що спрямований на думку чи позицію певного суб'єкта (тобто свідомість, психіку, установки; 3) фактор масовості, тобто цей вплив спрямований не на одного індивіда чи особу, а на велику кількість людей; 4) елемент дії, це не просто пасивний вплив, а він здійснюється з метою певної дії, як наприклад, у визначенні наведено: «засвоєння або відкинення певної інформації»[4, с.51].

Дещо по-іншому трактує поняття енциклопедичний словник Брітаніка:

«Пропаганда – поширення інформації – фактів, аргументів, чуток, напівправди чи брехні – для впливу на публічну думку»

Основні характеристики: 1) інформативність, це визначення стверджує, що пропаганда здійснюється за допомогою поширення певної інформації, а не фізичними методами тощо. Тобто вона як явище несе в собі якусь інформацію; 2) фактор впливу; 3) фактор масовості («публічна думка») [5, с.123-124].

Пропаганда у широкому розумінні згідно із коротким політологічним словником – поширення соціально-політичних, природно-наукових та інших знань з метою їх втілення у суспільну свідомість різних верств населення. Тут можна виділити такі компоненти: 1) інформативний чинник, який був у попередньому визначенні; 2) фактор впливу (конкретизується, зазначаючи, що вплив здійснюється саме на свідомість; 3) присутній фактор масовості.

У вузькому розумінні – ідеологічно спрямована діяльність будь-якої партії для формування у конкретних верств населення певних поглядів і уявлень (світогляду). Це можна вважати визначенням політичної пропаганди у тоталітарному режимі, в якому є одна правляча партія, яка може здійснювати масовий вплив на свідомість людей. Хоча за демократичного режиму політичні партії також можуть використовувати пропаганду для впливу на населення, але це швидше є однією із сфер використання пропаганди.

Ще одне визначення пропаганди надається в тлумачному словнику Кембріджського університету. «Пропаганда – це інформація чи ідеї, зазвичай неправдиві, які організація поширює з метою переконання у правильності своїх дій, слів, думок» [6, с. 415-423].

У свідомості багатьох людей існує поширений стереотип, що пропаганда – це щось погане і у демократичній країні не може існувати, оскільки порушує етичні принципи, поширюючи брехню.

Для спростування такого кліше, слід розділити пропаганду на тоталітарну і демократичну, так як за різних режимів вона буде мати різні спрямування і використовуватиме різні методи.

Приведемо, як приклад, визначення «пропаганди» із офіційного документа міністерства оборони США – Польовий статут FM 33-1-1 (1994), яка відноситься до країн із демократичним режимом: «Пропаганда – це будь-яка інформація, ідеї, доктрини або спеціальні методи впливу на думки, емоції, настанови чи поведінку будь-якої спеціальної групи з метою отримання переваг, прямих чи непрямих».

Таким чином, пропаганда використовується з певною метою, тобто у повідомленні може міститися крім явного змісту прихований, завуальований підтекст.

Якщо поставлена певна мета (кінцевий стан, якого намагаються досягнути), то для здійснення її потрібний не тільки вплив, надання інформації і формування світогляду у об'єкта пропаганди, а і його дія, його реакція на неї.

Цікавим є те, що неправильно побудована і здійснена пропаганда теоретично мала б дійти до етапу, коли знання сприймаються свідомістю, але свідомість її заблоковує, тобто не сприймає. Відповідно не відбувається формування світогляду і здійснення певної дії [3, с.49].

Отже, існують різні підходи до визначення сутності пропаганди. Спільною є думка, що цей вид комунікації використовується для розповсюдження якоїсь, нерідко неправдивої інформації на користь заінтересованих груп чи окремо пропагандиста. Тому такі дослідники, як Г. Ласуел, Б. Сміт, Е. Брунело, Р. Пратканис та Е. Аронсон і інші, пов'язують її з емоційно забарвленим маніпулюванням. Такий погляд надає в основі негативну оцінку цього явища. Іншим підходом до пропаганди є її бачення, як розповсюдження соціально-політичних, природно-наукових знань, з метою їх втілення у свідомість людини. Виходячи з усього, пропаганда може містити в собі як достовірні факти, знання, так і неправдиву чи напівправдиву інформацію, а тому може мати різний вплив на свідомість людини.

Література

1. Кара-Мурза С. Г. Манипуляция сознанием // Эксмо. 2005. С. 89-92.
2. Павлов Д. М. Природа політичної пропаганди // Вісник Дніпропетровського університету. 2015. № 5. С. 2-8.
3. Яковлева Н. Особливості розуміння сучасної політичної пропаганди. 2016. С. 32-50.
4. The encyclopedia Americana International edition Grolier Inc. 1998. № 22. P.47 -78.
5. The new encyclopedia Britannica. – Chicago. № 9. P. 122-128.
6. Cambridge learner's dictionary // Cambridge University Press. Omnia Books Ltd. 2001. P. 415-423.

УДК 061.1БРИКС:327(540)

Альошина М.С.

РОЛЬ БРИКС У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ІНДІЇ

Група БРИКС, що є аббревіатурою назв держав-членів – Бразилія, Росія, Індія, Китай і Південна Африка – діє з 2006 року, і з цього часу продовжує зміцнювати свою співпрацю, розширюючи сфери співробітництва. Країни, що входять до об'єднання, все більш тісно координують свою політику з ключових міжнародних проблем, а також відіграють активну роль у формуванні багатопольярного світового порядку і розробці сучасних моделей для світових фінансових і торгових систем [1].

Особливий науковий інтерес представляє дослідження ролі БРИКС у зовнішній політиці Індії, адже ця держава є однією з засновниць БРИКС, що бере активну участь у її діяльності. У середньостроковому і довгостроковому контексті Індія наближається до статусу великої держави, відповідного її значному людському (друге місце в світі після Китаю за чисельністю населення – понад 1,2 млрд. чол.), природному, економічному, політичному і військовому потенціалу. Вона робить значний внесок у баланс світових і регіональних військово-політичних і стратегічних сил і де-факто є ядерною державою. З огляду на це, актуальним вбачається аналіз її зовнішньої політики в рамках БРИКС як в об'єднанні держав, що розвиваються швидкими темпами.

Приєднання Індії до БРИКС було обумовлено як політичними, так і економічними цілями цієї держави. Відомий індійський політик і політолог Шившанкар Менон [2] бачить три причини, за якими Індія зацікавлена в участі в БРИКС. Перша – це можливість регулярного обміну думками керівників п'яти країн з проблем глобальної фінансової та економічної ситуації. Друга – це участь у підготовчій роботі, яка здійснюється на рівні "другий доріжки" і зустрічах на академічному рівні, розробці методів і шляхів співпраці, і т.д. Третя – це можливість коригування точок зору лідерів з основних питань світової політики.

Головний інтерес Індії в БРИКС пов'язаний з політичними цілями. Використовуючи неформальний характер цього об'єднання, Індія може просувати свої інтереси на міжнародному рівні без значних політичних і поки економічних витрат. Політична складова приєднання до БРИКС – це прагнення Делі грати глобальну роль. Жодна інша міжнародна організація, членом якої є Індія, не забезпечить реалізацію цієї мети, адже Індія не включена до постійного складу Ради Безпеки ООН, а ШОС – це регіональна організація, а не глобальна. З огляду на це, Індія надає великого значення

взаємодії в рамках БРІКС, розглядаючи її як платформу для координації, консультацій і співпраці з актуальних питань міжнародного розвитку .

Об'єднання БРІКС цікаво для Індії також тому, що воно дає індійцям можливість продовжити свій курс лавірування між об'єднаннями і союзами, можливість і далі вибудовувати відносини з державами, які знаходяться в конфлікті один з одним. Одночасно зі зближенням з США, Індія продовжує розвивати відносини з Росією і покращувати взаємодію із своїм регіональним суперником – Китаєм [3].

Індія намагається використати БРІКС як форум для залучення Китаю, оскільки останній став найбільшим ринком швидко індустріалізованих країн Східної Азії. Сучасний Китай впевнено просувається до статусу наддержави, це свідчить: ємний ринок інвестицій, значна чисельність населення, темпи економічного зростання, дотримання принципу мирного співіснування. Все ці фактори дозволяють говорити про можливість у подальшій перспективі потіснити позиції США, як єдиного світового лідера.

Індія вважає, що здатна чинити більший вплив на підтримання регіональної безпеки завдяки організації БРІКС. В рамках БРІКС стали підписуються багато тристоронніх угод між Індією, Китаєм і Росією, які важливі для Євразії і для забезпечення безпеки в регіоні. Однак Індія періодично проявляє заклопотаність військовому співробітництву між Росією та Пакистаном [4].

З огляду на поточні інтереси, Індія може знайти більше можливостей, посилюючи свої відносини з Японією, Азійським банком розвитку та АСЕАН. Тісні зв'язки з основними регіональними організаціями в Південній Азії, Латинській Америці та Африці також надають сприятливі економічні можливості для Індії, одночасно уникаючи недоліків, наданих членством в БРІКС.

Завдяки членству в БРІКС Індія стала активно розвивати співпрацю з іншими інтеграційними групами, в які входять її партнери по організації. Наприклад, Індія вступила в переговори про доступ до зони вільної торгівлі ЄАЕС. Уклавши спеціальну угоду про вільну торгівлю в 2004 році Індія також співпрацює з Бразилією і МЕРКОСУР [5].

Уряд Індії вважає, що тільки спільними зусиллями можна дати відповідь на глобальні виклики, за умови рівноправної кооперації між розвинутими країнами і країнами, що розвиваються. Для Індії взаємодія з партнерами по БРІКС також дає можливість щоб запозичувати досвід інших країн, тим паче, що вони стикаються зі спільними викликами будучи країнами, що розвиваються, а глобальні проблеми мають однаковий вплив на них. Індія відіграє активну роль в обміні ідеями з питань сільського господарства, продовольчої безпеки, надання міжнародної допомоги, боротьби з епідеміями, енергетики, щодо екологічних проблеми і глобального потепління. Даний обмін досвідом дає країнам-учасникам БРІКС можливість ділитися знаннями і передовими підходами з країнами, що розвиваються, тим самим просуваючи кооперацію по лінії Південь-Південь [6].

Країна є відкритим учасником для співпраці і переговорів, яка зацікавлена в процвітанні та ефективності БРІКС, так як переслідує свої вигоди й цілі в даному політичному клубі. Індія проявляє ініціативу на самітах і переговорах на вищому рівні з іншими учасниками та вірить в позитивний вплив організації і її значимість.

Підбиваючи підсумок, потрібно зазначити важливу роль організації БРІКС в зовнішньополітичній стратегії Індії. Керівництво Індії розглядає організацію одним з головних механізмів просування Індії до статусу світової держави та для регулярного обміну думками керівників п'яти країн. Останніми роками Індія стала найяскравішим місцем угруповання та в даний час є однією з найбільш швидкозростаючих економік у світі. Проте необхідно визнати, що заплановані задачі, ще тільки потрібно реалізувати. Незважаючи на це, організація БРІКС має перспективи і потенціал і тому Індія буде активно співпрацювати в даній сфері.

Література

1. Страны БРИКС: стратегии развития и механизмы взаимодействия и сотрудничества в изменяющемся мире. URL: <http://lawinrussia.ru/content/strany-briks-strategii-razvitiya-i-mehanizmy-vzaimodeystviya-i-sotrudnic> (дата звернення 30.11.2018).
2. Индия в БРИКС: основы для стратегического сотрудничества. URL: <http://infobrics.org/post/26036/> (дата звернення 30.11.2018).
3. Зачем нужен БРИКС Бразилии, России, Индии и Китаю? URL: <https://carnegie.ru/commentary/60614> (дата звернення 30.11.2018).
4. List of Media delegates accompanied Prime Minister during his visit to China for BRICS 2017. URL: <http://www.mea.gov.in/other.htm?dtl/28965/list-of-media-delegates-accompanied+prime-minister+during+his+visit+to+china+for+brics2017> (дата звернення 30.11.2018).

5. Индия между БРИКС и Содружеством наций. Что выберет Нью-Дели? URL: <http://eurasia.expert/indiya-mezhdu-briks-i-sodruzhestvom-natsiy-cto-vyberet-nyu-deli/> (дата звернення 30.11.2018).
6. QUESTION NO.6217 BRICS UNIVERSITY. URL: <http://www.mea.gov.in/loksabha.htm?dtl/28377/question+no6217+brics+university> (дата звернення 30.11.2018).

УДК 316.723
Барикін О.І.

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПОЛІТИЧНА СУБКУЛЬТУРА»

На сучасному етапі для не існує жодної держави з повністю гомогенною політичною культурою. Вона фрагментується на низку політичних субкультур за різноманітними критеріями, зокрема регіональним, етнічним, соціально-економічним, гендерним тощо. Політичні субкультури здатні виконувати в політичній системі як конструктивні, так і деструктивні функції. У випадку згоди низки політичних субкультур з базовими політичними цінностями загальнонаціональної культури, вони забезпечують плюралізм, роблять внесок в розвиток та оновлення політичної системи. Проте, у зворотному випадку політична субкультура може переходити в контркультуру, для якої характерне прагнення зміни політичного устрою, що виражається в протестних формах політичної участі, що свою чергу призводить до стабілізації політичної системи в цілому. Визначення політичних субкультур, узгодження їх інтересів та цінностей є необхідною діяльністю держави для забезпечення її стабільного сталого розвитку. З огляду на означене, актуальним вбачається дослідження основних теоретичних підходів до визначення поняття «політична субкультура», що є фундаментальним завданням для подальшого дослідження цього явища.

У загалі, політична субкультура – це політична культура різноманітних груп, що являють собою складні, внутрішньо неоднорідні системи, які включають підсистеми політичних орієнтацій, що відрізняються від політичної культури суспільства в цілому [4]. Одне з найбільш поширених визначень цього поняття належить У. Розенбаумові. На його думку, «політична субкультура – це сукупність політичних орієнтацій, що помітно відрізняються від орієнтації значної більшості в рамках даної культури або, принаймні, від домінуючих в суспільстві культурних орієнтацій» [5].

У вітчизняній політологічній літературі субкультура розглядається як сукупність політичних орієнтацій, що значно відрізняються від орієнтацій, домінуючих в суспільстві. Йдеться про особливості політичних культур різних соціально-демографічних і професійних груп. Політична субкультура включає в себе щось спільне, що характерно для політичної культури суспільства в цілому, але і те специфічне, що відрізняє дану субкультуру. У той же час політична культура суспільства не є сукупністю політичних субкультур. Вона вбирає в себе найбільш стійкі, типові ознаки, які переважають в даному суспільстві [2].

Поняття «політичні субкультури» було введено дослідниками, які в цілому перебували під впливом роботи Алмонда і Верби. Адже саме останні виробили уявлення про політичну культуру, яка існує в масштабі всього суспільства (національної культури). Про субкультури можна говорити в тому випадку, коли політичні установки і цінності однієї з груп суспільства помітно відрізняються від національної політичної культури. Це поняття, отже, не можна застосовувати до тих країн, в яких соціальні відмінності настільки глибокі, що загальні характеристики національної культури не піддаються вичленовуванню і опису (наприклад, Північна Ірландія, Нігерія). Такі суспільства іноді називають культурно-плюралістичними [1].

Зазвичай носіями політичних субкультур виступають групи, які проживають у певному регіоні країни. Наприклад, франкомовні жителі Канади, які проживають в провінції Квебек, або жителі південних штатів США або різних регіонів Іспанії (Країна Басків, Каталонія і ін.), Різні територіальні групи козаків (донські, причорноморські, уральські, сибірські) і т.д. У той же час існують субкультури, що сформувалися не за територіальним, а за релігійною, віковою, соціальними та соціально-демографічними ознаками. Ці субкультури можуть існувати в різних районах країни. Наприклад, молодіжна субкультура 1960-х рр. поширилася в багатьох країнах Заходу, правда переважно у великих містах.

Політична субкультура як явище вивчається в межах концепції політичної культури. А тому для неї справедлива загальновизнана у західній та вітчизняній політичній науці теза про те, що

правильне розуміння політичної культури можливе лише за умови розгляду її як частини більш широкої загальної культури [4].

Культура є сукупністю духовних цінностей і норм, притаманних великій соціальній групі, спільноті, народу чи нації. Кожен з цих суб'єктів, як правило, формує свою субкультуру (молодіжна, людей поважного віку, національних меншин або корінної нації, різних соціальних верств). Так, в культурологічному словнику знаходимо визначення субкультури як частини загальної культури, системи цінностей, традицій, звичаїв, притаманних великій соціальній групі: «Субкультура – частина загальної культури нації, яка в окремих аспектах відрізняється чи протистоїть цілому, але у головних рисах узгоджується з культурою нації, продовжує її». Слід відзначити, що спочатку термін «субкультура» стосувався тільки молодіжної культури і, перш за все, тієї її частини, яку соціологи вважали девіантною. У такому значенні користувались цим терміном Т. Парсонс (1954 р.) та С. Ейзенштадт (1956 р.) [3].

Неоднорідність політичної культури, наявність в її змісті кількох субкультур, безперечно, явище не унікальне. Будь-який сучасний соціум – це складна система взаємовідносин різних соціальних груп, які є носіями певних політичних інтересів та мають способи і можливості їх вираження. А така різноманітність і є основою для формування політичних субкультур. Але слід наголосити на тому, що учасники групи мають бути поєднані специфічним спільним досвідом відтворення політичного життя (системою цінностей і норм) для того, щоб сформувати певну підкультуру. Таким чином, одним з найвідоміших та історично першим фактором формування субкультур є соціальна диференціація. Ця неоднорідність певною мірою характерна для будь-якої країни незалежно від її єдності на інших основах.

Ще одним неодмінним фактором формування політичних субкультур є структурно-функціональна неоднорідність політичної системи. При цьому розрізняється політична культура тієї групи осіб, що приймають політичні рішення, та груп, що є тільки спостерігачами політичних процесів або беруть в них участь лише певною мірою. Політичні субкультури можуть формуватися не тільки в межах соціально-політичних верств. Основою для політико-культурної неоднорідності є також присутність в багатонаціональній державі національних меншин. Останні, маючи своєрідний менталітет, власні культуру, мову, традиції, формують специфічну систему цінностей, яка може відрізнятися від політичної культури корінної нації чи суспільства в цілому. Ідеологічна конкуренція в суспільстві також може слугувати формуванню відповідних політичних субкультур. Релігійна ідентичність, якщо вона тісно пов'язана з політичними орієнтаціями, може стати основою для формування своєрідної субкультури. Носіями своєрідної політичної субкультури можуть бути і різні вікові та статеві групи.

Дослідники відзначають, що політичні субкультури є в кожній сучасній країні. в деяких вони співіснують з іншими культурними течіями досить мирно і безконфліктно, що говорить про однорідність політичної культури в цілому. Але є і такі держави, де між представниками різних субкультур існують суперечності, які можуть привести до появи досить серйозних конфліктів. Наявність сильних і автономних субкультур, що відрізняються самостійністю, часто є показником неоднорідності політичної культури. Такі субкультури є анти-системними, в них відсутня можливість політичного консенсусу, проте яскраво виражена нерівномірність розвитку окремих субкультур [4].

Таким чином, політична субкультура – це важливий елемент політичної культури будь-якої держави, це сукупність політичних цінностей, що відрізняються від загальнонаціональної політичної культури, проте не вступають в протистояння з нею. Носіями політичної культури можуть бути різноманітні регіональні, соціальні, економічні, етнічні, професійні, демографічні та інші групи населення, що можуть проживати компактно, чи бути розселенні по всій території держави. Фрагментарність політичної культури на субкультури є об'єктивним універсальним явищем, проте відсутність узгодженості між різними групами населення щодо ключових норм і цінностей політичної організації може стати причинами реальної політичної дестабілізації і, як наслідок, політичної кризи чи політичного конфлікту. В особливій мірі така проблема проявляється в ряді країн, що розвиваються, які сьогодні активно впроваджують в публічну і побутову сферу такі політичні норми і цінності, що є запозиченими в західному суспільстві.

Література

1. Алмонд Г.А., Верба С. Гражданская культура и стабильность демократии // Политические исследования. 1992. № 4 URL: https://www.civisbook.ru/files/File/1992-4-Almond_Verba.pdf. (дата звернення 30.11.2018).
2. Мельник В.А. Политология // Мн.: ВШ, 2009. URL: <https://studfiles.net/preview/5249774/>

3. Общетеоретические проблемы социологии / Под ред. Т. Парсонса. М.: Прогресс, 1972. URL: <https://academic.oup.com/sf/article-abstract/47/1/90/2228916> (дата звернення 30.11.2018).
4. Фарукшин М. Политическая культура общества // Социально-политические науки. 1991. № 4. URL: <http://www.politnauka.org/library/teoria/farukshin.php> (дата звернення 30.11.2018).
5. Rosenbaum, W. Political culture // перевод Артемьев И. Ю. М.: Эскимо, 1999. 244 с. URL: <https://www.amazon.com/Political-Culture-concepts-political-science/dp/0177111089> (дата звернення 30.11.2018).

УДК 327(410)

Бурда В. О.

КРИЗА ПРОЕКТА ОБ'ЄДНАНОЇ ЄВРОПИ(НА ПРИКЛАДІ BREXIT)

Останні роки в Європейському Союзі актуалізувалися дезінтеграційні тенденції, які пов'язані з багатьма факторами: політичними, економічними, соціальними, культурними тощо. Ці фактори впливають на цілісність і єдність народів Європейського Союзу. Ідея Європейського Союзу, як великого об'єднання зазнає певної поразки. Спочатку ідея створення Європейського Союзу базувалась, як об'єднання країн одного континенту зі спільними політичними, соціальними, економічними сферами. Оскільки, інтерес більшості цих країн полягав у прагненні інтеграції національних економік в одну спільну. Європейський союз дуже швидко набрав високі темпи економічного розвитку, а справжні локомотиви в особі Німеччини, Франції і Великобританії зуміли серйозно підтягнути рівень життя більшості громадян країн ЄС. Однак економічно розвинутими країнами були далеко не всі і ця ситуація змушувала економічно розвинуті країни «тягнути» інших. Найбільш часто це питання поставало перед Об'єднаним Королівством. Водночас міністри неодмінно згадували і проблему знецінення євровалюти, і можливе розширення Євросоюзу за рахунок нових економічно слабких країн [1].

Спочатку 2015 року у Великобританії почали говорити про те, що Європейський Союз себе вичерпав. І у травні 2015 року уряд консерваторів внесли до парламенту Королівства проект про референдум щодо виходу країни з Європейського Союзу. Строк проведення референдуму мав бути не пізніше 31 грудня 2017 року. За результатами референдуму, який був проведений 23 липня 2016 року за Brexit проголосувало 51,9 % британців. Згодом королева Великобританії Єлизавета II підписала закон про запуск Brexit згідно до Статті 50 Лісабонського договору. Саме в цьому документі вказано, як країна може покинути Європейський Союз [2].

Щодо ключових причин Brexit слід виокремити:

➤ По-перше, міграційна криза в Європі. Це велика гуманітарна катастрофа, що викликана неконтрольованим напливом мігрантів з країн Близького Сходу на Північній Африки, які охоплені війнами чи іншими проблемами. За 7 місяців 2015 року в Європу прибуло більше 300 тисяч мігрантів. Відсутність прозорих правил прийому та неконтрольоване переміщення біженців призводить до численних людських жертв на шляху до Європи та у самій Європі. Колишній Президент Європарламенту Мартін Шульц заявив, що основною проблемою, викликаною мігрантами, є не наплив мігрантів, а відсутність солідарності задля прийняття спільних правил вирішення проблем з їх розселенням, що призводить до суттєво нерівномірного навантаження на міграційні служби окремих країн Європи. Як наслідок, масовий наплив мігрантів загрожує існуванню Шенгенської угоди, а протиріччя між країнами ЄС щодо розселення мігрантів поглиблюють розкол в ЄС. Значний приток мігрантів також створює серйозне фінансове навантаження на країни ЄС: в 2015 році на вирішення проблем міграції Єврокомісія виділила 2,4 млрд. євро. Головними доказами негативного впливу міграційної політики ЄС на ситуацію у Великобританії були такими: нове «іммігрантське» населення не охоче інтегрується у британське суспільство та їх непокоїло те, що більшість іммігрантів з так званого «мусульманського світу», а також мігранти створюють додаткове соціальне навантаження — через неповагу до норм та традицій країн перебування [3].

➤ По-друге, економічна проблема. На думку уряду Великобританії Європейському Союзу не вдалось вирішити економічні проблеми, які беруть свій початок ще у 2008 році. В якості головних кризових явищ виступають зниження темпів зростання ВВП в Європейському Союзі в цілому і тривала рецесія в країнах – членах. Сюди ж можна віднести доволі великий, як для ЄС відсоток безробітних на півдні Європи – 20 %. Європейський Союз у цілому зараз переживає економічну стагнацію[4]. Найбільш значущим фактором, що визначає кризовий стан економік ряду держав, названо нерівномірний розподіл грошової маси між країнами і територіями. Це тягне за собою брак

грошової маси в державах, зачеплених кризою. Рівень економічного розвитку країн – членів Європейського Союзу різний. Тому за для забезпечення економічного процвітання економічно розвинуті країни повинні були інвестувати та «тягнути» країни, що розвиваються до певного рівня. Уряд Королівства завжди виступав проти подальшого розширення Європейського Союзу та вважав країни Східної Європи не здатними подолати економічні труднощі. Високорозвинені країни, в тому числі й Великобританія, беруть на себе зобов'язання допомагати їм[5].

➤ По-третє, зростання популярності партій євроскептичного спрямування. Зокрема, Партії незалежності Об'єднаного королівства - це права партія, яка стала добре відомою ще у 2005 році. Партія змогла переконати населення на тлі економічної нестабільності в необхідності виходу з ЄС. Переконавання були під приводом, що Європейський Союз намагається все, і в тому числі економічні процеси, що відбуваються у Королівстві і це негативно впливає на економіку. Другою партією, яка похитує європейську ідею є Консервативна партія Великобританії – це правоцентристська партія, що об'єднує прихильників консерватизму і британського юніонізму. Станом на 2016 рік є партією більшості в Палаті громад з 330 місцями і формує уряд на чолі з Терезою Мей, лідером Консервативної партії, прем'єр-міністром Королівства. Девід Кемерон, який був прем'єр – міністром та лідером цієї партії виступив за проведення референдуму про членство Великобританії у складі ЄС. Однак, після опублікування результатів прем'єр-міністр Девід Кемерон виступив із зверненням до нації, де повідомив про свою відставку, яка відбудеться до початку жовтня 2016 року[6].

Таким чином, вихід Великобританії з Європейського Союзу є доволі значною проблемою, як для ЄС, та і для 49% громадян Королівства. Причини Brexit були обумовлені не тільки особливими обставинами Великобританії, але і думками, поширеними в інших країнах Союзу. Питання суверенітету і національний контроль імміграційної політики були однією з основних тем референдуму. Не випадково, що різні популістські рухи по всьому ЄС мають схожі претензії, і закликають до організації подібних референдумів в своїх країнах в надії покинути Єврозону. Великобританія покине Євросоюз в березні 2019 року, одночасно вийшовши з Митного союзу і спільного ринку ЄС. Більшість дослідників бачать в цьому поступовому ослабленні європейської ідеї, основний фактор кардинальних перетворень політичних систем європейських країн.

Література

1. The history of the European Union. URL : https://europa.eu/european-union/about-eu/history_en (дата звернення 30.11.2018).
2. Results of Brexit URL. : https://www.bbc.com/news/politics/eu_referendum/results (дата звернення 30.11.2018).
3. Меркель назвала головні причини Brexit. URL : <https://tsn.ua/politika/merkel-nazvala-golovni-prichini-brexit-692564.html> (дата звернення 25.11.2018).
4. Наслідки Brexit. Євроскептицизм в Євросоюзі. URL : https://tsn.ua/svit/naslidki-brexit-yevroskepticizm-v-yevrosoyuzi-ta-pogani-shansi-ukrayini-na-integraciyu-690082.html?utm_source=page&utm_medium=readmore (дата звернення 28.11.2018).
5. Brexit will make UK worse off, government forecasts warn. URL : <https://www.bbc.com/news/uk-politics-46366162> (дата звернення 26.11.2018).
6. A touchstone of dissent: Euroscepticism in contemporary Western European party systems. URL: http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/14756765.00387/epdf?r3_referer=wol&tracking_action=preview_click&show_checkout=1&purchase_referrer=onlinelibrary.wiley.com (дата звернення 27.11.2018).

УДК (327:8)(044)

Клименченко М.В.

ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКИЙ ВЕКТОР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ США ЗА ПРЕЗИДЕНСТВА ДОНАЛЬДА ТРАМПА

Латинська Америка є регіональним торговим партнером США, що розвивається швидше за інших, а значення його у світі дуже стрімко зростає. Стратегічна цінність латиноамериканського регіону не припиняє свого росту. Латинська Америка сьогодні є одною з найбільш потенційних і відкритих економік світу. Вона стала одною з найважливіших постачальниць енергоресурсів, корисних копалин та продовольчих продуктів на світовий ринок. Завдяки всім перерахованим вище перевагам, Латинська Америка відіграє важливу роль у зовнішньополітичному курсі США.

При Буші-молодшому США фактично пішли з Латинської Америки і сконцентрувалися на Близькому Сході. Американці витрачали мільярди доларів на військові операції в Афганістані та

Іраку, міняли політичні режими в цих країнах, але не надали фінансову допомогу латиноамериканським партнерам, перш за все Аргентині, в подоланні економічної кризи початку 2000-х років.

В Латинській Америці почалася «ліва хвиля». На тлі кризових явищ в економіці до влади в країнах регіону стали приходити соціалісти — Уго Чавес у Венесуелі, Нестор Кіршнер в Аргентині, Лулу да Сілва в Бразилії. Навіть Нікарагуа, де в 80-х роках XX століття йшла громадянська війна між соціалістичним режимом Ортеги і проамериканськими партизанами «контрас», дала різкий крен вліво. Спільною рисою всіх цих режимів стали антиамериканізм, втручання держави в економіку, націоналізація об'єктів приватної власності, в тому числі американської. Барак Обама намагався відновити довіру до США серед країн регіону, зробив латиноамериканське турне, відвідував Кубу, спілкувався з нині покійним венесуельським президентом Уго Чавесом.

Адміністрація Трампа, на відміну від своїх попередників, проводить в Західній півкулі абсолютно нову зовнішню політику. Нова адміністрація проводить роботу над помилками своїх попередників, що коштували США зниження впливу в регіоні, який з початку минулого століття вважається винятковою зоною американських інтересів.

Від початку президентства Дональда Трампа у США загострились відносини з Мексикою. Президент підписав указ про будівництво стіни між США та Мексикою для запобігання нелегальній імміграції та пообіцяв вийти з НАФТА (угода про вільну торгівлю між Канадою, США і Мексикою). Сьогодні відносини між країнами досягли своєї нижньої межі. Адміністрація Трампа в очах простих мексиканців виглядає як ворог, якому не можна довіряти, а значна кількість американців вважає, що Мексика є основним джерелом їх проблем і невдач. Багато з них схвалюють плани президента США заборонити імпорту товарів з Мексики, а також в'їзд в країну мексиканців. Ці дії Мексика сприймає дуже болісно, що також підкріплюється образливими і неприємними «твітами» Трампа на адресу південного сусіда.

На сьогоднішній день Латинська Америка розколота в політичному плані. Якщо в 2015 і 2018 роках в Бразилії, Аргентині до влади прийшли президенти-правоцентристи Жаїр Болсонару, Маурісіо Макрі, що готові зміцнити відносини з США, то ліві політики Ніколас Мадуро і Даніель Ортега продовжують попередній курс. Венесуела, Нікарагуа і Куба знаходяться в авангарді прихильників скорочення політичного впливу США в регіоні і зміцнення відносин з Китаєм і Росією. Зважаючи на зазначене, адміністрація Трампа вирішила вдарити санкціями відразу по трьох вогнищам латиноамериканського «соціалізму XXI століття».

Трамп вкрай негативно оцінив «примирення» США і Куби. Він повернув Фіделю забутий за попередньої адміністрації титул «жорстокого диктатора», який «придушував свій народ протягом майже шести десятиліть».

У липні 2018 року Штати ввели санкції проти трьох чиновників з Нікарагуа у відповідь на застосування сили проти учасників протесту. Протягом 2017-2018 років адміністрація Трампа кілька разів вводила санкції проти окремих чиновників і фінансового сектора Венесуели, де вже кілька років триває громадянське протистояння між прихильниками президента-соціаліста Ніколаса Мадуро і його противниками.

У листопаді 2018 року радник президента США з питань національної безпеки Джон Болтон пообіцяв посилити санкції проти Венесуели, Нікарагуа і Куби, а також назвав дані країни «триюкою тиранією» в Західній півкулі. Радник підкреслив, що «деспоти» цих країн нарешті зустріли гідного супротивника в обличчі президента Дональда Трампа.

Обмежувальні заходи торкнуться понад 20 кубинських фірм, пов'язаних з армією і спецслужбами. США блокують операції з золотим запасом Венесуели, забороняють американським громадянам торгувати золотом, що експортуються з цієї країни. США вводять санкції відносно цих країн під приводом узурпації влади і порушення прав людини правлячими режимами.

США зацікавлені в змінах на політичному ландшафті Венесуели і Нікарагуа, оскільки на поточний момент правлячі режими цих країн є регіональними партнерами Китаю і плацдармом для поширення його геополітичного впливу в Латинській Америці.

Важливу роль для США в здійсненні політики тиску на Венесуелу, Нікарагуа і Кубу грає рівень підтримки з боку інших латиноамериканських країн. Нинішній президент Аргентини Маурісіо Макрі займає двоїсту позицію і не підтримує ні американські санкції проти Венесуели, ні політику Мадуро. Довгий час роль «старшого брата» Венесуели виконувала Бразилія.

Зараз часи змінюються на користь Білого дому. На загальних виборах у Бразилії в жовтні 2018 року переміг ультра консерватор і антикомуніст Жаїр Болсонару. Тепер США напевно можуть розраховувати на підтримку Бразилії в Латинській Америці. Болтон привітав його перемогу на

виборах. Новий бразильський президент критикує уряд Мадуро, підтримує економічні санкції проти Венесуели, а також погрожував розірвати відносини з Кубою тому, що там знаходяться при владі комуністи, які порушують права людини

Таким чином, можна зробити висновок, що адміністрація Трампа, на відміну від своїх попередників, проводить принципово нову політику у Латинській Америці. Вона відрізняється жорсткістю та рішучістю по відношенню до свого південного сусіда. Цей новий зовнішньополітичний курс коштував Трампу занепаду відносин з Мексикою та загального зросту антиамериканських настроїв у країнах регіона, на що Трамп реагує болісно, застосовуючи нові санкції проти Венесуели, Нікарагуа та Куби. Проте зараз він може розраховувати на підтримку Бразилії, що може зіграти йому на руку, так як ця країна є одною з найвпливовіших країн в Латинській Америці.

Література

1. Дональд Трамп и Латинская Америка URL: <https://inosmi.ru/economic/20170204/238666844.html> (дата звернення: 01.12.2018)
2. Мексикано-американские отношения в условиях глобализации URL: <http://www.ilaran.ru/?n=459> (дата звернення: 01.12.2018)
3. Операция "Тройка тирании": Как Штаты вытесняют РФ и Китай из Латинской Америки URL: <https://112.ua/statji/operaciya-troyka-tiranii-kak-shtaty-vytesnyayut-rf-i-kitay-iz-latinskoy-ameriki-468498.html> (дата звернення: 01.12.2018)
4. Россия наращивает влияние в Латинской Америке, и это злит США URL: <https://www.unian.net/world/10349430-foreign-policy-armiya-ssha-hochet-vytesnit-rossiyu-iz-latinskoy-ameriki.html> (дата звернення: 01.12.2018)
5. Что ждать Латинской Америке от Дональда Трампа URL: <http://www.ilaran.ru/?n=1082> (дата звернення: 01.12.2018)

УДК 327(510)''1976/2000''

Коломісць Б.Р.

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ КУРС КИТАЮ ПІСЛЯ СМЕРТІ МАО – ДО ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

Китай сьогодні є однією з наймогутніших держав світу. Його зовнішня політика визначає розвиток і тенденції формування сучасного світового порядку. У цьому контексті важливо досліджувати те, як перебігав процес становлення зовнішньої політики цієї держави, яка була її роль на різних етапах історії цієї країни. Особливе значення, на наш погляд, являє собою дослідження зовнішньої політики Китаю в період після смерті Мао Цзедуну – до початку ХХІ століття, коли всередині країни, а також у світі, відбулися значні якісні зміни, що поклали початок перетворенню Піднебесної в ключового гравця на міжнародній арені.

Важливим засобом забезпечення національної стратегії розвитку Китаю була його зовнішня політика. Її часто кваліфікують як консервативну. Дійсно, багато основних зовнішньополітичних принципів залишаються незмінними вже 50 років (вони стосуються насамперед розуміння суверенітету країни і основ взаємодії між державами), проте необхідно бачити і суттєві зміни, ясно відрізняють міжнародний курс КНР після початку реформ в кінці 70-х - початку 80-х років від лінії, що проводилася в роки «культурної революції» (1966-1975 рр.).

9 вересня 1976 року на 83-му році життя в Пекіні помер Голова ЦК КПК Мао Цзедун. З його смертю завершилася ціла епоха в історії Китаю Новітнього часу. Мао залишив Китай в кризовій ситуації. За офіційними даними, в країні налічувалося 20 млн. повністю безробітних, 8 млн. осіб, «що шукали» роботу, 100 млн. людей голодувало.

Відчувалися і страшні підсумки «культурної революції». 26 жовтня 1979 року газета «Женьмінь жибао» зробила спробу оприлюднити приблизну кількість жертв кривавої революції в Китаї. Понад 100 мільйонів потерпілих жертв - зазначається і в багатьох інших джерелах.

На ХІ з'їзді КПК, який проходив влітку 1977 р., до керівництва в партії і державі знову повертається Ден Сяопін, обійнявши посади заступника прем'єра Держради і заступника Голови ЦК КПК. Поступово під його повний контроль стала переходити і армія, яка продовжувала в нових умовах відігравати важливу роль в житті держави.

Важливою подією стало те, що у грудні 1978 року в Пекіні відбувся третій пленум ЦК КПК 11-го скликання. Було відзначено, що економіка країни більше десяти років «тупцювала на місці»,

внаслідок чого в житті населення Китаю накопичилося безліч проблем. Пленум виробив установку на проведення «чотирьох модернізацій» - сільського господарства, промисловості, оборони, науки і техніки, що повинно було привести до поліпшення матеріального становища народу. Таким чином, третій пленум започаткував новий етап у розвитку КНР - етапу реформ. На пленумі Ден Сяопін і його прихильники, які виступали за реформування Китаю, істотно зміцнили свої позиції в КПК. З цього моменту Ден Сяопін стає головним реформатором китайської економіки і фактично головним керівником країни. Після третього пленуму він сформував ключові теоретичні і програмні положення стратегії реформ.

Усунувши від влади старе партійне керівництво та почавши реформи в економіці, Ден Сяопін серйозно замислився над створенням концепцій нової зовнішньої політики, що допомогло б Піднебесній зайняти ключові позиції на міжнародній арені.

Серйозні зміни в концептуальних засадах зовнішньої політики і в зовнішньополітичному курсі Китаю в цілому відбулися після XII з'їзду КПК в 1982 р. На цьому з'їзді були озвучені нові положення зовнішньої політики КНР в рамках теорії побудови «соціалізму з китайською специфікою»:

- проведення самостійної і незалежної зовнішньої політики, що виходить з власних національних інтересів;
- принцип неучасті і невступу в військово-політичні блоки, в союзницькі відносини з однією з «наддержав», тобто з СРСР або з США;
- підтвердження тези про те, що КНР - країна, що розвивається, що належить до «третього світу» і не прагне проводити гегемоністську ревізійністську зовнішню політику і ставати «наддержавою».

Китай акцентував увагу на діях СРСР і США, які не давали повною мірою нормалізуватися двостороннім відносинам. Широко обговорювалися висловлювання Ден Сяопіна на зустрічі з представниками торгово-промислової палати Японії 4 березня 1985 року про «трикутнику КНР-США-СРСР», про слабкість китайського кута цієї фігури і про необхідність розвитку Китаю для зростання і акселерації сил світу, що утримують світовий порядок від війни.

Після розпаду Радянського Союзу в 1991 р. і краху біполярної системи китайські аналітики змушені були пристосовуватися до існуючих реалій, відображати у зовнішньополітичних документах зміну міжнародної системи і утворення нового міжнародного порядку. У Пекіні серйозно побоювалися, що після розпаду східного соціалістичного блоку в світі встановиться однополярна система міжнародних відносин з США в якості єдиного полюса-гегемона. Згодом китайськими дослідниками висловлювалися думки про встановлення з 1994 р. нової системи «одна наддержава - багато сильних держав», до яких належали Німеччина, Японія, Росія і Китай. Китайська зовнішня політика під керівництвом Ден Сяопіна була сформована висловом Дена «заховати ваші амбіції і замаскувати ваші кігті», що означало, що Китай повинен присвятити свою енергію економічному розвитку і не надто турбуватися про міжнародні справи. Проте Ден також поліпшив відносини з Росією, Японією і Південною Кореєю, а також очолив передачу Гонконгу.

Слід зазначити, саме тоді що Китай вперше став відводити собі роль одного з головних гравців на міжнародній арені, що представляється нам новим явищем, враховуючи зовнішньополітичний курс КНР і тодішні заяви китайських лідерів про те, що Піднебесна ніколи не буде прагнути до ролі «наддержави», так само як і до статусу «полюса».

Виходячи з вищевказаних фактів, можна зробити висновок, що зовнішня політика КНР, що спочатку базувалася на радянській класовій марксистсько-ленінській концепції, в процесі свого розвитку стала здобувати самобутні риси. Поза всяким сумнівом, ці зміни в концепціях побудови зовнішньої політики сприятливо впливають на розвиток країни в цілому. Китай почав вміло використовувати свої досягнення, ресурси, економічний динамізм і тим самим значно посилив свій вплив і позиції в глобальних міжнародних відносинах.

Література

1. Концепты внешней политики КНР в контексте политической модернизации. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kontsepty-vneshney-politiki- knr-v-kontekste-politicheskoy-modernizatsii> (дата звернення: 04.12.2018).
2. Кредер А. А. Новейшая история. XX век. Учебник для основной школы. Москва: ЦГО, 1996. 312 с.
3. Підлущкий О. Ден Сяопін: людина, яка поєднала непокдануване. // Постаті XX сторіччя. Київ: Дух і літера, 2007. С. 183 – 201.

4. Политическая борьба за реформы после смерти Мао Цзэдуна. Дэн Сяопин. URL: <https://www.istmira.com/istoriya-azii-i-afriki/527-politicheskaya-borba-za-reformy-posle-smerti-mao.html> (дата звернення: 04.12.2018).
5. Развитие внешнеполитических концепций Китайской Народной Республики с 1949 года по начало XXI века. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-vneshnepoliticheskikh-kontseptsiy-kitayskoy-narodnoy-respubliki-s-1949-goda-po-nachalo-xxi-veka> (дата звернення: 04.12.2018).
6. How to Understand China's Foreign Policy. URL: <https://foreignpolicy.com/2013/04/23/how-to-understand-chinas-foreign-policy/> (дата звернення: 04.12.2018).

УДК 327.82 (73)

Кулик В.С.

ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМИ ЯК ЗАСІБ ОБМІНУ ІНФОРМАЦІЄЮ В ДИПЛОМАТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ США

Публічна дипломатична місія США має на меті підтримку досягнень зовнішньополітичних цілей держави, зміцнення її національних інтересів та здійснення заходів захисту національної безпеки шляхом інформування та впливу на широку світову громадськість, розширенням та зміцненням зв'язків між населенням, урядом США та рештою світу.

Перша робоча група з цифрової дипломатії була сформована в 2002 році в Держдепартаменті США. Реалізація програм цифрової дипломатії США проводиться з опорою на великі компанії інтернет-індустрії, серед яких лідируючі позиції займає корпорація Google. Відправною точкою для активізації політики Державного департаменту у цифровій сфері стало усвідомлення потенціалу впливу Інтернету на значне число користувачів персональних комп'ютерів і власників мобільних телефонів у світі. Дійсно, на сьогоднішній день більше 30% населення планети є активними користувачами інтернету, і цифра ця постійно зростає.

За короткий час цей напрямок сягнув стрімкого розвитку. Наразі більш ніж 2,6 млн. осіб є послідовниками Держдепартаменту в мережі Інтернет на 300 офіційних Твіттер-сторінках, що ведуться на 11 мовах. Кількість послідовників на Фейсбуці – 15,5 млн. осіб на 408 сторінках в мережі. Дискусії та обговорення з мільйонами читачів ведуться щоденно на різноманітних платформах в соціальних мережах. Об'єднавши показники всіх платформ, можна зробити висновок, що щоденно до обговорення запропонованих Департаментом тем залучається близько 20 млн. осіб [1].

З метою використання інструментарію цифрової дипломатії у зовнішньополітичній діяльності США адміністрація президента Б. Обами у 2011 році опублікувала «Міжнародну стратегію щодо кіберпростору», у якій описано пріоритетні напрями діяльності держави в мережевому середовищі. Б. Обама назвав стратегію офіційною спробою США запропонувати своїм міжнародним партнерам співробітництво у сфері кіберпростору. Оскільки самостійно контролювати інтернет США не вдається, то вони закликали інші держави та міжнародні організації централізовано зосередити свої зусилля на підвищенні ефективності мережевих ініціатив. Разом із тим США намагаються зберегти та закріпити позиції лідера в кіберпросторі, пропонуючи іншим державам світу підтримку їхніх програм щодо розробки законопроектів у сфері боротьби з кіберзлочинами та щодо формування національної культури кібербезпеки. У стратегії щодо кіберпростору виокремлено пріоритетні сфери діяльності США, зокрема: безпекову, оборону, економічну, правову та мережеву сфери [2].

В даний час американські програми цифрової дипломатії реалізуються в рамках різних відомств, в тому числі Держдепартаменту, ЦРУ, Міністерства оборони, а також Агентства міжнародного розвитку США. Функцію підвищення ефективності зовнішньополітичної діяльності США відіграють сервіси, основною задачею яких є зміцнення ефективності та потенціалу всередині політичної системи США, та які спрямовані на забезпечення інформованості і мобільності персоналу, поліпшення взаємодії між підрозділами.

Одним з таких сервісів є соціальна мережа «Corridor». «Corridor» – це внутрішня професійна онлайн-платформа Департаменту. Подібно до зовнішніх сайтів, «Corridor» орієнтований на фахівців зовнішньополітичного відомства та персоналу інших агентств, які використовують мережу. Він дозволяє членам Департаменту публікувати інформацію про свої професійні досягнення та досвід, розширювати свою професійну мережу зв'язків, знаходити та використовувати досвід колег у всьому світі, а також створювати групи для спілкування та співпраці на основі спільних професійних та особистих інтересів [3].

Communities @ State – це ініціатива, яка заохочує співробітників відділу створювати онлайнві спільноти для публікації інформації, спілкування з іншими людьми та гострих дискусій. Виходячи за рамки організації та географічні обмеження, ці веб-сайти використовують сучасну платформу для блогів, що дозволяє членам онлайн-спільноти ділитися обговорюваним вмістом зі своєю аудиторією. За вибором адміністраторів спільноти, деякі з цих онлайн-спільнот доступні членам міжвідомчого співтовариства закордонних справ. На додаток до адміністративних сайтів Співтовариства, співробітники відділу можуть створювати особисті блоги, щоб поділитися своїми індивідуальними поглядами на професійні теми [3].

Diplopedia – це внутрішня спільна онлайн-вікі енциклопедія Державного департаменту США. Подібно тому, як люди створюють та редагують статті в публічних вікі в Інтернеті, співробітники відділу використовують Diplopedia для створення широкого, інформативного довідкового інструменту для обміну знаннями про відділ, про його програми та інші питання міжнародних відносин. Конфіденціальна версія Diplopedia служить для доступу до інформації про секретну мережу Департаменту [3].

Блог DipNote був заснований Держдепартаментом США у 2007 році з метою залучення до глобальної дискусії іноземців. Платформа сприяє обговоренню публічної дипломатії США. Частиною філософії даного порталу є цілеспрямований збір позитивних та негативних відгуків учасників дискусій, та подальший їх аналіз з метою оцінки ставлення до США іноземної публіки. В 2009 році платформа була реформована після прийняття документу Держдепартаменту США «Державність 21 сторіччя». У зв'язку з цим, збільшились можливості платформи та рівень залучення її співробітників, однією з основних цілей стало інформування громадськості про переміщення, промови та діяльність президента, співробітників Держдепартаменту та дипломатів. Також значна увага стала приділятися перекладу на різні мови та узагальненню промов президента та ключових політиків, та їх розповсюдження за допомогою Твіттеру та інших соціальних мереж [4].

Додатково функціонує програма віртуальних співробітників (Virtual Fellows Program), що дозволяє Держдепартаменту отримувати переваги від професійного залучення компетентних консультантів та науковців, які працюють консультантами, радниками, дослідниками та ін., як в США так і в місцях за кордоном. Працюючи в офлайн-режимі, віртуальні співробітники тісно співпрацюють з Держдепартаментом без фізичного переміщення [2].

Як можна побачити, Державний департамент США активно запроваджує інновації задля здійснення ефективної зовнішньополітичної діяльності та максимально використовує потенціал, що надають державі різноманітні інструменти цифрової дипломатії. США були однією з перших країн, які усвідомили важливість новітніх інформаційно-комунікативних технологій для просування власних інтересів на своїй території та за кордоном. Приклад США може бути корисним для представників країн, які теж шукають можливості впровадження своєї зовнішньої та внутрішньої політики у Web-просторі.

Література

1. 21st Century Statecraft. // U.S. Department of State. URL: <https://www.state.gov/documents/organization/153108.pdf> (дата звернення 15.11.18).
2. International Strategy for Cyberspace: Prosperity, Security, and Openness in a Networked World. – May, 2011 – 30 p. URL: https://obamawhitehouse.archives.gov/sites/default/files/rss_viewer/international_strategy_for_cyberspace.pdf (дата звернення 17.11.18).
3. Major Programs of IRM's Office of eDiplomacy. // U.S. Department of State. URL: <https://www.state.gov/m/irm/ediplomacy/c23840.htm> (дата звернення 19.11.18).
4. Гринчук М. Цифрова дипломатія США // "Гілея: науковий вісник": Збірник наукових праць. – К., 2016. Випуск 112. URL: <http://gileya.org/index.php?ng=library&cont=long&id=136> (дата звернення 19.11.18)

УДК:327.82(73)

Парахневич Д.О.

ТЕНДЕНЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ США ПРИ АДМІНІСТРАЦІЇ ДОНАЛЬДА ТРАМПА

«Фальшиві» новини, інформаційна війна, зростання тероризму, втручання Росії в вибори в США – найбільші з проблем, що стоять перед установами публічної дипломатії уряду США,

звинуваченими у проведенні «війни ідей». Сфера публічної дипломатії стає дедалі складнішою і важливою. Інформаційна війна - це новий бойовий простір, який вимагає нового стратегічного мислення та нових інструментів. Адміністрація Трампа має вирішувати проблеми не лише з боку агресивних державних суб'єктів, таких як Китай та Росія, а також від радикального ісламу та його загрозливої присутності в Інтернеті. Проте в Державному департаменті будь-які реформи або переоснащення були повільними, оскільки Адміністрація зосередила увагу на безлічі внутрішніх питань [1].

Зокрема, Державний департамент США та USAID були поставлені перед фактом спільного скорочення бюджету у 2018 році на 28%, коли Рекс Тіллерсон наголосив, що скорочення коштів необхідні для виправлення «історично високого» бюджету. Цей крок має значні наслідки, адже ефективне лідерство зараз критично: американська довіра знаходиться в небезпеці. Запобігання повному обвалу авторитету може бути неможливим без серйозних змін у способі, в якій США представляє себе світові [2].

Суть в тому, що лідерство США має краще відповідати словам своєї риторики з ідеалами, на яких стоїть ця країна: такі речі, як свобода преси, святість слова США та їх зобов'язання, свобода віросповідання (незалежно від релігії), і повага до союзників. США також треба слухати решту світу та використовувати інформацію, яку вона вивчає. Для того, щоб США покращила своє сприйняття за кордоном, потрібно реалізувати кілька речей [3].

«Америка Перша» за своєю природою є неефективним повідомленням серед іноземної аудиторії. Це працює вдома, і потреби США повинні бути пріоритетними, але цей тип риторики ускладнює роботу, зменшуючи вартість існуючих відносин з партнерами США за кордоном [4].

Крім того, США потрібні союзники зі співпадаючими інтересами по всьому світу. Ця «м'яка сила» не може бути відірваною від тих, з ким США хоче змінити свої відносини. Повідомлення «спільності» можуть бути набагато більш позитивними на міжнародному рівні, а також допоможуть привернути більшу частину міжнародної спільноти - будь то збільшення витрат на оборону НАТО або посилення тиску на Північну Корею. Якщо США збирається зберегти лідерство у світі, людям за кордоном потрібно бачити їх як лідера. Вони повинні бачити відносини з Сполученими Штатами не як змагальні чи торговельні, а як елемент власних. Вони повинні відчувати, що вони цінуються у відносинах. Просто заявляючи про США як про «найкраще», не означає, що люди у це вірять. Сполучені Штати повинні продемонструвати, чому це найкраще - за винятком чистої економіки та за межами військової могутності.

Проблема полягає в риториці та вчинках Сполучених Штатів протягом 2017 року, спрямованих безпосередньо на позитивний міжнародний імідж. Адміністрації потрібно припинити декларувати будь-яку угоду, яку вони зробили «поганою» [3].

Президент Трамп постійно критикував Іранський договір, погрожуючи вийти з нього, одночасно закликаючи Північну Корею прийти до столу та укласти угоду. Кожний інший партнер, включаючи самі інспекційні групи, підтвердив дію угоди. Подальше ускладнюючи довіру США за кордоном, адміністрація ставить під удар торговельні угоди, які вони довго досягали протягом багатьох років. Президент регулярно критикує торговельні відносини між США з союзниками під час відвідування цих країн. Відвідавши Південну Корею, Японію, Німеччину та інші країни, президент поскаржився, що їх торговельні відносини з цими союзниками є «несправедливими». Незважаючи на те, що, безумовно, корегування варто розглядати, постійно розмальовуючи США як жертву «несправедливого» світу не приносить їм жодних симпатій в очах своїх торговельних партнерів. Переконавшись у тому, що інші країни отримують вигоду від торговельних угод з США, вони виконують свої цілі, збільшуючи стабільність та безпеку за кордоном та зменшуючи попит на відчайдушну економічну (а часто незаконну) імміграцію до США [5].

Подальше погіршення авторитету США серед іноземних громадян - безперервна критика законних інформаційних медіа в США як «фальшивих новин». Ця внутрішня стратегія забезпечує корм для авторитарних режимів у всьому світі, бо США традиційно є прихильником свободи преси. Свобода преси в США як виклик урядові є блискучим маяком американської демократії та яскравим прикладом для наслідування рештою світу [6].

Поєднуючи всі ці проблеми, немає ніякої необхідності для подібних дій Держдепартаменту. Ефективність бюджету - це не те ж саме, що і ефективне використання бюджету. Зменшення бюджету та штату не обов'язково робить організацію більш ефективною. Питання, яке слід поставити, полягає в тому, «Що ми можемо вдіяти, щоб зробити Державний департамент більш ефективним для захисту інтересів США за кордоном?» Якщо Державний департамент стане більш ефективним та спрощеним, Адміністрація Трампа також має розглянути можливість збільшення або

збереження поточного рівня фінансування та штатного складу, що покращує здатність США захищати та здійснювати свої інтереси за кордоном. Для цього держава потребує персоналу, обладнання та фінансових ресурсів [7].

Народ Сполучених Штатів зобов'язаний докладати зусилля для побудови відносин за кордоном, які є стійкими до нестабільного характеру внутрішньої політики. Відносини з країнами не можуть бути заручниками партизанської політики, змін в адміністраціях або довільних примх її керівництва. США повинні будувати відносини, які є надійними, корисними і виходять за рамки керівництва зацікавлених країн. Ось куди бюджетні долари США мають йти - з'єднуючи людей, досвід, знання, підприємництво та дружбу по всьому світу, що буде корисним у довгостроковій перспективі.

Література

1. Public Diplomacy Challenges for the Trump Administration. URL : <https://www.bbg.gov/2018/03/20/public-diplomacy-challenges-trump-administration/> (дата звернення 21.11.2018).
2. Trump's funding cuts to diplomacy and aid would mark retreat from soft power. URL : <https://www.theguardian.com/us-news/2017/mar/16/state-department-foreign-aid-funding-cuts-trump-budget> (дата звернення 16.11.2018).
3. US Public Diplomacy Strategy for 2018 – What's Needed? URL : <http://www.americansecurityproject.org/us-public-diplomacy-strategy-for-2018-whats-needed/> (дата звернення 28.11.2018).
4. America First is not the Great Catchphrase America Needs Abroad. URL : <http://www.americansecurityproject.org/america-first-is-not-the-great-catchphrase-america-needs-abroad/> (дата звернення 25.11.2018).
5. Trump calls South Korean trade deal 'so bad' for the US. URL : <https://thehill.com/policy/finance/351772-trump-calls-south-korean-trade-deal-so-bad-for-the-us> (дата звернення 27.11.2018).
6. From Trump's Twitter Feed to Dictators' Mouths. URL : https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/12/trump-fake-news-dictators/548414/?utm_source=atltw (дата звернення 26.11.2018).
7. U.S. Image Suffers as Publics Around World Question Trump's Leadership. URL : <http://www.pewglobal.org/2017/06/26/u-s-image-suffers-as-publics-around-world-question-trumps-leadership/> (дата звернення 29.11.2018).

УДК 327(477):061.1ЄС

Погоріла А.В.

ЕТАПИ УКЛАДАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС

Авторитет країни на міжнародній арені залежить головним чином від результатів її зовнішньої політики. Виважена, прагматична, раціональна і далекоглядна зовнішня політика створює передумови для прискорення політичного, економічного і соціального розвитку країни.

Відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані в грудні 1991 року, коли Міністр закордонних справ Нідерландів, як головуєчої в ЄС держави, у своєму листі від імені Євросоюзу офіційно визнав незалежність України. Переговори з метою підписання нового базового договору між Україною та ЄС, який би став на заміну чинної Угоди про партнерство та співробітництво, розпочалися у березні 2007 року. Вже 2008 році він отримав назву – «Угода про асоціацію». Завершальний двадцять перший з'їзд переговорів щодо укладання Угоди про асоціацію, у ході якого були обговорені та узгоджені всі положення, відбувся 11 листопада 2011 року у Брюсселі. Уряд затвердив план заходів з виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Реалізація зазначеного плану забезпечила безперервність процесу виконання зобов'язань України протягом всього періоду дії Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, доступність інформації про її виконання, чіткість механізмів реагування та вжиття невідкладних заходів, необхідних для забезпечення належного виконання її положень [3].

Під час П'ятнадцятого саміту Україна-ЄС лідери України та ЄС офіційно заявили про завершення переговорів щодо Угоди про асоціацію. П'ятнадцятий саміт Україна - ЄС відбувся в Києві 19 грудня 2011 року. Україну представляв Президент Віктор Янукович. Європейський Союз представляли Президент Європейської Ради Герман ван Ромпей і Президент Європейської Комісії Жозе Мануель Дурао Баррозу [1]. Представники країн визнали виняткову важливість Угоди про асоціацію, яка стане новим етапом у розвитку договірних відносин між Україною і ЄС, а також

поставить за мету повноцінного досягнення політичної асоціації та економічної інтеграції. Це включатиме всеосяжний процес наближення України до цінностей, стандартів і норм Європейського Союзу у всіх сферах співробітництва.

Угода про асоціацію покликана забезпечити якісно новий, поглиблений формат відносин між Україною та ЄС. Вона стане унікальним двостороннім документом, який виходитиме далеко за рамки подібних угод, укладених ЄС свого часу з країнами Центральної та Східної Європи. Угода не лише закладе якісно нову правову основу для подальших взаємин між Україною та ЄС, але й слугуватиме стратегічним орієнтиром для проведення системних соціально-економічних реформ в Україні, широкомасштабної адаптації законодавства України до норм і правил ЄС [5].

З укладенням Угоди відносини між Україною та ЄС будуть переведені на новий рівень – від партнерства і співробітництва до політичної асоціації та економічної інтеграції. Важливим елементом Угоди є положення про створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі. Україна розглядає Угоду про асоціацію як важливий крок на шляху наближення в перспективі до наступного етапу – підготовки до вступу в ЄС.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відбувалося в два етапи. Політичну частину Угоди про асоціацію було підписано 21 березня 2014 року, економічну частину — 27 червня 2014 року. 16 вересня 2014 року Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС.

Зокрема, політична частина Угоди про асоціацію містила преамбулу, розділи: «Загальні принципи», «Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики», «Інституційні загальні та прикінцеві положення»

27 червня 2014 р. в ході засідання Ради ЄС Президентом України П. Порошенком та керівництвом Європейського Союзу і главами держав та урядів 28 держав – членів ЄС, було підписано економічну частину Угоди, яка містила в собі наступні розділи: «Юстиція, свобода та безпека», «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею», «Економічне та галузеве співробітництво» та VI «Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством».

16 вересня 2014 р. Верховна Рада України та Європейський Парламент синхронно ратифікували Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. Українська сторона передала депозитарію ратифікаційні грамоти і завершила таким чином всі внутрішньодержавні процедури [3].

Повністю Угода про асоціацію між Україною та ЄС набере чинності після її ратифікації усіма сторонами, тобто в перший день другого місяця, що настає після дати здачі на зберігання до Генерального секретаріату Ради Європейського Союзу останньої ратифікаційної грамоти або останнього документа про затвердження [5].

В умовах нинішньої зовнішньополітичної ситуації мета України – передусім економічне співробітництво з Європейським Союзом, яке необхідно ефективно та швидко розвивати. У зв'язку з цим ефективними й результативними стали відносини України з Європейською асоціацією вільної торгівлі.

Таким чином, розширення ЄС ставить перед Україною великі завдання. Одне з них – прискорення конституційної реформи, економічних перетворень в цілому та реструктуризації виробництва зокрема, адже можливість скористатися перевагами вступу в ЄС багато в чому визначається рівнем демократизації політичної системи та динамікою розвитку української економіки, її здатністю швидко адаптуватися до змін на міжнародних ринках [2]. Крім того, необхідно досягати зміцнення внутрішньої конкурентоспроможності національної економіки з орієнтацією на поступове досягнення європейських соціально-економічних параметрів розвитку та створення зони вільної торгівлі Україна – ЄС на основі асиметричного відкриття ринків на користь України. Що стосується внутрішніх перетворень, то Україна має здійснити низку невідкладних фундаментальних системних трансформацій, в основі яких була б покладена українська національна ідея.

Література

1. Воронюк Л. О. Аналіз державної програми інформування громадськості з питань євроінтеграції України на 2004-2007 роки // Гілея. Київ. 2012. Вип. 58 (№3). С. 657-662.
2. Гарагонич В. В. Транскордонне співробітництво як фактор зближення України з Європейським Союзом // Гілея. Київ. 2011. Вип. 45 (№3). С. 119-126.
3. Олійник Ю. Р. Відносини між Україною та ЄС у рамках Угоди «Про асоціацію» і формування національної ідентичності // Гілея. Київ. 2012. Вип. 61 (№6). С. 636-640.
4. Толстов С. Досвід політики європейської інтеграції: уроки та очікування // Зовнішні справи. 2012. №1. С. 20-24.

5. Хоббі Ю. Угода про асоціацію між Україною та ЄС: перспективи для України // Юридичний журнал. 2012. №1. С. 42-43.

УДК 327(44)
Рабчевська О.С.

СТРАТЕГІЯ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ ФРАНЦІЇ

Зміни, що відбулися на світовій арені на зіткненні тисячоліть, та які відбуваються досі, багато в чому по-новому поставили питання про майбутній розвиток міжнародних відносин. В умовах еволюції характеру загроз і збільшення у світі кількості криз, невідомо зростає потреба в наданні гуманітарної допомоги. Однією з основ зовнішньополітичної діяльності Франції, закріплених в останній редакції Білої книги є «солідарність» – яка виражається в сприянні економічному розвитку [1]. Це дозволяє стверджувати, що стратегія гуманітарної допомоги країнам, що входять до сфери її інтересів, - є невід'ємною складовою прояву м'якої сили Франції в усьому світі.

У зв'язку зі зростанням гуманітарних потреб міжнародне співтовариство було запрошено на Всесвітній гуманітарний саміт, організований в Стамбулі в травні 2016 р. за ініціативою Генерального секретаря ООН Пан Гі Муна [2]. На саміті, Франція, зокрема, виступає за зміцнення політичної мобілізації з метою запобігання та вирішення конфліктів і захисту цивільних осіб, дотримання МГП, посилення потенціалу місцевих і національних суб'єктів в галузі освіти в кризових ситуаціях.

У рамках підготовки до Всесвітнього гуманітарного саміту Генеральний секретар ООН доручив групі принципово реформувати глобальну гуманітарну систему у відношенні десяти пріоритетів, з тим щоб усунути недоліки фінансування. Ось ці пріоритети: прозорість, підтримка місцевих акторів, гармонізація процедури та скорочення структурних витрат, спільний аналіз потреб, включення бенефіціарів до процесу аналізу, грошова допомога, спрощення вимоги до звітності, розвиток гуманітарних зв'язків та ін..

Франція приєдналася до Великої угоди восени 2017 року, угода є одночасно переліком 51 зобов'язання, окресленого навколо цих десяти пріоритетів, і процесів виконання цих зобов'язань, доручених спільно десяти робочим групам лізингодержувачем та оператором. Це головний форум, в якому донори та оператори працюють разом для підвищення ефективності гуманітарної діяльності.

В рамках своєї нової Гуманітарної стратегії на 2018-2022 роки [3] Франція, беручи до уваги покладені на неї зобов'язання згідно з Великою угодою, за допомогою 15 конкретних рішень висловлює свою готовність підвищити ефективність гуманітарної діяльності. Зокрема, до 2022 року передбачено триразове підвищення розміру внесків, в порівнянні з 2017 роком для досягнення показника 500 млн. євро на рік. Шляхом значного збільшення обсягу коштів Франція активізує свої зусилля щодо забезпечення солідарності й міжнародної стабільності.

Ці зобов'язання передбачають наступні заходи:

1. Створення міцної коаліції держав з метою посилення захисту гуманітарного та медичного персоналу в умовах конфліктів;
2. Сприяння захисту дітей в умовах збройних конфліктів;
3. Подальшу участь в програмі «Жінки, мир і безпека» шляхом підтримки діяльності, яка передбачає надання конкретної допомоги жінкам і дівчаткам і сприяє їх реінтеграції і розширенню їх прав і можливостей, зокрема, шляхом підтримки діяльності, що приносить дохід;
4. Подальшу участь в міждержавному процесі, ініційованому після 32-ї Міжнародної конференції руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, з метою досягнення домовленості щодо потенційного форуму держав, спрямованого на забезпечення більш суворого дотримання норм міжнародного гуманітарного права (МГП) шляхом створення майданчика для діалогу;
5. Продовження діяльності, спрямованої на залучення найбільшого числа прихильників, які підтримують мету регулювання права вето в разі масових злочинів, в тому числі серед постійних членів Ради Безпеки ООН;
6. Подальшу мобілізацію зусиль по боротьбі з безкарністю, особливо щодо порушень МГП в умовах конфліктів, зокрема, на Близькому Сході;
7. Роботу з партнерами та з відповідними структурами з метою сприяння повному виконанню норм МГП в кіберпросторі;

8. Розвиток конструктивного і вичерпного діалогу з гуманітарних питань на основі регулярних консультацій з нашими основними партнерами, будь то сторони конфлікту або нові учасники гуманітарної діяльності, з метою сприяння дотриманню норм МГП і встановлення можливої співпраці;

9. Продовження діяльності, спрямованої на популяризацію МГП серед наших збройних сил і за кордоном. Франція і далі буде здійснювати впровадження своїх оперативних методів захисту цивільного населення в районах військових дій за її межами;

10. Забезпечення місця в трійці найбільших європейських і п'ятірці найбільших світових донорів гуманітарної допомоги шляхом збільшення загального обсягу наших внесків до 500 млн. євро;

11. Розробку нової методології і спрощеного, більш доступного і застосовного до всіх відповідних служб механізму контролю за використанням фінансових коштів на гуманітарні цілі;

12. Затвердження з 2018 року пілотного проекту щодо гармонізації та спрощення вимог контролю, запропонованого в рамках угоди «Велика угода» всіма структурами, які забезпечують фінансування двосторонньої гуманітарної діяльності;

13. Розробку, починаючи з етапу екстреного реагування, в тих місцях, де дійсні обставини і характер кризи це виправдовують, довгострокової стратегії подолання труднощів в умовах виходу з кризи та відновлення, створеної державою спільно з усіма суб'єктами гуманітарного реагування та розвитку;

14. Застосування гендерного маркера ОЕСР по відношенню до всіх наших двосторонніх гуманітарних проектів і подальше сприяння його обліку в спеціалізованих установах, фондах і програмах ООН і ЄС;

15. Створення механізму зміцнення потенціалу суб'єктів місцевого рівня, що дозволяє кожному проекту НУО, що фінансується за рахунок коштів Надзвичайного гуманітарного фонду, мати певний обсяг коштів для зміцнення потенціалу своїх місцевих партнерів, а також збільшення обсягів фінансування, призначеного для суб'єктів місцевого рівня. Франція створить маркер, що дозволяє оцінити ступінь локалізації її гуманітарної діяльності.

Гуманітарна солідарність в надзвичайних умовах, що є, на думку Франції, однією з нових пріоритетних завдань міжнародної спільноти, виражається в протягом останніх тридцяти років перш за все через неурядові організації (НУО), які надають допомогу цивільному населенню всіх категорій, яке постраждало від збройних конфліктів, гноблення, стихійних лих, техногенних катастроф та епідемій. Така солідарність відповідає принципу морального боргу надавати допомогу цивільному населенню, що опинилося в тяжкому становищі, незалежно від того, де воно знаходиться. Гуманітарна діяльність в умовах надзвичайних ситуацій здійснюється Францією в формі надання країнам і населенню ноу-хау французьких фахівців і високоякісного обладнання в життєво важливих областях (громадська безпека, водо- і електропостачання, медичне обладнання тощо) [4].

Крім того, «гуманітарна діяльність – підкреслюється на сайті МЗС Франції – є опорою нашої зовнішньої політики, за допомогою якої ми висловлюємо нашу солідарність постраждалому від криз населенню і сприяємо укріпленню міжнародної стабільності» [4].

Згідно зі звітом Французького агентства з питань розвитку (AFD) Французька держава витратила в 2015 році рекордну суму - 8,3 млрд. євро - на проекти «сталого розвитку» в бідних країнах усього світу [5], при чому значна частина коштів пішла на надання допомоги країнам Африки. Агентством AFD, наприклад, 10 млн. євро було вкладено в підготовку вчителів і ремонту шкільного комплексу на півночі Малі, де французькі військові проводять операцію «Бархан» проти ісламістів. Всього на проекти в країнах Африки, розташованих на південь від Сахари, у 2015 році французи витратили понад 3 млрд. євро, на 6% більше, ніж роком раніше. І ця цифра буде тільки зростати.

За даними Управління з координації гуманітарних справ (ОСНА) Організації Об'єднаних Націй, людей, що потребують гуманітарної допомоги збільшилося з 61,7 мільйона чоловік у 2012 році до 128,6 мільйонів до 2017 у році. У 2018 році цей показник склав 135,7 мільйона [4].

Беручи до уваги більш широкий діапазон застосування та збільшення фінансування галузі гуманітарної допомоги, можна зробити наступні висновки: з метою забезпечення дієвих засобів реагування на зростаючу кількість криз, підтверджуючи свою прихильність принципу солідарності, Франція активізує свою діяльність у напрямку гуманітарної допомоги; прийнята у поточному році нова Гуманітарна стратегія Франції відповідає вимогам трансформації сучасного світу, дозволяючи їй залишатися в авангарді цих трансформацій.

Література

1. Біла книга з оборони і національної безпеки Франції. 2013. URL: <http://europeinsight.net/belaya-kniga-ob-oborone-i-nacionalno/> (дата звернення: 24.11.2018).
2. В Стамбуле завершився Гуманитарний саммит. URL: <https://news.un.org/ru/story/2016/05/1285591> (дата звернення: 25.11.2018).
3. Stratégie Humanitaire de la République Française 2018-2022. URL: https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/strategie_humanitaire_web_cle023719.pdf (дата звернення: 28.11.2018).
4. Международная гуманитарная помощь: новая французская стратегия реагирования на растущие потребности (22 марта 2018 г.). URL: <https://www.diplomatie.gouv.fr/ru/politique-etrangere/srochnaya-gumanitarnaya-pomosch/article/une-nouvelle-strategie-francaise-pour-repondre-a-des-besoins-croissants> (дата звернення: 27.11.2018).
5. Франция рекордно потратилась на помощь бедным странам в 2015 году. URL: <http://ru.rfi.fr/frantsiya/20160331-frantsiya-rekordno-potratilas-na-pomoshch-bednym-stranam-v-2015-godu> (дата звернення: 26.11.2018).

УДК 327.7. – 057.1 – 055.2.

Светлічна О.О.

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДИПЛОМАТІЇ ООН

Зараз у світі нараховується майже чотири десятки збройних конфліктів та війн, одна з яких триває в Україні. Під час збройних конфліктів жінки знаходяться у зоні додаткового ризику порушень прав людини і є уразливими до різних форм фізичного, емоційного і сексуального насильства. Тож, як правило, в жінці бачать жертву. Проте сьогодні, в умовах глибокої кризи міжнародної безпеки та миру все більш гостро стає питання про використання потенціалу жінок у вирішенні питання миробудівництва. Коли мова йде про мирні засоби врегулювання конфліктів, такі як превентивна дипломатія, роль жінки особливо зростає, бо цей засіб не вимагає жорстокості, застосування фізичної сили або зброї. Одним з основних міжнародних інститутів, що займається питаннями превентивної дипломатії і участі жінок в цій сфері, є ООН. Саме цим обумовлюється актуальність дослідження того як в рамках превентивної дипломатії ООН ставиться питання участі жінок.

Загалом, превентивна дипломатія – це попереджувальна, захисна дія, випереджаюча дії протилежної сторони; низка заходів, що попереджують розв'язання конфлікту або його локалізують. Засади превентивної дипломатії сформульовані у доповіді Генерального секретаря ООН “Порядок денний для миру. Превентивна дипломатія, миротворчість і підтримка миру” (1992 р.) [1; с. 122]. Превентивна дипломатія здійснюється шляхом застосування різних дипломатичних, економічних, політичних, військових, правових, фінансових та інших засобів і методів з метою запобігання ескалації конфлікту чи для його локалізації. Такі інструменти мирного врегулювання конфліктів вказані, зокрема, у 33 статті Статуту ООН: “Сторони, що беруть участь у будь-якому конфлікті, продовження якого могло б загрожувати підтримці міжнародного миру й безпеки, повинні насамперед намагатися вирішити конфлікт шляхом переговорів, обстеження, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звертання до регіональних органів або угод чи інших мирних засобів на власний вибір” [2].

Генеральний Секретар ООН Б. Бутрос Галі 1992-1996 рр. виділив наступні напрями діяльності в рамках превентивної дипломатії: визначення та укріплення структур, які будуть сприяти зміцненню миру, роззброєння конфліктуючих сторін, відновлення порядку, збереження і можливе знищення зброї, репатріація біженців, консультаційна допомога, підготовка персоналу, який підтримує безпеку, нагляд за проведенням виборів, сприяння зусиллям, спрямованим на захист прав людини, реформування та зміцнення урядових установ, сприяння формальним і неформальним процесам політичної участі [3, с.52].

Що ж до ролі жінки в превентивній дипломатії, то вона є її невід’ємною частиною. Війна і конфлікти по-різному впливає на чоловіків та жінок. Важливим є звернення уваги на потреби та проблеми жінок, оскільки жінки складають великий відсоток серед осіб, уражених конфліктом. Саме тому збільшення ролі та участі жінок в переговорних процесах із встановлення миру, у діях з підтримки миру та миробудівництві є необхідним. Основним завданням при цьому є увага до прав

жінок, участь жінок в процесах прийняття рішень та вирішенні конфліктів та допомога жінкам, які постраждали від конфліктів.

“Не може бути розбудови миру без розуміння ролі жінки і її впливу у вирішенні конфліктних ситуацій. Адже жінки зазвичай поділяють спільні перспективи і досвіди, які вони виношують через спільні ситуації неспокою і конфлікту”, – доцільно зауважила професорка богословського факультету Університету Арістотеля в Салоніках д-р Єкатеріні Цалампуні з Греції під час виступу на Міжнародній конференції “Жінки у час конфліктів: Екуменічна діяльність задля миру і справедливості” 5 вересня 2018 р. в Українському католицькому університеті [4].

Складність полягає в тому, що в суспільствах досі існує стереотип щодо жінки виключно як жертви конфлікту, пасивно сприймаючої всі негаразди спричинені вимушеним переміщенням, фізичним насильством, супутником війни, але не особи здатної здійснювати проактивні дії, сприяти вирішенню конфлікту в якості перемовниці, військової тощо.

Стосовно становища жінок у умовах запобігання конфліктів, в конфліктних та постконфліктних ситуаціях розроблено багато механізмів та документів щодо посилення ролі жінок у розбудові миру, захисту їх від насильства, а саме: Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Пекінська платформа дій, Резолюція ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” (2000 р.) та допоміжні до неї резолюції (1822, 1888, 1889, 1960, 2106, 2122, 2242), Рекомендації Комітету ООН щодо ліквідації всіх форм дискримінації жінок № 30.

У Преамбулі до Конвенції Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок зазначається: “що повний розвиток країни, добробут всього світу та справа миру вимагають максимальної участі жінок нарівні з чоловіками в усіх сферах” [5].

Мета Резолюції Ради безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” і національних планів на її виконання є проста і складна одночасно – це посилити роль жінок як рівних партнерів у вирішенні та розбудові миру в країнах уражених конфліктами, війнами, небезпекою [6].

Питання розширення участі жінок в мирних процесах деталізує допоміжна Резолюція Ради Безпеки ООН 1889 (2009 р.), яка, зокрема, передбачає заснування посад Радниці із захисту жінок, які будуть у складі миротворчих місій [7].

Збільшення кількості жінок у миротворчих операціях необхідно для вирішення наступних завдань: розширення прав і можливостей жінок у приймаючій країні; сприяння жінкам з числа екскombatantів в процесі демобілізації і повернення їх до цивільного життя; забезпечення того, щоб миротворчі контингенти мали доступ до жінок у громаді; проведення бесід з жертвами гендерно зумовленого насильства; наставництво жінок-курсантів в поліції та військових академіях; спілкування з жінками у суспільствах, де жінки не можуть розмовляти з чоловіками. Присутність жінок-миротворців може також: сприяти ослабленню конфлікту і конфронтації; поліпшити доступ і підтримувати можливості для місцевих жінок; стати зразком для наслідування для жінок в громадах; зміцнити почуття безпеки серед місцевого населення, включаючи жінок та дітей; розширювати коло професійних навичок в рамках миротворчої місії [8].

Однією з ключових рекомендацій “Загальносистемної стратегії з гендерного паритету”, яка започаткована Генеральним секретарем ООН Антоніу Гутеррісом в 2017 році, є збільшення кількості жінок-миротворців. Стратегія включає рекомендовані заходи для досягнення гендерного паритету на 2028 р. [9].

Таким чином, посилення ролі жінок в превентивній дипломатії, яка застосовується ООН як засіб мирного врегулювання конфліктів під час миротворчих місій, покликано вирішити два найголовніші завдання: втілити принцип рівних можливостей для жінок і чоловіків, забезпечити ефективне запобігання та протидію гендерно зумовленому насильству під час збройних конфліктів. Крім того, збільшення участі жінок у миротворчих операціях є одним з найвагоміших чинників у загальному успіху місій, оскільки превентивна дипломатія значною мірою покладається на комунікацію з місцевим населенням. Жінки-офіцери більш схильні і здатні отримати доступ до спільноти та її довіру. Їхня присутність у місіонерській районах надихає мирне населення, більшість якого складають жінки, та будують мир посилюючи спроможність громади спряючи моделюванню справедливих гендерних відносин.

Література

1. Чекаленко Л.Д. Дипломатія. Україна в системі міжнародних відносин. Словник-довідник: Навч. посіб. Київ: МАУП, 2007. 176 с.
2. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: http://www.un.org.ua/images/UN_Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення: 23.11.2018).

3. Мацях М. Механізми встановлення та підтримання миру в діяльності Організації Об'єднаних Націй // Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. 2008. Вип. 25. С. 47–53.
4. Як нести мир посеред насилля і війни: В Українському католицькому університеті завершилася Міжнародна конференція про роль жінки під час конфліктів. Український Католицький Університет. URL: <https://ucu.edu.ua/news/66510-2/> (дата звернення: 23.11.2018).
5. Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 18 груд. 1979 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207 (дата звернення: 20.11.2018).
6. Резолюція Ради Безпеки ООН від 31 жовт. 2000 р. № 1325. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_669 (дата звернення: 20.11.2018).
7. Резолюція Ради Безпеки ООН від 5 жовт. 2009 р. № 1889. URL: <file:///Users/olga/Downloads/UNSCR1889.pdf> (дата звернення: 24.11.2018).
8. Женщины и миротворчество. Операции ООН по поддержанию мира : веб-сайт. URL: <http://www.un.org/ru/peacekeeping/issues/women/womeninpk.shtml> (дата звернення: 24.11.2018).
9. Gender parity in United Nations. UN Women : веб-сайт. URL: <http://www.unwomen.org/en/how-we-work/gender-parity-in-the-united-nations> (дата звернення: 24.11.2018).

УДК 327 (73)

Усенко Г.А.

МОДЕЛІ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ

Сьогодні більшість держав хоча б в деякій мірі відрізняється культурним різноманіттям. Велика кількість глобальних процесів, йдучи в сучасному світі, змінює характер міжетнічних відносин та проникає в національні культури. Питання створення стабільного поліетнічного суспільства є однією з найважливіших задач сучасного світу.

Політика мультикультуралізму – це політика спрямована на збереження національної і культурної ідентичності мігрантів. Вона означає підтримку нових ідентичностей: етнічних, релігійних, секціональних та інших та передбачає толерантність, включення в культурний процес елементів культур емігрантів і взаємне проникнення різних культур [1].

Найбільш поширена класифікація мультикультуралізму яка сьогодні існує – це за національною ознакою, тобто моделі, які запровадила влада деяких країн Європи, Океанії та США.

Канада є батьківщиною теорії і практики мультикультуралізму. Ця політика передбачала визнання культурної різноманітності, яка виражена у формулі «інтеграція без асиміляції», тобто збереження культурних відмінностей. Всі члени етнічних громад мають право говорити, а також навчатися рідною мовою. В результаті цієї ситуації етнічні меншини Канади зберігають свої культурні особливості.

Американський мультикультуралізм часто називають дезінтегративним, в тому сенсі, що на відміну від Канади, у США проблематика рівності була відокремлена від етнокультурних питань. Сьогодні в мультикультуралістичній політиці США, ми, з одного боку, бачимо прийняття всіх цінностей американського суспільства іммігрантами, і недолік етнокультурної однаковості американського суспільства, як поява додаткових механізмів, покликаних унеможливити етнічний і расистський екстремізм, з іншого боку [2].

Через деякий час лозунг мультикультуралізму стала використовувати Австралія: влада поклала кінець безперспективній політиці асиміляції іммігрантів та дискримінації «кольорових» і намагалася зробити державу більш зручною для всіх мешканців незалежно від походження та мови. У 1979 році уряд заснував Австралійський інститут проблем культурного різноманіття, а у 1987 році – Комітет Проблеми мультикультуралізму [2].

У Європі термін «мультикультуралізм» вперше був використаний швейцарцями у 1957 році: Швейцарія об'єднала декілька етнічних груп на відносно малій території, що неминуче призвело до формування політичних передумов для закріплення їх статусу на державному рівні. А через 20 років (у 1975 році) Швеція обрала шлях мультикультуралізму, об'єднавши під цим поняттям політику щодо іммігрантів та традиційних меншин [2].

Шведська модель базується на активній ролі держави в управлінні політикою, спрямованою на збереження культурного різноманіття. Така активна позиція держави в Швеції пов'язана з правлінням соціально-демократичної партії, яка має сильну активну політичну позицію. Ключові напрямки мультикультуралістичної політики Швеції – мовна та освітня стратегія. Ці стратегії спрямовані на

стимулювання іммігрантів у вивченні шведської і рідної мови. Шведська держава розглядає культурне різноманіття як реальність, яку потрібно зберігати.

У 70-80-ті роки ХХ століття політика мультикультуралізму була взята на озброєння місцевою владою Британії в різних регіонах країни, особливо в таких містах як Бредфорд, Лестер та ін., де суттєвою частиною населення були «не білі». Великобританія являє собою яскравий приклад втілення в життя моделі «жорсткого» мультикультуралізму: в країні була не тільки розроблена і активно впроваджувалася широка система заходів з підтримки національних меншин з метою збереження ними самобутності, культури, традицій і звичаїв, але й прийнято низку законів, спрямованих на недопущення будь-яких форм дискримінації за національною або расовою ознаками. Толерантність перетворилася в догму, яка вимагала від британців неухильного дотримання [2].

Німеччина не використовує термін «мультикультуралізм». Але держава має зобов'язання щодо політики, пов'язаною з іммігрантами. Основні законодавчі зобов'язання уряду щодо інтеграції іммігрантів викладені в розділі 43 Закону про проживання (2004 рік). У ньому передбачається, що інтеграція є спільною відповідальністю іммігранта і держави, що іноземці повинні достатньо знати про життя в Німеччині, щоб жити без сторонньої допомоги, і що для полегшення цього буде запропонований базовий пакет інтеграційних курсів. Цей акт також вимагає від уряду розробки плану інтеграції. Який був викладений у 2007 році та отримав назву «Національний план інтеграції» [2].

У Франції досить толерантне, хоча і багато в чому байдуже ставлення до расового та етнічного різноманіття Європи. У 2007 році президент Саркозі створив Міністерство імміграції, інтеграції, національної ідентичності та спільного розвитку. Воно має контролювати міграційні потоки (зокрема, нелегальну міграцію), заохочувати співпрацю між мігрантами і їхніми країнами походження, просувати французьку ідентичність і сприяти інтеграції. Інтеграція визнається як двосторонній процес, в якому беруть участь мігранти, а також суспільство, яке їх приймає [2].

Таким чином, мультикультуралізм можна розглядати як сучасне вираження політичних принципів, які базуються на взаємній повазі прав більшості і меншостей. Ідея мультикультуралізму висувається головним чином у високорозвинених суспільствах Європи, США та Океанії, де здавна існує високий рівень культурного розвитку.

Література

1. BLEG: The History Of The Idea Of Multiculturalism. URL: <https://s-usih.org/2012/07/bleg-history-of-idea-of-multiculturalism/> (дата звернення: 26.11.2018).
2. Филимонов Г. Ю., Цатурян С. А.. Мультикультурализм в США и Европе: политтехнологии в действии. URL: <http://www.georgefilimonov.com/articles/multiculturalism-in-usa-and-europe/> (дата звернення: 26.11.2018).

УДК 327(485)

Чокотило Н.Е.

ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ШВЕДСЬКОГО НЕЙТРАЛІТЕТУ

Актуальність даної теми обумовлена тим, що Швеція сьогодні активно виступає на міжнародній арені як провідник миру та безпеки в світі. Завдяки аналізу ми можемо прослідкувати, як змінювалася її політика протягом останнього часу та відбувалося становлення шведського нейтралітету. Це дасть нам змогу зрозуміти, як держава, використовуючи свої сильні сторони, здатна впоратися з внутрішніми конфліктами та запобігати зовнішнім загрозам.

Нейтралітет Швеції — це її юридичний і політичний статус [1]. Швеція не бере участь у військових конфліктах з 1814 р., починаючи із Наполеонівських війн. Головна відмінність її нейтралітету від швейцарського та австрійського, полягає в тому, що їх нейтралітет опирається на багатосторонні угоди та міжнародні гарантії, в той час, як у Швеції він ґрунтується на односторонньому волевиявленні самої країни. Нейтралітет Швеції, не зафіксований ні в Конституції країни, ні у міжнародному договорі, його не підтвердила жодна країна чи міжнародна організація. Цей тип нейтралітету, залежний від визнання іншими країнами та від військових сил, спирається на комплексний підхід до оборони країни, на яку зосереджуються усі ресурси держави, та на військову індустрію, яка гарантує країні самодостатність і незалежність від військових об'єднань [2].

Нейтралітет цієї держави також має власну історію. Його проголосив маршал Бернадот, який повів шведську армію проти Наполеона. В 1814 р. він включив Норвегію до Швеції, в якості відшкодування за Померанію. Ця війна була для шведів останньою в їх історії. Колишній

французький маршал став наступним шведським монархом Карлом XIV Яном і привів свою державу до антивоєнної політики.

У 1834 році, побоюючись загрози перетворення країн Балтії на арену бойових дій, офіційно проголосила нейтралітет. Проте шведська позиція щодо нейтралітету була змінена під час Другої світової війни. Після нападу Радянського Союзу на Фінляндію у 1939 р., Швеція проголосила свій принципово новий статус «не ворожості». Фактором, який вплинув на Швецію у цьому питанні, стало розчарування від надій, які були покладені на Лігу Націй [3].

За часів «холодної війни» самопроголошений статус Швеції зберігався як «позаблоковість у мирний час, націлена на нейтралітет під час війни». У той же час, проблема щодо інтеграції Швеції до політичних, економічних і військово-політичних структур Європи викликала суперечки у шведській еліті та широких колах населення. Більше, ніж 30 років Швеція постійно відвертала пропозиції долучитися до Європейського Економічного Співтовариства, а згодом й до Європейського Союзу, аргументуючи свою відмову потребою підтримувати повний державний суверенітет і позаблоковий статус. Тільки в 1991 р., після розпуску ОВД і усунення прямої загрози з боку радянської армії у Центральній Європі і країнах Балтії, Швеція подала заявку на вступ до ЄС. Утім вона займає в ЄС відокремлену позицію: відкидає ідею спільної європейської оборони, докладає максимально зусиль для найскорішого включення до ЄС країн Балтії, вбачаючи в цьому головну гарантію особистої безпеки [4].

У 2000-х роках Швеція переглянула свою доктрину безпеки. У доктрині безпеки все ще говориться, що «Швеція проводить політику неприєднання до військових альянсів», але допускає співпрацю у разі загрози миру та безпеки. Також зовнішня політика цієї країни спрямована на скорочення озброєнь, ядерного нерозповсюдження у Європі та підтримки ідеї повного роззброєння в усіх країнах світу [5].

Отож, спираючись на історію цієї держави, ми можемо виділити певні етапи становлення її нейтралітету.

Перший етап починається з часу Наполеонівських війн (1814 р.): саме з цього моменту Швеція перестає брати участь у військових конфліктах. Це було потрібно тому, що країна перестала відігравати роль провідної держави та була не в змозі в повній мірі гарантувати безпеку своєму народу.

Другий етап доводиться на Другу Світову війну (1939 р.), коли боячись загрози з боку Росії та не бачачи в Лізі Націй повноцінного захисника своєї територіальної цілісності, вона змінила свій позаблоковий статус на статус «не ворожості».

Третій етап припадає на часи «холодної війни», коли статус країни позначався як «позаблоковість у мирний час, націлена на нейтралітет під час війни». Ці переміни були пов'язані з кардинальними змінами на міжнародній арені в ту пору.

Та четвертий етап починається з закінченням «холодної війни» та продовжується й досі, на нього впливають фактори глобалізації та політична обстановка у світі. Країна хоч зберегла свій позаблоковий статус, але активно співпрацює в важливих для неї питаннях безпеки та у випадку загрози миру.

Література

1. Documents and laws. URL: <http://www.riksdagen.se/en/documents-and-laws/> (дата звернення: 24.10.2018)
2. Johan Eriksson. The “Good” Power? Sweden’s Foreign Policy after Neutrality. URL: http://web.isanet.org/Web/Conferences/HKU2017_s/Archive/43a2cc2f_e3eb_4993_91fb_b33605efa0ef.pdf (дата звернення: 25.10.2018)
3. Joachim Joesten. Phases in Swedish Neutrality. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/sweden/1945-01-01/phases-swedish-neutrality> (дата звернення: 24.10.2018)
4. Swedish Perspectives on Private Law Europeanisation. URL: https://books.google.com.ua/books?id=IMfIDQAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=Swedish+Perspectives+on+Private+Law+Europeanisation&hl=ru&sa=X&ved=0ahUKEwjxv9_ps_bXAhXOZpoKHUWDCIYQ6AEIJzAA#v=onepage&q=Swedish%20Perspectives%20on%20Private%20Law%20Europeanisation&f=false (дата звернення: 24.10.2018)
5. Swedish Neutrality. URL: <https://www.globalsecurity.org/military/world/europe/se-neutrality.htm> (дата звернення: 25.10.2018)

ФРАНЦІЯ – КРАЇНА «ПРИЧИНЕНИХ ДВЕРЕЙ»

Вже кілька років поспіль Європа переживає міграційну кризу. Однією з країн, яка постраждала більше за всіх стала Франція. Мільйони мігрантів заповнили французькі землі, відмовляючись при цьому дотримуватись чинного законодавства, яке регулює права та обов'язки тимчасово переміщених осіб. Актуальність теми обумовлена тим, що ця проблема є достатньо новою для сучасного світу. Поява нових викликів та загроз нового типу, а також неможливість їх подолання виявило неефективність існуючої міграційної політики. У свою чергу, це зумовило необхідність розробки та впровадження нових підходів, щодо реалізації міграційної політики. Так, постає необхідність розглянути нову міграційну політику Франції, проаналізувати, що саме викликало необхідність перегляду міграційного законодавства та з'ясувати сучасний стан реалізації цього питання.

Однією з характерних рис французького менталітету завжди була толерантність, що знаходило своє відображення у законодавстві, але сучасний стан справ в країні змусив змінити риторику з питання міграції. Справжнім символом не легальної міграції стало колись туристичне містечко Кале, що на півночі Франції. Мігранти буквально заповнили його, а причиною цього стало те, що Кале знаходиться у безпосередній близькості до берегів Великої Британії, яка приваблює нелегалів значно більше, бо державна матеріальна допомога там набагато вища, а складнощів з житлом менше. Такий наплив біженців спричинив хвилю загального незадоволення серед мешканців, яке згодом переросло у масові акції протесту. За кілька днів після цього, у місті було заборонено проведення будь-яких акцій протесту та почався розгляд питання про введення підрозділів збройних сил, у зв'язку із неспроможністю жандармерії та поліції забезпечити безпеку та правопорядок. Окрім цього, по всій території Європи почались зіткнення між самими мігрантами, у деяких випадках з використанням вогнепальної зброї, а представники правоохоронних органів навіть виявили прецеденти створення мафіозних угруповань серед переселенців.

Ці події гостро показали, що існуючі підходи до вирішення цієї проблеми є неефективними і боротися потрібно не з наслідками, а з причинами такої ситуації. Тому цілком логічним став наступний крок президента Франції Еммануеля Макрона – підготовка нового законопроекту, дія якого зможе на практиці стримувати потоки мігрантів та більш чітко регулювати їх права. Так, 22 квітня 2018 року Національними зборами Франції було підтримано пакет поправок до законів, що регулюють питання міграції та надання притулку.

Нові правила характеризуються більш жорстким ставленням до нелегальних мігрантів, які тепер за незаконний перетин кордону ризикують бути ув'язненими строком до одного року, також подовжили термін утримання під вартою без оголошення підозри з шістдесяти до дев'яноста днів. Термін подачі клопотання для надання притулку скоротився зі ста двадцяти днів до дев'яноста, розгляд заяви триватиме шість місяців замість одинадцяти, а кількість повторних звернень зменшено. Також було полегшено процедуру затримання та депортації економічних мігрантів, які приїхали до Франції у пошуках кращого життя та можливостей легкого заробітку [3].

Але такі нововведення спричинили багато дискусій у суспільстві, які потягнули за собою звинувачення Макрона у не толерантності. Політики ж пропонують не депортувати біженців та створювати для них більш жорсткі умови, а намагатися впливати на ситуацію в країнах, звідки направлені потоки мігрантів. Як показує Європейське агентство статистики, з 2012 р. по 2018 р. найбільша кількість біженців у Францію прибула з африканського континенту, а саме з Сирії, Сомалі, Еритреї, Нігерії, Лівії, Південного Судану [2]. Спираючись на ці дані, багато європейських політиків зійшлися на раціональності ідеї збільшення впливу на вирішення конфліктів у найнестабільніших регіонах.

Франція як один з локомотивів розвитку Євросоюзу може стати першою країною, яка розвернула політику щодо мігрантів, пожертвувавши частиною своїх гуманістичних цінностей. Крім того, цим законом як політичною технологією можуть скористатися й інші європейські країни, адже він дозволяє просвіто європейським політичним силам грати на електоральному полі їхніх головних ворогів – правих популістів, радикалів і євроскептиків [1].

У будь-якому разі, очевидним є той факт, що міграційна криза не тільки у Франції, а й у Європі загалом, на сьогоднішній день є однією з найважливіших проблем, яка спричиняє багато дискусій у суспільстві, а також виступає загрозою для самих європейців, бо кількість біженців досягла такої відмітки, що контролювати їх вже майже не можливо. Політика «причинених дверей», яку розпочав

Макрон, хоч і є жорсткою та багатьма засуджується, але цифри вказують на її дієвість – потік мігрантів у Францію у 2018 році зменшився на 80%. Тобто, зусиллями французької влади поступово створюється найменш приваблива для біженців європейська країна.

Таким чином, можна підбити підсумок, що на даному етапі міграційна криза торкнулась усіх країн Європейського Союзу і кожна з них намагається подолати її різними шляхами, але вже зараз є очевидним той факт, що гуманні методи європейців не є достатньо дієвими у цьому питанні. Можливо, нова міграційна політика Франції стане більш дієвою, а Е.Макрон, який намагається поєднувати більш жорстку міграційну політику та при цьому дотримуватись європейських цінностей, стане першим серед європейських лідерів, хто зможе забезпечити мир та гарантувати безпеку своєму народу.

Література

1. Обережно, двері зачиняються: Макрон починає реформу міграційної політики Франції. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2018/02/27/7078050/>. (дата звернення: 04.12.2018).
2. Eurostat: Asylum and first time asylum applicants by citizenship, age and sex Annual aggregated data (rounded). URL: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>. (дата звернення: 04.12.2018).
3. Office français de protection des réfugiés et des apatrides. URL: <https://www.ofpra.gouv.fr/fr/asile/la-procedure-de-demande-d-asile/demander-l-asile-en-france>. (дата звернення: 04.12.2018).

СЕКЦІЯ

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

УДК 327(73:477)“2014/2018”

Григор'єва І.В.

РОЛЬ США У ВРЕГУЛЮВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ КРИЗИ

Нинішня українська криза пов'язана, у першу чергу, із нездатністю незалежної держави задовольнити первинні сподівання мас, у надії на реалізацію яких її було засновано 1991 року. Внутрішній зміст української кризи найбільш точно описує термін «Революція гідності», в основі якого болючий розрив України з пострадянським минулим і боротьба між різними суспільно-політичними силами за напрям її подальшого розвитку. Агресивне втручання Росії поставило в центр революції питання – бути чи не бути Україні незалежною суверенною державою – і спричинило «українську кризу», яка стала одним з найсерйозніших випробувань постбіполярної міжнародної системи. Тому вирішення даної кризи є дуже важливим для міжнародних відносин сьогодні.

Сполучені Штати можуть і повинні зіграти центральну роль у справі врегулювання конфлікту між Україною і Росією, а також на переговорах і в стратегічних зусиллях, спрямованих на створення умов для його міцного та остаточного розв'язання.

Найбільш переконливим, американський інтерес в українському конфлікті, можна розглядати як підтримка стабільності та безпеки на європейському та євроатлантичному просторі. Важливість дослідження ролі США в регулюванні української кризи виявляється в контексті загального розвитку країни та розвитку відносин цих двох держав. Актуальність даного дослідження обумовлюється значним впливом США на українську кризу та на регулювання українсько-російського конфлікту, адже вирішення даних проблем піде на користь інтересам США в плані їхніх відносин з Україною та Росією.

Європейська безпека — це очевидний і надзвичайно важливий аспект національної безпеки США, оскільки в минулому столітті американці двічі були учасниками в кривавих конфліктах світових воєн, що починалися в Європі. Адже більше, американські союзники, особливо ті, що межують з Росією та Україною, із зрозумілих причин виявляють нетерпимість, вимагають нових гарантій безпеки від США і Західної Європи, і водночас вживають власних заходів самооборони. Москва тлумачить ці кроки з глибокою недовірою і продовжує нарощування військових сил на Балтиці і в регіоні Чорного моря, розгортаючи на передових позиціях сучасні засоби збройних сил і ракети, здатні доставляти до цілі ядерні боезаряди [3].

США зацікавлені у вирішенні українсько-російського конфлікту, тому що хочуть зберегти суверенітет самої України. Після розпаду Радянського Союзу Сполучені Штати активно підтримували український суверенітет і територіальну цілісність, причому не тільки через наслідки для європейської безпеки, але й з надією на те, що сильна і стабільна Україна зможе стати

стратегічним партнером США в регіоні, що має колосальне значення і розташовано на перетині шляхів з Центральної та Східної Європи, Середземномор'я і великого Близького Сходу.

Пам'ятаючи про це, США за останню чверть століття витратили понад 5 млрд дол. на підтримку демократичного розвитку України, на реалізацію ринкових реформ і на позбавлення країни від ядерної зброї. Однак, як показує досвід інших пострадянських держав, ніякої зовнішньої підтримкою неможливо замінити наполегливе і послідовне прагнення їхніх власних лідерів до удосконалення влади [2].

Хоча самі сторони часто представляють українсько-російський конфлікт як боротьбу за принципом "хто – кого", його врегулювання та вирішення піде на користь інтересам США в плані їхніх відносин з Україною та Росією. Чим довше триватиме, тим більше він буде зміцнювати популістські і вкрай праві сили обох сторін, і тим більше він буде створювати прийнятне середовище для контрабанди та іншої незаконної діяльності. Оскільки Вашингтон взяв на себе роль лідера в організації скоординованої міжнародної відповіді на російську військову інтервенцію, мирне вирішення конфлікту також є неодмінною умовою для відновлення продуктивного російсько-американського співробітництва з широкого кола питань, що становлять взаємний інтерес, - від боротьби з тероризмом до торгівлі.

У США розуміють, що конфлікт на українському Донбасі є «гарячою війною» і агресією Росії, за словами, спеціального представника адміністрації США, щодо врегулювання на окупованій частині сходу України, Курт Волкер. Відвідавши разом із іншими дипломатами США лінію контакту на Донбасі, він заявив, що побачив і зрозумів, що це не заморожений конфлікт, а гаряча війна.

Американці чудово розуміють, що без США немає жодного рішення української кризи, зумовленої агресією Росії проти України. Водночас США пропонує Європі прямо протилежні цілі. З одного боку, США вимагають збільшення оборонних бюджетів, не менше ніж 2% від ВВП для країн-учасниць НАТО, в першу чергу Франції та Німеччини. Це приведе до появи потужного військового угруповання, в якого повинен з'явитися реальний бойовий супротивник. Інакше вибагливий європейський виборець не зрозуміє сенсу підвищення військових витрат. Таким супротивником для європейців може бути тільки агресивна Росія. Відповідно, Росія автоматично стає ворогом Європи. Кремль визнає це. Йому не під силу буде боротьба озброєння з Європою. Але найголовніше, що зростання військових бюджетів і перебудова НАТО, на якій наполягає Трамп, робить неможливим домовленості Кремля та ЄС за рахунок не тільки України, а й США.

З іншого боку, американський президент Трамп пропонує Європі визнати відповідальність за Україну як частину Європи, а не зону впливу Росії та самостійно вирішити українську кризу. Але це у свою чергу вимагатиме від ЄС компромісів і угод з Кремлем. І Європа намагатиметься вирішити російсько-український конфлікт не за рахунок ЄС чи Росії, а за рахунок України. Нашу країну будуть змушувати брати не вигідні для України умови мирної угоди. Це добре було видно з практики мінських мирних переговорів і угод. Звичайно, обурення України з приводу чергової спроби вирішити кризу за її рахунок і за її спиною буде ввічливо підтримано США [1].

Основу економіки Донбасу завжди становила гірничодобувна та енергоємна важка промисловість, і цей компонент відіграватиме важливу роль у майбутньому. Однак ті можливості, які з'являться в процесі відновлення після закінчення конфлікту, можна використовувати для того, щоб знизити залежність місцевої економіки від величезних підприємств радянської епохи, якими традиційно володіє держава або олігархи і які фактично не в змозі працювати у відповідності із сучасними нормами продуктивності та екологічної безпеки. Тому нові зарубіжні кредити слід спрямувати на підтримку малих та середніх підприємств, а також підприємницької діяльності. Це стане своєрідним магнітом, який стримуватиме витік мізків з регіону, який залишають талановиті та освічені громадяни. Тим часом відновлення великих об'єктів інфраструктури за допомогою міжнародного фінансування слід планувати і здійснювати за участю і під наглядом зарубіжних фахівців, а робочі місця на будівництвах надавати менш кваліфікованим місцевим робітникам.

Проблема Криму є ще однією центральною рушійною силою українсько-російського конфлікту. Вашингтон не повинен бути самовпевненим, гадаючи, що Росія відмовиться від цієї нової території, а Україна погодиться на певну номінальну фінансову або якусь іншу компенсацію за відмову від своїх законних і суверенних прав. Але з цілого ряду причин, і передусім тому, що військовий конфлікт через Крим є мало ймовірним, США у своїй політиці повинні зосередитися на врегулюванні ситуації на Донбасі. Напевно, США слід зайняти щодо Криму таку ж позицію, яку вони займали стосовно радянської окупації прибалтійських держав з 1939 по 1991 рр.: довготривале невизнання.

Дотепер Сполучені Штати відіграють важливу, але другорядну роль у врегулюванні українсько-російського конфлікту, вважаючи за краще вести переговори і чинити тиск спільно з європейськими країнами, в яких набагато більше важелів економічного впливу на Росію та Україну. Прихід нової адміністрації створює можливості для корінного перелому з переглядом й активізацією ролі США у врегулюванні та остаточне вирішення конфлікту [4].

Виходячи з вищевказаних фактів, можна зробити висновок, що навіть за найсприятливіших обставин шансів на повне врегулювання українсько-російського конфлікту дуже мало. Але в світлі тих небезпек, які виникли для важливих американських інтересів у регіоні, з урахуванням наслідків співробітництва США з Європою і з Росією з більш загальних проблем глобального масштабу, Вашингтону не слід випускати сприятливі можливості для узгоджених дій щодо деескалації, розмежування сторін і зміцнення довіри. Умовна готовність сторін до прямої американської участі, а також можливості Вашингтона з надання геополітичного впливу шляхом скоординованої дипломатії, цілком можуть створити такі сприятливі можливості.

Література

1. Роль світового співробітництва в урегулюванні кризи. URL: https://otherreferats.allbest.ru/history/00324950_0.html. (дата звернення: 05.11.2018).
2. Сушко А. Україна-США :без проблем , но и без перспектив?//Зеркало недели. 2006. С.5.
3. У США експерти пропонують план мирного врегулювання української кризи .URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/25415057.html>. (дата звернення: 05.11.2018).
4. Ющенко В.А. Україна – США: час реальних кроків на зустріч: Виступ Президента України Віктора Ющенко на об'єднаному засіданні палати Конгресу США 6 квітня 2005 р. // Урядовий Кур'єр. 2005. №8. С. 3.

УДК 342.95:316.77

Гурко А.С.

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Інформація в сучасному світі, в умовах переходу від індустріального суспільства до інформаційного, визнається головним ресурсом і найбільш важливою цінністю. Інформатизація усіх сфер життєдіяльності визначає розвиток людства загалом. Саме інформаційна складова характеризує сучасні війни – інформаційні та гібридні. Відповідно, все більше збільшується значення інформаційної безпеки, в першу чергу як складової частини системи національної безпеки держави. Для України в умовах російської агресії, зовнішньої інформаційної експансії, маніпуляцій і інформаційного вторгнення, що призводять до дестабілізації, це питання займає особливе місце. Саме тому дослідження інформаційної безпеки як складової національної безпеки є надзвичайно актуальним і потребує перш за все вивчення теоретичних аспектів проблеми.

Український вчений та філософ О.В. Глазов визначає національну безпеку в якості рівня захищеності життєво важливих інтересів особи, суспільства та держави від внутрішніх та зовнішніх загроз реального і потенційного характеру. На його думку, відповідний рівень забезпечення національних інтересів характеризується низкою показників у різних видах безпеки: економічній, політичній, демографічній, соціальній, інформаційній, екологічній та воєнній.

На сучасному етапі виділяють такі основні елементи структури національної безпеки:

- ☐ державну безпеку – поняття, що характеризує рівень захищеності держави від зовнішніх і внутрішніх загроз;
- ☐ громадську безпеку – поняття, виражене у рівні захищеності особистості і суспільства, переважно, від внутрішніх загроз;
- ☐ техногенну безпеку – рівень захищеності від загроз техногенного характеру;
- ☐ екологічну безпеку і захист від загроз стихійних лих;
- ☐ економічну безпеку;
- ☐ енергетичну безпеку;
- ☐ інформаційну безпеку;
- ☐ безпеку особистості. [1, с. 1].

Особливе місце в системі національної безпеки посідає інформаційна безпека. Хоча всі складники в структурі національної безпеки пов'язані між собою, варто зазначити, що окремі види безпеки є не лише самостійними, а й такими, що мають відповідні виміри в інших сферах

життєдіяльності суспільства, закладаючи фундамент забезпечення їх безпеки. Серед таких видів доцільно назвати інформаційну безпеку. Загрози інформаційного характеру можуть спрямовуватись до будь-яких складників державної безпеки, однак їх негативний вплив завжди опосередковуватиметься завданням шкоди інформаційній безпеці держави.

Отже, саме інформаційна безпека розглядається і як самостійний елемент національної безпеки будь-якої країни, і як інтегрована складова будь-якої іншої безпеки (військової, економічної, політичної).

Слід зазначити, що у науковій літературі поки бракує єдиного консолідованого погляду на зміст поняття «інформаційна безпека». Для одних воно відображає стан, для інших процес, діяльність, здатність, систему гарантій, властивість, функцію.

Український доктор економічних наук С.В. Кавун визначає інформаційну безпеку як стан захищеності інформаційного середовища, захист інформації являє собою діяльність щодо запобігання витоку інформації, що захищається, несанкціонованих і ненавмисних впливів на інформацію, що захищається, тобто процес, спрямований на досягнення цього стану [2, с. 220].

Доктор технічних наук, професор В.Б. Толубка визначає інформаційну безпеку як такий стан захищеності інформаційного простору держави, за якого неможливо завдати збитку властивостям об'єкта безпеки, що стосуються інформації та інформаційної інфраструктури, і який гарантує безперешкодне формування, використання й розвиток національної інфосфери в інтересах оборони [3, с. 126].

На сьогоднішній день, в умовах глобалізації, інтелектуалізації злочинності, охоплення інформатизацією всіх суспільних відносин, міжнародна спільнота усвідомлює необхідність удосконалення нормативно-правового забезпечення щодо регулювання інформаційної безпеки розробки. Вона посідає одне з ключових місць у системі забезпечення життєво важливих інтересів усіх без винятку країн. Інформація і інформаційні технології слугують новими джерелами національної могутності.

Розробки науковців показують, що першість у забезпеченні інформаційної безпеки у світі належить США. Навіть Японія, яка вважається меккою виробництва цифрової техніки та використання найсучасніших ІТ-технологій, відстає від США більше ніж на п'ять років у сфері розповсюдження персональних комп'ютерів, кабельного телебачення, цифрової телефонії та в інших аспектах інформаційної політики [4, с. 2].

Згідно з законом США «Про інформаційну безпеку», прийнятому в 1997 р., інформаційна безпека – це стан захищеності потреби особи, суспільства та держави в інформації незалежно від внутрішніх і зовнішніх загроз [5, с. 1].

Визначення поняття «інформаційна безпека» в українському законодавстві вперше з'явилося в законі України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» 1998 р. Згідно з ним інформаційна безпека - це комплекс нормативних документів з усіх аспектів використання засобів обчислювальної техніки для оброблення та зберігання інформації обмеженого доступу; комплекс державних стандартів із документування, супроводження, використання, сертифікаційних випробувань програмних засобів захисту інформації; банк засобів діагностики, локалізації і профілактики комп'ютерних вірусів, нові технології захисту інформації з використанням спектральних методів, високонадійні криптографічні методи захисту інформації тощо [6, с. 1]. Тобто тут інформаційна безпека пояснюється через низку технічних засобів захисту інформації. Вперше визначається значущість і сутність інформаційної безпеки в контексті національної безпеки в законі України «Про основи національної безпеки» від 2003 р. Окреме місце серед загроз національній безпеці посіли в тому числі інформаційні загрози і серед основних напрямів державної політики з питань національної безпеки України – заходи в інформаційній сфері. [7, с. 2].

У Стратегії національної безпеки України 2015 р. визначені пріоритети забезпечення інформаційної безпеки, кібербезпеки та безпеки інформаційних ресурсів [8, с. 3].

Також необхідно розрізняти визначення загроз інформаційній безпеці. Доктор політичних наук В. Остроухов визначає загрози інформаційній безпеці як сукупності умов і факторів, які становлять небезпеку життєво важливим інтересам держави суспільства й особи у зв'язку з можливістю негативного інформаційного впливу на свідомість і поведінку громадян, а також інформаційні ресурси та інформаційно-технічну інфраструктуру. До істотних властивостей загроз інформаційній безпеці держави при цьому належать вибірковість, передбачуваність і шкідливість. Джерелами загроз при цьому можуть бути людина, технічні пристрої, моделі, алгоритми, програми; технологічні схеми обробки; зовнішнє середовище тощо [9, с. 312].

Найбільш небезпечною загрозою інформаційній безпеці держави вважається інформаційна війна. На думку О.П. Дзьобаня, інформаційна війна - сукупність цілеспрямованих інформаційних впливів, що здійснюються з використанням інформаційної зброї, а також дій, не опосередкованих її використанням, спрямованих на заволодіння інформацією, що не є загальнодоступною, її несанкціоноване поширення, модифікацію або знищення, здійснювані задля досягнення запланованої мети. Інформаційна війна становить найвищий ступінь інформаційного протиборства, спрямований на розв'язання суспільно-політичних, ідеологічних, національних, територіальних конфліктів між державами, народами, націями та соціальними групами шляхом широкомасштабної реалізації засобів і методів інформаційної зброї [10, с. 15].

В інформаційній війні здійснюється втручання в електронні потоки і електронні системи управління. Ведеться розвідувальна війна з максимальним використанням найсучасніших оперативно-організаційних і науково-технічних засобів. Ареною «бойових» дій в інформаційних війнах є індивідуальна й суспільна свідомість.

Одним з видів інформаційних війн є гібридна війна. Це сучасний вид війни, яка ведеться не тільки і не стільки гарматами і танками, скільки силами політичної пропаганди, терору, дезінформації та економічного тиску на противника. Гібридна війна включає також підривну діяльність спецслужб на території противника і різні техніки спотворення інформації. Саме слово «гібридний» означає в даному контексті використання відразу декількох важелів тиску на противника, серед яких бойові дії становлять хоча і важливу, але всього лише частину. Деякі дослідники вважають прикладом гібридної війни триваючу агресію Росії проти України.

Сьогодні інформаційна безпека держав все більше піддається саме кіберзагрозам. Пов'язані з кібербезпекою інциденти почали відбуватись частіше і регулярно потрапляють у заголовки новин, чим викликають все більшу тривогу. Незважаючи на пильну увагу до таких випадків, яка була привернута за останні роки, організаціям і державам по всьому світу все ще важко досягнути і керувати виникаючими кіберризиками в усе більш складному цифровому середовищі [10, с. 21].

Виходячи з вищевказаних фактів, можна зробити висновок, що на даний момент інформаційна безпека є найбільш важливим елементом в системі національної безпеки. Це обумовлюється розвитком інформаційних технологій і необхідністю забезпечення захисту інформаційного середовища суспільства. Зважаючи на залежність суспільства від безперервності та коректності функціонування комп'ютерних систем, що призводить до кібератак, які спричиняють реальні загрози інформаційній безпеці, можна вважати, що важливою її складовою є кібербезпека, питання забезпечення якої все більше актуалізується. Інформаційна безпека і кібербезпека сьогодні є обов'язковими аспектами концепцій національної безпеки країн світу, зовнішньополітичних стратегій.

Література

1. Глазов О.В. Національна безпека: сутність, ознаки, концепція та геополітичні чинники // Наукові праці. Випуск 143. Том 155. Київ, 2011. 46 с.
2. Кавун С.В. Інформаційна безпека. Навчальний посібник. Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. 352 с.
3. Толубка В.Б. Інформаційна та кібербезпека: соціотехнічний аспект Київ: ДУТ, 2015. 288 с.
4. Інформаційна безпека США: законодавче регулювання та перспективи співпраці для України. URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2988:informatsijna-bezpeka-ssha-zakonodavche-regulyuvannya-ta-perspektivi-spivpratsi-dlya-ukrajini&catid=8&Itemid=350. (дата звернення: 03.11.2018).
5. Закон «Про інформаційну безпеку 1997 р.» URL: <http://ukr.vipreshebnik.ru/entsiklopediya/55-i/1943-informatsijna-bezpeka.html>. (дата звернення: 03.11.2018).
6. Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення: 03.11.2018).
7. Закон України «Про основи національної безпеки України». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15>. (дата звернення: 03.11.2018).
8. Стратегії національної безпеки України 2015 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>. (дата звернення: 03.11.2018).
9. В. Остроухов, В. Петрик, М. Присяжнюк. Інформаційна безпека (соціально-правові аспекти). Київ: КНТ, 2010. 776 с.
10. Дзьобань О.П., Соснін О.В. Інформаційна безпека: нові виміри загроз, пов'язаних з інформаційною комунікаційною сферою. Київ : Гуманітарний вісник ЗДІА, 2015. 31 с.

МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ ПІД ЧАС КРИЗИ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ

Надзвичайно важливим питанням сучасності, що з кожним днем все більш актуалізується, є «міжнародний тероризм». Прояви міжнародного тероризму, можуть спостерігатися на кожному куточку світу, від найбільш розвинених країн до країн третього світу і жодна з них не може бути від нього застрахована [1].

Особливої уваги, у контексті розвитку міжнародних терористичних течій та міжнародної терористичної діяльності, заслуговує регіон Близького Сходу з характерними для нього проявами релігійного тероризму та ідеями радикального фундаменталізму.

Основні причини активізації терористичних угруповань та уваги міжнародної спільноти до регіону Близького Сходу:

- Складне геополітичне становище регіону, пов'язане з кризою політичного процесу та революційною боротьбою з діючими політичними, антидемократичними режимами окремих країн, таких як Лівія і Сирія та інші – Арабська Весна. Ці події призвели до дестабілізації позицій діючої влади, що слугувала стримуючим фактор для розгортання повномасштабної міжнародно-терористичної діяльності багатьох терористичних угруповань, що під час цієї та подальшої криз, отримали надзвичайно великий простір для реалізації своїх ідей та механізмів вербування та наведення терору, отримавши економічне збагачення, вплив на людей, що втратили домівки та життєві орієнтири, та головне, звільнившись від контролю спец. Служб та будь-якої протидії зі сторони державної влади.

- Міграційна криза, що була запроваджена військовими діями, протистоянням режимів та революційних сил за підтримки заходу, подальшим розвитком криміногенної обстановки та посиленням діяльності потужних та масштабних терористичних угруповань. Міграційна криза стала одним з найбільших викликів для Європейського суспільства, та багато в чому, була ініційована саме процесами, що почалися з конфронтацій між революціонерами та діючими режимами. Міграційна криза була не лише багато в чому спровокована діями терористів, але й стала їх головним інструментом в розповсюдженні ідей ненависті та створенні шляхів переведення агентів до Європи під виглядом біженців і створенні статичних та сплячих осередків тероризму на місцях [2].

- Утворення невизнаної терористичної держави ІДІЛ на території Іраку, Сирії та Лівії, що в деякий час, включала в себе більш ніж 10 мільйонів населення, що експлуатувалося та трималося в умовах терору на протязі 2014-2015 років. Велика потужність збройних сил ІдІЛ та створення атмосфери тотального терору, зробила неможливою помірну антитерористичну діяльність проти них, то ж єдиним виходом стала повномасштабна військова операція з залученням важкої техніки та повітряних сил, навколо якої і сконцентрували свої зусилля країни коаліції, що можна вважати беззаперечним фактом признання загрози, що може нести в собі міжнародна терористична організація [3].

Тотальна політична криза на Близькому Сході, надає широко коло можливостей для розвитку радикальних та екстремістських угруповань. Користуючись неспроможністю режимів, надавати спротив, все більшу владу, захоплюють такі об'єднання як Хезболла та ІдІЛ. Міжнародний тероризм, стає повноцінним інструментом міжнародного впливу на суспільство, на звичайних громадян та на політичні еліти. Сучасні терористичні організації отримують все більшу владу і розповсюджують свій вплив далеко за кордони своїх власних держав, це є характерним для сучасного міжнародного тероризму, явищем. Представники східного, радикального ісламу, ведуть активну пропаганду та вербовку молоді на заході. В умовах постійної міграції молоді, це є надзвичайно ефективним методом дестабілізації та розширення свого впливу.

Приклад успіху ІДІЛ на фоні проведених їм терористичних акцій в Європі, спонукав інші терористичні угруповання до активізації своєї діяльності, показавши їм шляхи для її реалізації та повну неспроможність сучасного демократичного світу, протистояти цій загрозі як на правовому, так і на рівні спец. Служб.

Іншою інновацією запровадженою кризою на Близькому Сході, стали впровадження пасивної пропаганди та агітації серед мігрантів, що завдяки міграційній кризі опинилися на території таких держав як Німеччина та Франція, в яких й були реалізовані найстрашніші терористичні акти. Проблематика цих явищ полягає не лише в поставці радикалів, що мають накази проводити теракти, але в більшій мірі полягають в міцному ідеологічному впливі на людей без чіткої життєвої

орієнтації, не представників ісламських течій та держав, що залучаються до терористичних організацій, приймають участь в терактах та навіть у військових діях на стороні ІДІЛ в Сирії. М'яка політика Європейських держав що до мігрантів, надала їм змогу в повній мірі переорієнтуватись з поглиблення в європейську культуру, на орієнтування європейців в свою, радикальну та релігійно фундаментальну ідеологію [4].

Важливим фактором кризи на Близькому Сході, для еволюції міжнародних відносин та міжнародного тероризму, стала загроза утворення терористичних Анклавів в умовах послаблення жорсткого контролю за діяльністю терористичних організацій. Небезпека таких «гравців» в регіоні, є не тільки величезною загрозою регіонального характеру, але й являє собою загрозу міжнародного рівня, бо утворення такого характеру мають надзвичайно потужні військові і економічні спроможності для реалізації своєї політики ненависті на весь світ, не кажучи о проблемах гуманітарного характеру, що демонструють повну неспроможність міжнародних акторів, швидко та ефективно їх вирішувати.

Міжнародний тероризм є надзвичайно гнучким явищем, що підстроюється до змін в міжнародних відносинах та оточуючий геополітичній ситуації. Будь-які конфлікти, потенційно можуть слугувати середовищем до розвитку та еволюції міжнародного тероризму, особливо в умовах ізоляції та перенасичення зброєю та беззаконням. Таким середовищем стала криза на Близькому Сході, що спровокувала цілий ряд інших проблем та багато в чому призвела до зміцнення та домінації ІДІЛ в регіоні, перетворивши його з загрозового терористичного угруповання з великими амбіціями, в могутній терористичний анклав, що позиціював себе з точки зору державного актора, що напряму приймає участь в світовій політиці [5].

Зі зростанням військової спроможності терористів, акумулюється і їх жорстокість та вплив на суспільство, то ж за нашого часу та складної ситуації на Близькому Сході, це стає однією з найбільших суспільно-світових загроз, а саме, формування радикально-терористичних сателітів та їх подальша діяльність спрямована на розповсюдження терору в регіоні та на весь світ.

Література

1. UN Global Counter-Terrorism Strategy. URL: <https://www.un.org/counterterrorism/ctitf/en/un-global-counter-terrorism-strategy> (дата звернення: 26.11.2018)
2. 3 Million People With Nowhere to Go. URL: <https://www.nytimes.com/2018/09/08/opinion/sunday/syria-idlib-assad.html> (дата звернення: 25.11.2018)
3. The Global Coalition To Defeat ISIS: Partners. URL: <https://www.state.gov/s/secs/c72810.htm> (дата звернення: 27.11.2018)
4. Response to the terrorist threat and recent terrorist attacks in Europe. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/foreign-fighters/#> (дата звернення: 30.11.2018)
5. Феномен терористичної організації Ісламська Держава Іраку та Лівану. URL: <http://nic-pnb.ru/terrorizm-ekstremizm-separatizm/islamskoe-gosudarstvo-igil/> (дата звернення: 29.11.2018)

УДК 323.173(410)(043)

Кусса Р.І.

ВИТОКИ СЕПАРАТИЗМУ В ПІВНІЧНІЙ ІРЛАНДІЇ

Північна Ірландія – одна з чотирьох історичних провінцій Великої Британії. Сепаратизм у Північній Ірландії має глибокі історичні витоки. Останнє загострення цієї проблеми спостерігалось в другій половині XX ст., коли конфлікт досяг стадії військового зіткнення. Хоча військовий конфлікт завершився в 1998 р., проблема сепаратизму залишається актуальною. Зокрема, сепаратистські настрої активізувалися в контексті Brexit, адже більшість ірландців проголосували проти виходу з ЄС. Але щоб проаналізувати сучасну ситуацію, необхідно розглянути початкові витоки проблеми ірландського сепаратизму.

Важливим фактором будь-якого сепаратистського руху є історичні передумови. Причини і передумови ірландського націоналізму прийнято пов'язувати з подіями XII ст., коли у 1169 р. для вирішення міжусобних конфліктів ірландських вождів були запрошені васали англійського короля Генріха II. Підвищення васалів Генріха II стурбувало короля, і він у 1171 р. оголосив нові ірландські землі своїх васалів своєю власністю, що викликало невдоволення частини ірландців. Проте деякі історики висловлюють думку, що трагедія ірландської історії полягає не в тому, що в XII ст. в Ірландії з'явилися іноземні загарбники, а в тому, що вони не змогли захопити всю Ірландію. Інший період, що значно вплинув на ірландські настрої – це період Протестантського панування (1691-

1803), коли католики втратили можливість участі в політичному житті країни і влада в країні опинилася в руках представників протестантської меншини. Саме тоді почали з'являтися ідеї ірландського націоналізму в роботах мислителів-протестантів [1].

Переломним моментом в історії Ірландії став 1800 р. Саме цього року був підписаний Акт про унію, що скасував парламент в Дубліні і з 1 січня 1801 р. об'єднав королівства Англії та Ірландії. Цей акт викликав різну реакцію серед ірландців. Протестанти його підтримали, а католики засудили, вважаючи порушенням ірландських прав, та прагнули анулювати цей документ. Широко обговорювалася проблема доцільності передачі всіх повноважень ірландського парламенту Вестмінстеру. Цей акт призвів до різноманітних спроб його скасувати, але лише в результаті війни за незалежність Ірландії (1919-1921 рр.) був підписаний Англо-Ірландський договір 1921 р., за яким Ірландія отримувала статус автономного домініону Британії, тобто мала широку самостійність, але визнавала головою домініону британського монарха. Окремо був підписаний акт, який дозволяв Північній Ірландії вийти зі складу цього домініону, залишившись частиною Великої Британії. Таким чином, сформувалися дві частини Ірландії з різним політичним статусом [2].

Важливим фактором ірландського сепаратизму є релігійний фактор, що перекликається з історичним. Проблема протиріч на тлі релігії бере свої витoki в XVII ст. Британці, що прийшли на територію Ірландії, були представлені двома основними групами: англіїцями – прихильниками англіканської церкви і шотландцями – пресвітеріанами. Ірландці ж не прийняли Реформацію, зберегли католицьку віру і не бажали переходити в протестантство. У всіх законах, що приймалися британським парламентом щодо Ірландії і фактично закріплювали соціально-економічні обмеження для ірландців, широко використовувалися релігійні терміни «протестант» та «католик», які були протиставлені один одному. Таким чином, за декілька століть такої практики в свідомості ірландців і британців закріпилися передумови для оцінки віросповідання як основного критерію поділу різних верств суспільства. Релігійний фактор зіграв важливу роль у розділі Ірландії в 1921 р. Протестанти, що на той час мали чисельну перевагу, наполягли на референдумі, за результатами якого Ольстер залишився в складі Великобританії. У наступні десятиліття ситуація антагонізму між релігійними громадами в Північній Ірландії тільки погіршувалася. Протестанти з мовчазної згоди Лондона встановили в провінції режим жорсткої дискримінації католиків: ввели обмеження на заняття державних посад, отримання вищої освіти, медичного обслуговування та інше. У результаті питання релігії стало підбурювати сепаратистські настрої. Під час загострення конфлікту в 1960-х рр. релігійна складова простежувалася навіть в діяльності терористичних організацій. На прапорах деяких угруповань присутні релігійні атрибути, а у вуличних зіткненнях звучали заклики релігійного характеру [3].

Слід відзначити, що на сучасному етапі серед населення Північної Ірландії найбільшу частку складають католики, серед яких сепаратистські настрої є сильнішими. А саме в 2011 р., за результатами перепису населення, 40,8% населення назвали себе католиками. Натомість частка пресвітеріанців склала 19,1%, а англіканців – 13,7% [4]. Така ситуація може непрямо вплинути на сучасну підтримку населенням ідей сепаратизму.

Окремим фактором можна назвати географічне положення Північної Ірландії. Якщо поглянути на карту, візуально регіон розміщується ізольовано від основної частини Великобританії (острову Великобританія). Натомість Північна Ірландія є частиною острова Ірландія, який ділить разом з Республікою Ірландією. Це обумовлює тісні зв'язки, зокрема й економічні, Північної Ірландії з Республікою Ірландія. Така ситуація сприяє формуванню ідей щодо відділення Північної Ірландії від Британії з подальшим об'єднанням з Республікою Ірландія.

Таким чином, формуванню сепаратистських настроїв у Північній Ірландії сприяють такі фактори, як історичний, релігійний та географічний. Історичний обумовлений тим, що Ірландія була захоплена Англією, а корінне населення отримало соціально-економічні обмеження. При наданні самостійності Ірландії, Північна Ірландія була відділена від домініону та залишена в складі Британії. При цьому корінне населення ототожнювалося з католиками, а англіїці та шотландці – з протестантами, що призвело до формування релігійного фактору. Географічний фактор полягає в тому, що Північна Ірландія географічно розташована ближче до Республіки Ірландія, ніж до основної частини Великобританії.

Література

1. Мальцева Н. Ирландский национализм: истоки и основные черты. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/irlandskiy-natsionalizm-istoki-i-osnovnye-cherty> (дата звернення 24.11.2018).

2. Невилл П. Ирландия. История страны. URL: https://www.litmir.me/br/?b=172196&p=1#section_1 (дата звернення 24.11.2018).
3. Напалкова И. Религиозный фактор в развитии Ольстерского конфликта во второй половине XX – начале XXI века. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/religioznyy-faktor-v-razvitii-olsterskogo-konflikta-vo-vtoroy-polovine-xx-nachale-xxi-veka> (дата звернення 24.11.2018).
4. Distribution of all usual residents in Northern Ireland on March 27, 2011, by religion. URL: <https://www.statista.com/statistics/384634/religion-of-northern-ireland-residents-census-uk/> (дата звернення 24.11.2018).

УДК 327(569.4):343.341

Кучеренко А. В.

РОЛЬ ІЗРАЇЛЮ У БОРОТЬБИ З ІСЛАМСЬКОЮ ДЕРЖАВОЮ

На сучасному етапі однією з ключових загроз міжнародній безпеці виступає тероризм як поширений спосіб досягнення політичних цілей на міжнародній арені. Прояви тероризму характерні для кожного континенту світу, продовжує зростати кількість угруповань різного спрямування, які користуються терористичними методами у своїй діяльності. Проте більша концентрація терористичних організацій характерна для Близького Сходу, який вже протягом багатьох десятиліть залишається найбільш конфліктогенним регіоном світу. Тут діє велика кількість терористичних угруповань, серед яких останніми часом особливу роль грала так звана «Ісламська держава», що досі контролює певні території країн регіону. Особливий науковий інтерес представляє досвід Ізраїлю в сфері протидії тероризму, зокрема цій терористичній організації. В Ізраїлі ще з моменту його виникнення як держави боротьба з тероризмом виступає ключовим елементом політики.

Серед головних загроз регіональної безпеки Близького Сходу та, зокрема, національної безпеки Ізраїлю, виділяють наступні: палестинсько-ісламістський рух ХАМАС (утворений у 1987 р.), що контролює Сектор Газа та визнаний Ізраїлем й низкою країн як «терористична організація»; Ісламський Рух Ізраїлю, створений у 1971 р. (має 2 крила – Південне та Північне, останнє є забороненим на території Ізраїлю з 2015 року); Палестинський ісламський джихад – палестинська воєнізована ісламістська організація, що ставить собі за мету створення незалежної Палестинської ісламської держави і знищення Ізраїлю шляхом ведення джихаду (функціонує з 1987 р.); «Аль-Каїда» – міжнародна терористична організація вахабітського напрямку з автономними осередками, які діють в 50 країнах світу; «Хезболла» – політична партія та воєнізоване угруповання ліванських шиїтів, які борються за створення ісламської держави за зразком Іранської республіки з 1982 р.; коаліція сирійських антиурядових збройних угруповань ісламістського спрямування Джейш аль-Іслам (Армія ісламу, діє з 2013 р.) [1].

Відносно нещодавно, з 2011 року, в публікаціях світових ЗМІ почали приділяти значну увагу терористичній організації сунітського толку – «Ісламській державі» (ІД, до 2014 р. «Ісламська держава Іраку і Леванту»), яка веде бойові дії проти урядових військ на території Сирії (частково контролюючи її північно-східні території) і Іраку (частково контролюючи територію «сунітського трикутника»). 29 червня 2014 року ІД проголосила себе всесвітнім халіфатом з шариатською формою правління і штаб-квартирою в сирійському місті Хаджин [2]. Діяльність цього угруповання спрямована, перш за все, на повалення режиму президента Сирії Башара аль-Асада та розширення свого халіфату на прилеглі території, а згодом й на весь світ. «Ісламська держава» періодично здійснює напади на об'єкти нафтовидобувного сектора в Іраку та Сирії, займається продажем енергетичних ресурсів, зброї, контрабандою, викраденнями тощо. За межами Іраку і Сирії, ІД має підконтрольну територію в Синаї, Афганістані, і Лівії, та має представництво в Марокко, Лівані, Йорданії, Туреччині, Ізраїлі і Палестині, але не має офіційних філій в цих країнах [3].

У вересні 2014 р. на саміті НАТО в Уельсі була створена антитерористична коаліція на чолі зі Сполученими Штатами Америки, метою якої є боротьба з «Ісламською державою». Дії міжнародної коаліції здійснюються без санкції Ради безпеки ООН. Не дивлячись на значні успіхи антитерористичної коаліції в боротьбі з цією організацією, на сьогодні ІД залишається потужною деструктивною силою. «Ісламська держава» визнана як терористична організація низкою країн і деякими міжнародними організаціями, зокрема США, Росією, Великобританією, Австралією, Канадою, Саудівською Аравією, Туреччиною, Лігою арабських держав тощо. Зауважимо, що 4 вересня 2014 року діяльність «Ісламської держави» була заборонена на території Ізраїлю, та до 25 жовтня 2015 року «ІД» не була включена в список терористичних організацій [4]. Слід зазначити, що

ізраїльські сили з періодичністю здійснюють авіаційні удари по урядовим сирійським військам та територіям, де розташовані об'єкти «Ісламської держави». Також від 2015 року існують російсько-ізраїльські домовленості з запобігання інцидентів між Збройними силами сторін на сирійському напрямі.

На своєму безпосередньому кордоні Ізраїль стикається з двома філіями «ІД»: «Вілаят Синай» (Синайська провінція) на єгипетському півострові і «бригада мучеників Ярмук» на сирійській стороні Голанських висот [5]. Однак «Ісламська держава» не проводить активної терористичної діяльності проти Ізраїлю, обмежуються лише терористичними актами джихадистів-одинаків. В джерелах ІД це пояснюється тим, що атаки проти єврейської держави не є першочерговим завданням для організації [6].

Але роль Ізраїлю у боротьбі з ІД оцінюється як неоднозначна. Існують версії щодо створення «Ісламської держави» при підтримці Ізраїлю, про фінансову допомогу ІД з її боку, та безпосередню вигоду існування «Ісламської держави» для Ізраїлю. Дана позиція обумовлюється геополітичним положенням Ізраїлю, існуванням загроз національній безпеці з боку сусідніх арабських країн та регіональних терористичних угруповань, які, в умовах існування ІД, змушені зосереджувати свою увагу перш за все на забезпеченні безпеки, виробленні механізмів боротьби з терористичною діяльністю «Ісламської держави».

Також підбурюванням до існування та розповсюдження цієї версії слід вважати висловлення керівника ізраїльської військової розвідки Герцена Ха-Леві на щорічній конференції ізраїльського дослідного «Центру Герцлії» у 2016 році. Він заявив, що ізраїльська держава не зацікавлена в перемозі Башара Асада. «Ізраїль не бажає, щоб ситуація в Сирії призвела до поразки ІД... вихід суперсил з регіону, залишення Ізраїлю один на один з Хезбаллою та Іраном втягне країну в важку ситуацію. Тому, щоб не опинитися в такому становищі ми змушені вживати відповідні заходи» [7]. Також, у січні 2016 року, колишній міністр оборони Ізраїлю Моше Яалон відверто сказав, що вважає за краще бачити в Сирії терористів, а не іранців. «У Сирії, якщо мова йде про вибір між Іраном і «Ісламською державою», я виберу «Ісламську державу». У них немає тих можливостей, якими володіє Іран» [8].

Отже, у сучасному світі існує гостра загроза як національній безпеці країн, так і глобальній безпеці з боку численних терористичних угруповань. Зокрема, такою загрозою є «Ісламська держава», яка розташована на Близькому Сході. З 2013 р. ІД веде активну терористичну діяльність в регіоні та по всьому світу з метою знищення всіх «невірних» та встановлення світового халіфату. Перш за все, діяльність «Ісламської держави» на близькосхідному регіоні зосереджена на проведенні бойових дій проти урядових військ на території Сирії та Іраку. ІД визнана деякими міжнародними організаціями та окремими країнами світу як терористична організація. Також сформована антитерористична коаліція на чолі з США для ефективної боротьби з діяльністю ІД.

Ізраїль як один з головних авторів міжнародних відносин на Близькому Сході, у свою чергу, визнав «Ісламську державу» терористичною організацією 25 жовтня 2015 року. Однак єврейська держава не веде активних дій з протидії терористичній діяльності ІД. Слід сказати, що «Ісламська держава» також не вживає терористичних заходів проти Ізраїлю. Взагалі, позицію Ізраїлю по відношенню до «Ісламської держави» можна охарактеризувати як стриману та прагматичну.

Література

1. Гарифуллин И. 11 известнейших радикальных военизированных организаций Ближнего Востока // Информационно-аналитический федеральный портал «Ислам Сегодня». URL: https://islam-today.ru/islam_v_mire/bliznij-vostok/11-izvestnejshih-radikalnyh-islamistskih-organizacij-bliznego-vostoka/. (дата звернення 29.11.2018).
2. Lawrence J. Iraq crisis: Could an ISIS caliphate ever govern the entire Muslim world? // ABC News. URL: <https://www.abc.net.au/news/2014-07-02/could-an-isis-caliphate-ever-govern-the-muslim-world/5559806>. (дата звернення 26.11.2018).
3. Shalizi H. Exclusive: In turf war with Afghan Taliban, Islamic State loyalists gain ground // Reuters. URL: <https://www.reuters.com/article/us-afghanistan-islamic-state/exclusive-in-turf-war-with-afghan-taliban-islamic-state-loyalists-gain-ground-idUSKCN0P91EN20150629>. (дата звернення 27.11.2018).
4. Израиль включил "Исламское государство" в список террористических организаций // 9 канал. URL: <http://9tv.co.il/news/2015/10/25/215822.html>. (дата звернення 24.11.2018).
5. Allison G. Why ISIS Fears Israel? // Belfer Center. URL: <https://www.belfercenter.org/publication/why-isis-fears-israel>. (дата звернення 25.11.2018).
6. Israel faces the growing threat of ISIS // Jewish Voice. URL: <https://www.jewishvoice.org/read/blog/israel-faces-growing-threat-isis>. (дата звернення 30.11.2018).

7. Хайрутдинов А. Израиль предпочитает ИГИЛ // Информационно-аналитический федеральный портал «Ислам Сегодня». URL: https://islam-today.ru/blogi/ajdar_xajrutdinov/izrail-predpocitaet-igil/. (дата звернення 27.11.2018).
8. Бовдунов А. Ставка на «иранскую угрозу»: зачем израильский лидер провёл срочную встречу с Путиным. URL: <https://russian.rt.com/world/article/423719-netanyahu-putin-vstrecha>. (дата звернення 28.11.2018).

УДК 323.11(450)

Мініна К.М.

ПОЛІТИКА УРЯДУ ІТАЛІЇ ЩОДО БОРОТЬБИ З НЕЛЕГАЛЬНОЮ МІГРАЦІЄЮ

Протягом останніх 20 років всі уряди Італії (як лівоцентристський, так і правоцентристський) робили акцент на боротьбі з нелегальною міграцією і контролем над міграційними потоками в інтересах насамперед громадської безпеки. Щоправда, уряд С. Берлусконі ставив завдання ще й максимально обмежити приплив до країни нових іммігрантів.

Звинувачуючи своїх попередників у «надмірній доброті», Берлусконі неодноразово заявляв, що Італія готова приймати іноземних громадян тільки з гуманітарних міркувань, надаючи притулок тим, чиє життя і свобода дійсно знаходяться в небезпеці. Головними темами в його імміграційній політиці стали депортація і повернення тих, хто незаконно перетнув кордон Італії або нелегально залишився на її території.

За оцінками, наземним шляхом, в тому числі і через країни ЄС – учасниці Шенгенської угоди (Австрія, Франція і Греція), до Італії прибуває до 15% нелегальних іммігрантів. Довгий час основними порушниками в Італії були переважно вихідці з країн Центральної Європи та Балканського півострова – Румунія, Болгарія, Албанія, Словенія. У 2007 р. частина вигнаних громадян Румунії досягала 20% від загального числа висланих, Болгарії-10,9%. Албанці перебували на третьому місці – 7% [2].

Вступ Румунії та Болгарії до Євросоюзу призвів до зміни статусу громадян цих країн, але не полегшив становище з іммігрантами. Наприклад, румунська діаспора (найчисленніша в Італії) налічує сьогодні 1 млн. осіб, і у багатьох з них виникають суттєві проблеми з інтеграцією і законом. Про це можна дізнатися не тільки з численних інтернет-блогів, але і з офіційних заяв румунської влади, протестуючих проти депортацій румунів і румунських циган. Тож, італійці пов'язують зростання злочинності в країні зі збільшенням саме румунської діаспори. Так думають і прості громадяни, і багато політиків, в тому числі і ліві. Зокрема, після вбивства в Римі італійської громадянки румунським іммігрантом в листопаді 2007 р. мер Риму (представник лівоцентристського блоку) С. Вельтроні заявив, що до вступу Румунії в ЄС його місто був найбезпечнішим [7].

За останні 10 років уряду вдалося дещо послабити гостроту проблеми шляхом посилення патрулювання своїх територіальних вод, створення системи спеціальних підрозділів поліції та центрів тимчасового утримання. У зв'язку з напливом біженців з Тунісу і Лівії в ході «арабської революції» 2011 р. термін утримання в цих центрах був збільшений до 18 місяців.

«Імміграційна криза» стимулювала бурхливі дебати в суспільстві і парламенті, що супроводжувалися взаємними звинуваченнями політичних опонентів у політиканстві і популізмі, і також критикою уряду. Критичний розбір як вжитих заходів, так і пропонованих дала Дж. Дзинконе – великий фахівець в області імміграційної політики, професор Туринського університету, яка очолювала в 1998-2001 рр. Національну комісію з розробки політики інтеграції іммігрантів, а нині радник президента Італії з питань соціального згуртування. У статті, опублікованій газетою «La Stampa», вона висловила сумнів, що ідея так званої «висилки» (виплати певної суми іммігранту, яку спеціально виділяє Євросоюз) дасть позитивний результат – незалежно від того, чи ці кошти отримуватиме сам іммігрант або ними стануть преміювати уряди країн за прийом власних громадян, висланих з Італії.

Дж. Дзинконе запропонувала своє рішення, вона пропонує активно розвивати багатосторонню співпрацю з країнами, звідки виходять і через які йдуть потоки мігрантів. Йдеться, зокрема, про фінансову допомогу, інвестування у розвиток виробництва та створення робочих місць. Враховуючи економічні проблеми самої Італії, зазначає експерт, зробити це буде вкрай складно [5].

Перші кроки в цьому напрямку зробив «технічний» уряд М. Монті, в якому вперше був заснований пост міністра у справах міжнародного співробітництва та інтеграції. У його компетенцію входить координація діяльності урядових органів і неурядових організацій в сфері надання

гуманітарної допомоги країнам, що розвиваються в надзвичайних ситуаціях і сприяють їх економічному розвитку.

Ще одним важливим напрямком, яким, на думку італійських експертів, необхідно більше приділяти увагу – боротьба з кримінальними структурами, які займаються трафіком нелегальних іммігрантів і торгівлею людьми. Найбільш активно работоргівлею займається калабрійська мафія – «Ндрангета» [1].

Також, можна сказати, що боротьба з нелегальною імміграцією ускладнюється ще й наявністю в країні тіньової економіки і відсутністю сучасних механізмів регулювання ринку праці. В цих умовах поліцейські методи недостатні і можуть дати лише тимчасовий ефект. Навіть якщо припустити, що всі виявлені нелегали будуть вислані, а всі межі опиняться «на замку», у іноземця завжди знайдеться спосіб залишитися в Італії і працевлаштуватися.

Уряд М. Монті, що змінив кабінет С. Берлусконі, зробив у цьому плані крок назустріч іммігрантам. У прийнятому ним антикризовому плані, наказує: «для полегшення найму іноземних робітників, які очікують видачі або продовження посвідки на проживання, вважати перебування їх в країні та роботу законними до моменту отримання остаточного рішення компетентних органів».

3 грудня 2016 року в Італії функціонує новий уряд під головуванням Паоло Джентілоні. Одним з основ діяльності нового уряду є боротьба з незаконною міграцією.

За статистикою в Італії на перше січня 2016 р. налічувалося 5,8 млн. осіб «нових італійців» (приблизно 10% населення) і понад 400 тис. незаконних іммігрантів. У 2017 р. чисельність незаконних іммігрантів, прибулих морським шляхом, досягла 170 тис., у той час як роком раніше – 43 тис. Статистика початку 2018 р. налаштовувала на ще більш невтішні прогнози. У січні нелегальних мігрантів висадилося в Італії 5651 чол., тобто на 60,2% більше, ніж у січні попереднього року [6].

Отже, Італія в питаннях боротьби з нелегальними мігрантами останнім часом все більше посилюється, проте, в рамках загальноєвропейської політики Італія залишається одним з найбільш лояльних до іноземців держав. Влада Італії ніколи офіційно не проголошувала прихильність політиці мультикультуралізму і не робила спроб виробити власну ідеологічну позицію в міграційній політиці. Перетворення з країни еміграції в країну імміграції для Італії в певному сенсі мало несподіваний характер. Тому багато заходів вживалися не в якості превентивних. Вони мали реактивний характер, формувалися як відповідь на вже виниклі проблеми і виклики, пов'язані з міграційними потоками. Наразі, Італія стрімко перетворюється фактично в багатонаціональну країну, де вже живуть і працюють представники 150 етнічних груп. І багато громадян в італійському суспільстві все активніше наполягають на необхідності нової імміграційної політики.

Література

1. Immigrazione: improprio parlare di emergenza, è fenomeno strutturale. URL/ <http://www.interno.gov.it/it/notizie/immigrazione-improprio-parlare-emergenza-e-fenomeno-strutturale> (дата звернення 26.10.2018).
2. Данные Евростата URL/ http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/b/be/Main_countries_of_citizenship_and_birth_of_the_foreign_born_population%2C_1_January_2013_%28in_absolute_numbers_and_as_a_percentage_of_the_total_foreign_born_population%29_YB14_II.png (дата звернення 15.05.2018 г.)
3. Демографический портрет Италии. URL/ http://napoli1.com/news/demograficheskij_portret_italii/2012-05-11-1029 (дата звернення 26.10.2018).
4. Конвенция № 143 Международной организации труда «О злоупотреблениях в области миграции и об обеспечении трудящимся-мигрантам равенства возможностей и обращения» (принята в г. Женеве 24.06.1975 на 60-ой сессии генеральной конференции МОТ) // Международное законодательство. URL/ <http://www.zonazakona.ru/law/abro/140/> (дата звернення 26.10.2018).
5. Міністерство внутрішніх справ Італії. URL/ <http://www.interno.gov.it/it> (дата звернення 26.10.2018).
6. Национальный институт статистики Италии. URL/ www.istat.it (дата звернення 26.10.2018).
7. Опыт легализации иностранцев в Италии. URL/ <http://www.zagranitsa.info/article.php?new=284&idart=2845> (дата звернення 26.10.2018).

ПІДХІД ДО РОЗУМІННЯ ТЕРОРИЗМУ В ДОКУМЕНТАХ ООН

Протягом останніх трьох десятиліть число терористичних актів, кількість їх жертв і їх географічні масштаби швидко збільшувалися, і тероризм перетворився в безпрецедентну загрозу для міжнародного миру, безпеки і розвитку. Крім того, збільшувалися інтенсивність і кількість міжнародних і внутрішніх конфліктів, які руйнують суспільство і дестабілізують цілі регіони [1]. Особливої актуальності загроза тероризму набуває на сучасному етапі і для України, що в умовах агресії з боку Російської Федерації потребує удосконалення механізмів протидії терористичним методам боротьби, що використовуються проти українських військових сил.

З огляду на безумовну актуальність терористичної загрози для світової спільноти, значний науковий інтерес представляє встановлення поняття «тероризм». Незважаючи на те, що тероризм перетворився на одну з найбільш гострих проблем сучасності, і боротьба з ним вже стала завданням всього людства, до теперішнього часу ще не вирішено питання про розробку та затвердження загальноновизнаних понять «тероризм» і «міжнародний тероризм».

Сучасна правова наука не виробила загальноприйнятого поняття і визначення терміна «міжнародний тероризм». Так, наприклад, в 1990 р відбувся в Гавані VIII Конгрес ООН з попередження злочинності та поведінки з правопорушеннями в спеціальній резолюції вказав, що «... поки не вдалося досягти згоди щодо поняття терміна "міжнародний тероризм"» [2].

Робота міжнародного співтовариства щодо формування єдиних підходів до ідентифікації міжнародного тероризму, визначенню способів боротьби з ним налічує понад 100 років [3]. Перша міжнародна конференція, на якій вирішувалися питання боротьби з тероризмом, відбулася в Римі в 1898 р. З 1963 р під егідою ООН і її спеціалізованих установ розроблено 19 міжнародних угод, які є юридичними інструментами протидії загрози тероризму, які відкриті для участі всіх держав-членів. У зв'язку з соціально-політичною мінливістю і багатоваріантністю форм існування феномена міжнародного тероризму в рамках ООН так і не вдалося виробити єдиний підхід до ідентифікації його сутнісних ознак і дати йому визначення. Ситуація з пошуком загальноприйнятих формулювань ускладнювалася історико-політичною обстановкою, різною правовою оцінкою дій суб'єктів на міжнародній арені.

Аналіз зазначених універсальних конвенцій ООН з питань міжнародного тероризму, демонструє, що більшість з них не звертаються до питання тероризму безпосередньо. Багато з цих документів діють, забезпечуючи законодавчу основу багатосторонньої політики проти тероризму і даючи визначення окремих видів терористичних актів, включаючи захоплення літаків, заручників, підривно-терористичну діяльність, фінансування тероризму, терористичні акти з використанням ядерної зброї як незаконних. Термін «міжнародний тероризм» з'являється в документах ООН тільки наприкінці 70-х рр. XX ст. (Конвенція про заручників 1979 г.). Вперше всі злочинні акти, на боротьбу з якими були спрямовані конвенції ООН, були названі терміном «міжнародний тероризм» в Декларації про заходи щодо ліквідації міжнародного тероризму 1994 р. Надалі ця позиція ООН знайшла своє підтвердження в доповіді генерального секретаря ООН «Єдність у боротьбі з тероризмом: рекомендації з глобальної контртерористичної стратегії» і в Глобальній антитерористичній стратегії ООН 2006 р.

Декларація про заходи з ліквідації міжнародного тероризму 1994 р. включає в число його ознак здійснення злочинних актів терору, які ставлять під загрозу дружні відносини між державами і народами і загрожують територіальній цілісності і безпеці держав. Ця Декларація рекомендує державам не розглядати терористичні акти в якості політичних злочинів. Свідоме фінансування, планування терористичних актів і підбурювання до їх вчинення визнаються такими, що суперечать цілям і принципам ООН. У глобальній антитерористичній стратегії ООН 2006 р. підтверджується, що тероризм не може і не повинен асоціюватися з будь-якою релігією, національністю, цивілізацією або етнічною групою.

У конвенціях Про боротьбу з незаконним захопленням повітряних суден 1970 р.[4] та Про боротьбу з незаконними актами, спрямованими проти безпеки цивільної авіації 1971 р. [5] називаються злочинними акти, спрямовані проти безпеки цивільної авіації, які загрожують безпеці осіб і майна, серйозно порушують повітряне сполучення і підривають віру народів світу в безпеку цивільної авіації. Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників 1979 р. вважає акти захоплення заручників проявом міжнародного тероризму. У Міжнародній конвенції про боротьбу з фінансуванням тероризму 1999 р. наголошується, що кількість і тяжкість актів міжнародного

тероризму залежать від фінансування, до якого терористи можуть отримати доступ. Оголошуються злочинами надання коштів будь-якими методами, прямо або побічно, незаконно і навмисно або здійснення їх збору з наміром, щоб вони використовувалися, чи при усвідомленні того, що вони будуть використані, повністю чи частково, для вчинення злочинів, передбачених міжнародними актами ООН з питань тероризму [6].

Таким чином, на сьогодні не існує універсального визначення поняття «тероризм» в рамках Організації Об'єднаних націй. Ознаки міжнародного тероризму, зафіксовані в конвенціях цієї організації, характеризують дане явище не тільки як правове, а й як соціально-політичне, в документах ООН підкреслюється розуміння його небезпеки і необхідності боротьби з тероризмом. Відсутність сталого визначення тероризму та міжнародного тероризму зокрема, свідчить про відсутність загальносвітового консенсусу в питанні ідентифікації сутнісних характеристик міжнародного тероризму. Саме тому ООН дотримується політики створення вузьких конвенцій з питань, які потребують глибокого міжнародного узгодження.

Здається, що такий підхід носить, безсумнівно, компромісний, але недостатній для ефективної боротьби з тероризмом характер. Політики і вчені неодноразово наголошували на необхідності якнайшвидшої розробки і підписання всеосяжної конвенції ООН про міжнародний тероризм, в якій повинно бути надано універсальне його поняття. Узгодження підходів до вироблення єдиного поняття дозволить активізувати спільні дії держав по його знищенню, підвищити їх ефективність.

Література

1. Доклад Генерального секретаря о деятельности системы Организации Объединенных Наций по осуществлению Глобальной контртеррористической стратегии Организации Объединенных Наций. URL: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=a/72/840&Lang=R. (дата звернення 20.11.2018).
2. Заходи по боротьбі з міжнародним тероризмом: прийняті Восьмим Конгресом Організації Об'єднаних Націй з профілактики злочинності і поведження правопорушниками. Гавана, 27 серпня – 7 вересня 1990 р. URL: <http://terroristica.info/node/101>. (дата звернення: 20.11.2018).
3. Токтомушев А.Ч. Центральна Азія: колективні зусилля держав у протидії загрозі міжнародного тероризму // Астана, 2005. С. 40.
4. Конвенция 1970 года о борьбе с незаконным захватом воздушных судов. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/aircraft_seizure.shtml. (дата звернення 17.11.2018).
5. Конвенция 1971 года о борьбе с незаконными актами, направленными против безопасности гражданской авиации. URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/aviation_security.shtml. (дата звернення 17.11.2018).
6. Международная конвенция о борьбе с финансированием терроризма URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/terfin.shtml (дата звернення 18.11.2018).

УДК 314.15:061.1ЄС

Пічахчі А.І.

ЄВРОПЕЙСЬКА МІГРАЦІЙНА КРИЗА: ПРИЧИНА ТА НАСЛІДКИ

Міграційна криза в Європі почалася на початку 2015 року через збільшення потоку біженців та нелегальних мігрантів в Європейський союз з країн Близького Сходу (Сирія, Ірак), Африки (Еритрея, Нігерія, Сомалі, Судан) та Південної Азії (Афганістан, Пакістан). Європа була неготова до їх прийому та розподілу.

Ця міграційна криза є найбільшою з часів Другої світової війни. Аналітики стверджують, що таких високих темпів зростання числа жителів планети, які залишають свої будинки через збройні конфлікти, бідність та стихійні лиха, ще не фіксувалося.

Серед причин збільшення числа біженців у Європу 2015 року можна назвати наступні:

– громадянська війна в Сирії, війни в Афганістані та Іраку (це основні країни виходу біженців), які досі продовжуються, є перешкодою для повернення біженців додому;

– погіршення фінансування таборів для біженців у Туреччині, Лівані та Йорданії і як наслідок скорочення раціону харчування біженців, введення плати за використання води та електроенергії. Відсутність можливості дітям біженців відвідувати школи;

–розширення території, яка знаходиться під контролем Ісламської держави, що сприяло збільшенню числа біженців;

–рішення уряду Македонії (середина червня 2015 року) про видачу біженцям триденних віз, що дозволило мігрантам без реєстрації перетинати країну у напрямі до Європи і стимулювало міграційний потік. Згідно з дублінською угодою, реєстрація або заявка на надання притулку мають відбуватися в першій державі, яка є членом Європейського союзу, у яку в'їхав біженець.

Через нестабільну ситуацію в країнах Близького Сходу та Африки у європейські держави прибуває все більше мігрантів. За планом Єврокомісії біженці повинні розподілятися по країнам Європейського союзу пропорційно їх населенню, економіці, рівню життя та інших факторів. Але деякі країни, такі як Угорщина, Словаччина, Польща, Чехія та Румунія, виступають проти таких квот [1].

Також через кризу в останні кілька років в Європі істотно зросла кількість мусульман, що в свою чергу впливає на процес ісламізації Європи. Самі європейці починають проявляти інтерес до ісламу, що також дає поштовх цьому явищу, і це одна з тих речей, яка хвилює Захід і Європу в цілому.

З кожним роком все більша кількість молодих європейців приймаю іслам, а деякі з них приєднуються до терористичних угруповань (наприклад, ІД) і повертаються, щоб просувати джихад проти суспільства, в якому вони народилися, виховувалися і здобули освіту. Проблема безпеки, створювана цими молодими людьми, є серйозною, тому що, якщо вони приховують свою культурну самобутність, силам безпеки вкрай складно ідентифікувати їх і їхні злі наміри [2].

Однак, далеко не всім європейцям подобається іслам і сама ідея ісламізації.

У 2014 році в Дрездені, ФРН було створено правопопулістський рух ПЕГІДА, який організовує акції проти ісламізації Європи і міграційної політики Німеччини. Один з головних гасел цього руху - «Ісламу немає місця в ФРН».

У лютому 2015 року подібні акції стали проходити і в Австрії. Сотні людей виходили на вулиці з плакатами і закликами обмежити міграцію з Близького Сходу [3].

Громадська опозиція щодо подальшої міграції з мусульманських країн була особливо сильна в Австрії (65%), Угорщині (64%), Франції (61%) та Бельгії (64%) - всі країни, які в останні роки або перебували в центрі європейської кризи біженців або великих терористичних нападів, пов'язаних з громадянами з переважно мусульманських країн [4].

Слід зазначити, що у зв'язку з великим потоком мігрантів у Європі суттєво збільшився рівень злочинності. Одна з головних причин цього це незнання мови, що призводить до нерозуміння принципів співжиття, основ права і до складнощів в налагодженні соціальних зв'язків. Проте є багато випадків коли жертвами злочину стають і самі мігранти [5].

Отже, з початку 2015 року на територію Євросоюзу через політичну, економічну та національно-правову нестабільність у країнах Близького Сходу, Південної Азії та Північної Африки прибуло близько 1,8 мільйонів мігрантів.

Також слід зазначити, що європейське суспільство розділилося на дві частини. Перша вважає, що мігрантів як і раніше варто приймати і давати їм притулок. Деякі європейці навіть приймають іслам. Друга ж наполягає на скороченні прийому мігрантів або ж зовсім не приймати їх. Створюються рухи проти ісламізації Європи, деякі з яких досить радикальні.

Проблемою також є те, що люди, які приймають іслам, у деяких випадках приєднуються до терористичних угруповань. Це суттєво ускладнює боротьбу проти тероризму.

Зросла кількість злочинів, як зі сторони мігрантів, так і по відношенню до них.

Література

1. 8 reasons Europe's refugee crisis is happening. URL: www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2015/09/18/8-reasons-why-europes-refugee-crisis-is-happening-now/ (дата звернення: 22.11.2018)
2. Why are They Converting to Islam? URL: <https://www.israelnationalnews.com/Articles/Article.aspx/16461> (дата звернення: 21.11.2018)
3. Исламизация Европы: мнения разделились. URL: <https://www.vesti.ru/doc.html?id=2324931> (дата звернення: 20.11.2018)
4. What do Europeans think of Muslim immigration? Majority agree with Trump. URL: <https://www.usatoday.com/story/news/world/2017/02/09/what-do-europeans-think-muslim-immigration-majority-agree-trump/97682410/> (дата звернення: 22.11.2018)
5. Рост преступности в Германии объяснили притоком. URL: <https://www.ntv.ru/novosti/1967882/> (дата звернення: 24.11.2018)

СИРИЯ ВОЗВРАЩАЕТСЯ

Подходит к концу кровопролитная война в Сирии. Большая часть страны освобождена от террористических группировок. Сирия постепенно переходит к мирному строительству. Начавшиеся в 2011 году антиправительственные выступления привели страну к политическому кризису. Членство Сирии в Лиге арабских государств было приостановлено, были отозваны из Дамаска послы многих арабских стран и свернуты все торговые связи с Сирией. В настоящее время большинство стран Ближнего Востока пришли к пониманию достигнутого Сирией успеха в борьбе с террористическими группировками. Сейчас арабские государства, как и весь мир переоценивают сирийские события.

Страна постепенно возвращает свои ведущие экономические позиции в регионе. Настоящим дипломатическим прорывом стало открытие в середине октября 2018 года двух контрольно-пропускных пунктов между Сирией и соседними с ней странами. Контрольно-пропускной пункт “Кунейтра”, находящийся на Голанских высотах, позволил восстановить работу миротворцев ООН, которые располагались здесь с 1974 года и разделяли сирийские и израильские войска. А открытие на границе с Иорданией пункта “Насиб” президент Сирии Б. Асад сравнивает с открытием “окна” в арабский мир, из которого страна была изгнана в 2011 году.

Контрольно-пропускной пункт “Насиб” был захвачен вооруженными группировками в 2015 году. Он расположен в 15 км от города Дераа, являющегося “колыбелью сирийской революции”. Здесь в 2011 году началась волна антиправительственного движения. Проникнув в южные пригороды Дамаска, боевики стали контролировать стратегически важное шоссе, связывающее столицу Сирии с Амманом. Только в июле 2018 года правительственным войскам удалось вернуть контроль над этим КПП.

Через месяц министр иностранных дел королевства Иордании Айман ас-Сафари подтвердил, что как только Дамаск направит официальный запрос к правительству Иордании об открытии совместной границы, королевство ответит на него позитивно. Также, он отметил, что правительство его страны стремится к тому, чтобы иорданская граница “стала воротами международной помощи, в которой нуждается Сирия и ее народ”. Несмотря на то, что сама Иордания испытывает большие экономические трудности и не в меньшей степени, чем Сирия, была заинтересована в быстрейшем возобновлении работы погранперехода “Насиб” для возобновления транзита грузов через границу, власти страны опасались противиться давлению США. По мнению Вашингтона, восстановление транспортного сообщения между Сирией и Иорданией, стало бы “знаком выхода сирийского режима из международной изоляции, т. е. в определенной степени его дипломатической победой”.

Но, в конце концов экономический расчет подтолкнул власти Иордании вступить в переговоры с сирийским правительством и открыть 15 октября этого года контрольно-пропускной пункт “Насиб”. Также, после длительного перерыва возобновились контакты между торгово-промышленными палатами обеих стран.

Одним из первых приветствовал открытие КПП “Насиб” президент Ливана Мишель Аун. Он отметил, что с открытием погранперехода появилась возможность восстановить поставки фруктов и овощей по суше, как это было до войны, когда по трассе Дамаск-Амман перемещались грузы из портов Турции, Ливана и Сирии в богатые монархии Персидского залива. Восстановление этой жизненно важной артерии необходимо для многих отраслей экономики Ливана. В ближайшее время правительство Ливана ожидает увеличение экспортных перевозок. Несмотря на то, что Сирия и Иордания подняли пошлины за транзит грузов, все равно перемещение грузов по сухопутному коридору значительно дешевле морских и авиационных перевозок. Правительство Ливана заинтересовано в налаживании отношений с Сирией, так как из-за конфликта в этой стране поставки продукции в арабские страны сократились на 35%. В настоящее время, фактически все отраслевые ведомства Ливана тесно сотрудничают с коллегами из Сирии.

Исполняющий обязанности министра иностранных дел Ливана Джебран Басиль считает, что открытие пограничных пунктов на границе Сирии с Ираком и Иорданией, будет способствовать экономической интеграции этих стран и Ливана, и “позволит вздохнуть в полную силу ливанской экономике”.

Для восстановления своей экономики, Сирия заинтересована в расширении торгово-экономического сотрудничества с Ираком, как одним из крупнейших производителей нефти. Поэтому следующий погранпереход будет открываться между иракским городом Эль-Каимом и

сирийским Бу-Кемалем, который был освобожден в ноябре 2017 года. Однако возобновлению транспортного сообщения на этом участке границы препятствуют действующие бандформирования, расположенные поблизости. С ними ведут борьбу арабо-курдские формирования при поддержке ВВС коалиции. Президента Сирии поднял вопрос об открытии КПП в Эль-Каиме, правительство Ирака заверило, что погранпереход будет открыт в ближайшее время.

Все эти процессы свидетельствуют, что находясь в центре арабского мира, Сирия готова возобновить свою ключевую роль в региональных делах. Никто не может игнорировать эту страну с ее богатой историей и культурой. Все большее количество делегаций из арабских и европейских государств прибывают в Сирию, чтобы подготовить почву для своего дипломатического, политического и экономического возвращения. Глава МИД Ирака аль-Джаафари пообещал “громко поднять голос в пользу возвращения Сирии в ряды Лиги арабских государств”.

“Очень скоро спадет завеса с развязанной против нас террористической войны, и правила политической игры изменятся”- убежден президент Сирии Башар Асад.

Литература

1. Асад объяснил “истерию” Запада из-за Идлиба. URL: <https://russian.rt.com/world/news/561885-asad-idlib-zapad> (дата звернения: 26.11.2018).
2. Асад выиграл: в США признались в полном провале Сирийского вторжения. URL: <http://www.pravda-tv.ru/2018/10/15/386524/asad-vyigral-v-ssha-priznalis-v-polnom-provale-sirijskogo-vtorzheniya> (дата звернения: 28.11.2018).
3. Будущее Асада должен определять народ Сирии- Эрдоган. URL: <https://hkorrespondent.net/world/4026549-buduschee-asada-dolzhen-opredeliat-narod-syryu-erdohan> (дата звернения: 27.11.2018).
4. Власти Сирии пообещали вернуть контроль над Идлибом. URL: <https://russian.rt.com/world/news/567578-siriya-kontrol-idlib> (дата звернения: 24.11.2018).
5. В Сирии истребители США нанесли удар по курдам, которые наступали на ИГИЛ. URL: <http://xn---ctbsbaa3aibxhck.ru> (дата звернения: 24.11.2018).
6. В Сирии на границе с Израилем и Иорданией открылись стратегические пограничные переходы. URL: <http://xn---ctbsbaa3aibxhck.ru-an.info> (дата звернения: 22.11.2018).
7. Иордания и Сирия договорились 15 октября открыть границу между странами. URL: <https://russian.rt.com/world/news/563918-iordaniya-siriya-granica> (дата звернения: 27.11.2018).
8. “Приверженность суверенитету и целостности Сирии”: как прошел саммит лидеров России, Турции, Франции и ФРГ. URL: <https://russian.rt.com/world/article/568225-peregovoty-rossiya-siriya> (дата звернения: 28.11.2018).
9. Сирийская армия начала масштабное наступление на последний бастион ИГИЛ на юге Сирии. URL: <http://xn---ctbsbaa3aibxhck.ru-an.info> (дата звернения: 29.11.2018).

СЕКЦІЯ
«ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНІ КОМУНІКАЦІЇ УСТАНОВ»

УДК 658.8(477)(043)

Білоусова В.Д.

**ІНФОРМАЦІЙНІ КОМУНІКАЦІЇ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ВСТУПНИКАМИ:
ПРОФОРІЄНТАЦІЙНИЙ АСПЕКТ**

Результати набору на навчання в МДУ залежать, в основному, від профорієнтаційної роботи з випускниками, наявності престижних освітніх програм підготовки для абітурієнтів, їхніх батьків, роботодавців.

До переліку проведених протягом року заходів входять наступні: підготовка інформаційних матеріалів (буклети, стенди, мультимедіа, фільми, відеоролики) про університет та спеціальності; співпраця із закріпленими за факультетами освітніми округами м. Маріуполя; участь у Ярмарках професій, круглих столах та інших заходах, організованих районними та обласними центрами зайнятості населення; співпраця з роботодавцями відповідних галузей; проведення днів відкритих дверей університету та факультетів; організація постійно діючого взаємозв'язку з потенційними абітурієнтами приймальною комісією та центром довузівської підготовки та роботи з іноземними студентами МДУ [1].

Подання вступником електронної заяви відбувається шляхом реєстрації на інтернет-сайті «Особистого кабінету» з подальшим наданням адреси електронної пошти, номеру та пін-коду сертифіката зовнішнього незалежного оцінювання (далі - ЗНО), серії та номеру атестата про повну загальну середню освіту, середнього бала додатка до вказаного атестата. Для подання заяви вступник обирає заклад вищої освіти, освітній ступінь, конкурсну пропозицію та встановлює пріоритетність заяви для участі у конкурсному відборі для зарахування на місця державного замовлення [2].

Складання тестів ЗНО дає можливість уникнути суб'єктивного впливу школи на виявлення дійсного рівня знань випускників. Розробка та введення чинного Порядку обумовлені подальшою боротьбою з корупцією та мінімізацією впливу закладів вищої освіти на процес вступу. Зворотною стороною є той факт, що ближче до вступної кампанії і школи, і університети є відстороненими від процесу вибору випускником місця отримання подальшого рівня освіти.

Як наслідок, фактичний статус вступника для закладу вищої освіти, до оприлюднення списку «Рекомендованих до зарахування», залишається невідомим, як і на стадії подачі його заяви. І, навпаки, об'єктивна інформація щодо ситуації з поданими заявами у закладі вищої освіти, зокрема, конкурсна пропозиція, розкриваються для абітурієнта в міру того, наскільки вільно і повно в мережі інтернет присутня відповідна інформація та вступником організовано її цілеспрямований пошук. Існує термін, коли абітурієнти, почавши з визначення власних пріоритетів щодо обраного навчання і до офіційного отримання статусу «Рекомендованих до зарахування», діють наосліп через потенційний брак інформації та неможливість її отримувати у закладах вищої освіти. Така ситуація виникає переважно ближче до початку вступної кампанії. Уникнути її можна, якщо протягом навчального року на регулярній основі інформувати учнів випускних класів середніх загальноосвітніх шкіл про те, яку вищу освіту і на яких умовах можна отримувати в тих чи інших університетах.

Отже, мова йде про беззаперечну важливість проведення серед потенційних вступників належної професійної орієнтації, під якою доцільно розуміти цілісний комплекс взаємоузгоджених елементів. Профорієнтація у закладі вищої освіти для майбутніх абітурієнтів повинна мати нормативно-правове підґрунтя, організаційно-управлінську структуру, належне фінансове, матеріально-технічне, науково-методичне і дидактичне забезпечення [3].

Для популяризації освітніх послуг університету, підготовки абітурієнтів до складання зовнішнього незалежного оцінювання та вступних іспитів проводиться цілеспрямована профорієнтаційна робота в межах діяльності Центру довузівської підготовки та роботи з іноземними студентами МДУ.

Діяльність Центра довузівської підготовки та роботи з іноземними студентами у 2018 році була зосереджена на наступних напрямках:

- 1) підготовка абітурієнтів до зовнішнього незалежного оцінювання за такими предметами: історія України; математика; біологія; хімія; географія; українська мова та література; англійська мова; німецька мова; французька мова; творчий залік (журналістика);
- 2) факультативи з іноземних мов (індивідуальні, парні, міні-групи);

- 3) англійська мова для ОС «Бакалавр» для підготовки до ЗНО на ОС «Магістр»;
- 4) англійська мова для школярів;
- 5) образотворче мистецтво;
- 6) літня мовна школа;
- 7) підготовче відділення для іноземних громадян.

За результатами вступної кампанії 2018 року з 297 абітурієнтів Центру до МДУ вступили 65 осіб, з них 19 - на бюджет, 46 - на контрактну форму навчання.

Всього у 2017-2018 навчальному році у Центрі довузівської підготовки навчалося 427 слухачів, а саме: абітурієнтів (громадяни України) - 249; абітурієнтів (іноземні громадяни) – 48; слухачів школи іноземних мов «Поліглот» - 82; відвідувачів факультативних занять - 48.

На сьогодні у Центрі навчаються 291 особа, з них: абітурієнтів (громадяни України) - 186; абітурієнтів (іноземні громадяни) - 53; слухачів школи іноземних мов «Поліглот» - 40; відвідувачів факультативних занять - 12.

У порівнянні з минулим роком кількість абітурієнтів збільшилася на 11%. У 2018 р. були успішно введені нові напрямки діяльності Центру, зокрема:

1. Вперше проводилася підготовка до ЗНО з дисципліни «Логіка» для студентів спеціальності «Право» для здачі ЗНО при вступі на ОС «Магістр»;
2. Сумісно з кафедрою практичної психології організовано роботу літньої психологічної школи.

Рис. 1. Кількість слухачів центру довузівської підготовки та роботи з іноземними студентами

Нині профорієнтаційна робота проводиться закладами вищої освіти факультативно (або на громадських засадах у вигляді тимчасових доручень), належно не керується та не координується, а тому схожа на броунівський рух та не приносить максимальної користі. Якщо професійно керувати інформаційними потоками, координувати централізовано діяльності різних груп фахівців, спрямовувати їх на досягнення загального результату, то ефект синергії допоможе з незначними затратами вийти на принципово новий рівень інформування зацікавленої шкільної молоді та їхніх батьків та реклами закладів вищої освіти серед потенційних вступників. Останнє, у свою чергу, зумовить прийняття виваженого рішення під час вступної кампанії, зведе до мінімуму хаотичність при наданні заявам пріоритетності та сприятиме усвідомленню при виборі конкурсних пропозицій в цілому.

Література

1. Маріупольський державний університет: офіційний веб-сайт. – Режим роботи: http://mdu.in.ua/index/pro_tsentr/0-89.
2. Порядок подання та розгляду заяв в електронній формі на участь у конкурсному відборі до закладів вищої освіти України в 2018 році : наказ Міністерства освіти і науки України 13.10.2017 № 1378 в редакції наказу Міністерства освіти і науки України 23.04.2018 № 409) - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1398-17>.
3. Вахович І. М. Маркетингові комунікації вищого навчального закладу / І. М. Вахович, Ю.В. Волинчук // Економічні науки: збірник наукових праць. – №7 (26). – 2010. -С.5.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ МДУ

Наукова бібліотека є інформаційним, науковим, освітнім та культурно-просвітницьким структурним підрозділом МДУ, діяльність якого спрямована на документальне й інформаційне забезпечення навчально-виховного та наукового процесів університету.

Структура наукової бібліотеки МДУ включає в себе п'ять відділів, два з яких займаються інформаційним обслуговуванням користувачів, а саме: інформаційно-бібліографічний відділ та відділ обслуговування [2, 3].

Інформаційно-бібліографічний відділ здійснює інформаційне забезпечення навчального і наукового процесів університету, інформаційне і довідково-бібліографічне обслуговування читачів; веде аналітичний розпис статей з періодичних видань, формуючи електронну картотеку з розширеними засобами пошуку; складає бібліографічні та науково-допоміжні покажчики; організує виставки до Міжнародних, Всеукраїнських науково-практичних конференцій та інших заходів, що проводяться в університеті [2].

Інформаційне обслуговування (сервіс) являє собою область професійної діяльності, що забезпечує пошук, обробку, оформлення та поширення інформації.

У процесі розвитку системи інформаційних комунікацій сформувалися три види інформаційного обслуговування: документальне, фактографічне і концептографічне.

Документальне обслуговування – полягає в тому, що інформаційні потреби задовольняються шляхом надання документів, відомості з яких споживач витягує самостійно. Розвиток цього виду обслуговування зробило доступним масовому споживачеві не тільки друковані та машинозчитувальні документи, а й бази даних різних видів і найменувань. Існують різні види документального інформаційного обслуговування. Основними можна вважати наступні:

- Регламентне обслуговування у формі підготовки та видання оглядових і реферативних інформацій, бібліографічних покажчиків тощо, або обслуговування за стандартними запитами;

- Оповіщення окремих фахівців (абонентів) про поточні публікації, що представляють для них потенційний інтерес шляхом виборчого (адресного) розподілу інформації по «профілям інтересів», сформульованих споживачами, або диференційованого обслуговування керівників по мірі надходження інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень;

- Ретроспективний пошук, тобто відшукання документів, в яких знаходяться відомості по конкретних запитах, в масиві всіх накопичених джерел інформації, що може здійснюватися або у формі підготовки тематичних добірок, або в оперативному режимі.

Фактографічне інформаційне обслуговування – надає споживачеві відомості (дані, факти), які відповідають його запиту. Це більш складна форма організації обслуговування, для формування і реалізації запиту потрібно знати характеристики об'єкта пошуку, зв'язки між ними, тобто необхідно безліч відомостей, що дозволяють сформулювати запит і зрозуміти його.

Розрізняють два види фактографічного обслуговування: інформаційно-пошукове та інформаційно-вирішальне.

У першому випадку виконується лише пошук інформації за заданими характеристиками; у другому забезпечується надання інформації про об'єкт, одержуваної в результаті роботи алгоритмів перетворення даних.

Концептографічне інформаційне обслуговування – передбачає надання споживачеві так званої ситуативної інформації: інтерпретації даних, оцінки, рекомендації, прогнози, реферативні огляди, рецензії, переклади з іноземних мов і т. д. Іншими словами, здійснюється надання інформації, якою в явному вигляді в документах і базах даних може і не бути. Така інформація може бути отримана на основі аналітико-синтетичної обробки науково-технічної інформації або на основі аналізу та обробки (на основі моделей прийняття рішень, моделей прогнозування тощо) фактографічної інформації. Концептографічне обслуговування можна розглядати як форму інтерпретованого документального та фактографічного обслуговування або як різновид наукової діяльності в галузі інформаційного аналізу [1].

Термін «бібліотечне інформаційне обслуговування» на сьогоднішній час не розкриває всього змісту різноманітної діяльності, що здійснює бібліотека для задоволення потреб користувачів в інформації. Автоматизація бібліотечно-інформаційної діяльності, яка є одним з основних проявів процесу інформатизації суспільства в цілому, забезпечує своєчасний і швидкий доступ користувачів

до джерел інформації, одночасно підвищуючи ефективність операцій обслуговування читачів шляхом їх модернізації.

Отже, в процесі розвитку системи інформаційних комунікацій сформувалось три види бібліотечно-інформаційного обслуговування:

- документальне обслуговування (читачам видають необхідні їм первинні документи);
- фактографічне обслуговування (конкретні фактичні дані, які вилучаються з первинних документів і надаються у вигляді відомостей);
- концептографічне обслуговування (аналітичні довідки, які формуються з інтерпретованої інформації первинних документів та містять в собі оцінку поданих матеріалів).

Таким чином, обслуговування є провідною функцією сучасних бібліотек, що підкоряє, змінює й направляє роботу всіх підрозділів, а також здійснювані ними технологічні процеси, формує образ бібліотеки в очах населення й, в остаточному підсумку, визначає її місце в суспільстві й сферу соціального впливу.

Література

1. Волкова В. Н. Теория информационных процессов и систем : учебник и практикум для академического бакалавриата по инженерно-техническим направлениям и специальностям / В. Н. Волкова. – М. : Юрайт, 2014 . – 502 с.
2. Офіційний сайт наукової бібліотеки МДУ. Режим доступу: <http://slibr.mdu.in.ua/>
3. Положення Про наукову бібліотеку Маріупольського державного університету [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу: http://slibr.mdu.in.ua/olderfiles/dlja_storinok/02-5_Polozhennia_NB_MDU.pdf

УДК 378.14:004.02 (043)

Коваленко А. В.

ПЛАТФОРМА MOODLE ЯК ЕЛЕКТРОННИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Напрями розвитку електронних інформаційних ресурсів закладів освіти, інформатизації навчального процесу та запровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у навчанні студентів визначаються державою, зокрема, профільними органами державного управління та місцевого самоврядування, що безпосередньо зацікавлені у розвитку дистанційного навчання у закладах освіти.

Важке суспільно-політичне становище в державі зумовило усвідомлення закладами освіти України доцільності впровадження мережових технологій в навчання. Реформування законодавства в сфері освіти дає юридичні підстави для реалізації інноваційного розвитку освіти, проте впровадження онлайн-технологій неможливе без обрання адекватної платформи дистанційного навчання.

Поняття «платформа» використовується в контексті навчання ще з кінця XX ст. На сьогодні застосовують такі платформи підтримки дистанційного навчання як ACOLAD, Ganesha, Moodle, Promethee, WebCT тощо.

Платформа дистанційного навчання – це програмне забезпечення для підтримки дистанційного навчання, метою якого є створення та управління педагогічним змістом, індивідуалізоване навчання та телетьюторат, воно включає засоби, необхідні для трьох основних користувачів – викладача, студента, адміністратора [1].

Тобто платформа дистанційного навчання – це центральний елемент, навколо якого збираються учасники дистанційної освіти. У цій системі, викладач створює загальний курс навчання, використовуючи мультимедійні педагогічні ресурси, індивідуалізує його до потреб та здібностей кожного учня, та здійснює підтримку діяльності студентів. Студент вивчає в мережі або завантажує педагогічний зміст, що йому рекомендований, організовує свою роботу, виконує вправи, він може бачити еволюцію своєї діяльності на інтерфейсі комп'ютера, виконувати завдання для самооцінки та передавати виконані завдання на перевірку викладачеві. Викладачі та студенти спілкуються індивідуально або в групі, пропонують теми для обговорення й співпрацюють у електронному середовищі.

Адміністратор забезпечує й підтримує обслуговування системи, управляє доступами та правами викладачів і студентів, створює зв'язки із зовнішніми інформаційними системами (адміністративними документами, каталогами, педагогічними ресурсами тощо).

В наш час існує чимало платформ для дистанційного навчання. Платформи можуть бути безкоштовними, платними або орендованими, а також пристосованими чи ні до специфічних потреб організації або установи.

Вибір платформи для дистанційного навчання повинен бути виваженим, потрібно врахувати різні особливості: педагогічні, технічні, економічні, організаційні [2].

Платформи можуть поєднувати різні засоби. Існує 3 типи платформ: прості платформи, синхронні віртуальні класи, складні платформи.

Прості платформи мають на меті надання онлайн курсу, вони включають мінімальні асинхронні засоби зв'язку, студенти можуть записуватися на один або кілька модулів / курсів.

Синхронні віртуальні класи – це поєднання синхронних засобів, які імітують клас, але з використанням онлайн-технологій. Викладач веде заняття на відстані й дозволяється більше або менше втручання аудиторії.

Складні платформи, крім простих видів діяльності, можуть включати можливість педагогічного проектування та поширення. Деякі з них включають тільки Інтернет-засоби, інші використовуються, щоб управляти стаціонарним навчанням та навчанням з використанням онлайн-технологій.

Детальніше розглянемо платформу Moodle (модульне об'єктно-орієнтоване динамічне навчальне середовище), що є вільною системою управління навчанням, що поширюється по ліцензії GNU General Public License.

Система орієнтована насамперед на організацію взаємодії між викладачем та учнями, хоча підходить і для організації традиційних дистанційних курсів. Moodle перекладена на десятки мов, система використовується в 197 країнах світу.

Moodle – це програма, що дозволяє інтегрувати навчання в мережу, використовуючи веб-технології. Учні можуть вчитися повноцінно, отримуючи доступ до різних освітніх ресурсів. Moodle дозволяє ефективно організувати процес навчання, використовуючи такі можливості як проведення семінарів, тестів, заповнення електронних журналів, включення в урок різних об'єктів і посилань з інтернету, і багато інших.

Основні переваги системи Moodle: стабільність; масштабованість (маються інсталяції більш ніж з 1 мільйоном користувачів); модульність та підтримка відкритих протоколів.

Крім цього, у ньому на досить високому рівні реалізована підтримка всіх типів навчальної активності, яку можна було реалізувати на використовуваних технології. Процес установки максимально автоматизований: покроковий майстер виконує більшу частину роботи, від діагностики сервера до створення структури бази даних.

Недоліки: система Moodle уразлива для злому; не підтримує вебінари (але більшість відкритих або комерційних продуктів цієї категорії вже мають готові модулі інтеграції в Moodle) [3]. Використання платформи дистанційної освіти має позитивні та негативні сторони. Позитивним у використанні платформи є сприяння співробітництву між студентами. Але, зазначимо, що в багатьох платформах використовується просте додавання комунікаційних видів діяльності, щоб схилити студентів до спільної праці, припускаючи, що введення засобів спілкування буде досить, щоб відбувалося дійсне співробітництво [4].

Негативною тенденцією є те, що видавці платформ часто намагаються ставити педагогічні проблеми на другий план, на перше місце ставиться сумісність зі стандартами й спрощення створення, управління й обслуговування навчання, що для клієнтури свідчить про скорочення витрат. Іншою негативною тенденцією при використанні платформ є також те, що тьютори використовують в своїй діяльності найчастіше асинхронні засоби спілкування, але не застосовують засоби специфічні, задумані спеціально для дистанційного супроводу. Асинхронні засоби їм дають можливість лише ознайомитися із частинами курсу, переглянутими студентами, але тьютори не мають ніякої інформації про здійснення діяльності студентами. Таким чином, здійснюється надання інформації, однак відсутній контроль, який є невід'ємною частиною процесу навчання.

Література

1. Інформаційно-аналітичні матеріали про підсумки роботи Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації за перше півріччя 2011 року / Укл.: О.А. Удод, К.М. Левківський, В.П. Погребняк та ін. ; за ред. Д.В. Табачника – К., 2012. – 106 с.
2. Дуніна І.М. Платформи дистанційного навчання в університетах Франції [Електроний ресурс] / І.М. Дуніна. – Режим доступу: file:///C:/Users/Admin/Downloads/nvd_2011_4_7.pdf.

3. Дьяченко А. Moodle, как платформа организации eLearning и дистанционного обучения [Електронний ресурс] / А. Дьяченко. – Режим доступу: <http://www.opentechnology.ru/products/moodle/moodleplatform>.

УДК 027.7(043)

Линська Н. М.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕКАХ

Інформаційна технологія – це цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, зосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування [1]. Використання інформаційних технологій – одна з умов успішного використання найголовнішого ресурсу – часу. Сучасні інформаційні технології мають бути ефективним інструментом, який полегшить засвоєння знань, зробить будь-яке навчання інтерактивним, комунікативно спрямованим, цікавим, наочним та індивідуальним. В наш час бібліотеки – це не тільки сховища паперових документів (книг, періодичних журналів тощо), а й власники нових електронних ресурсів. Проте, на відміну від традиційних, паперових фондів, які створюються повільніше, електронні ресурси створюються значно швидше. Проте існує і складність, яка пов'язана з тим, що ефективність такої нової системи залежить майже повністю від фінансового стану самих бібліотек. І вже сьогодні фахівці галузі бібліотечної справи стикаються з цією проблемою.

Як показує вітчизняний і закордонний досвід, застосування сучасних інформаційних технологій має багато плюсів:

- Під час одноразового опрацювання документів можливе багаторазове та багатоаспектне їх використання, швидкість і зручність пошуку та передачі інформації, економічність;

- повніше задовольняються інформаційні запити користувачів бібліотеки, оскільки інформація отримується незалежно від часу і місця її знаходження;

- суттєво збільшується оперативність надання користувачам необхідної інформації;

- для більшості користувачів електронна форма є єдиною можливістю отримати потрібний документ;

- формується новий імідж бібліотеки, яка надає інформацію не лише у друкованому вигляді, але й на нетрадиційних носіях, зростає соціальне значення бібліотечної діяльності;

- підвищується рівень інформаційної культури та комп'ютерної грамотності як користувачів, так і бібліотекарів, а це має не лише прикладну користь, але й ширше значення, оскільки людина з високим рівнем інформаційної культури легше орієнтується в мінливому світі, не боїться новачій, змін [2, с. 51].

Завдяки новим технологіям бібліотеки мають можливість надавати і нові послуги, щоб задовільнити потреби читачів у сучасному світі, адже з появою мережі Інтернет та загальною комп'ютеризацією, читачі вже не задовольняються традиційними формами бібліотечного обслуговування. Серед яких, наприклад, є: забезпечення доступу користувачів до електронних баз даних безпосередньо в бібліотеці; надання доступу до інформації на новітніх носіях (відкриття

Інтернет-залів, відеоабонементів, фондів CD-ROM); відвідувачі мають змогу користуватися можливостями Інтернету, електронної пошти завдяки відкриттю відповідних інформаційно-ресурсних центрів у бібліотеках; організовується ефективна робота з дистанційного обслуговування різних категорій користувачів; формується штат сучасних інформаційних працівників, які досконало володіють електронними інформаційними технологіями, забезпечують відповідно до нинішніх вимог організацію інформаційних ресурсів, підготовку їх до ефективного використання та якісну доставку користувачам.

Таким чином, сучасні інформаційні технології дозволяють комплексно підходити до розв'язання інформаційних завдань, а користувач, зокрема, одержує повний комплект різноманітних інформаційних матеріалів та послуг [3, с. 296-297].

Одним із головних напрямків роботи бібліотек є довідково-інформаційна діяльність. Зараз дуже багато користувачів мають потребу в цілодобовому доступі до інформації та кваліфікованому обслуговуванні, і тому бібліотеки вимушені інтенсивно впроваджувати електронно-довідкове обслуговування, яке ще в кінці ХХ століття не використовувалося. Віртуальна довідкова служба (ВДС) бібліотеки призначена розширити спектр Інтернет-сервісів та надавати довідково-

інформаційні послуги віддаленим користувачам бібліотеки. Вона є складовою інформаційного-бібліографічного обслуговування бібліотеки, що виконує довідки віртуальних користувачів бібліотеки. Самі ж віртуальні користувачі ВДС – це користувачі, що звернулися до ВДС через сайт, або гостьову книгу бібліотеки та заповнили форму запиту для довідки. Віртуальна довідка – це відповідь на разовий запит віртуального користувача, що містить бібліографічну, фактографічну або уточнюючу інформацію, або тест документа і здійснюється в інтерактивному режимі.

Основними принципами роботи ВДС є:

- загальнодоступність, відкритість і безкоштовність для всіх користувачів;
- оперативність виконання довідок;
- обов'язковість повідомлення про неможливість виконання запиту;
- формування архіву виконаних довідок;
- конфіденційність інформації про користувачів.

Очевидна потреба користувачів у віртуальному довідковому обслуговуванні, про що свідчить постійне зростання кількості запитів. Проте кількість отриманих запитів, інколи перевищує пропускну спроможність служби через обмеженість кількості персоналу. На цьому етапі розвитку було б доцільним об'єднання бібліотек для створення корпоративної віртуальної довідкової служби наукових бібліотек України, що дозволило би здійснювати централізоване віртуально-довідкове обслуговування та сприяло би розширенню послуг бібліотек.

Отже, за умов активного розвитку, впровадження та використання інформаційно-комунікаційних технологій в електронному середовищі бібліотечних установ, що в свою чергу впливають на довідково-бібліографічне обслуговування користувачів бібліотек, такі інновації обумовлюватимуть зміни у традиційних функціях бібліотек та їх працівників, розширятимуть спектр послуг та покращуватимуть роботу усієї системи.

Література

1. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 № 74/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/74/98-%D0%B2%D1%80>
2. Красножон В. Комп'ютерні технології в інформаційно-бібліографічній роботі бібліотек / В. Красножон // Основні аспекти та прогресивні технології діяльності бібліотек. — К., 2011. — С. 46-51.
3. Ніколаєв І. В. Використання сучасних інформаційних технологій у роботі бібліотек / І. В. Ніколаєв, Н. В. Криворучко // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки: зб. наук. пр. - Кіровоград: КНТУ, 2015. - Вип. 27. - С. 294-301.

УДК 025:004

Луцюк Ю.В.

ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ МДУ)

В освітньому просторі значення бібліотеки вищого навчального закладу все більше визначається можливостями доступу до інформації та рівнем запропонованих сервісів.

Сучасний етап розвитку бібліотечних технологій можна охарактеризувати як етап створення організаційної, інформаційної і технічної інфраструктури функціонування автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем. Автоматизація бібліотечно-інформаційного процесу, систем і мереж є комплексною проблемою, рішення якої направлено на підвищення продуктивності й ефективності праці персоналу.

Публікації з питань розробки, впровадження та використання АБІС охопили широке коло питань щодо процесів комплексної інформатизації діяльності бібліотек. Значним вкладом у цьому напрямі в Україні стали роботи Н. І. Апшай, Г. Г. Асєєва, В. О. Васильєва, В. А. Голуба, В. М. Горового, Т. В. Добко, В. О. Ільганаєвої, О. Г. Кириленка, Т. О. Колесникової, В. О. Копанєвої, Л. Й. Костенка, К. В. Лобузіної та інших.

Автоматизовані бібліотечно-інформаційні системи (АБІС) – системи планування ресурсів бібліотеки, які використовуються для відстеження бібліотечних фондів, від їх замовлення та придбання до видачі відвідувачам бібліотек; призначена для автоматизації бібліотечних процесів на основі використання сучасних інформаційно-комунікативних технологій, засобів обчислювальної техніки та телекомунікаційних мереж [4, с. 25].

АБІС забезпечують опрацювання, аналітико-синтетичне оброблення та представлення користувачам документного фонду бібліотеки (як традиційного (паперового), так і електронних інформаційних ресурсів), обслуговує бібліотечні фонди на всіх етапах.

Головним елементом традиційної АБІС є електронний каталог. Основною складовою частиною традиційної АБІС є система автоматизації бібліотек, що забезпечує, максимально комфортний доступ користувачів до фондів бібліотеки.

Як стверджує Ф. С. Воройський, інформаційно-технічна інфраструктура сучасної АБІС має задовольняти цілу низку вимог та підтримувати:

- відкриті стандарти – забезпечувати інтероперабельність, а саме, підтримувати застосування стандартних протоколів взаємодії та форматів даних (стандарти ISO, ДСТУ);
- розподілене середовище – можливість роботи системи в будь-якому мережевому середовищі – локальній, корпоративній або глобальній мережі залежно від завдань, що виконуються системою;
- Інтернет / Інтранет і Web-технології – використання Інтернету як транспортного середовища, а також реалізація доступу користувачів через Web-браузер;
- архітектуру «клієнт – сервер» – система складається із СУБД, серверної частини (сервер програм) і клієнтської частини (АРМи) [3; с. 25].
- У АБІС виділяються такі групи функціональних задач, що підлягають автоматизації :
- комплектування фондів і книгообмін;
- бібліографічна і аналітична обробка документів, ведення електронного каталогу;
- обслуговування користувачів (реєстрація замовлень, забезпечення видачі і контролю документів);
- довідково-бібліографічне обслуговування користувачів з можливістю використання баз даних і електронних каталогів бібліотеки, а також інформаційних ресурсів Інтернет;
- завдання, пов'язані з міжбібліотечним обміном документів;
- автоматизована підготовка бібліографічних видань.
- Для реалізації цих функцій кожна бібліотека обирає найбільш відповідне для себе програмне забезпечення.

В бібліотеках України використовується різні прикладні програмні продукти. Серед них можна виділити такі як: MAPK-SQL, ІРБІС, ALEPF, УФД/Бібліотека, UNILIB і т. ін.

Система автоматизації бібліотек «ІРБІС» – це програмне забезпечення, створене для автоматизації бібліотечних процесів і призначене для використання у бібліотеках будь-якого типу. Розробником системи є Асоціація ЕБНІТ (Росія). Система відповідає міжнародним вимогам і підтримує усі вітчизняні бібліографічні стандарти і формати [5, с. 224].

Перша версія цієї системи була розроблена в Державній публічній науково-технічній бібліотеці Росії в 1995 році. Система пройшла шлях від скромної, функціонуючої в MS-DOS, до інтегрованої системи, що відповідає всім сучасним вимогам.

В системі реалізовано основні бібліотечні технології на основі взаємного функціонування семи автоматизованих робочих місць (АРМ).

До складу системи входять модулі й автоматизовані робочі місця (АРМ):

- ТСР / ІР Сервер баз даних ІРБІС-64 (включає засоби моніторингу виконуваних процесів, авторизації користувачів і ведення протоколу їхніх дій);
- АРМ «Адміністратор» (робоче місце фахівця, який виконує системні операції над базами даних, спрямовані на підтримку їх в актуальному і резервному станах);
- АРМ «Комплектатор» (робоче місце бібліотечного працівника, який виконує комплектування та облік фондів бібліотеки на основі ведення спеціальної бази даних);
- АРМ «Каталогізатор» (робоче місце бібліотечного працівника, який виконує функції з формування електронного каталогу та інших баз даних);
- АРМ «Читач» (робоче місце кінцевого користувача електронного каталогу, призначене для всеосяжного пошуку в ньому, перегляду / друку знайденої інформації та формування замовлення на видачу знайденої літератури);
- АРМ «Книговидача» (робоче місце бібліотечного працівника, який виконує функції з видачі та повернення літератури);
- АРМ «Книгозабезпеченість» (модуль для вирішення завдання книгозабезпеченості для бібліотек ВНЗ);
- АРМ «Коректор» (призначений для автоматичного пошуку і виправлення помилок в базах даних ІРБІС [2, с. 96].

Засоби каталогізації дозволяють обробляти й описувати будь-які види видань, включаючи нетрадиційні. АБІС «ІРБІС» пропонує засоби для запозичення готових бібліографічних описів з корпоративних ресурсів через Інтернет. Система підтримує традиційні “паперові” технології, надає можливість отримувати широкий спектр вихідних форм, починаючи з аркушів замовлення і книги сумарного обліку, й завершуючи покажчиками та всіма видами каталожних карток. Представлені також і необхідні засоби для ведення та використання авторитетних файлів, баз даних УДК, ББК і Тезауруса [2, с. 96].

«ІРБІС» знаходиться на першому місці за кількістю бібліотек, де вона встановлена, в Україні та країнах СНД. Найчастіше її встановлюють публічні бібліотеки.

Автоматизація бібліотечних процесів в Науковій бібліотеці Маріупольського державного університету (НБ МДУ) є базовим та першочерговим етапом для створення умов інформатизації.

Перші кроки у напрямку використання інформаційних технологій у бібліотечній справі МДУ зроблено у 2000 році, коли в бібліотеці МДУ впроваджувалася АБІС «ІРБІС».

У 2004 році автоматизація бібліотеки вийшла на новий рівень. Співробітники почали працювати в автоматизованій бібліотечно-інформаційній системі «ІРБІС-32».

З 2014 року бібліотека працює в оновленій версії програми АБІС – «ІРБІС-64». Її web-модуль надав можливість відкрити користувачам доступ до електронного каталогу, електронної картотеки статей та інших баз даних бібліотеки в мережі Інтернет. Студенти можуть вільно здійснювати пошук потрібної бібліографічної інформації у електронному каталозі АБІС «ІРБІС».

Розвиток автоматизованого інформаційного середовища в бібліотеці МДУ породжує нові форми організації пошуку, використання інформаційно-пошукових систем (ІПС). ІПС – це функціональна система, призначена для зберігання й пошуку інформації.

В сучасних умовах надзвичайно актуальними завданнями є автоматизація документально-інформаційного забезпечення і механізація бібліографічного пошуку.

Отже, впровадження нових технологій допомагає покращити якість обслуговування читачів, пришвидшити роботу з обробкою документів, а також змінити традиційне уявлення про бібліотеку, підвищити роль та статус закладу в житті громадян, перетворити його на сучасний інформаційний центр, який зможе дистанційно працювати з користувачами, забезпечувати безперервний доступ до необхідної інформації. Інформаційні технології демонструють широкі перспективи й можливості бібліотечної діяльності, яка повинна постійно розвиватися та удосконалюватися, незважаючи на усі негативні фактори.

Література

1. Автоматизована бібліотечна інформаційна система [Електронний ресурс] // Бібл. енциклопедія / Нац. парлам. б-ка України. – Київ, 2017. – Режим доступу: <http://ube.nplu.org/article/%D0%90%D0%B2%D1%82%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%B0%20%D0%B1%D1%96%D0%B1%D0%BB%D1%96%D0%BE%D1%82%D0%B5%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B0> (28.11.2018). – Назва з екрану.
2. Акімова Н. Функціонування системи автоматизованих бібліотечних процесів у Науковій бібліотеці Чернівецького національного університету / Н. Акімова, М. Махмутова // Вісник Львівського ун-ту. Серія книгозн. бібліот. та інф. технол. – Львів, 2014. – Вип. 9. – С. 95-102.
3. Воройский Ф. С. Основы проектирования автоматизированных библиотечно-информационных систем / Ф. С. Воройский. – Москва : ГПНТБ России, 2002. – 389 с.
4. ДСТУ ГОСТ 7448:2013. Інформація та документація. Бібліотечно-інформаційна діяльність. Терміни та визначення понять [Текст]. – Введ. 2013-11-29. – Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. – 41 с. – (Національний стандарт України). – Зі скасуванням в Україні ГОСТ 7.26–80.
5. Рабчун І.В. Поняття та сутність інформатизації джерельно-інформаційного потенціалу архівних фондів особового походження у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського / І. В. Рабчун, О. С. Рабчун // Теорія і практика сучасної науки. – Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 24-25 лютого 2017 року). – У 2-х частинах. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – С. 222-226.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У сучасних умовах відбувається трансформація діяльності інформаційних установ різних типів під впливом динамічних змін у соціально-політичній, економічній та іншій сферах. Зростає значимість соціальної інформації як найважливішого ресурсу цивілізації, який не вичерпується, як інші ресурси, і швидко розповсюджується. Найбільш істотні соціальні зміни в останні десятиліття відбуваються в галузі нових суспільних відносин. На протязі найближчих років прогнозується неухильне зростання питомої ваги інформаційних ресурсів (ІР) в усіх видах економічної та наукової діяльності.

Задовольняти потреби споживачів в інформації покликані інформаційні установи різних типів, через інформаційне обслуговування. Ці установи є посередниками між безперервним потоком інформації, яка генерується в світі, та її споживачами в наукових установах, учбових закладах, на підприємствах, фірмах тощо. Інформаційні установи на основі аналізу інформаційних запитів формують перелік необхідних споживачу інформаційних продуктів та надають відповідні інформаційні послуги. Тобто платформою інформаційного обслуговування в інформаційні установи є вся сукупність її інформаційних продуктів та послуг [1, с. 155].

Діяльність інформаційних установ характеризується поступовим переходом до глобального телекомунікаційного середовища існування та обігу інформації. Відбувається широке залучення засобів електронно-обчислювальної техніки у практику інформаційної діяльності, запровадження автоматизованих інформаційних систем і технологій. Ці тенденції вимагають формування якісно нових підходів до організації інформаційної діяльності установ різних типів.

Сучасний етап розвитку наукових бібліотек характеризується зміною основних пріоритетів їх діяльності. До традиційних вікових завдань збереження і примноження книжкових зібрань додаються функції інформаційних центрів, що мають потужні бази цих світових інформаційних мереж і баз даних. Змінюються внутрішньо-бібліотечні технології і форми обслуговування користувачів бібліотеки.

Вивчення інформаційних технологій у контексті сервісної діяльності дозволяє позначити перспективи розвитку наукової бібліотеки. Упровадження в практику сучасних інформаційних технологій визначає бібліотечне обслуговування як різновид сервісної діяльності. Доцільно розглядати сервісний підхід як стратегію розвитку бібліотеки, орієнтовану на досягнення задоволеності споживачів якістю обслуговування, тобто послідовну реалізацію ряду кроків:

- упроваджувати перспективні сучасні інформаційні і бібліотечні технології;
- постійно досліджувати та вивчати користувачів, виявляти основні цільові групи, їх вимоги, переваги та очікування, наявні і передбачувані потреби;
- проводити діагностику рівня організації інформаційного обслуговування;
- забезпечувати захист прав споживачів шляхом розробки регламентів на підготовку інформаційної продукції та стандартів обслуговування;
- вивчати задоволеність споживачів якістю обслуговування;
- розвивати організаційну культуру, що формує у керівництва і співробітників ставлення до споживача як до вищої професійної цінності [2].

Необхідність інформаційної підтримки університетської освіти зараз ні у кого не викликає сумніву. Незважаючи на стрімкий прогрес Internet-технологій і, як наслідок, появу численних альтернативних джерел інформації, роль бібліотеки університету в інформаційному забезпеченні навчального процесу ніколи не втратить своєї актуальності.

Для успішного і якісного забезпечення навчально-виховної і науково-дослідної діяльності університету у бібліотеці потрібно оновити сервісне інформаційно-бібліографічне обслуговування та використовувати нові елементи бібліотечного маркетингу. У сучасних умовах бібліотечний маркетинг став одним з профільних напрямів роботи. Це: проведення web-опитувань для вивчення попиту користувачів (дослідження, аналіз, організація зворотного зв'язку). Застосування web-інформування щодо ресурсів і послуг, web-реклами, використання технологій (соцмедіа – фейсбук, твіттер), розробка і надання нових сервісних послуг [3].

Отже, впровадження інформаційних технологій – це прекрасна можливість у наш час забезпечити інформаційну підтримку як навчального, так і наукового процесів. Сьогодні бібліотека виступає як досвідчений «посередник», «провідник» між майже безмежним потоком інформації і користувачем. Освоєння нових інформаційних технологій привели до переходу на нові бібліотечні

технології, що, у свою чергу, дозволяє значно удосконалити обслуговування читачів. Завдяки комп'ютерним технологіям підвищилася оперативність і якість виконання читацьких запитів, з'явилася можливість відкритого доступу до інформаційних ресурсів за межами бібліотеки, а це також відповідає потребам сучасного користувача.

Література

1. Брежнева, В. В. Информационное обслуживание: продукты и услуги, предоставляемые библиотеками и службами информации предприятий [Текст] : учеб.-практ. пособие / В. В. Брежнева, В. А. Минкина ; СПб ГУКИ. - СПб. : Профессия, 2004. - 304 с.
2. Головенченко А. К. Современные информационные технологии в контексте библиотечной сервисной деятельности [Электронный ресурс] / А. К. Головенченко. - Режим доступа : http://www.conference.osu.ru/assets/files/conf_reports/conf9/63.doc.
3. Єпіфанова О. Інформаційні ресурси бібліотеки вищого навчального закладу : організація, використання, управління (з досвіду роботи Наукової бібліотеки Східноукраїнського Національного університету ім. В. Даля / О. Єпіфанова, В. Савельєва // Вісник Львівського університету. Сер. Книгознавство, бібліотекознавство та інформаційні технології. - Львів, 2011. - Вип. 6. - С. 279 - 280.

УДК 021(477)

Новікова Є.В.

СУЧАСНИЙ СТАН БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ: ПРОЦЕС РЕФОРМУВАННЯ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Бібліотека на сучасному етапі відіграє важливу роль для інформування молоді, сприяє її науковому та культурному збагаченню. Вона є тим інформаційним центром, який постає посередником між інформацією та споживачами. Швидкий розвиток науки і техніки, відповідно, впливає на зміну потреб молодого покоління та спричиняє необхідність пошуку нових форм і методів обслуговування читачів.

Інноваційні процеси розвитку сучасного суспільства безпосередньо позначилися на діяльності бібліотек. Насамперед це пов'язано зі стрімким зростанням потоку інформації, поширенням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та зміною головних функцій книгозбірень, що трансформувалися з центрів збирання, накопичення, зберігання літератури в культурно-просвітницькі осередки концентрації інформаційних ресурсів, ключове завдання яких полягає в реалізації власного інформаційного потенціалу та як найповнішому забезпеченні сучасних потреб читачів [2].

Для ефективного функціонування бібліотечних установ у сучасному глобалізованому інформаційному середовищі важливим є відповідне вдосконалення належної законодавчої бази, активізація міжнародного співробітництва у сфері обміну інформацією; широке впровадження міжнародних стандартів бібліотечно-інформаційного обслуговування та роботи бібліотечних фахівців. Забезпечення ефективного функціонування всієї бібліотечної системи України є необхідною умовою для використання всього потенціалу бібліотек задля консолідації суспільства в умовах соціальної, політичної та економічної кризи; посилення процесу інтеграції України у європейське співтовариство.

Основним інструментом досягнення цієї мети є надання рівного доступу до інформації, знань і культурного надбання всім верствам населення: формування сучасної системи бібліотечно-інформаційних ресурсів, розширюючи взаємодію з іншими інформаційними структурами та сприяючи налагодженню діалогу між владою й суспільством; створення нових інформаційних продуктів і послуг з використанням сучасних технологій; організація підтримки наукової та освітньої діяльності на кожному її етапі; сприяння розвитку інформаційної культури користувачів [1].

Одним із інноваційних напрямів розвитку сучасних бібліотек стала актуалізація інформаційно-аналітичної діяльності та, відповідно, формування нового ядра працівників бібліотечно-інформаційної сфери — компетентних фахівців - аналітиків, здатних до здійснення аналітичної діяльності на сучасному рівні розвитку ІКТ і глобального нарощення обсягів інформації.

Головними завданнями державної політики у трансформації діяльності бібліотечної справи є такі: розробка та удосконалення нормативно-правової бази, що регламентуватиме питання функціонування мережі публічних бібліотек; посилення міжвідомчої та міжнародної кооперації; координація бібліотек з метою спільного користування електронними ресурсами та інтеграція бібліотечно-інформаційної галузі України у світовий інформаційний простір.

Державна політика в галузі бібліотечної справи – цілеспрямована діяльність органів державної влади для вирішення суспільних проблем, досягнення й реалізації загальнозначущих цілей розвитку бібліотечної справи [4].

Важливою сферою бібліотечної справи є міжнародне співробітництво, що має тенденцію до розширення. Це пояснюється поживавленням міжнародних зв'язків України, активізацією національно – культурних організацій української діаспори, посиленням міжбібліотечних стосунків і особистих контактів бібліотекарів України і зарубіжжя.

Бібліотеки України беруть участь у конференціях європейських бібліотек та асоціацій національних бібліотек світу з питань комплектування, формування інформаційних ресурсів, обміну спеціалістами, розгортання спільних проєктів, спільного видання монографічних досліджень, публікацій рукописних та книжкових джерел, довідників з бібліотечних фондів, зокрема рукописів, стародруків, газет, видань з мистецтва тощо.

На міжнародних конференціях з актуальних питань діяльності бібліотек у світі розглядаються питання міжнародної кооперації в галузі формування інформаційних ресурсів, розвитку науки та культури в сучасному соціокультурному процесі, інформаційно – аналітичної діяльності щодо забезпечення органів державної влади та управління, розвитку бібліотечно – бібліографічної класифікації та інформаційно – пошукової системи, стратегії комплектування фондів бібліотек [5].

За останні десятиріччя кількість досліджень у бібліотечно-інформаційній сфері значно збільшилася. Актуальними стали бібліотекознавчі форуми (конференції, семінари, круглі столи), захищаються дисертації з бібліотечної проблематики, зросла кількість монографічних розвідок, що сприяло якісним зрушенням у ресурсному, кадровому й комунікаційному розвитку цієї галузі. Питанням проведення форумів, конференцій та круглих столів, що стосуються розвитку бібліотечної справи займається головна всеукраїнська громадська організація, що об'єднує на добровільних засадах осіб, які професійно пов'язані з бібліотечною справою є Українська Бібліотечна Асоціація. Метою Асоціації є активний вплив на бібліотечну та інформаційну політику в Україні, консолідація бібліотек, укріплення і розвиток бібліотечної професії та бібліотечно-інформаційної освіти, підтримка та ініціювання проєктів, спрямованих на інформатизацію бібліотек, а також на збереження традиційної книжкової культури і підтримку читання [3].

Був проведений інформаційний моніторинг (за останні 5 років) за матеріалами сайту Української Бібліотечної Асоціації щодо динаміки зросту проведення наукових подій, які стосуються розвитку бібліотечної справи в Україні (див. Рис. 1).

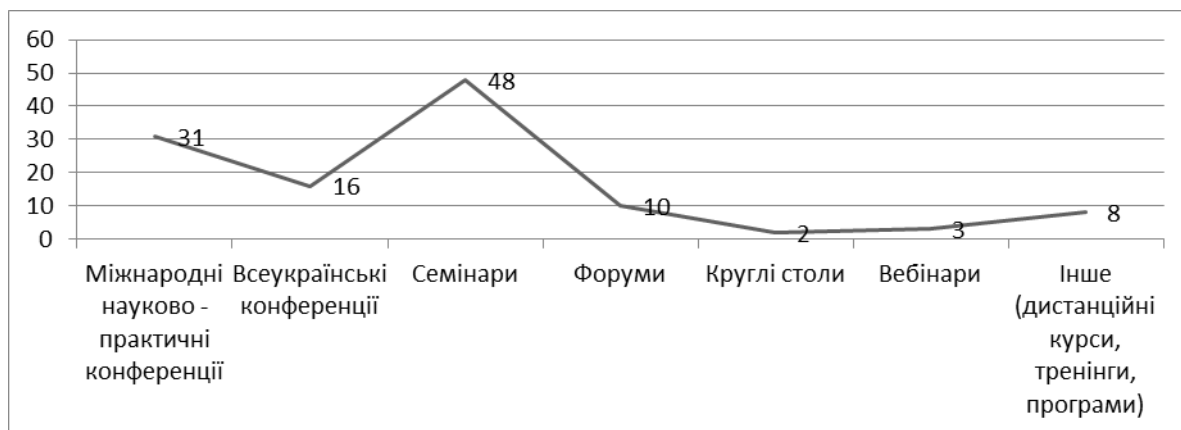

Рис. 1. Кількість наукових подій за період 2014 – 2018 рр. з питань розвитку бібліотечної справи в Україні (за матеріалами сайту УБА)

Проведений моніторинг показує, що за 5 років найбільше було проведено семінарів щодо висвітлення питань розвитку бібліотечної справи в Україні, наступною сходом стало проведення Міжнародно науково – практичних конференцій, а третє місце займають Всеукраїнські конференції (як традиційні так і Інтернет – конференції), які теж розкривають проблемні питання щодо розвитку бібліотечної галузі та її напрямків.

Дуже різна тематика питань висвітлюється в цих наукових подіях. Але найбільш актуальними та частішими підіймалися такі теми для обговорення як: сучасна публічна бібліотека: місія і функції; місце та роль бібліотеки в єдиному освітньому просторі; інновації у бібліотеках: зарубіжний досвід;

роль бібліотек у формуванні культури академічної доброчесності; веб-технології як чинник трансформації процесів бібліотечної роботи; бібліотеки та соціальні медіа: нові можливості.

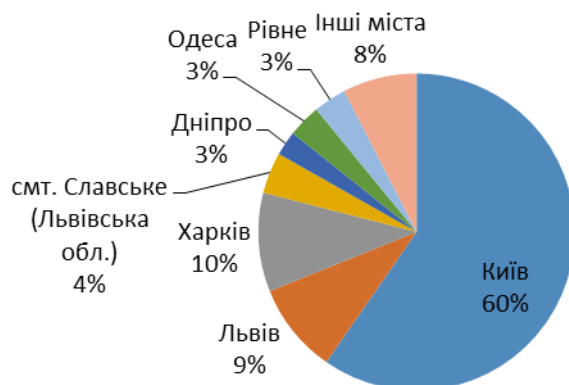

Рис. 2. Динаміка відсоткових співвідношень міст, в яких відбувалися наукові події з питань розвитку бібліотечної справи в Україні за період 2014 – 2018 рр.

Зазначимо, що за територіальною ознакою м. Київ – це найбільше місто, яке проводить всеукраїнські науково – практичні конференції, семінари, круглі столи. За ним слідує м. Харків та м. Львів. В нашій країні високий рівень проведення наукових подій з бібліотечної тематики, це обґрунтовується тим що, існує велика кількість різноманітних видів проведення наукових подій, які висвітлюють динаміку питань щодо розвитку бібліотечної справи та різноманітність міст України, які це проводять.

Таким чином, бібліотеки перестали бути пасивним інформаційним посередником, вони перетворилися на одну з найпродуктивніших і масових систем управління знаннями. Модернізовані бібліотеки дійсно стали інформаційними центрами, значно підвищився їх авторитет серед громадськості й молоді. Створення комп'ютерної інфраструктури істотним чином вплинуло на поліпшення інформаційного сервісу, змінилася якість і оперативність інформаційної діяльності. Сучасні бібліотеки України стали головним елементом механізму співробітництва бібліотек на міжнародному рівні. Вони представляють свою державу і очолюють участь своїх бібліотек в міжнародних бібліотечних організаціях, програмах. Бібліотеки сприяють розбудові читаючої, мислячої та освіченої нації, спроможної практично втілювати набуті знання і досвід у розбудову незалежної України.

Література

1. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Модернізаційні моделі розвитку бібліотечно-інформаційних установ в період глобалізації: визначення базових складових / О.В. Воскобойнікова-Гузєва // Наук. праці Нац. б-ки України ім. В.І. Вернадського. – К., 2012. – Вип. 33. – С. 7–30.
2. Давидова І. О. Інноваційна політика бібліотек України: зміст та стратегії розвитку в інформаційному суспільстві: дис. д-ра наук з соц. комунікацій: 27.00.03 / І. О. Давидова; Харківська держ. академія культури. – Х., 2008. – 444 с.
3. Проценко М. Б. Інформаційний стан бібліотек: сучасний стан і тенденції розвитку / М. Б. Проценко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2004. – №1. – С. 38–42.
4. Скібчик Г. Є. Актуальні напрями державної політики в бібліотечній справі / Г. Є. Скібчик // Теорія та практика державного управління. – 2011. – Вип. 3. – С. 116–120.
5. Хіміч Я. О. Інноваційні зміни в бібліотеці на основі проектного, кадрового менеджменту та ініціативної діяльності бібліотек: посіб. для бібліотекарів за програм. підвищ. кваліфікації / Я. О. Хіміч; Укр. бібл. асоц., НАККіМ, Центр безперерв. інформ.-бібл. освіти, Голов. тренінг. центр для бібліотекарів; – К.: Сімміт-книга, 2012. – 88 с.

УДК 930.25

Станецька Ю.О.

НАПРЯМИ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АРХІВНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ

Актуальність дослідження комунікаційної діяльності архівних установ забезпечена процесами інформатизації, інтеграції інформаційно-комунікаційного простору, поширенням засобів документної комунікації, інтерактивності та оперативності функціонування архівів завдяки застосуванню

інноваційних технологій. Значення процесу поширення інформації в суспільстві, який здійснюється за допомогою документів, підвищується щорічно.

У розвитку сучасного суспільства важливу роль відіграє інформація. Вона поширюється в часі та просторі певними каналами, засобами, методами. Особливе місце в цій системі належить саме процесу комунікації.

Поширенню середовища функціонування комунікації сприяє інформатизація суспільства, яка є складовою частиною усіх галузей суспільства – сфер управління, виробництва, постачання, науки, освіти та зумовлює зростання обсягів інформації, що циркулює в межах підприємств та організацій. Впровадження новітніх інформаційних технологій, удосконалення засобів документування та розповсюдження інформації постійно розширюють документне середовище та збагачують документні ресурси суспільства.

Питання архівних установ розглядається такими архівознавцями, як Я. С. Калакура, І. Б. Матяш, В. П. Ляхоцький, Е. В. Алексеева, які досліджують історію, структуру та види архівних установ.

Вивченням комунікації займалися безліч науковців, наприклад Л. І. Нечаюк, Н. О. Телеш, О. Ю. Бобало, Ф. І. Шарков, Н. О. Химиця, О. О. Морушко, А. В. Соколов, Г. В. Колшанський та інші. Займаються розгляданням документно-комунікаційної системи, ролі документа у ній такі вчені, як Ю. М. Столяров, Н. М. Кушнаренко, Н. Б. Зінов'єва, С. Г. Кулешов, Г. М. Швецова-Водка, М. С. Слободяник та ін.

Архівні установи займають вагоме місце у системі комунікації. Архівна діяльність активно використовує технології масово-комунікаційної, соціокультурної, просвітницької, інформаційно-освітньої сфери, що дає їй змогу виступати в ролі організатора трансляції у часі та просторі соціально-значимої інформації.

За формою представлення інформації соціальні комунікації діляться на документні і недокументні.

Документна комунікація є однією з провідних підсистем соціальної комунікації. Документна комунікаційна система – це підсистема соціальної комунікації, що забезпечує створення, обробку, зберігання й поширення документної інформації в суспільстві [1, с. 131]. Документну комунікацію можна вважати комунікацією, що відбулася тільки тоді, коли споживач одержав закодовану на матеріальному носії інформацію, автором повідомлення.

Іншими словами, документна комунікація – це способи або процеси передачі інформації в суспільстві, що здійснюються за допомогою документів [2]. В якості засобу комунікації постає документ (як зазначалося вище, документ – це інформація, зафіксована на матеріальному носії, основною функцією якого є зберігати та передавати її в часі та просторі).

Система документних комунікацій – це сукупність всіх документів, відправників документної інформації (автор, видавництво), її споживачів (читач, слухач, глядач), професійних посередників (бібліотекарів, бібліографів, фахівців в області інформації та документації); виробничих процесів (створення, обробка, зберігання, розповсюдження документів) і стосунків між ними, обумовлених як внутрішніми властивостями системи, так і зовнішнім середовищем її суспільного функціонування. Відсутність хоч би одного з елементів документно-комунікаційної системи приводить до руйнування системи.

Також слід згадати про електронну комунікацію в архівній сфері. Електронна комунікація базується на супутниковому радіозв'язку, мікро- електронній та комп'ютерній техніці, оптичних засобах запису. Цілком слушно зауважує А. В. Соколов: «Інтернет – глобальна соціально-комунікаційна комп'ютерна мережа, яка призначена для задоволення особистісних та групових комунікаційних потреб завдяки використанню телекомунікаційних технологій» [3, с. 198]. Г. В. Шемаєва називає такі основні принципи електронної комунікації: електронний сигнал як новий тип письмового повідомлення; віртуальність комунікації; дистанційність учасників системи наукової комунікації; опосередкованість зв'язку між учасниками комунікації; статусна рівноправність при здійсненні електронної комунікації; наявність засобів для виділення актуальної інформації (гіпертекст, мультимедіа); можливість поєднання статичної і динамічної інформації; можливість одночасного звернення до декількох каналів [3, с. 199].

Зазначені основні принципи електронної комунікації поступово застосовують архівні установи України. Нажаль, рівень використання не завжди високий, що цілком можна пояснити недостатніми фінансовими ресурсами галузі. Архіви України поступово використовують телекомунікаційні можливості Інтернет-простору для обслуговування відвідувачів у режимі теледоступу, пошуку необхідної інформації в електронних базах даних, розвитку професійних

контактів зі співробітниками вітчизняних та зарубіжних архівів через використання електронної пошти, передплати на тематичні листи розсилки. Списки розсилки мають тематичну спрямованість. Переважна більшість списків надають доступ до своїх архівів. Деякі з них мають пошукові системи за ключовими словами, назвами, іменами тощо. З метою вдосконалення інформаційної соціальної та наукової комунікації архівних установ цілком доречною є можливість посилок на архіви списків розсилок на ключових веб-сайтах архівних установ.

За даними Державної архівної служби України, її веб-портал щороку відвідує більше 830 тис. віртуальних користувачів [4].

Окреслимо внутрішню системну, корпоративну наукову комунікацію (взаємодію) архівних установ України. На веб-порталі «Архіви України» розміщено галузеві програми та проекти, які здійснюються системою архівних установ України: «Архівна україніка», «Архівні зібрання України», «Архівні установи України», «Анотовані реєстри описів фондів державних архівів», «Національний реєстр утрачених та переміщених архівних фондів», «Реєстр розсекречених архівних фондів» та ін. [4].

Важливим засобом електронної соціальної комунікації веб-сайта «Архіви України» є такі рубрики як «Новини», «Анонси», «Обговорюємо проекти документів». З їх допомогою налагоджується зворотний комунікативний зв'язок, коли кожен відвідувач веб-порталу має змогу висловити свою точку зору з певного питання чи проблеми. У технологічній складовій значну роль відіграють засоби для виділення актуальної інформації (гіпертекст, мультимедіа). Таким чином, за допомогою електронних каналів здійснюється вплив на роль архівів як інформаційних посередників транспортування ретроспективної інформації та знань.

Таким чином, інформаційне суспільство являє собою новий етап розвитку людської цивілізації, яка характеризується перш за все високою швидкістю комунікаційних процесів. Осторонь цих процесів не залишаються й архіви, які поступово набувають усе більших ознак структурних центрів соціальної та наукової комунікації. Архів є одним із центрів зберігання, передавання в часі та просторі ретроспективної інформації, соціально-комунікаційною структурою, яка функціонує за умови зв'язку з іншими інформаційними суб'єктами. Архівні ресурси України – невід'ємний елемент соціальної та наукової комунікації на регіональному, національному та міжнародному рівнях, сприяють інтеграції української науки до світового глобалізаційного комунікаційного простору.

Література

1. Кушнарєнко Н.Н. Документоведение : Учебник для вузов / Н. Н. Кушнарєнко. – 7-е изд., стер. - К. : Знання, 2006. - 459 с.
2. Палєха Ю. І. Загальне документознавство: навч. посіб. / Ю. І. Палєха, Н. О. Леміш. – К.: Ліра-К, 2008. – 393 с.
3. Химиця Н.О., Морушко О.О. Ділова комунікація : навч. посібник / Н.О. Химиця, О.О. Морушко. – Львів: Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2016. – 224 с.
4. Офіційний веб-портал Державної архівної служби України «Архіви України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua> – Заголовок з екрана.

УДК 025.5(477)

Цихановський О. С.

ПРОЦЕС ВИЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТРЕБ СПОЖИВАЧІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ

Виникнення потреби в інформації у тій чи іншій формі пов'язано з діяльністю людини. При роботі з інформацією (особливо з документальною) важливого значення набуває проблема визначення споживача (дослідника) і задоволення його потреб. Для виявлення та забезпечення інформаційних потреб необхідна система інформаційного обслуговування з відповідною організацією інформаційних потоків. Діяльність є вихідним пунктом виникнення потреб людини взагалі, в тому числі і потреб в інформації, а вони в свою чергу стимулюють нову діяльність. Інформаційна потреба (ІП) – стан окремої особи, колективу або системи, що характеризується необхідністю отримання інформації для успішного досягнення певних цілей або виконання роботи. Фахівці в галузі інформатики розрізняють: істинну або об'єктивну інформаційну потребу, що визначає дійсно необхідний у кожному конкретному випадку склад і обсяг відомостей або даних, і суб'єктивну, що характеризується уявленням суб'єктів про інформацію, яка їм необхідна [1].

Під впливом зовнішніх соціальних факторів у людини формується потреба в знаннях, без яких неможливо його становлення як особистості. Цю потребу на певному етапі життєвого шляху задовольняють сім'я, вулиця, школа, заклад вищої освіти, але згодом, в реальних життєвих умовах придбаних раніше знань виявляється недостатньо. Одним з центральних понять інформаційної науки і практики є поняття інформаційної потреби. В загальному значенні під інформаційною потребою розуміється необхідність в інформації, що вимагає задоволення і виражається в інформаційному запиті. Численні дослідження інформаційних потреб, які здійснюються науковцями різних країн світу, спрямовані на вирішення наступних завдань:

1. Встановлення причин виникнення потреб;
2. Чинники, що на них впливають;
3. Властивості інформаційних потреб;
4. Шляхи виявлення інформаційних потреб і приведення їх до вигляду, придатного для пошуку документів або фактичних відомостей.

Інформаційні потреби можуть бути виражені або у формі усних або письмових інформаційних запитів, або в певній поведінці споживача по відношенню до потенційних джерел інформації (іншим людям, літературі, ЗМІ та ін.). Якщо інформаційна потреба виражається у письмовому вигляді і відчужена від її джерела, виникає проблема точності і повноти виразу інформаційної потреби в інформаційному запиті. Вирішальною умовою ефективного задоволення інформаційної потреби є ясне усвідомлення і чіткий вираз того, яка інформація дійсно потрібна споживачу для вирішення. Без цього важко розраховувати на отримання в інформаційному центрі або бібліотеці тих відомостей, в яких споживач має потребу. При вивченні ІІ не менш важливим є і класифікація (типологія) користувачів інформації. Виділення необхідних типів категорій користувачів інформації дає можливість не тільки більш цілеспрямованого забезпечення їх інформацією, але і дозволяє раціонально, ефективно використовувати ті чи інші соціологічні або інші методи вивчення ІІ. Типологізація користувачів є важливою справою, яка потребує від дослідників особливого професіоналізму, матеріальних і часових затрат при здійсненні цієї роботи [3].

В практиці інформаційної діяльності для оцінки якості обслуговування використовуються два критерії – релевантність і пертинентність, з яких виконання вимог першого вважається обов'язковим, а другого – бажаним, який визначає напрями розвитку і вдосконалення служб інформації. Релевантність – це певна змістова відповідність між запитом і виданою у відповідь на нього інформацією, що встановлюється за таким формальним ознакам, як збіг або близькість присутніх в них понять. Пертинентність – суб'єктивно-оцінювана споживачем відповідність змісту інформації його інтересам. Користувачі завжди оцінюють інформаційні послуги з точки зору пертинентності отриманих відомостей. Нерелевантні видачі можуть пояснюватися відсутністю шуканої інформації в документальному потоці в тому вигляді, в якому її шукає користувач. Іноді це призводить до знаходження непотрібних матеріалів; в інших випадках – до видачі «несподівано корисного», тобто спочатку не запитуваних, але цінних з точки зору користувача документів або фактичних даних [2].

Також слід мати на увазі, що практично кожна сучасна людина займається не тільки професійної, але й іншими видами діяльності (навчається, займається громадською роботою, має хобі, займається спортом, і т. п.). Будь-яка професійна і непрофесійна діяльність породжує свої інформаційні потреби. Тому у однієї людини може бути багато різних, але характером і змістом інформаційних потреб. Таким чином, важливе значення має процес вивчення та обліку всіх факторів, які впливають на користувачів інформації та на формування у них запитів для того, щоб зрозуміти та виявити взаємозв'язок всіх чинників та сторін інформаційних потреб користувачів інформації. Інформаційні потреби можна визначити як усвідомлену потребу в інформації, необхідної для отримання необхідних знань.

Література

1. Брежнева В.В. Информационное обслуживание / В.В. Брежнева // Библиотечноеведение.- 2004.- №4.- с.27-30
2. Миронов Г.А. Способы повышения качества информационного обслуживания в сетях (в Интернете) / Г.А. Миронов // НТИ. Сер.1. Орг. и методика информ. работы.-2001.-№3.-с.10-183.
3. Соколов А.В. Информационные потребности и информационный подход к потребителям / А.В.Соколов // Теория и практика формирования и использования информационных ресурсов: Материалы семинара.- М, 1989.- С.80-88.

ТЕХНОЛОГІЇ ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВИ

Кожна установа має свою певну структуру документно-інформаційного забезпечення, що оформлюється за допомогою використання технологій обробки інформації. Це забезпечує не тільки легкість в процесі роботи, але й допомагає у створенні документів за визначеною системою.

Технології документно-інформаційного забезпечення управління – це сукупність методів збору та обробки інформації про дослідні процеси, специфічні процеси діагностики, аналізу і синтезу, а також оцінки наслідків прийняття різноманітних варіантів рішень [1, с. 59].

Зокрема, в установах функціонують такі аналітичні дослідження: моніторингові; ініційовані; кумулятивні.

Моніторингові дослідження розраховані на тривале аналітичне стеження в умовах розвитку певної ситуації, яке забезпечує попереднє з'єднання управлінських рішень, що мають превентивну форму. Також вони передбачають одержання статистичних або змістовних показників, які характеризують об'єкт спостереження і які можна виміряти.

Другою групою аналітичних досліджень є ініційовані, які здійснюються в наслідок знаходження нових проблемних ситуацій при виконанні моніторингових досліджень, а також передчасними незапланованими дорученнями керівництва.

Відмінною рисою ініційованих досліджень є значна роль причин, таких як неточність цілей і суб'єктивність критеріїв оцінки на рішення, які приймаються.

Стосовно третьої групи аналітичних досліджень, тобто кумулятивних, то вони характеризуються високими вимогами до оперативності їх проведення (один день, тиждень – не більше, включаючи розгортання і завершення дослідження), застосуванням спеціалізованих методів обробки експертної інформації на основі дорадчо-ситуаційної автоматизованої обробки інформації групами керівників і/або експертів [2, с. 23].

Оскільки в аналітичних службах установ проводиться досить багато моніторингових досліджень, а джерел інформації ще більше, то безсумнівно існує технологія організації та аналітичної обробки інформації в декілька етапів.

Першому етапу притаманний прийом, реєстрація і безпосередньо первинна обробка інформації. Як бачимо, ці дії відносяться до класичної операції щодо прийому кореспонденції, які виконуються за допомогою засобів автоматизації діловодства. Документи, що надходять реєструються, до бази даних вносяться першочергові параметри, в тому числі назва і анотація. В даній обставині має велике значення анотація, так як вона повинна бути спрямована на тематику досліджень, які здійснюються аналітичною службою.

На другому етапі слід створити з'єднання з реєстраційними відомостями на повні тексти документів, які надійшли в електронному вигляді. Після цього їх необхідно завантажити до інформаційно-пошукової системи, яка згодом надасть миттєвий пошук не виключно за реєстраційними даними, але і за змістом будь-яких частин тексту документа. Але з цією метою повинні застосовуватися програмно-технічні засоби, які зможуть надати високий рівень під час пошуку інформації.

На третьому етапі відбувається орієнтація інформації, яка поступила за темою або проблемою та виконується її сортування за відповідними рубриками. У більшості випадків, дану роботу роблять досвідчені фахівці, які розуміються в тій чи іншій галузі та безпосередньо беруть участь в дослідженнях. Ця робота з'єднана з сутнісним з'ясуванням інформації, яка дійшла до установи та рішенням потреби її застосування в будь-якому дослідженні. Основним при цьому залишається відповідність як найбільш повної підбірки інформації на абсолютно будь-яку представлену проблему в аналітичній службі. Не допускається суворий тематичний розподіл інформації. На тій підставі, що кожний користувач повинен мати вільний доступ до інформаційних матеріалів всіх тематичних рубрик, навіть якщо вони мають між собою близький за змістом характер.

Як зауважують І.В. Захарова та Л.Я. Філіпова, пошук відповіді на питання про високоякісну автоматизацію розподілу (рубрикацію) вхідної текстової інформації за тематичними і проблемними рубриками триває вже не одне десятиріччя, проте стосовно україномовних повнотекстових документів рішення ще не знайдено. Є теоретичні і практичні дослідження, присвячені забезпеченню високоякісного пошуку повнотекстових документів. У цілому ж аналітичні матеріали в процесі моніторингу готують експерти-аналітики. Проте і тут значне місце, особливо на заключному етапі, займають діалогові технологічні засоби редагування і візуального графічного представлення

інформації. Ці технологічні компоненти використовуються в будь-якому аналітичному дослідженні і заслуговують окремого розгляду [1, с. 61-62].

Таким чином, технологія документно-інформаційного забезпечення в установі виконується поетапно та має різноманітні способи аналітичного дослідження, основними серед яких є: моніторингові, ініційовані та кумулятивні.

Література

1. Захарова І. В. Основи інформаційно-аналітичної діяльності: навч. посіб./ І.В. Захарова, Л. Я. Філіпова. – К.: Центр навчальної літератури, 2013. – 336 с.
2. Яценко Л. Є. Інформаційно-аналітична діяльність: основи теорії (для студентів денної та заочної форми навчання) / Л. Є. Яценко. – Одеса: ОНПУ, 2014. – 79 с.

СЕКЦІЯ
«АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА СУЧАСНА АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРА»

УДК 378.2+001]:174.7

Білоусова В.Д.

ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ (НА ПРИКЛАДІ МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ)

Орієнтація академічної культури на застосування принципів академічної доброчесності в процесі навчання є актуальним питанням в реформуванні освітньої галузі в Україні.

Вчені та експерти зазначають, що академічна доброчесність являє собою сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, впровадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та наукових досягнень [1; 2]. Виходячи з цього визначення, поняттям академічної доброчесності позначають:

- запобігання шахрайству, фальшуванню та плагіату;
- підтримку академічних стандартів;
- чесність і ретельність у дослідженнях і науковому видавництві.

На нашу думку, проблема плагіату в закладах вищої освіти набуває великого значення, тому що все частіше науковці та студенти привласнюють як ідеї, так і форми висловлення та способи передавання, що позбавляє їх законного власника матеріальної винагороди за свою працю, завдає йому моральної шкоди та підриває репутацію [3].

Принципи академічної доброчесності представлені в основних документах, що регламентують діяльність ЗВО, у тому числі Маріупольського державного університету (МДУ). Станом на 29 травня 2018 року, в навчальному закладі розроблено та розміщено на сайті університету Положення про академічну доброчесність. Це свідчить про те, що в університеті послідовно виконуються умови чинного законодавства щодо формуванню високої академічної культури.

Положення МДУ «Про академічну доброчесність» закріплює норми та правила етичної поведінки, професійного спілкування між науково-педагогічними працівниками та здобувачами вищої освіти. З метою дотримання академічної доброчесності працівники університету мають обов'язково посилались на джерела інформації при використанні чужих ідей, або відомостей; додержуватись норм законодавства про авторське право; надавати достовірну інформацію про результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну діяльність; контролювати дотримання академічної доброчесності студентами університету. Згідно з положенням, студенти зобов'язанні: самостійно виконувати як навчальні завдання, так і роботи підсумкового контролю; дотримуватись норм законодавства про авторське право та надавати достовірну інформацію про результати своєї наукової, творчої діяльності [4]. Для розгляду заяв щодо порушення норм Положення про академічну доброчесність на в ЗВО була створена Комісія з питань академічної доброчесності. Працівники та студенти університету мають право звернутися до Комісії, вносити на її розгляд пропозиції та доповнення. Комісія повинна залучати до своєї роботи експертів, використовувати технічні та програмні засоби для встановлення достовірності фактів порушення норм академічної доброчесності. До повноважень комісії відносяться: надання рекомендацій та консультацій щодо способів ефективного дотримання норм академічної доброчесності; проведення досліджень з академічної доброчесності та наукової діяльності, а також інші повноваження.

У Положенні МДУ «Про академічну доброчесність» зазначається, що учасники освітнього процесу притягуються до відповідальності за академічний плагіат, самоплагіат, фабрикацію, фальсифікацію, списування, обман, хабарництво, а також необ'єктивне оцінювання. Як результат цих дій, науково-педагогічним працівникам може бути відмовлено у присудженні наукового ступеня (вченого звання), або позбавлення присудження наукового ступеня (вченого звання). Студенти мають проходити повторне оцінювання. Відповідальність за порушення норм академічної доброчесності припускає позбавлення наданих пільг з оплати навчання, відрахування порушника з університету тощо. Також, Положення МДУ регламентує права тієї особи, стосовно якої розглядається питання про порушення академічної доброчесності.

В університеті здійснюються систематичні профілактичні заходи для попередження академічної недоброчесності. Важливим елементом попередження стає проведення семінарів для студентів щодо правильності написання наукових та навчальних робіт, опису джерел, оформлення

цитувань. Здійснюється перевірка кваліфікаційних робіт на предмет академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних засобів [5].

Отже, позитивні результати впровадження в Маріупольському державному університеті Положення про академічну доброчесність та використання викладених в ньому норм та правил дозволяє використовувати цю практику забезпечення академічної доброчесності як на місцевому рівні, так і на регіональному.

Література

1. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontseptsiya-chi-dievij-instrumentzabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti>.
2. Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Ткаченко В. В. Практики протидії плагіату в українських ВНЗ як складова академічної доброчесності / В. В. Ткаченко, Л. Ю. Кожекіна, О. Я. Денисюк // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. - 2017. - Вип. 38. - С. 82-86.
4. Положення про академічну доброчесність [Електронний ресурс]: затверджено наказом ректора №203 від 29 травня 2018 р. – Режим доступу: http://mdu.in.ua/Dokumenty/polozhennia/polozhennja_pro_akademichnu_dobrochesnist_v_mdu.pdf
5. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / за заг. ред.: Т. В. Фініков, А. Є. Артюхов ; Міжнар. благод. Фонд «Міжнар. фонд. дослідж. освіт. політики». – Київ : Таксон, 2016. – 234 с.

УДК 316.378

Григорова О. В.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: РОЛЬ БІБЛІОТЕК

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових досягнень [2].

Українська наукова та освітня спільнота все частіше звертається до цього питання та впровадження міжнародних академічних стандартів. Але лише сприйняття суспільством, усіма учасниками освітнього та наукового процесів, принципів академічної доброчесності як глибинних цінностей є запорукою того, що українська освіта та наука позбудуться імітації, народжуватимуть нові ідеї та знання і будуть рівноправно включені у світовий процес наукової комунікації. Бібліотеки можуть відіграти у цьому ключову роль та стати центрами просвітництва та формування культури академічної доброчесності. Для цього необхідно, проводити інформаційні заняття, семінари та тренінги, спрямованих на популяризацію та формування культури академічної доброчесності. Також перевірити наукову роботу на плагіат за допомогою спеціального програмного забезпечення. Організовувати та проводити дискусії з питань дотримання норм законодавства про авторське право із залученням студентів, викладачів, менеджерів освітнього та наукового процесу. Це невеликий перелік заходів які бібліотеки повинні взяти на озброєння для виховання в кожній людині фундаментальних принципів: чесності, довіри, справедливості, повазі й відповідальності.

Література

1. Про введення і дію Положення про академічну доброчесність в Маріупольському державному університеті : наказ Маріупольського держ. ун-ту від 29.05.2018 р. № 203
2. Положення про академічну доброчесність Маріупольського державного університету : затверджено протокол Вченої ради МДУ від 17.05.2018 р. № 11, введено наказом від 29.05.2018р. №203
3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. №2145-VIII Ст. 46
4. Про вищу освіту : Закон України від 22.05.2018 р. 2443-VIII.

ПРОБЛЕМИ ЦИТУВАННЯ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ СТУДЕНТІВ ЗВО УКРАЇНИ

Специфічною формою викладення матеріалу наукового дослідження є цитата, тобто дослівний фрагмент тексту, взятий з іншого джерела. Такий текст виступає частиною системи наукових доведень, які потрібні для об'єктивної ідентифікації якогось факту чи явища. Цитати в наукових роботах студентів вищої школи використовуються для аналізу і синтезу, тобто наукового опрацювання тверджень авторів-попередників в новому дослідженні.

Золоті правила прямого цитування були сформульовані дослідником У.Еко в його монографії «Як написати дипломну роботу». З його точки зору, текст, призначений до цитування, повинен:

- бути оптимальної довжини (ані занадто коротким, ані занадто довгим);
- авторитетно підтверджувати або доповнювати позицію того, хто цитує;
- бути грамотно оформленим у вигляді цитати;
- містити посилання на академічні труди, поважні видання (першоджерела);
- транслюватись мовою оригіналу (у випадку художніх та ряду нехудожніх джерел);
- містити ясне відсилання до автора;
- бути вписаним прямо в абзац в лапках в разі, коли не перевищує 2-3 рядків;
- точним та достовірним [1, С.178-187].

Окрім прямого цитування, як структурного елементу матеріалу дослідження, для посилення власних теоретичних поглядів в роботах студентів часто використовуються парафрази. Парафразом називається довільний переказ цитати без викривлення вихідного сенсу з неодмінним посиланням на джерело. Дуже часто метод парафразування використовується при цитуванні досліджень, написаних на іноземній мові. Але найбільш відома функція парафразу в студентських дослідженнях - узагальнення великої кількості інформації (точок зору різних авторів, багатослівної теоретичної концепції і т.д.). Так званий метод «рерайту», тобто штучна унікалізація першоджерела шляхом підбору синонімів та мінімальної перебудови речень, не відноситься до парафразу.

Слід зазначити, що Україна на сьогоднішній вже має достатнє законодавче регулювання правових відносин в часті інтелектуальної та творчої діяльності в галузі науки. Згідно з п.4 статті 42 Закону України «Про освіту», до академічного плагіату відноситься «оприлюднення (частково або повністю) наукових результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження та/або відтворення опублікованих текстів інших авторів без відповідного посилання» [2]. В «Рекомендаціях щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо)» серед видів академічного плагіату значиться і рерайт, тобто «відтворення в тексті наукової роботи, повністю чи частково, тексту іншого автора (інших авторів) через його перефразування чи довільний переказ без посилання на автора (авторів) відтвореного тексту» [3].

Ще однією розповсюдженою проблемою сучасних академічних досліджень є питання неякісного цитування з вторинних джерел. Вторинне джерело - відносний термін, який визначає місце джерела в класифікації за послідовністю. Первісне джерело вважається вихідним дослідницьким матеріалом, науковим результатом, тобто «новим науковим знанням, одержаним в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях інформації» [3], а вторинне – його відображенням в інформаційній діяльності постфактум. При цьому вторинне джерело не конкурує з первинним за ступенем важливості, бо забезпечує розширення та вдосконалення вихідних даних, їх аналіз, критику, інтерпретацію. Але рівень його «академічної поважності» при цитуванні значно нижчий, ніж у першоджерела.

Цитуючи неперевірені вторинні джерела, студент ризикує продовжити ланцюжок плагіату та поставити під сумнів власну академічну доброчесність. Таким чином, при підготовці наукових робіт рекомендується звертатися до найповажніших першоджерел інформації (монографій, наукових статей, дисертацій тощо).

Можна зробити висновок, що грамотне в структурному та юридичному сенсах користування цитатами при підготовці наукових досліджень студентами ЗВО має принципіальне важливе значення. Крім того, потрібно з обережністю ставитись до цитування з вторинних джерел, яке вважається обґрунтованим тільки на етапі знайомства з темою, дослідження її категоріального-термінологічного апарату тощо.

Література

- 1.Еко У. Як написати дипломну роботу : Гуманітарні науки / У. Еко ; Пер. за ред. О. Глотова. — Тернопіль : Мандрівець, 2007. — 224 с.
- 2.Про освіту: [Електронний ресурс] Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII // http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T172145.html
- 3.Щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах (авторефератах, дисертаціях, монографіях, наукових доповідях, статтях тощо) [Електронний ресурс] : Рекомендації Міністерства освіти і науки України p1/11-8681 від 15.08.2018 // <http://library.kubg.edu.ua/images/stories/Departaments/biblio/PDF/documents/15082018-rekomendatsii-shchodo-zapobigannya-akademichnomu-plagiatu.pdf>

УДК 378.014:34

Каракай І. В.

КОРУПЦІЙНА СИСТЕМА В ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ: СУТНІСТЬ, ПРИЧИНИ ТА ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ

Корупція у будь-якій сфері життя суспільства – асоціальне, аморальне та протиправне явище. Так у великому тлумачному словнику української мови надано таке значення слова «корупція». Корупція є діяльністю осіб, які уповноважені на виконання функцій держави, спрямованих на протиправне використання наданих їм повноважень для одержання матеріальних благ, послуг, пільг або інших переваг; пряме використання посадовою особою свого службового становища з метою особистого збагачення. У резолюції Генеральної асамблеї ООН від 2003 року зазначено, що корупція є зловживанням державною владою з метою отримання вигоди в особистих цілях. У наукових публікаціях вітчизняних вчених корупція розглядається як багатоаспектне соціальне явище [3], своєрідним відображенням політичних, економічних, ідеологічних та інших соціальних явищ і процесів, які мають місце у суспільстві та державі, і вони є результатом недосконалого функціонування державних та суспільних інститутів, а також закономірною реакцією членів суспільства на вади суспільного розвитку. Дискусії з приводу корупції в системі вищої освіти в роки незалежності України є актуальними. Вчені Прохоренко О. Я., Заброда Д.Г., Серьогін С. М. відзначають, що це є давня проблема суспільства. Тож, постає питання визначення природи поняття «корупція».

Варто зазначити попри багату кількість визначень корупції в освітянському дискурсі [4] відсутня конкретність у його визначенні, що негативно впливає на сприйняття корупції.

З часом загальна культура сприйняття корупції міцно укорінилася в університетському середовищі нашої держави. І це пояснюється недофінансованістю освітньої галузі. Спираючись на «Індекс сприйняття корупції» («Corruption perceptions index») можна стверджувати, що корупція як явище має місце в усіх країнах світу, Україна не є виключенням. Корупція притаманна як країнам з міцними демократіями так і транзитним країнам світу, як розвинутим так і нерозвинутим економікам світу. Різниця між ними полягає у масштабах та наслідках корупції [1]. Одним з негативних її наслідків в освітній галузі є залучення до практики корупційних систем студентства та їхніх (студентів) батьків, родини, друзів.

Існує багато форм корупції, визначеному у праві наприклад: [2]

- 1) хабарництво – коли хтось один дає добровільно гроші чи інший еквівалент іншому;
- 2) здирництво – коли хтось вимагає від іншого примусової вигоди;
- 3) кумівство – по знайомству і сесії закриваються, і неприємні інциденти вичерпуються.

Тож корупційними діями в освітній галузі України є хабарництво, здирництво, кумівство. У той час як в освітній сфері Європи визнані не тільки зазначені форми, але й фальсифікація, шахрайство, спотворення інформації, різноманітні порушення професійної етики (у тому числі, сексуальні домагання), порушення контрактних умов, невмотивовані витрати тощо. Тому, для антикорупційної практики в освітній галузі актуальним є застосування європейського досвіду. Задля цього впровадити наступні кроки, які стосуються нормативно-правового забезпечення процесу освіти, підвищення професійного рівня керівництва, ефективного інституційного забезпечення управління, на основі застосування принципів академічної доброчесності. Крім того, одним з важливих елементів у боротьбі з корупцією в освітній галузі України стало б законодавче затвердження обов'язкової, публічної декларації доходів як керівників освітньої галузі України, так і членів їх сімей.

Література

1. Corruption perceptions index 2015, available at: <https://www.transparency.org/cpi2015/ results>. (Accessed October 2015)
2. Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 № 3206-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3206-17>.
3. Заброда Д.Г. Державна антикорупційна політика в Україні: теорія, правова основа, інституціоналізація [Текст] : монографія / Д. Г.Заброда, О.Я. Прохоренко ; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. - Сімф. :Крим навчпеддержвидав, 2013. - 367 с.
4. Серьогін С. М. Механізми попередження та протидії корупції в органах публічної влади / С. М. Серьогін, С. С. Серьогін // Публічне управління: теорія та практика : зб. наук. праць Асоціації докторів наук з державного управління. – 2010. – № 1. – С. 134-140.

УДК 004.4:001.89:17

Линська Н.М.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЯВЛЕННІ ПЛАГІАТУ

Становлення сучасного інформаційного суспільства призводить до корінних змін у всіх сферах життя і діяльності людини. Перехід до нового етапу інформатизації завжди характеризувався впровадженням нових засобів одержання, зберігання, переробки інформації, будь то винахід писемності, друкарства чи телеграфу. Нажаль, з бурхливим розвитком інформаційних технологій і глобальної мережі Інтернет, з'являються недобросчесні користувачі, які мають доступ до значних масивів інформації. Щороку плагіат є гострою темою обговорень у науковому суспільстві, адже неможна уникнути використання хоча б тих online-бібліотек, що містять корисну художню та науково-технічну літературу. Можливість читати книги, новини та газети сидючи у себе вдома за комп'ютером, або просто взяти майже весь цей масив інформації з собою будь-куди лише маючи смартфон та доступ до Інтернету – це насправді дивовижна річ, якою треба користуватися з розумом.

Використовуючи Інтернет, як ресурсу з лозунгом «Все для всіх», надто часто стираються межі, де постає питання відвертої крадіжки чужої інтелектуальної праці. Ще декілька років назад, для певної наукової роботи, треба було йти до бібліотеки, архіву чи музею та власно самому шукати та відтворювати інформації крізь призму себе. І навіть тоді користувач робив більше зусиль, аніж тепер – з появою готових рефератів, звітів, курсових, дисертацій і дипломних проєктів. Використання комп'ютерної техніки сильно полегшило завдання пошуку і копіювання подібної інформації.

Достатньо ввести назву теми в пошукову систему і скопіювати знайдені матеріали. Звісно, в цьому нема нічого поганого, але лише тоді, коли робляться посилання. Так, у статті 42 Закону України «Про освіту», яка присвячена академічній доброчесності, зазначається, що дотримуватися академічної доброчесності зобов'язані як науково-педагогічні працівники, так і здобувачі освіти. Крім того, дотримання академічної доброчесності передбачає:

- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей;
- контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти;
- об'єктивне оцінювання результатів навчання.
- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

Академічний плагіат – це оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості) та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства. Для запобігання ж плагіату існує Антиплагіат – це система автоматичної перевірки текстів на наявність запозичень із загальнодоступних джерел, яку можна знайти у мережі Інтернет. Існує багато різних програм для перевірки унікальності текстів. Це, по-перш, й онлайн ресурси, а також більш масивні програми, що проводять значно детальніший аналіз. Використання перших дає змогу швидше перевірити невеликі обсяги роботи, а ось програмні продукти здійснюють перевірку великих обсягів роботи.

Отже, у наукових установах і редакціях наукових видань для запобігання плагіату, використовують різні автоматизовані програми виявлення унікальності тексту. Вони є важливим засобом для здійснення інформаційно-аналітичної підтримки педагогічних досліджень. І саме тому,

використання програмних засобів пошуку текстового плагіату є актуальним явищем в інформаційному суспільстві і потребує подальших ґрунтовних досліджень.

УДК 343.533.9(043)

Марченко Н. Г.

ПРОБЛЕМА ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНІ

Протягом всієї історії людства традиційним об'єктом економічного обігу були матеріальні речі – об'єкти природи та результати матеріального виробництва. Оскільки, з розвитком науково-технічного прогресу результати інтелектуальної діяльності почали відігравати у житті суспільства значну роль, а їх реалізація дала можливість отримання стабільних і досить великих прибутків, традиційний ринок майнових цінностей зазнав суттєвих змін, а ХХІ століття оголошене Організацією Об'єднаних Націй ерою інтелектуальної власності [5].

Основною проблемою законодавства України, що захищає авторські права, є невідповідність до сьогоденних реалій. Проблема авторського права являється багатоаспектною: включаючи нормативно-правове забезпечення, етичні норми тощо. Слід підкреслити, що на сучасному етапі важливою складовою є вплив мережі Інтернет на вирішення цих проблем. Особливістю впливу мережевої складової є те, що інформація в мережі є доступною і в окремих випадках безкоштовною. Тоді, як додержання авторського права передбачає винагороду, що в умовах мережевого поширення ідей, творів не завжди може бути дотриманим.

Дослідники зазначають, що на сьогоднішній день порушення авторського права в Україні є однією із гострих проблем, що потребує негайного вирішення. Необхідно відмітити, що головними проблемами України залишаються наступні:

- перша – використання державними органами України програмного забезпечення з порушенням прав інтелектуальної власності;
- друга – порушення авторських та суміжних прав у мережі Інтернет.

Визнано, що до найбільш масових порушень слід віднести піратство і плагіат. Зауважимо, що, на жаль, рівень порушень майнових авторських прав в мережі Інтернет (Інтернет-піратство) не знижується в Україні протягом останніх років і залишається одним з найбільш високих у світі, при цьому має місце також тенденція до зростання й інших видів порушень, які стають все більш різноманітними і масовими.

При цьому, слід підкреслити, що законодавством України за порушення авторського права передбачається три види юридичної відповідальності:

- цивільно-правова – відшкодування заподіяної шкоди без покарання за недотримання встановленого порядку [4];
- адміністративна – специфічна форма реагування держави на адміністративне порушення [2];
- кримінальна – встановлюється покарання у вигляді штрафу, виправних робіт або позбавлення волі (відповідно до скоєного злочину) [3].

Моральний аспект та культура додержання авторського права в Україні становлять широку перспективу у вирішенні цієї проблеми. Морально-етичні виміри проблематики додержання авторського права та пошук шляхів їх вирішення становлять перспективний напрямок досліджень і публічних дискусій.

Слід констатувати, що ефективність роботи у даному напрямку потребує додаткових цілеспрямованих заходів, серед яких слід виокремити такі:

- розробити та впровадити план дій боротьби з піратством в мережі Інтернет;
- провести планові, цілеспрямовані та чисельні аудити у відповідних органах, установ, організацій для перевірки правомірності використання програмного забезпечення.

Отже, здійснення нових цілеспрямованих комплексних заходів посилення відповідальності за порушення авторського права та належна реалізація існуючих планів і ініціатив мають стати дієвим фактором покращення ситуації щодо розв'язання проблеми в додержання авторського права в Україні із врахуванням мережевого аспекту та технологічних інновацій в інформаційній комунікативній системі функціонування сучасного соціуму.

Література

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права» в редакції від 04.11.2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення в редакції від 23.11.2018 р. [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

3. Кримінальний кодекс України в редакції від 10.11.2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

4. Цивільний процесуальний кодекс України в редакції від 04.11.2018 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

5. Криволапов Б. М. Порушення авторського права як актуальна проблема для України // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 124. – частина I. – 2015. – С. 85-93.

УДК 343.97(043)

Мирошник В.І.

АНТИКОРУПЦІЙНА ПРОГРАМА МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Проблема корупції за двадцять сім років незалежності наскрізь пронизала всі сфери суспільного життя і заклади вищої освіти не є винятком, а навпаки осередком корупційної діяльності. Сімнадцятого вересня 2018 року в Маріупольському державному університеті (далі – МДУ) було прийнято антикорупційна програма, яка розроблена з урахуванням вимог Законів України та локальних нормативних актів.

Мета програми полягає у реалізації завдань і заходів, визначених програмними антикорупційними актами; визначенні корупціогенних ризиків та зменшення їхнього впливу на діяльність МДУ; створення ефективних механізмів запобігання корупції, конфлікту інтересів, порушенню етичних стандартів поведінки та забезпечення контролю за дотриманням правил щодо доброчесності; зниження рівня корупційних ризиків у роботі МДУ.

В програмі зацентовано увагу на обмеженні в отриманні подарунків працівниками МДУ від юридичних або фізичних осіб. І ми також робимо на цьому акцент, адже знаємо, що є студенти-випускники, які від щирого серця хочуть віддячити своїй альма-матер та викладачам, що передали свій досвід та професіоналізм. Тому детально ознайомившись із програмою, можна казати, працівники МДУ можуть приймати подарунки, які відповідають загальноновизнаним уявленням про гостинність, якщо вартість таких подарунків не перевищує один прожитковий мінімум.

Загалом, викоринення основних причин виникнення корупції у закладах вищої освіти можливо лише за активної співпраці державних органів і широких верств громадськості, а також з розумінням кожної фізичної чи юридичної особи, що корупція у будь-яких проявах це є кримінальним злочином та карається законом.

Література

1. Антикорупційна програма Маріупольського державного університету [Електронний ресурс]: введено в дію наказом МДУ № 339 від 17.09.2018. – Режим доступу: <http://mdu.in.ua/Dokumenty/korup/nakaz.pdf>.

УДК: 378.2+001:174.7

Небиліченко А.В.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ВИЩІЙ ОСВІТІ

«Академічна доброчесність — це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII (Стаття 42) і Закон «Про вищу освіту» в редакції від 28 вересня 2017 року, окремо визначають зміст поняття доброчесності в академічній площині.»

Академічна доброчесність означає, що в процесі навчання чи досліджень, студенти, викладачі та науковці керуються, передусім, принципами чесності, чесною праці та навчання.

Згідно з пунктом 4 статті 42 Закону України «Про освіту» порушенням академічної доброчесності вважається: академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання.

Згідно з пунктом 3¹ статті 58 Закону України «Про вищу освіту» науково-педагогічні, наукові та педагогічні працівники закладу вищої освіти зобов'язані дотримуватися в освітньому процесі та

науковій (творчій) діяльності академічної доброчесності та забезпечувати її дотримання здобувачами вищої освіти.

Дотримання академічної доброчесності для здобувачів вищої освіти передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливим освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їх індивідуальних потреб і можливостей); посилення на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності.

Для педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників важливим є посилення на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право; надання достовірної інформації про результати досліджень та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність; контроль за дотриманням академічної доброчесності здобувачами освіти; дотримання загальноприйнятих етичних норм; дотримання норм Конституції і законів України.

Література

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Закон України «Про вищу освіту».
3. Академічна культура українського студентства: основні чинники формування та розвитку [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://fond.sociology.kharkov.ua/index.php/ua/about-ua/21-fond/news-site/main-news/134-akadem-ua>.
4. <http://education-ua.org/ua/draft-regulations/1116-analitichnij-zvit-pro-kruglij-stil-akademichna-dobrochesnist-u-vishchij-osviti-misiya-nemozhliva>.

УДК 347.785(477)

Плохотіна Д.А.

ПРОБЛЕМА ДОТРИМАННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА У НОТОВИДАВНИЦТВІ

Глобальна система Інтернет стала невід'ємною частиною розвитку інформаційного суспільства в сучасному світі. З використанням Інтернету з'являються різноманітні види суспільних відносин, але крім створення корисних інновацій, Інтернет став простором порушення прав осіб і авторських прав в першу чергу.

Класичне нотовидавництво, що виникло з винаходом друкарського верстату, є одним з найскладніших з технологічної точки зору процесів книговидавання. Поява ж інформаційних технологій, що дозволяють фіксувати музичну інформацію безпосередньо в процесі творчості, призвела до певного знецінення нотовидавництва. Така ситуація створює проблеми із дотриманням якості продукції, вимог авторського права, вдосконалення стандартів та законодавчої бази сфери нотовидання. Дослідженням даної проблематики займаються такі науковці як О. Є. Аврамова[2], М. О. Кривенко[4], Б. Л. Кривопуст[5], І. В. Римаренко [8], О. О. Різник [9], М. С. Шин[11].

На сьогоднішній день авторське право в Україні регулюється Цивільним кодексом[10] та Законом «Про авторське право та суміжні права» [6]. Розміщення в Інтернеті копії твору чи його частини без дозволу автора є порушенням ЗУ і може бути оскаржене в суді з вимогою відшкодування моральної шкоди та завданих матеріальних збитків (упущеної вигоди). Найпоширенішими видами порушень в мережі Інтернет є незаконне відтворення, копіювання музичних, художніх, літературних творів без попереднього надання на це згоди автором чи правовласником. Цей стан відображає порушення матеріальних прав авторів музичних творів. Окрім цього, все популярніше становиться і такий вид порушень як плагіат[3].

Слід підкреслити, що кожний видавець, зокрема, й нотних видань, зобов'язаний: дотримуватися норм авторського та патентного права, положень національних стандартів, чинних в Україні міждержавних стандартів та інших нормативно-правових актів, що регламентують видавничу справу, а також встановлюють вимоги щодо якості видавничої продукції. Відповідно до ЗУ виготовлювач нотної видавничої продукції приймає замовлення на її виготовлення за умови, що видавець є внесеним до Державного реєстру як суб'єкт видавничої справи; вихід у світ нотного видання без обов'язкових для нього вихідних відомостей (відомості про авторів, назва, знак охорони авторського права, обсяг видання, тираж та інші) або з недостовірними відомостями не допускається [7].

На сучасному етапі нотовидання, враховуючи тенденції інформатизації та комп'ютеризації,

процес створення нотних текстів спростився, став доступнішим, він оминає редакційно-видавничий етап й все частішим явищем стають «самодруки». Кожний композитор прагне залишити свій внесок в історії нотації, створюючи авторські символи, при цьому не завжди описуючи правила виконання свого твору. Ми розділяємо точку зору українського композитора Б. Кривопуста, який слушно зауважив: «Епоха «ксерокса», здається, знецінила нотовидавництво. Сучасний композитор, опанувавши такі комп'ютерні програми, як-от «Sibelius» або «Finale», здатен сам записати ноти, роздрукувати їх, замовити палітурку — і ось вам готова партитура»[5]. Втім, така «партитура» придатна лише до особистого вжитку, що не дозволяє необхідним чином вирішити проблему авторського права, налагодити тиражування та розповсюдження музичного твору. Зазначена ситуація призвела до кризового стану в галузі нотовидавництва світового масштабу, на якому наголошують навіть авторитетні видавництва з 200-річною успішною історією та бездоганною діловою репутацією, такі як «Edition Peters»[1]. Не кращі, також, справи в українському нотовиданні. Як наголошує дослідник музичних видань М. С. Шин: «Учні музичних шкіл, студенти музичних середніх та вищих навчальних закладів зараз користуються нотами, що були видані 10–20 років тому, оскільки після 1996 р. «Музична Україна» значно скоротила видання своєї нотної продукції» [11]. За справедливим твердженням мистецтвознавця О. Різника, «для цивілізованої європейської держави таке становище навряд чи можна вважати прийнятним, адже ступінь розвинутої академічної музичної культури є важливим індикатором цивілізаційної розвинутої країни в цілому, а високорозвинена нотовидавнича справа – неодмінна складова високорозвиненої музичної культури» [9].

Отже, українські вчені та експерти в сфері музичного мистецтва С. Качечка, Б. Кривопуст, М. Кривенко, О. Різник, М. Шин визначили проблемні моменти нотовидавництва, а дослідник І. Римаренко[8] пропонує використовувати наступні заходи для захисту нотних видань в Інтернеті на етапі до порушення авторських прав: 1) обмежена функціональність – автори розповсюджують програми, які не здатні друкувати документи або зберігати їх у пам'яті комп'ютера; 2) «годинникова бомба» – автор розповсюджує повноцінний об'єкт авторського права, але встановлює дату, після якої доступ до нього буде неможливим; 3) захист від копіювання, тобто автор встановлює кількість разів, коли файл може бути скопійований; 4) криптографічні конверти – твір зашифровано так, що доступ до нього можливий з використанням ключа до шрифту; 5) контракти-угоди «наскрізного клацання» укладені через Інтернет, це – дозволи автора на використання творів; 6) запобіжні заходи: попередня публікація матеріалу на традиційному матеріалі, підтвердження факту існування твору на певну дату, засвідчення в нотаріуса дати створення твору, запис на лазерному диску і поміщення в архів або веб-депозитарій; 7) клірингові центри – автор надає центру право ліцензувати свої права на твір, центр приймає плату від користувача і передає її володільцеві авторських прав. Погоджуючись з ідеями І. Римаренко, слід зазначити, що зазначені методи захисту потребують конкретизації та доопрацювання. Відтак, для забезпечення необхідної якості нотної продукції та дотримання норм авторського права, сфера нотовидавництва, в умовах широкого впровадження інформаційних технологій, потребує вдосконалення законодавчої бази. Також необхідна державна підтримка видавців нотних видань у застосуванні наведених заходів захисту авторських прав в мережі Інтернет. Іншим боком наведеної проблеми є те, що сьогоденні тенденції видавничої сфери рухаються в бік саме мережі Інтернет, де зберігається невизначена кількість об'єктів інтелектуальної власності, що потребують правової допомоги. Відповідно, необхідні зміни у національному законодавстві, а, можливо, й прийняття нового законодавчого акту на національному рівні з питань захисту авторських прав в мережі Інтернет. Більшість країн Європи, в тому числі й Україна, вже займаються цими питаннями і частково можуть контролювати процеси і забезпечити захист прав авторів в мережі Інтернет.

Література

1. Edition Peters [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.edition-peters.com/>
2. Аврамова О.Є. Проблеми захисту авторських прав в Інтернеті / О. Є. Аврамова, О. І. Разіна // Вісник НТУ «ХП», 2013. – № 6 (980).
3. Качечка С. Захист авторських прав в мережі Інтернет [Електронний ресурс] / С. Качечка. – Режим доступу: <https://ilaw.center/zahyst-avtorskyh-prav-v-merezhi-internet/>
4. Кривенко М.О. До питання захисту авторських прав на музичні твори в мережі Інтернет [Електронний ресурс] / М.О. Кривенко // Національний юридичний журнал: теорія і практика. – 2017. – С.90-92. – Режим доступу: <file:///C:/Users/d.plohotina/Desktop/20.pdf>
5. Кривопуст Б.Л. Майже кожен виконавець є порушником авторського права [Електронний ресурс] / Б.Л. Кривопуст. – Режим доступу: <http://www.kreschatic.kiev.ua/ua/4684/art/1435003150.html>
6. Про авторське право і суміжні права[Електронний ресурс]: закон України від 23.02.1994 №

- 3792-XII // Відомості Верховної ради України. – 1994 р. – № 13. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
7. Про видавничу справу [Електронний ресурс]: закон України від 05.06.1997 № 318/97-ВР // Відомості Верховної ради України. – 1997. – №32. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/318/97-%D0%B2%D1%80>
8. Римаренко І.В. Захист авторських прав та творів, розміщених в Інтернеті / І.В. Римаренко // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. – №3. – 2011. – С. 51-55.
9. Різник О.О. Бажаєте друкувати ноти? Повертайтеся в СРСР! [Електронний ресурс] / О. О. Різник. – Режим доступу: <http://www.riznik.kiev.ua/publikacia-menu/1-nazad-srsr.html>
10. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2003. - № 40-44. - Ст. 433. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
11. Шин М.С. Музичні видання в Україні: розвиток та перспективи [Електронний ресурс] / М.С. Шин. – Режим доступу: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1557>

УДК 347.78.01 (447)

Потапова Н. М.

НАПРЯМИ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ТА СУМІЖНИХ ПРАВ У ТЕЛЕВІЗІЙНИХ ЗМІ

Авторські та суміжні права регламентують відносини, що виникають у зв'язку зі створенням та використанням об'єктів гуманітарної творчості. В умовах телевізійних ЗМІ основним показником комерціалізації авторського права та суміжних прав є рейтинг. Рейтинг – це чисельність аудиторії носія рекламного повідомлення в даний час, віднесена до загальної чисельності людей, що мають можливість дивитися телевізор (тобто потенційних телеглядачів), що виражена у відсотках. Величина чисельності потенційної аудиторії являє собою базу, на якій визначається рейтинг. Показником рейтинговісності каналу та методом комерціалізації авторських і суміжних прав на телеканалі є кількість і вартість реклами.

Існують дві принципово різні моделі розміщення реклами на телебаченні: фіксоване розміщення реклами та розміщення по рейтингах. Розглянемо особливості кожної моделі.

У разі фіксованого розміщення реклами рекламодавець купує у телевізійного каналу рекламний час. Він виступає в якості товару, який продає телевізійний канал. Час виходу найчастіше фіксується рекламодавцем. При цьому рекламодавець, виходячи з власного досвіду та інтуїції, визначає, коли і в якій програмі повинна виходити його реклама, і стежить за тим, щоб його умови виконувалися. Ця модель найбільш поширена сьогодні на українському телебаченні.

Основна перевага такого розміщення реклами в ЗМІ полягає в простоті і прозорості всього технологічного ланцюжка. В даному випадку рекламодавець бере на себе всі успіхи і невдачі розміщення. Функція каналу зводиться до звичайного продажу часу і гарантії, що рекламний ролик вийде в певний чітко фіксований час.

Недоліком фіксованого розміщення є його слабка інформаційна обґрунтованість. Як наслідок, в цьому випадку висока ймовірність того, що проведена рекламна кампанія буде неефективною. Розміщення реклами на телебаченні носить різноманітний характер. Для того, щоб зробити правильний вибір, необхідна велика інформація про поведінку телевізійної аудиторії, її смаки, звички, стереотипи. При цьому особистого досвіду рекламодавця часто буває недостатньо.

В основі розміщення по рейтингах лежать дані соціологічних досліджень. Ця технологія носить більш складний характер. Особливість розміщення реклами за рейтингами полягає в тому, що телеканал продає не час, а аудиторію. При цій схемі продаж перетворюється на послугу з розміщення реклами, а саме розміщення - в інтелектуальний процес, який базується на широкій інформаційній основі.

Переваги цієї технології випливають з її суті, тобто, з продажу рекламодавцеві аудиторії. Рекламодавець купує свою цільову групу і одночасно велику впевненість в ефективності своєї рекламної кампанії.

Недолік такої технології розміщення полягає в її складності та сильній залежності від розвитку інформаційних джерел. Основними інформаційними джерелами є прайс-листи, соціологічні дані, дані моніторингу телевізійного ефіру.

ПРОГНОЗУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Як метод наукового пізнання, прогнозування складає іманентну функцію будь-якої теоретичної науки. Вважається, що «прогноз – це обґрунтоване знання про майбутнє і про ймовірний розвиток сьогочасних тенденцій» [3]. Прогноз здійснюється на основі сукупності вивірених даних як галузі, розвиток якої прогнозується, й тих галузей, на яких вона базується, а також тих, які безпосередньо межують із нею. Калетнік Г. М. вважає, що метод прогнозування – сукупність способів і прийомів мислення, що дозволяють на основі аналізу ретроспективних, екзогенних (зовнішніх) і ендогенних (внутрішніх) даних, а також їх змін у розглянутому періоді часу вивести судження певної вірогідності відносно майбутнього розвитку об'єкта [2].

На нашу думку, прогноз – це ймовірнісне науково обґрунтоване судження про стан об'єкта в майбутньому, про альтернативні шляхи і терміни його досягнення. Прагнення дати кількісну оцінку перспектив розвитку суспільного явища або процесу в ймовірнісній формі становить відмінну рису прогнозування як наукового методу.

За об'єктом дослідження Глівенко С.В. розрізняють природознавчі, науково-технічні, економічні та соціальні прогнози. Природознавчі прогнози розподіляються на такі види: метеорологічні; гідрологічні; геологічні; біологічні, включаючи фенологічні та сільськогосподарські; медико-біологічні; космологічні; фізико-хімічні прогнози явищ мікросвіту. Науково-технічні прогнози охоплюють прогнози розвитку науки, техніки, технології, підготовки наукових кадрів тощо. Соціологічні прогнози поділяються на різні види залежно від конкретної форми їх застосування. Найчастіше це прогноз зміни соціальних установок людей, а також настроїв суспільства в цілому.

Спеціальність «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» відноситься до галузі знань «Культура та мистецтво», що є складовою соціальних наук. Виходячи з цього, можемо говорити про те, що прогнозування у межах спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» буде відбуватися не так, як прогнозування, що стосується природознавства, економіки чи науково-технічної діяльності. У цьому випадку прогнозування повинно враховувати зворотний вплив прогнозу на свідомість людей і їх діяльність, що може призводити до його «самореалізації» (або «саморуйнування»). Ця особливість соціального прогнозування, як і ймовірнісний характер суспільних закономірностей, вимагає розробки наукового прогнозу у вигляді варіантів, альтернатив розвитку, які описують можливі форми і прояви, темпи розгортання процесів з урахуванням керуючих впливів, а також їх якісні зміни.

Література

1. Глівенко, С. В. Економічне прогнозування [Текст] : навч. посіб. / С.В. Глівенко, М. О. Соколов, О. М. Теліженко. – Суми : Унів. кн., 2001. – 208 с.
2. Калетнік, Г. М. Державне регулювання економіки [Текст] : навч. посібник / Г. М. Калетнік, А. Г. Мазур, О. Г. Кубай. – К. : Хай-Тек Прес, 2011. – 428 с.
3. Пашута, М. Т. Прогнозування та програмування економічного і соціального розвитку [Текст] : навч. посібник / М.Т. Пашута. – К. : ЦНЛ, 2005. – 408 с.

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ НА ТВОРИ У ГАЛУЗІ НАУКИ (ПЕРЕШКОДЖАННЯ ПЛАГІАТУ)

Ефективне сприяння реалізації регламентованих чинним законодавством та підзаконними актами механізмів боротьби з плагіатом у науковій діяльності становить собою важливий напрямок державної політики у сфері інтелектуальної власності.

Дослідженню актуальних аспектів зазначеної проблеми охорони права інтелектуальної власності на твори у галузі науки присвячені праці таких провідних вітчизняних науковців, як Н. Бааджи, С. Волков, І. Дахно, В. Жаров, І. Порало, О. Підпригора, М. Потоцький, В. Клявлін, П. Крайнев, О. Кузьменков, І. Шманько та ін. Однак тема захисту авторського права у галузі науки, особливо тема боротьби з плагіатом у науковій діяльності потребує більш ґрунтовного дослідження. Потреби у забезпеченні ефективної правової охорони й захисту прав інтелектуальної власності на твори у галузі науки в нашій державі постійно зростають.

Один із видатних дослідників питань захисту авторських прав на твори у галузі науки І. Шманько стверджує, що несанкціоноване використання об'єктів права інтелектуальної власності окремими юридичними та фізичними особами завдає значної шкоди іміджу та економічним інтересам нашої країни та її громадян [5]. На думку вченого, матеріальна і моральна шкода суб'єктам права інтелектуальної власності завдається як з корисливих мотивів, так і через необізнаність значної частини нашого суспільства у питаннях створення, захисту та використання інтелектуальної власності. З останнім можна повністю погодитися, якщо мова йде про школярів або студентів першого року навчання, але, коли порушення авторського права у галузі науки допускають самі ж науковці, то про необізнаність з їхнього боку годі й говорити! Слід шукати інші спонукальні мотиви, серед яких, на нашу думку, корисливий мотив є чи не найбільш значущими.

Також ми поділяємо занепокоєність, висловлену відомим українським філософом І. Порало, який зазначає, що проблема плагіату все більше і динамічніше поглинає сучасну наукову спільноту; акти порушень авторського права, правил професійної етики, норм вищої школи частішають щодня і це проблема не локальна, її масштаби відчуває вся світова спільнота [3]. Тож вища освіта залишається найбільш вразливою сферою до плагіату.

Порушення авторських прав у галузі науки набуло особливо поширено при захисті дисертацій на здобуття наукових ступенів. Прояви плагіату у науковій (творчій) роботі завдає шкоду авторитету наукової діяльності, репутації університетів і науково-дослідних установ. Важливим кроком у захисті авторського права в галузі науки є розроблення програм виявлення плагіату у наукових працях, але використання цих програм залишається недостатньою мірою застосованим. Переконані, що розроблення дієвих, можливо, навіть радикальних інструментів та механізмів перешкоджання поширенню плагіату у науковому середовищі та у навчальному процесі матиме позитивний вплив на освітню та наукову діяльність [1].

Важливим кроком у вдосконаленні нормативно-правового забезпечення захисту авторського права у галузі науки, на нашу думку, може стати впровадження в чинне національне законодавство поняття «здійснення суб'єктивного права інтелектуальної власності». Дослідник у галузі авторського права М. Потоцький пропонує авторську дефініцію поняття «здійснення суб'єктивного права інтелектуальної власності» – це дії особи, спрямовані на матеріалізацією належних їй прав на об'єкти права інтелектуальної власності [4]. Що стосується змісту здійснення суб'єктивного права інтелектуальної власності, то ним є система дій особи – носія цих прав, спрямованих на використання об'єкта права інтелектуальної власності, надання дозволу (ліцензії) на використання об'єкта права інтелектуальної власності, перешкоджання та (або) заборону неправомірного використання об'єкта права інтелектуальної власності, передання виключних майнових прав на об'єкт права інтелектуальної власності.

Результативність механізмів державного управління захисту авторських прав можна оцінити результатами роботи Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України. Особливо привертає увагу відсутність серед осіб, яких рішеннями Атестаційної колегії позбавлено наукових ступенів та вчених звань, представників політичних та бізнесових кіл, стосовно яких у засобах масової інформації оприлюднюються документально підтверджені звинувачення у плагіаті. Це, на нашу думку, містить ознаки вибіркової в роботі Атестаційної колегії МОН України. Серед наукової громади України популярною є ідея введення відповідальності для наукових керівників здобувачів наукового ступеня кандидата наук та офіційних опонентів у вигляді позбавлення наукового ступеня у випадках виявлення плагіату в роботах здобувачів, до захисту яких ними були надані позитивні відзиви. Щодо випадків виявлення плагіату в дисертаціях на здобуття наукового ступеня доктора наук, то така відповідальність повинна розповсюджуватися не лише на офіційних опонентів та наукового консультанта, які надали позитивні відзиви, але й на подальше існування спеціалізованої вченої ради, де відбувався захист. Членам такої ради після встановлення факту присудження наукового ступеня за дисертаційну роботу, в якій виявлено плагіат, варто заборонити приймати участь у роботі спеціалізованих вчених рад. Отже, в Україні механізми державного управління захисту авторських прав на твори у галузі науки знаходяться у процесі становлення і не слід очікувати його завершення, оскільки наука є динамічною і такою, що постійно розвивається.

Література

1. Бааджи Н. П. Відшкодування шкоди, завданої неправомірним використанням авторських прав : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.03 / Н. П. Бааджи ; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2010. – 19 с.
2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23 грудня 1993 року № 3792-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.
3. Порало І. В. Інтелектуальний капітал України в полоні плагіату / І. В. Порало // Теорія і практика

управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. – 2009. – № 4. – С. 89-97.

4. Потоцький М. Ю. Правове регулювання інтелектуальної власності в Україні: загальнотеоретичне дослідження : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 / М. Ю. Потоцький ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2009. – 20 с.

5. Шманько І. Основи інтелектуальної власності – необхідна складова вітчизняної загальної освіти / Ілля Шманько [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/694-osnovi-intelektualnoyi-vlasnosti--neobhidna-skladova-zmistu-vitchiznjanoyi-zagalnoyi-osviti>

СЕКЦІЯ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФІЇ»

УДК 1(100):929 Вольтер
Буряк В. Г.

ФІЛОСОФСЬКЕ БАЧЕННЯ ФРАНСУА ВОЛЬТЕРА ПРО АТЕЇЗМ ТА РЕЛІГІЮ

Атеїзм – безбожництво, світорозуміння, що відхиляє віросповідання, тобто віру в наявність незвичайного світу, такого як богів, духів, безсмертя душі, тощо.

Релігія – особлива форма усвідомлення світу, пояснена вірою в незвичайне, що включає в себе Звід моральних загально визнаних мірок і типів поведінки, звичаїв, культових діянь і з'єднання людей в організації по типу храм, релігійна громада. Сукупність духовних уявлень, що ґрунтуються на вірі в нереальні сили і створення богів або духів, які вважаються предметом поклоніння.

Сьогодні тема атеїзму та релігії у філософії дуже захоплююча, бо кожна людина має особливі думки про це питання, також хочеться доповнити, що таке питання дуже актуальне поміж персон та ведуться багато сварок, але у кожного своя точка зору і ніхто не має права її переконувати. У даній роботі ми розглянемо яке бачення мав філософ Франсуа Вольтер про атеїзм та релігію. Бо, перш за все, Вольтер був саме тією людиною, яка мислила розумно, помірковано та спокійно про світогляд та мала певний досвід життя. Дослідження проводилось в декілька етапів, по-перше, знаходилося багато інформації, яку писав філософ, по-друге, переосмислювалась у розумінні студентів.

Віросповідання та безбожжя постійно були тісно пов'язані з філософією, і окремі філософи не зрідка впливали на створення релігійного або атеїстичного вчення. Так наприклад Франсуа Вольтер мав специфічні відносини до атеїзму та до релігії [1].

Вольтер тримається уявлення, ніби атеїзм – недолік конкретної групи розумних людей, а ось вадою забобонів і фанатизму володіють дурні. Атеїсти, в основній масі, найвідважніші, але експерти які помиляються [2]. Він двояко ставиться до атеїзму, так як, у конкретних судженнях він його вигороджує — «топтали ногами правду, тому що вона була оточена брехнею», а ось в деяких винить — «він практично постійно як виявилось згубним для чесноти» [3]. Висновок набивається сам собою, так як зрозуміло, ніби Вольтер вважав основою тільки розум. Тобто, безбожництво Франсуа Вольтера ніяк не вважається звичним для нас атеїзмом, який цілком спростовує наявність Господа і усього, що неясно розуму людини, це найбільш відбір з двох зол, а філософ даний відбір супроводжує переконливими підтвердженнями своїх слів.

Розмовляючи про ставлення Вольтера до релігії, йдеться мова про світогляд в цілому і про певні прояви і зловживання релігійного світорозуміння, які Вольтер називає фанатизмом [4]. У ті часи віросповідання мислилося як щось іманентне людині, так як і доктрини еволюції ще ніяк не було, відповідно, панувало поняття про те, ніби людина створена Всевишнім і в античні епохи була до нього ближче. Тобто ідею про те, що ніби людина має можливість існувати у відсутності релігії в принципі, а ніяк не існувати атеїстом, навряд чи взагалі мала можливість з'явитися в XVIII столітті. Вольтер вважає, що крім законів належить триматися віри в Господа, хоч вона і не впливає на життя. Практично неможливо бути спільноті атеїстів, так як люди, у яких бракує вузди, ніяк не мають шансів уживатися — закони ніяк не мають сили супроти прихованих правопорушень, і потрібно, щоб Господь карав тих, хто уникнув людського правосуддя. Потреба віри ніяк не міститься в потребі релігії. Отож бо, ставлення Вольтера до релігії висловлює наступна цитата: "Релігія, говорите ви, породила незліченну кількість злочинів, але скажіть краще: їх породило марновірство, що панує на нашій похмурій планеті».

Отже, результати показують, що Вольтер не був ні атеїстом, ні противником релігії в кращому її прояві, таким чином ми розуміємо, що навіть філософ мав два бачення, висновком цього є те що кожна людина має мати свою точку зору, і не повинна переконувати іншу.

Література

1. Вольтер. Философские сочинения. Москва, Наука, 1989.
2. Артамонов С.Д. Вольтер и его век. Москва, Просвещение, 1980.
3. Азимова А.А. Вольтер. Москва, 1970.
4. Українські реферати [Електронний ресурс] http://refs.co.ua/76492-Fransua_Mari_Vol_ter.html

ІДЕАЛ ЛЮДИНИ ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ

У країнах Західної Європи кінця епохи Середньовіччя спостерігався бурхливий розвиток культури, що призвело до нового етапу європейської історії, який отримав назву Відродження.

Популярність епохи Відродження пов'язують з появою поняття «гуманізм». Прийнято вважати, що італійські гуманісти слово людяність запозичили у Цицерона, який задовго до них намагався визначити поняття «людяності», вважаючи його найважливішим результатом розвитку античної культури.

Розвиток концепції гуманізму визначило і формування поняття індивідуальності, якого до цього часу власне і не було. Змінюється підхід до розуміння місця людини в світі, її можливостей. Божественне походження людини не заперечується, але в іншому вона вільна в своєму виборі і в своїх діях. Я. Буркхард пише: «В Італії вперше це покривало (з несвідомих вірувань і т.д.) відкидається геть, вперше зароджується об'єктивізм в ставленні до державі і людських справ взагалі, а поруч з цим виникає і швидко росте також і суб'єктивізм як протиположність, і людина, пізнавши саму себе, набуває індивідуальності і створює свій внутрішній світ. Так колись греки піднялися над варварами, а араби, завдяки їх більш яскравій індивідуальності, - над іншими азійськими племенами» [2, с.57].

Людина епохи Відродження знаходить більшу самостійність, а це призводить до розвитку самосвідомості, формуються суспільна позиція і почуття власної гідності. Такі зміни вимагають самовираження, реалізації творчих можливостей. Саме тому творча діяльність людини так високо цінується в даний час. У своїй здатності творити, тобто, створювати нове, людина максимально уподібнюється Богу.

Вже в XIII в. Данте А. оспівує земне буття людини, реалізація якого в повній мірі можлива лише в суспільстві. На зміну презирства до земного життя людини приходить розуміння достоїнності існування саме в його фізичній формі.

Гуманістичні ідеї Відродження пробуджують інтерес індивіда до самого себе, бажання зрозуміти сенс і мету свого життя. Зародившись, цей інтерес визначить зміст сучасної філософії, в центрі якої опиниться реальна людина з усіма своїми проблемами і переживаннями.

Принцип гуманізму даної епохи стверджував, що людина, наділена розумом і безсмертною душею, що володіє чеснотою і безмежними творчими можливостями, вільна в своїх вчинках і помислах, поставлена в центр світобудови самою природою. «Природа дала їй талант, здатність до навчання, розум - властивості божественні, завдяки яким вона може досліджувати, розрізняти і пізнавати, чого треба уникати і чому слідувати для того, щоб зберегти саму себе ... Тому будь переконаний, що людина народжується не для того, щоб тягнути сумне існування в бездіяльності, але щоб працювати над великою і грандіозною справою. Цим вона може, по-перше, догодити Богові і вшанувати його і, по-друге, придбати для самої себе досконалої чесноти і повного щастя» [6, с.57].

Тобто, відбувається формування нового ідеалу людини, в основі якого визнання високого значення людяності і людської гідності. Таке розуміння породжує уявлення про унікальність кожної окремої людини. «Ні про одну культуру аж до Нового часу не можна було сказати, що стрижнем і основою її розвитку був пошук індивідуальності, прагнення усвідомити й обґрунтувати незалежне достоїнство особливої індивідуальної думки, смаку, дарування, способу життя, тобто самоцінність відмінності» [3, с.192]. Люди цієї епохи прагнуть до слави, багатства, різноманітної творчої діяльності. Для них характерно усвідомлення краси навколишнього світу. Саме в цей час людина починає усвідомлювати свою несхожість на всіх інших, і поняття індивідуальності наповнюється глибоким змістом, «але ця тілесно-рельєфна індивідуальність, ця особистісно-матеріальна людська суб'єктивність, ця іманентно-суб'єктивна даність людині навколишньої дійсності, аж до самих останніх таємниць, абсолютно заново орієнтує людину і все її життєве самопочуття» [4, с. 241]. Усвідомивши власну унікальність, індивід активно протиставляє себе соціуму, не розуміючи, що поза соціальних зв'язків він вразливий і не може брати участь в історичному процесі.

Але процес формування людини як особистості в епоху Відродження тільки починається. При відчутті своєї неповторності ще не склалося розуміння свого місця в світі. Як вважає Л.М. Баткин: «Особливість без внутрішнього обґрунтування, без суб'єктності, природна особливість, здається, не містить ще рішуче ніякої можливості запаморочливого логічного стрибка до поняття особистості» [1, с.135].

Попри всю різноманітність людей, наших здібностей і можливостей, ми всі належимо до одного біологічного виду. Таким чином, відмінності між індивідами проявляються перш за все на рівні їх внутрішнього світу. До того ж необхідність розширення особистого простору робить людину більш самотною. Але усвідомлення цього прийде пізніше. А поки світовідчуття людини Відродження наповнене радістю, часто поетичним сприйняттям дійсності, відчуттям власної волі. Ці відчуття також стають відмінною рисою гуманізму даної епохи. Ідеал людини представляється самій людині чимось грандіозним, але не до кінця доказаним і зрозумілим.

Саме в мистецтві унікальність і неповторність особистості проявляється в максимальному ступені.

Головним завданням мистецтва епохи Відродження було визначення місця людини в світі: як у природі, так і в суспільстві. Характерні риси цієї епохи стали обдарованість, різнобічність, універсальність. Людина представляється здатною до самих різних способів освоєння дійсності. Прагнення відбити і пізнати гармонію світу призводить до можливості союзу між художниками і вченими. Найбільш яскравим прикладом такої співпраці є фігура Леонардо да Вінчі і деяких інших представників епохи, яких називають титанами Відродження.

Саме в цю епоху складаються і розвиваються нові напрямки в мистецтві, формуються його канони і стандарти, на основі яких буде відбуватися подальший розвиток культури. Вплив Відродження залишається актуальним і сьогодні. Зрівнятися з його значенням і роллю в історичному розвитку можуть лише досягнення античності.

Сьогодні багато говорять про те, що зміни в суспільстві вимагають перегляду традиційних систем цінностей, що час класичного гуманізму приходить до свого завершення. Можливо, так колись і станеться. Але слід пам'ятати, що саме в епоху Відродження склався ідеал людини, на який рівнялися і до якого прагнули наступні покоління. Цей ідеал не закінчений, часом суперечливий, але він безумовно дозволяє людині усвідомити краще, чим вона володіє і на що здатна. Це образ чудової, практично нічим необмеженої, вільної людини, величного і нескінченно прекрасного.

З подібним розумінням сутності людини можна і не погодитися, але, напевно, нам всім в масштабі історії людства хотілося б бачити себе такими. І важко повірити, що головний зміст гуманізму - усвідомлення людини і людського життя як найвищої цінності, колись втратить своє значення.

Література

1. Баткин Л. М. Італійське Відродження у пошуках індивідуальності. М.: Наука, 1989. С. 272.
2. Буркхардт Я. Культура Італії в епоху Відродження. М.: МАУП, 1996. С. 591
3. Гуревич П.С. Філософія людини. М.: Іфра, 1999. С. 216
4. Лосев А.Ф. Естетика Відродження. М.: Думка, 1978. С. 623
5. Ярська В.Н. Час в еволюції культури. Саратов: Изд-во Саратовського університету, 1989. С. 152.

УДК 1:159.922.5-053.6

Кузнецова А. О.

ПРИЙНЯТТЯ ВЛАСНОЇ ЗОВНІШНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ ЯК ФІЛОСОФСЬКО-ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Актуальність даної проблеми зумовлена кардинальними змінами у соціальних, культурних і наукових системах, а також у житті людей нашого суспільства в останній час. Незважаючи на те, що ідеали людської краси постійно змінюються в процесі історично-культурного розвитку людства, все більше дівчат залишаються незадоволеними власною зовнішністю. Чимало дослідників (Р. Бернс, М. Владімірова, І. С. Кон, У. З. Мухіна та інших.) підкреслюють, що ставлення до свого тіла, його розмірів, форм, привабливості, служать найважливішим джерелом формування ставлення до власного «Я». Проте в результаті досліджень, проведених в останні роки, було встановлено, що для оцінки своєї краси вирішальну роль для людини грають зовсім не реальні тілесні параметри, а складна єдність сприйняття власного тіла і відношення до нього. Таким чином підліткова особистість становить великий інтерес з боку психологів, філософів та педагогів, так як являє собою сьому заключну стадію формування «Я-концепції» та «Я-тілесне» без яких неможливе подальше розвинення індивідуальності [1]. Тому, беручи все це до уваги, актуалізувалася потреба в глибокому осмисленні і дослідженні «Я-концепції», становлення особистості і сутності людини.

Метою даної роботи є дослідження «Я-концепції» у підлітковому віці.

Поняття особистості є ключовим і нараховує велику кількість досліджень. Найбільш відомі дослідники цієї проблематики (Б. Г. Ананьев, А. Г. Асмолов, В.В. Знаков, Д. И. Фельдштейн та ін.). Особливе місце займають дослідження самосвідомості особистості (У. Джемс, І. С. Кон.); Я-концепції (Р. Бернс, З. Фрейд, Т. Шібутані й ін.).

Рішення проблеми саморозуміння визначається філософською і загально психологічною позиціями. Дана обставина обумовлюється тим, що при всіх існуючих підходах проблема саморозуміння розглядається як невід'ємна частина проблеми свідомості, самосвідомості й пов'язано з суттю основного питання філософії, з гносеологічною функцією свідомості, виявленням співвідношення суб'єктивного з об'єктивним, тобто буттям особистості [2].

Засновником вивчення «образу Я» прийнято вважати В. Джемса. Глобальне особове «Я» він розглядав як подвійне утворення, в якому з'єднуються обізнане (І) і Я-як-об'єкт (Ме). Це дві сторони однієї цілісності, що завжди існують одночасно. Одна з них є чистим досвідом, а інша - вміст цього досвіду (Я-як-об'єкт) [3].

Особливе місце у житті людини посідають соціальні мережі. Саме там у сучасному світі формується соціальний статус дитини, значно розширюється коло соціальних контактів. Велике значення для підлітків набувають їх світлина, і, внаслідок, порівняння себе з нав'язливими ідеалами які просувають культ тіла, спостерігається тенденція збільшення відсотка молоді з невпевненістю у привабливості власної зовнішності. Це, безперечно, негативно впливає на формування «Я-концепції» підлітка та його самооцінку. Ситуація погіршується коли дитина, вигадавши собі недоліки, опиняється в іншій соціальній групі, наприклад у школі. Вона вже не може налагоджувати здорові комунікації з однолітками. Як пише Ю. В. Щербатих: «Саме «Я концепція» починає визначати спосіб взаємодії людини з соціальним середовищем» [4].

Таким чином, негативне ставлення до власної зовнішності (реальні чи уявні особливості зовнішності) у підлітковому віці перетворюються на фактор дистресу, який негативно впливає на «Я-концепцію» та може спричинити подальші проблеми у зрілості.

На основі літературних джерел, ми можемо зробити висновок, що «Я-концепція» – це узагальнене уявлення про самого себе, система установок відносно власної особистості. Фундаментальний вплив на «Я-концепцію» має соціалізація. Підліткова особистість становить великий інтерес з боку психологів, філософів та педагогів. Динаміка сучасного соціокультурного життя все більше актуалізує значущість теми «Я-концепції» в підлітковому віці. Це питання ще мало вивчене у сфері філософії, проте вже активно описується в літературі кінця XX — початку XXI ст. (М. Преслер «Гіркий шоколад», Б. Кауфман «Вгору по сходах, що ведуть вниз», К. Кеплінгер «Простушка»).

Література

1. Гобозов И. Социальная философия. Москва: Академический проект, 2010. 352 с.
2. Знаков В. Психология субъекта как методология понимания человеческого бытия / В. В. Знаков // Психологический журнал, 2003. Т. 24. № 2. С. 95–106.
3. Ильенков, Э. Диалектика идеального. Философия и культура. Москва: Политиздат, 1991.
4. Олпорт Г. Становление личности. Избранные труды. – Москва: Смысл, 2002. 288 с.
5. Райгородский Д. Психология самосознания: Хрестоматия. Самара: Бахрах-М, 2003. 303 с.
6. Щербатых Ю. Общая психология / Ю. В. Щербатых. Питер: Ардис, 2008. 272 с.
7. Pressler, Mirjam: Bitterschokolade, Weinheim, Besel: Belz & Gelberg 2006. 56 S.

УДК 17.034.1:821.112.2

Монастирна О. В.

КОНЦЕПЦІЯ ЛЮБОВІ У ТВОРЧОСТІ ГЕНРІХА ГЕЙНЕ

Актуальність поданої теми зумовлена тим, що поняття «любов», яке з давніх часів вважалося однією з основоположних цінностей буття людини, набуло розвинутого і структурованого значення у літературі німецького романтизму. Генріх Гейне приніс в романтичну лірику принципово нові тематичні та ідейно-естетичні елементи, тому без глибокого аналізу концепції любові цього автора не можна говорити про повноту розуміння цього поняття в контексті романтичної філософії.

В «Книзі пісень» (1816-1827), над якою Гейне працював більше ніж десять років, відобразився процес розвитку суспільної свідомості поета, формування його творчого метода, індивідуалізації його художнього світу. Спираючись на найбільш життєві традиції раннього Романтизму, пов'язані з

лірикою Бюргера і Гете, Гейне зберігає в «Книзі пісень» основи романтичного світосприйняття. Для нього важливим залишається один з основоположних романтичних принципів – антитеза «я» та «не я». Протиставлення Фіхте філософського «я» – світу, було важливим для представників романтизму, які відкрили творчу самостійність людини. Любов є першоосновою буття і ця першооснова трактується поетом в спільно філософському, індивідуально-подієвому та суб'єктивно-романтичному плані й виступає у Гейне як якась надособистісна, фатальна сила, якій підпорядкована кожна людина [1].

У представленні любові як важливої цінності людського буття у поезії Генріха Гейне знаходить відображення відповідь на проблему людського існування Еріха Фромма, яку він бачить в досягненні міжособистісного єднання з іншою людиною, в коханні [2].

Новим в трактуванні концепції любові Генріха Гейне стало зображення фатальної нерозділеності почуття, це наслідок зображення у творі біографії поета. Відкинуте почуття стає джерелом різкого конфлікту поета з дійсністю, яка і сприймається ним переважно через призму своєї серцевої драми.

Ф. П. Шиллер дивиться на творчість Гейне з точки зору філософії сенсімонізму та пантеїзму. Для більшості віршів характерний паралелізм настрою поета і стану природи. Органічне злиття природи з помислами і душевним станом людини, настільки часто виникає в «Книзі пісень», має певне пантеїстичне забарвлення, яке буде характерне для лірики Гейне початку 30-х років. Причому ця пантеїстична тенденція сходиться у Гейне до гетівського пантеїзму і до пантеїстичних елементів у світогляді йенських романтиків. З позиції проповіді насолоди життям, цикли «Нова весна» (1828-1830) та «Різні» (1844) виражають, як пише Ф. П. Шиллер, «протест проти шаблонного оспівування абстрактної платонічної любові» [3].

Отже, аналіз комплексу поглядів Генріха Гейне на поняття «любові» і його трактування показує, що провідними в становленні ідей поета романтизму стали філософські принципи пантеїзму. Підтримуючи позицію сприйняття любові як основи цілісного людського існування, поет значно розширив рамки розуміння тогочасної любовної концепції, підкресливши природу як необхідний аспект світобудови та заглибився у психологічний аналіз почуттів людини. Завдяки цьому внеску в романтичний світогляд, традиційні для епохи теми здобули нове уявлення, а концепція кохання знайшла нове осмислення, яке дозволило нам бачити кінцеве оформлення цього поняття в культурі романтизму.

Література

1. Дмитриев А.С. История зарубежной литературы XIX века / Под ред. Н. А. Соловьевой. М.: Высшая школа, 1991. с. 110
2. Фромм Э. Искусство любви: Исследование природы любви. Минск, 1990. с. 23
3. Шиллер Ф.П. Генрих Гейне. М., 1962. С. 214.

УДК 1:82-34

Реуцька М. М.

МОРАЛЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ СЮЖЕТУ КАЗКИ

Перечитуючи казки в дорослому віці, ми починаємо помічати сховану мораль тої чи іншої казки, яку не помічали тоді, в дитинстві. І тоді ці казки предстають перед нами у новому світлі. Для мене, як для студентки, яка вивчає німецьку мову, цікаво розглянути казки саме німецьких письменників — братів Грімм.

Перша казка цих авторів, яка спадає на думку, «Попелюшка». Спочатку зрозуміло, про що хоче донести до нас казка — дівчатам варто проявляти смирення, працьовитість, скромність і тоді вони дочекаються принца. Проте Попелюшка зустрілася із принцем не тому, що їй пощастило з феєю, а тому що була краще за інших дівчат — працьовита, скромна, красива і турботлива. Але в казці є й ще один головний герой — взуття. Туфелька є метафорою опори в житті. Бажання сестер влізти в неї показує, наскільки сильно жінки шукають опору саме в чоловікові та на які жертви заради цього готові.

Казка «Білосніжка» відома всім дівчаткам та хлопчиськам й мораль її теж зрозуміла всім — добро перемагає зло. Але в оригінальній версії [братів Грімм] дівчину виганяє не мачуха, а рідна мати. При цьому в казці ніде не говориться, що мама не любила Білосніжку. Тобто, вона вигнала на вулицю улюблену дитину. Для чого ж? Насправді вигнання матір'ю дочки з дому є необхідність для переходу в доросле життя. Відділяючись від матері, дівчинка дорослішає. І чим швидше відбудеться

цей процес, тим швидше дівчинка буде готова взяти відповідальність за своє життя на себе. Нагадаю, що мати була королевою, і ніхто ніколи не посмів би засудити її. Проте вона не вбиває, а виганяє дитину в таке місце, де дівчинка може дізнатися про свої якості і проявити їх. У батьківському домі, живучи на позиції дитини, для них місця немає [1].

А чому нас вчить «Червона шапочка»? На поверхні лежить проста мораль — не слід бути занадто довірливими, що довіряти незнайомцям не слід, і що будь-яку інформацію, що приходить ззовні, не можна приймати на віру без критики. Дуже дидактичний, повчальний зміст зразка XVII століття видався непристойним в XIX столітті, бо тема розмови з незнайомцем, який може завершитися втратою дівочої честі, на думку тодішніх моралізаторів міг наштотувати дівчат на непристойні роздуми про те, як цей процес [становлення жінкою] може відбуватися. А що стосовно схованого сенсу? Казка містить також застережливу алегорію на історію сексуального спокушання. Червона шапочка — дівчинка. Вовк — чоловік. Вовка представляють підступним спокусником, а дівчинку — жертвою.

«Бременські музики» — казка, яка дає більше, ніж одну ідею рефлексувати. У цьому творі ми бачимо що у страху великі очі, бо ми часто боїмося того, що не варте страху. Чи не перевіривши, вважаємо, що задумане неможливо зробити, поки не почнеш. Якби ж розбійник зрозумів, що їх налякали тварини, то зміг би звільнити хатину. А що ж ще? Повинна бути команда. У найскладніших ситуаціях треба об'єднатися. Господарі вигнали тварин, тому що вони стали непотрібними і старими. Це жорстоке поводження з тваринами. А якщо порівнювати з людьми, то виходить так, що людина стає непотрібним. Казка вчить не кидати друзів у важкі часи [2].

Отже, кажучи про мораль та казки, в яких вона міститься, можна зробити висновок, що звичайна казка може дати набагато більше, аніж просто цікаві історії. Казка — це філософський твір для наймолодших, написаних простою мовою, але які містять глибинний сенс.

Література

1. Соколов Д.Ю. Сказки и сказкотерапия, а еще Лунные дорожки, или приключения принца Эно. 4-ое, исправленное и дополненное. Москва: Институт психотерапии, 2005. с.224
2. Стрибунець К. Тайны сказок братьев Гримм: почему мачеха выгнала Белоснежку и в чем секрет обуви Золушки [Электронный ресурс]. *Сегодня*. 2015. URL: <https://www.segodnya.ua/lifestyle/fun/tayny-skazok-bratev-grimm-pochemu-macheha-vygnala-belosnezhku-iv-chem-sekret-obuvi-zolushki-586242.html>

УДК 37.03Ганді

Цибіна У. В.

ПОЛІТИЧНІ ТА ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ МОХАНДАСА КАРАМЧАНДА ГАНДІ

Актуальність. Нове століття, як і минуле, незважаючи на величезну кількість нових віань і різницю смаків двох різних поколінь, також несе в собі проблему насильства, і також стурбоване проблемою боротьби з насильством. Саме тому, вивчення даної проблеми актуальне та необхідно для того, щоб показати, наскільки важливі і вічні ті непорушні істини, автором яких був чоловік, ім'я якому «Велика душа». Видатний керівник національно — визвольного руху Індії, мислитель, політичний і громадський діяч Мохандас Карамчанд Ганді, який увійшов в історію сучасної цивілізації як Махатма («Велика душа»). Джавархал Неру назвав Ганді «людиною релігії», але не релігійним діячем, та Ганді і ніколи не був ним. Протиставлення релігійний — світський взагалі не можна застосувати до нього. Ганді ніколи не виступав в якості прихильника однієї певної релігійної системи, в якості представника конкретної релігійної громади. За його словами, він завжди керувався тим, що «релігійна практика і догми можуть відрізнятися, але етичні принципи в усіх релігіях спільні». Його релігійність не має нічого спільного з релігійним фанатизмом і релігійною обмеженістю.

Метою статті є розглянути політичні та філософські погляди Ганді, дослідити особистість вождя національно — визвольного руху в Індії та спробувати з'ясувати, як його, переконання, внутрішні установки вплинули на суспільно-політичну діяльність окремої країни і світу в цілому.

Ахімса, свадеші, сварадж та сатьяграха — чотири стовпи політичної теорії та практики Ганді. Звичайно, політичні погляди Махатми нерозривно пов'язані з його філософськими, релігійними та етичними переконаннями. І повною мірою осягнути суть лише однієї з цих підсистем без глибокого вивчення інших неможливо. Тож зупиняючись та коротко характеризуючи основні вчення Махатми,

треба безпосередньо звернутися до першоджерела, тобто використати прямий текст Ганді з його промов та виступів.

Отже, ахімса – це ненасильство, відсутність гніву та ненависті. «Дослівно кажучи, ахімса означає «не вбивство». Але для мене це – цілий космос значень... Насправді це означає: не ображай нікого, не допускай до себе жодної жорстокої думки, навіть якщо вона стосується людини, яку вважаєш своїм ворогом. У того, хто дотримується цього вчення, не буває ворогів» [4, 26].

Свадеші, в дослівному перекладі «вітчизняний», – рух за бойкот іноземних товарів.

Сварадж («своє правління»), означав поступове запровадження в Британській Індії самоврядування аж до здобуття країною цілковитої незалежності. Серцевиною всієї системи політичних поглядів Ганді була сатьяграха, термін, що походить від слів «сатья» – істина та «аграх» – твердість, «міцно триматися істини». У перші роки після виникнення сатьяграхи Ганді пояснював її суть європейцям англійськими словами «пасивний опір», але згодом прийшов до висновку, що це словосполучення несе в собі певний негатив. Між тим сатьяграха «не є зброя слабкого проти сильного». За Ганді, сатьяграхи – це людина, яка зрозуміла суть сатьяграхи і застосовує цей метод боротьби на практиці, безумовно, морально вищою за свого опонента, а отже, сильнішою.

Ганді розробив цілу низку форм сатьяграхи, які умовно можна розділити на «м'які», радикальні та екстремальні. До м'яких форм належать переговори, арбітраж, агітація, демонстрація та ультиматум. Для сатьяграхи важливо почати боротьбу з переговорів, адже цим самим він дає супротивнику усвідомити, що готовий до взаєморозуміння. Якщо не вдається залагодити конфлікт за допомогою переговорів, супротивнику слід запропонувати арбітраж – третейський суд третьої сторони, яку обидві конфліктуючі сторони поважають і рішення якої зобов'язуються виконати.

Якщо бажаних результатів не принесли перші дві форми, починається агітація та вуличні демонстрації, які врешті – решт закінчуються ультиматумом: «Виконайте наші мінімальні умови, або ми будемо будемо змушені вдаватися до жорсткіших методів сатьяграхи». Ультиматум є не загрозою, а повідомленням про плани та наміри сатьяграхи.

Література

1. Ганді М.К. Моя віра в ненасильство. // Питання філософії. 1992, №3. С. 38 – 49
2. Ганді М. К. Статті, промови, інтерв'ю. М., 1975. 268 с.
3. Ганді М.К. Моє життя. М.: Наука, 1959. 612 с.
4. Дев'яткін С.В. Мистецтво сатьяграхи // Досвід ненасильства в ХХ столітті. Під ред. Р.Г. Апресяна. М.: Аслан, 1996.

СЕКЦІЯ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ СОЦІОЛОГІЇ»

УДК 792.051(430)=112.2

Акопян К.А.

ОСОБЛИВОСТІ МОЛОДІЖНИХ СУБКУЛЬТУР

Проблема молодіжних субкультур сьогодні є особливо актуальною не тільки для підлітків та їхніх батьків, але і для педагогів. Саме в підлітковому віці відбувається пошук і вибір зразків для наслідування, формуються цілі, людина намагається зрозуміти, хто вона така і ким хоче бути. Батьки і школа часто відходять на другий план. Підлітки відчують себе самотніми і незрозумілими, шукають спілкування з однолітками, орієнтуються на їхню думку. Побудова діалогу з новим поколінням вимагає підходу. Здійснюючи соціальне виховання необхідно мати уявлення про особливості і характерні риси молодіжних субкультур, що дозволить звести до мінімуму їх негативний вплив [1,97]

Молодіжна субкультура - досить нове і багатогранне явище суспільного життя. Вони дуже впливають на особистість, і у зв'язку з цим можна виявити основні напрямки взаємодії підлітка з молодіжними субкультурами, спрямованість його інтересів, основні джерела споживання інформації, що може бути використано в подальшій коректуючій роботі, яка спрямована на характер впливу молодіжних субкультур і особистість самої дитини [2,101]

Питання субкультурного розвитку останнім часом досліджуються багатьма вітчизняними психологами і соціологами. Серед вітчизняних авторів, що займалися вивченням даної проблеми можна назвати О.Заярний, А.Мазурова, І. Сундієва, П. Разіна. Багато дослідників цього питання описали в своїх роботах символіку і виразну поведінку тієї чи іншої субкультури. Українські вчені А.Багрєєва, В. Єрьомін, І. Карпець, А. Костенко, В. Пирожков, Ф. Сундуков, В. Тулегенов, Ю. Антонян, Г. Хохряков намагались виділити потреби, які задовольняють підлітки, вступаючи в молодіжні неформальні об'єднання [3,67]

Молодіжні субкультури можна поділити на: музичні (готи, металісти, панки, рокери, репери, емо); іміджеві (стиляги); політичні та світоглядні (антифашисти, неформали, хіпі); по хобі (байкери, райтери, трейсери, хакери); по інших захопленнях (аніме, геймери, футбольні хулігани). Ще вітчизняні автори визначили такі фактори, що вплинули на появу субкультур.

1. Соціально-економічні причини (безробіття, нудна, малоцікава робота).
2. Відмінності між поколіннями.
3. Особливості психології молоді.
4. Прагнення молоді створити свій особливий світ цінностей, знайти осмислене і значиме дозвілля, коло однодумців, можливості самовираження.

Отже можна висвітлити такі функції молодіжних субкультур:

1. Соціалізація. Субкультури необхідні для соціалізації особистості - це найголовніша роль субкультури в нашому суспільстві. У шанувальників музики, спорту з'являється бажання спілкуватися один з одним, вести переписку, зустрічатися і дружити.

2. Відновлення сил, зняття напруги. Вічна поспіх, перенапруження і спроба встигнути буквально все, чреваті нервовим виснаженням. За роботою чи навчанням обов'язково повинен слідувати відпочинок. І дуже важливо, щоб вільне проведення часу було не тільки корисним (як хочуть дорослі), але і приємним.

3. Компенсація. Дорослішаюча дитина іноді вибирає собі в кумири людину з якостями, яких немає у нього самого: сильного, впевненого, товариського, тим самим компенсуючи свої «слабкі місця». І поступово сам стає сміливіше, активніше, впевненіше в собі..

4. Стимулювання творчості. Якщо дитина творить на аматорському рівні, все одно вміння мислити креативно і домагатися хоч невеликих, але успіхів, стане в нагоді в майбутньому. Багатьом підліткам нові захоплення додають друзів, повагу однолітків у багатьох з'являється стимул вчитися [4,88]

Однак субкультура крім позитивних функцій часто несе в собі ряд негативних наслідків. Проблеми можуть виникнути в тому випадку, якщо незміцніла особистість потрапляє в субкультури, небезпечні навіть для дорослих.

Наприклад, субкультура байкерів дуже небезпечна для життя, адже екстремальні види спорту небезпечні. Завжди знаходиться якась негативна риса субкультури, яку може перейняти підліток.

Найнебезпечнішими є секти. Наприклад, секта сатаністів. Далеко не всі, які «надійшли» туди, можуть повернутися. Вона діє немов гіпнозом на своїх послідовників, згубно діє як на саму людину, так і на оточуючих. У багатьох субкультурах головною проблемою є кримінальна відповідальність [5]

У даній роботі розглянута роль підліткових субкультур в соціалізації підлітків. Молодіжні субкультури безпосередньо впливають на свідомість, поведінку підлітків, формують певні цінності, життєві стратегії. Також в результаті дослідження ми прийшли до думки, що молодіжні субкультури не завжди несуть позитивний вплив в життя дитини [6].

Ми вважаємо, що необхідність участі в групі є природною потребою кожної людини. Особливо актуальною ця потреба стає для такої соціальної групи, як підлітки в силу їх специфічного психологічного стану. Вони почувають себе самотніми і незрозумілими. Відчуття самотності, пов'язане з віковими труднощами становлення особистості, породжує у підлітків необхідність спілкування та групування з однолітками, в суспільстві яких вони шукають те, в чому їм відмовляють дорослі: емоційне тепло, порятунк від нудьги, визнання власної значущості [7,48]

Висновок: дана робота доводить, що тяжіння підлітка до неформальної групи однолітків посилюється в міру погіршення його відносин з родиною і школою. Підлітки, відчуваючи себе неприйнятними, незрозумілими в сім'ї, відкинутими школою, шукають прихистку в суспільстві "собі подібних". Частина з них потрапляє в антисоціальні молодіжні субкультури. У цих випадках оцінка цінностей і норм однолітків стає для підлітка більш переконливою і значущою, ніж ті, які існують у старших. Здійснюючи соціальне виховання, необхідно мати уявлення про особливості і характерні риси молодіжних субкультур, що дозволить мінімізувати їх негативний вплив на підлітків і використовувати позитивні сторони для продуктивного спілкування з ними.

Література

1.Омельченко Е. Нормальна молодь. Частина 2: Стороннім вхід не заборонений: нарративу, щоденники, артефакти ... автентичні свідчення за і проти «нормалізації» / Под ред. Е. Омельченко. - Ульяновськ, 2005.

2.Омельченко Е. Субкультури і культурні стратегії на молодіжній сцені кінця ХХ століття: хто кого? // Недоторканий запас, 2004, № 36.

3.Плаксі С. І. Молодіжні групи і об'єднання: причини виникнення та особливості діяльності. - М., 1988.

4.Сікевіч З. В. Молодіжна культура: за і проти. - Л., 1990..

5.Слюсаревській М.М. Субкультура як об'єкт дослідження. [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.countries.ru/library/typology/subkultura.htm>

6.Соколов М. Як писати етнографію молодіжної субкультури. [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://www.countries.ru/library/typology/sokolov.doc> (дата звернення: 10.09.2017).

7.Щепанская Т. Б. Символіка молодіжної субкультури: досвід дослідження системи. - СПб., 1993.

УДК 316:001.11

Бабенко В.В.

РОЛЬ СОЦІОЛОГА У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сучасне суспільство – це складна структура, в якій постійно протікають різноманітні процеси, змінюються настрої, відбувається реакція на ті чи інші події. Вивченням цих процесів займається соціолог.

Мета роботи полягає у визначенні ролі соціолога, його мети та завдань на сучасному етапі розвитку людства.

Термін «соціологія» вперше з'явився у французькій науці. Його вжив філософ і соціолог Огюст Конт. Але намагання пояснити положення майбутнього наукового напрямку пробували ще давньоегипетські, індійські і ассірійські мислителі. Фундамент в становленні соціології заклали такі особистості, як Жан-Жак Руссо, Шарль Луї Монтеск'є, Вольтер, Дідро, а також Томас Мор, Томмазо Кампанелла, Клод Анрі Сен-Сімон, Шарль Фур'є і Роберт Оуен.

Взагалі, соціологія займається вивченням взаємодії між людьми або соціальними групами. Соціологія має свою класифікацію. Вона може займатися як науковим дослідженням, тобто теорією, так і збирати інформацію за допомогою технічних прийомів. Сучасна соціологія все більше цікавиться суспільними подіями і реальними проблемами людей на роботі і в побуті.

Соціолог – це фахівець, який займається аналізом, описом і оцінкою проблем, фактів і явищ, що відбуваються в суспільстві, окремих групах і спільнотах.

В основному до послуг соціологів звертаються торгові фірми, представники передвиборчих штабів – з метою вивчення думки виборців і побудови кращої стратегії передвиборчої кампанії, організації засобів масової інформації, для складання рейтингів друкованих видань і телеканалів.

Професія соціолог досить перспективна, особливо зараз, коли з'являються все нові методи вивчення суспільства. Залежно від сфери діяльності, фахівець може займати посаду маркетолога, аналітика чи політолога. Соціолог обробляє інформацію, отриману в ході досліджень або опитувань, і на основі отриманих даних розробляє методи поліпшення ситуації.

Сьогодні професія соціолог користується великим попитом, багато фірм і компанії замовляють дослідження визначеного сегмента ринку для збільшення продажу товарів і послуг. Жодна передвиборна кампанія не проходить без участі політехнологів. Вони досліджують думки виборців, їх проблеми та очікування. На основі цих даних і розробляється передвиборна стратегія кандидата.

Невід'ємна якість кожного соціолога – це схильність до аналітичного мислення. Основне завдання соціолога полягає в роботі з величезними масивами інформації, правильній оцінці і виведення. Так само варто пам'ятати про високу відповідальність, адже від результатів роботи багато в чому залежить успішність дослідження і всієї кампанії в цілому. Соціолог повинен розбиратися в найменших змінах у суспільних настроях і причини, які на це вплинули.

Хороший соціолог – фахівець, що володіє великими знаннями. Крім вивчення психології, гуманітарних наук, йому необхідно глибоко розуміти математику, процеси управління підприємством, кадрову політику, нюанси маркетингу, іноземна мова. Якщо після отримання освіти доведеться працювати в соціальній сфері, то в цьому випадку проблеми повсякденного життя людей стануть головними турботами спеціаліста. Це накладає певний відбиток на людину: не кожен готовий розбиратися в неприємних громадських питаннях і обговорювати з населенням конфліктні ситуації і проблеми.

Плюси роботи професіонала в тому, що він може працевлаштуватися в будь-якій соціальній сфері та на виробництві. Скрізь, де існують проблеми з людським фактором, соціологія виходить на перше місце. Мінуси полягають у тому, що не завжди є можливість отримати якісну підготовку. Крім того, фахівці часто стикаються з нерозумінням їх роботи і недооцінкою її ролі.

Як правило, студентська практика соціологів проходить у роботі інтерв'юерами – фахівцями, які безпосередньо опитують людей. Це дозволяє ближче познайомитися зі специфікою діяльності, навчитися працювати з людьми та інформацією.

Робота соціологів важлива для суспільства. Саме завдяки їм у супермаркетах з'являються нові продукти, які відповідають нашим потребам, в газетах і журналах піднімаються цікаві теми і т. п.

Затребуваність соціолога не підлягає сумніву, а унікальність професії ґрунтується на вмінні соціолога розкривати причини різноманітних соціальних явищ, аналізувати отримані результати і швидко реагувати на можливі зміни в соціальній структурі суспільства.

Література:

1. Танчин І. З. Соціологія. К. :Знання, 2007. 351 с.
2. Соколов С. В. Соціологія : учеб. пособие. М. : Фоум, 2008. 400 с.
3. Лукашевич Н.П., Туленков Н.В. Введение в специальность. К.,1997.
4. Сокулянська Л. Г. Вступ до соціології : Навчальний посібник . Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011.

УДК 292(043)

Карпюк О.О.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РЕЛІГІЇ З НАУКОЮ

Від початку цивілізації людство намагається осмислити світ, знайти своє місце в ньому, зрозуміти сутність всіх речей і явищ. Накопичення практичних і світоглядних знань на зорі історії відбувалося в рамках міфологічного, а потім і релігійного світорозуміння. Згодом, поступово розвивається філософський світогляд, генетично пов'язаний з релігійним і одночасно детермінований формуванням конкретно-наукових знань про реальність.

Наука - це система досягнутих знань про спостережувані нами явища дійсності. Спочатку треба розібратися у значенні цих слів. Наука - це система, тобто не випадковий набір знань, але струнке, впорядковане поєднання. Наукова діяльність рухається, вона є процес «творення істини

шляхом досвіду і умогляду». Цей процес в науці є чимось динамічним: воно проходить через питання, пошуки, сумніви, припущення, які потім можуть виявитися і хибними. І тільки знання, тобто справжні відображення дійсності, - складають встановлене, статичне утримання науки, знання, тобто доведені, загальнообов'язкові, загальновизнані, об'єктивні судження, виправдані і логічно, і емпірично, і умоглядом, і досвідом. Це знання про явища, тобто проявах життя, природи, але не про її сутності (феноменах, а не ноуменах), про світ, як ми його бачимо, споглядаємо, але не про мир, як він є сам по собі, по суті.

Знання більше, ніж наука. Воно досягається і тими вищими здібностями духу, якими не володіє наука. Це перш за все інтуїція, тобто безпосереднє чуття істини, яке вгадує, прозирає її, пророчо передбачає там, куди не досягає науковий спосіб пізнання. Ця інтуїція все більш займає увагу філософії. Нею ми живемо набагато більше, ніж припускаємо. Вона-то і веде нас в іншу, вищу область духу, - тобто в релігію.

Широко кажучи, релігія - це і є ставлення до Абсолютного, до Того, Кого ми називаємо Богом. Так як це ставлення є у будь-якого - навіть атеїста, - то і прийнято говорити, що у кожного є своя релігія. Але, яка приймається у такому вигляді, в широкому сенсі, релігія може бути і правильною і неправильною, правдивою і неправдивою, моральною і не моральною - в залежності від того, що ми розуміємо під абсолютною, вищою і останньою цінністю світу і як до неї ставимося - у що віруємо і як віруємо, що приймаємо і що відкидаємо [1, с. 3].

В процесі історії взаємозв'язки науки і релігії характеризувалися як гострими, нерідко трагічними конфліктами, так і спробами примирити науку і релігію. Конфлікти відбувалися, коли релігія намагалася привласнити монопольне право визначати все духовне життя суспільства, бути вищим арбітром істини в поглядах на світ. Ці конфлікти висловилися, наприклад, у створенні інквізиції в Середні віки, або, навпаки, в антирелігійну боротьбу, яка проводилася в СРСР. В результаті культура виявлялася в збитку, уповільнювався її збалансований розвиток, в тому числі страждала система освіти, мистецтво, мало місце насильство і збройні конфлікти, знищувалося багато соціально-культурних цінностей.

У боротьбі з теологією наука завоювала собі право на незалежне від релігії існування. Відбулося розмежування сфер релігійної віри і наукового пізнання - наука, пізнаючи навколишній світ, використовує власні методи і згідно з принципами наукового мислення пояснює його на основі внутрішніх закономірностей розвитку. У свою чергу релігія зосередила свою увагу на так званих граничних питаннях людського буття, зокрема на питаннях про походження людини, сенсу і цінності життя, безсмертя душі, її існування в потойбічному світі [2, с. 352].

Ньютон (1642-1727 рр.) В своїй капітальній праці «Системи світу» пише: «Небесний Владика управляє всім світом, але не як душа його, а як Володар Всесвіту. Внаслідок Його верховної влади ми називаємо Його верховним Богом. Він править усім світом, тим, що є, і тим, що може бути. Він завжди і всюди Той же Єдиний Бог. Ми дивуємося Йому через Його досконалості, поважаємо Його і схиляємося перед ним через Його безмежну владу. Бог же без верховної влади, без провидіння і без мети в своїх творіннях був би нічим іншим, як роком або природою. Із сліпої фізичної необхідності, яка завжди і скрізь однакова, не могло б статися ніякого різноманіття, і все це відповідне місцю і часу різноманітність створених предметів, що становить лад і життя всесвіту, могло статися тільки за думки і волі Істоти самотнього» [1, с. 8].

Починаючи з часів первіснообщинного ладу з 10 тис. до н.е. і аж до XVI ст. релігія існувала одноосібно або превалювала над наукою, формуючи у людей, що живуть міфологічну і релігійну картини світу. У період Середньовіччя почали проводитись перші практичні наукові дослідження, наприклад в області механіки і поступово складалися приватно-наукові картини світу, підпорядковані теології. З приходом Нового Часу, підготовленого епохою Відродження, в XVII - XIX ст. наука займає чільне місце, витісняючи релігію і оголошуючи перевагу раціональної наукової істини над чуттєвим ірраціональним пізнанням духовного життя [3].

Еволюція культури і співвідношення в ній науки і релігії мали не завжди послідовний, а стрибкоподібний характер, що призводило до суперечок і конфліктів, що уповільнює часом культурний розвиток соціуму.

Здавалося, що після наукової революції XX ст. наука назавжди витіснила релігію і довела її архаїчність і непотрібність в сучасно світі. Однак насправді наука не змогла вирішити багато питань, а її бурхливий розвиток і нові відкриття вимагали морально-етичної оцінки, яку здатна дати тільки релігія. Тому актуальним стало примирення релігії та науки, відкриття діалогу між ними, що сформувало змішану картину світу.

Тому ми можемо сказати, що релігія і наука є рівноцінними, але різними компонентами

культури, як сукупності матеріальних і духовних досягнень людства.

Література

1. Войно-Ясенецький В. Ф. (Архієпископ Лука). Наука и религия // В.Ф. Войно-Ясенецький (Архієпископ Лука) - М.: Бинум, 2006. - С. 3-27.
2. Брук Д.Х. Наука и религия // Д.Х. Брук. - М.: ББИ, 2004. - С. 352.
3. Маркова Л.А. Наука и религия. Проблемы границы // Л.А. Маркова. - М.: Алетея, 2000. - С. 256.

УДК 316.647.5

Ковальов Д. А.

КСЕНОФОБИЯ У СВІТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Ксенофобія — різке несприйняття особою чи національною спільнотою чужої культури, мови, поведінки, манери спілкування тощо. На рівні державної політики може виявлятися як дискримінація за національно-культурною ознакою[1].

Ксенофобія має біологічне пояснення, як інстинкт самозбереження, бажання зберегти себе і свій майбутній рід. Подібне явище можна спостерігати і у тварин в міжвидової поведінці, коли проявляється сильна нетерпимість до особин, що не належить цьому виду.

Найбільшому прояву ксенофобії схильні ті групи, які відчують загрозу своїй соціальній ідентичності. Вона досить яскраво виражена у молодих людей і школярів, які проживають в малих, переважно однорідних за етнічним складом містах, або навпаки в щільно населених мегаполісах, де досить часто трапляються соціальні конфлікти.

Ксенофобія нерідко перетворюється в соціально небезпечний психологічний феномен: коли відмінності між людьми самі по собі починають сприйматися як проблема, коли цих відмінностей бояться.

Страх породжує неприязнь, яка може перейти в ненависть і ворожість. І тоді психологічний механізм «ми - вони» активізується в повній мірі і визначає формування негативних стереотипів і забобонів, відразливих образів ворога і різних форм дискримінації. Для ксенофоба фактор загрози має першорядне значення: світ небезпечний, він населений ворожими країнами, народами, групами і людьми. Чим в більшій безпеці відчують себе люди, тим менше чужих і небезпечних груп вони знаходять в оточуючому світі. А зростання відчуття загрози істотно стискає безпечне соціальний простір людини, в кращому випадку, до розмірів його сім'ї [2].

В ході інтенсивної глобалізації стираються територіальні межі, лінгвістичні та етнічні рамки, відбувається процес уніфікації суспільства. У зв'язку з цим гостро постає питання, пов'язані з расовою дискримінацією, націоналізмом і різними формами ксенофобії.

У зв'язку з цим, з одного боку, все більше людей стають схильні до ксенофобії в будь-яких її формах, а з іншого боку через велику кількість прийшлого етносу він поступово перестає сприйматися як щось чужорідне, стаючи все більш звичним і асимілюючись з місцевим населенням.

Виділяється ряд причин зародження ксенофобії:

1. Економічна конкуренція, економічна і соціальна залежність гноблених груп від панівних. Ті, у кого в руках багатство і влада, використовують забобони для підтримки свого панування, для виправдання економічного і соціального переваги.

2. Авторитарно-патріархальне сімейне виховання, засноване на придушенні життя і любові, привчає до покорі і підпорядкування. Втрата в результаті такого виховання здатності любити і засвоєна від батьків прихована ворожість призводять до відкидання інших людей.

3. Стереотипність пізнання, його ірраціональність і недоступність аргументів, відмова від самостійного критичного мислення та використання готових висновків і рішень, відсутність прагнення до істини. Некритичне ставлення до інформації, одержуваної від засобів масової інформації, що виражають пануючу ідеологію.

4. Авторитарний тип особистості, що характеризується конформізмом по відношенню до соціальних норм, традицій і влади, ворожістю і недовірою до світу, розцінює як злий і небезпечний, схильний до жорстокості, до догматичного мислення, що пригнічує свою сексуальність. Авторитарна особистість боїться життя, не впевнена в своєму соціальному стані і престиж і шукає захисту у тих, хто могутніший і сильніше, вірить в перевагу своєї соціальної групи і своєї культури, нетерпима до відмінностей.

5. Захисні механізми проекції і заміщення. Проекція: власні небажані прагнення і властивості, що суперечать моральним установкам і уявленню про себе, несвідомо приписуються представникам іншої групи. Так, расова ненависть служить соціально прийнятним каналом вираження болючою сексуальності за допомогою приписування власних прагнень негрів і садистських розправ над ними. Заміщення: непереборні труднощі, особливо пережиті людьми в періоди соціальних і економічних криз, несвідомо зганяють на козлах відпущення - слабких, не можуть постояти за себе групах [3].

У зв'язку з цим, стає очевидно, що проблема ксенофобії складніша, ніж здається на перший погляд, і виходить за межі політичного або економічного чинників.

У кожному суспільстві час від часу баланс цікавості і настороженості по відношенню до «інородців» порушується. Як в ту, так і в іншу сторону. Причини бувають різними, але для будь-якого народу існує порогова кількість гостей, за яким зростання чисельності «чужих» починає сприйматися як загроза самій етнічній ідентичності.

Тим не менш, це дає підстави стверджувати, що проблема ксенофобії може бути скомпроментована і досить успішно вирішена при комплексному підході державних структур і засобів управління, які враховують всі впливають фактори.

Література

1. Бацевич Ф. Словник термінів міжкультурної комунікації. - Київ: «Довіра», 2007. - 205 с.
2. Муравйов А. Ксенофобія: від інстинкту до ідеї. Вітчизняні записки. - 2004 г., 279–287 с.
3. Влада і культура толерантності в Свердловській області. Колл. Монографія. - Єкатеринбург, 2007.

УДК 316.362

Козлова Р.П.

МОЛОДА СІМ'Я ЯК ОСОБЛИВА СОЦІАЛЬНА КАТЕГОРІЯ

Актуальність дослідження. Дослідження шлюбно-сімейних відносин є дуже актуальним у теперішній час. Бо з кожним днем молодь по всьому світі все частіше відкладає створення сім'ї на другий план, а основними цілями свого життя робить особистісний розвиток, кар'єру, розваги тощо.

Дослідження сім'ї як малої соціальної групи орієнтується на вивчення умов формування, структури та етапів розвитку сучасної сім'ї; на розподіл обов'язків у сім'ї; причини та мотиви розлучень; умови життя сім'ї.

Аналіз останніх публікацій. Дослідження проблематики сімейних відносин має тривалу історію. Ще античні мислителі Платон, Аристотель, Епікур вивчали взаємини людей, їх поведінку в процесі взаємодії, природу виникнення конфліктів на основі раціонального осмислення природи суспільного устрою.

Пізніше до розгляду різних проблем молодого подружжя зверталися представники практично всіх наукових шкіл і течій західної психології та соціології (А. Адлер, Д. Доллар, Д. Креч, Г. Лебон, К. Левін, К. Лоренц, У. Мак-Дугалл, Н. Міллер, С. Сігель, З. Фрейд, К. Хорні та ін.).

Вивчення вищезазначеної проблематики не залишилося поза увагою і у представників української психологічної науки. Так, умови подолання конфліктів у молодій сім'ї вивчалися Л.М. Омельченко, психологічні особливості сімейних стосунків сексуально дезадаптованих пар — І.Л. Левановою, вплив рівня домагань подружжя на сімейні стосунки — О.С. Язвінською, особливості протікання сімейної кризи у молодих сім'ях — Р.П. Федоренко.

Постановка проблеми. Сьогодні в Україні мешкає 2,5 млн. молодих сімей, які кожного дня стикаються з новими проблемами свого існування. Від того, які стартові можливості в сучасній державі мають молоді сім'ї, які їм надані альтернативи рішення проблем, залежать стан і розвиток різних сфер суспільства через одне-два десятиліття, що доводить необхідність особливої концентрації уваги саме на стані даної категорії населення і демонструє актуальність її проблем та їх можливих способів вирішення.

Виклад основного змісту. Сучасна сім'я часто визначається як інституційована спільнота, що складається на основі шлюбу, породженій ним спільній правовій та моральній відповідальності батьків за здоров'я дітей, їх соціалізацію та виховання.

На думку Ф.А. Мустаєвої, існує три типи молодих сімей:

Перший тип - традиційний. Сім'я такого типу характеризується орієнтацією подружжя виключно на сімейні цінності, на дводітну (або більше) сім'ю. Лідером в сім'ї, принаймні формальним, є чоловік.

Другий тип - подружжя орієнтовані переважно на розвиток особистості, мають установку на малодітну сім'ю. Спостерігається соціально-рольова рівновага (по можливості використовується допомога батьків подружжя). Тип лідерства - демократичний: спільний або роздільний за сферами життєдіяльності сім'ї.

Третій тип - молоде подружжя орієнтоване переважно на розваги. При цьому чоловік і дружина мають як спільних друзів, так і кожен своїх з числа, як правило, колишнього оточення. Репродуктивні установки припускають бездітну або малодітну сім'ю. Лідерство в сім'ї може бути як авторитарним, так і демократичним [1, 13-14].

На думку Н. Акермана, молода сім'я в своєму розвитку проходить три стадії:

Перша стадія - *стадія монади* - коли самотній парубок або дівчина, фінансово самостійні, живуть окремо від батьківської сім'ї, самостійно реалізуючи свої потреби, виробляючи якийсь досвід самостійного життя, перевіряючи на своєму досвіді правила, засвоєні в батьківській родині.

Діада - це пошук компромісу, коли молодята встановлюють правила свого спільного життя, проходять період адаптації, звикають до нових сімейних ролей. Стадія діади надзвичайно важка і важлива для молодят, і від того, як і в якій обстановці будуть вироблені правила спільного існування залежить життєвий стиль розвитку сім'ї: чи будуть там накопичуватися проблеми, чи одразу вирішуватимуться.

Згодом молода сім'я, часто незалежно від того, наскільки успішно вона вирішила проблеми діади, вступає в наступну стадію життєвого циклу - *тріаду*: у молодят народжується дитина. Цей час серйозної кризи для будь-якої сім'ї. Подружжя думає, що з народженням дитини все стане краще [2, 25].

Для того щоб сім'я нормально функціонувала, вона повинна мати можливість задовольняти всі свої основні потреби. Молода сім'я стикається і з великими житловими труднощами. У залежності від матеріальних можливостей найчастіше зустрічається три варіанти початку розбудови молодої сім'ї: а) молодята проживають спільно з батьками одного з подружжя; б) молодята винаймають квартиру, в) молодята відразу мають окрему квартиру [3, 8].

Наступна проблема - це проблема працевлаштування. У віці 21-24 роки більшість молодих людей відчують так званий "шок від реальності", пов'язаний з тим, що їх ідеальні уявлення про майбутню трудову діяльність вступають в протиріччя з реальною обстановкою на робочому місці. Є.І. Зрітнева, крім того, звертає увагу на такий факт: низька зарплата молодого фахівця, особливо в бюджетній сфері, незадоволеність вторинними заробітками штовхають молодих фахівців шукати роботу в іншому місті і виїжджати за кордон, що, безумовно, перешкоджає зміцненню молодої сім'ї [4, 11].

Важливе місце в структурі труднощів молодої сім'ї займають психологічні проблеми, при цьому не завжди подружжя здатні їх усвідомити і самостійно з ними впоратися.

Структуруючи подружні проблеми, О.М. Здравомислова наводить список проблем, які є найбільш частими причинами для звернення в консультацію:

- різного роду конфлікти, взаємне невдоволення, пов'язані з розподілом подружніх ролей та обов'язків;
- конфлікти, проблеми, невдоволення подружжя, пов'язані з відмінностями в поглядах на сімейне життя і міжособистісні відносини;
- сексуальні проблеми, невдоволення одного чоловіка іншим у цій сфері, їх взаємне невміння налагодити нормальні сексуальні відносини;
- відсутність тепла у відносинах подружжя, дефіцит близькості та довірливості, проблеми спілкування [5, 47].

У повсякденному житті молодої пари не все відбувається гладко. Це пов'язано з тим, що молоді не завжди вміють вирішувати конфлікти, але при цьому менш за інших схильні звертатися за допомогою до фахівців.

Висновки. Таким чином, молода сім'я має ряд проблем. Основними з них є матеріально-побутові та житлові проблеми, психологічні проблеми; проблема працевлаштування молодого подружжя. Для того щоб молода сім'я могла здійснювати всі свої функції, необхідне комплексне вирішення цих проблем, на що і повинна бути спрямована державна сімейна політика стосовно молодої сім'ї.

Проблема організації соціальної підтримки молодих сімей як на державному, так і на регіональному рівнях передбачає необхідність розгляду молодої сім'ї як особливої соціальної категорії, зі специфічними інтересами і потребами. Неможливість задоволення цих потреб порушує процес нормального функціонування сім'ї. Порушення процесів функціонування веде до

неблагополуччя будь-якої сім'ї. Однак саме неблагополуччя молодих сімей набуває важких, іноді катастрофічних наслідків як для самої цієї сім'ї, так і для держави і суспільства. Останнє досить очевидне, оскільки соціально-економічне становище молодих сімей визначає їх готовність реалізувати одну з найважливіших своїх функцій-репродуктивну. А репродуктивна поведінка молодих сімей, у свою чергу, безпосередньо позначається на демографічній ситуації в країні.

Соціально-демографічна політика держави повинна бути орієнтована в першу чергу саме на молоді сім'ї. Зауважимо, що готовність до народження другої, а тим більше третьої дитини в сім'ї залежить від того, наскільки великі були ті труднощі, з якими молода сім'я зіткнулася після народження первістка.

Література:

1. Мустаєва Ф. А. Основи соціальної педагогіки. - М.: Академічний проект, 2001.
2. Акерман Н. Сім'я як соціальна і емоційна одиниця. СПб.: Пітер, 2000.
3. Молода сім'я: проблеми та перспективи соціальної підтримки: монографія / за загальною редакцією Є.В. Жижко і С.Д. Чіганової. - Красноярськ: РУМЦ ПО, 2005.
4. Зрітнева Є.І. Сім'єведення. М., 2002.
5. Здравомислова О. М. Психологічні та соціально-культурні функції сім'ї // Психологія сім'ї / За ред. Д.Я. Райгородської: Учеб. посібник для факультетів психології, економіки та журналістики. Самара: Вид. дім «Бахрах-М», 2002.

УДК 316.36

Луцюк Ю. В.

ПОНЯТТЯ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ СІМ'Ї

Сім'я є одним із найважливіших соціальних інститутів, вона відіграє велику роль у суспільному розвитку. Від проблем, що пов'язані з її життєдіяльністю, залежить стабільність суспільства.

Соціологія сім'ї і шлюбу вивчає закономірності виникнення, розвитку та функціонування шлюбно-сімейних відносин сім'ї як соціального феномена, що поєднує в собі риси соціального інституту та малої соціальної групи.

Соціологію сім'ї, зокрема поняття життєвого циклу сім'ї досліджували такі науковці, як Н. Рімашевська, А. Харчев, А. Антонов, В. Медков, М. Лукашевич, А. Волков.

Життєвий цикл сім'ї – це історія життя сім'ї, що відображає повторюваність та регулярність сімейних подій, її власну динаміку та протяжність у часі [4].

Сім'я – це мала соціальна група «природного» походження з цілим рядом індивідуальних та соціальних функцій, яка має свою історію, протяжність у часі, та володіє сімейною динамікою, тобто закономірною зміною різних етапів і станів [1].

Сімейна динаміка представляє собою зміну одних сімейних подій, іншими. Причому під подіями розуміються не всі буденні сімейні ситуації, а найбільш значущі із них, які суттєво впливають на зміну сімейної структури. Найбільш помітні та важливі події – це народження і смерть членів сім'ї.

Сукупність сімейних подій утворюють основні етапи сімейного циклу життя [1].

У життєвому циклі сім'я проходить кілька фаз: заручини, утворення сім'ї; поява першої дитини, початок періоду дітородіння; народження останньої дитини, завершення періоду дітородіння; одруження й відокремлення від сім'ї останньої дорослої дитини («порожнє гніздо»); смерть одного із подружжя, припинення існування сім'ї.

На кожній стадії сім'я зустрічається з певними завданнями розвитку, від ефективності вирішення яких залежить успішність проходження нею наступних етапів. Для кожної стадії життєвого циклу сім'ї характерні типові проблеми і своя динаміка змін. Переходячи від одного етапу до іншого, сім'я стає більш високоорганізованою та складною системою.

Сімейний цикл життя може базуватися за різними критеріями, але при їх відборі треба врахувати, що це саме цикл, повинна бути відображена повторність, регулярність сімейних подій (тобто, циклічність виявляється при зміні сімейних поколінь). Стадії сімейного циклу повинні також відображати сімейну специфіку подій (тобто, не індивідуальні події, які властиві лише індивідам).

На рівні населення цикл повторюється від покоління до покоління. Деякі люди, які не мають дітей, не входять у життєвий цикл покоління. Життєвий цикл в загальному плані відомий як сімейний цикл послідовності стадій батьківства, первинно визначених варіаціями у величині та структурі сім'ї.

Від свого виникнення до свого розпаду сім'я проходить через ряд стадій, які є предметом демографічного аналізу. Як правило, сім'я виникає в момент укладення шлюбу. Сім'я росте з народженням кожної дитини. Від народження останньої дитини до того моменту, коли перша дитина покидає будинок, величина сім'ї залишається постійною. У зв'язку із одруженням дітей, величина сім'ї поступово зменшується до вихідної величини (дві людини). Зі смертю першого, а потім і другого члена подружжя сімейний цикл закінчується [1].

Отже, сім'я – соціальна система відтворення людини, заснована на кровній спорідненості, шлюбі чи об'єднуючій людей спільності побуту, взаємній моральній відповідальності та взаємодопомоги [2]. Життєвий цикл сім'ї є своєрідною історією сім'ї, яка має свою еволюційну історію, у якій компоненти сім'ї мають певні завдання.

Література

1. Антонов А. И. Социология семьи : учебник / под ред. проф. А. И. Антонова. – 2 изд., перераб. и доп. – Москва : ИНФРА-М, 2007. – 640 с.
2. Бабосов Е. М. Социология семьи / М. Е. Бабосов // Социология : энциклопедия / сост.: А. А. Грицанов, В. Л. Абушенко, Г. М. Евелькин и др. – Москва : Книжный дом, 2003. – С. 1064-1068.
3. Волков Ю. Г. Социология : учебник / под ред. проф. Ю. Г. Волкова. – 2-е изд., испр. и доп. – Москва : Гардарики, 2003. – 512 с.
4. Лукашевич М. П. Соціологія сім'ї : теорія і практика : навч. посібник / М. П. Лукашевич. – Київ : ПК ДСЗУ, 2012. – 186 с.
5. Радугин А. А. Социология : курс лекций / А. А. Радугин, К. А. Радугин. – Москва : Центр, 1996. – 208 с.

УДК 316.624.2

Матяшевський П.В.

СУЇЦИД ЯК ФОРМА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ В СУСПІЛЬСТВІ

Самогубство чи Суїцид (від лат. Suicidare- вбивати себе) - цілеспрямоване позбавлення себе життя, як правило, добровільне (хоча бувають і випадки вимушеного самогубства) і самостійне (в деяких випадках здійснюється за допомогою інших людей). Світова наука встановила, що акт самогубства акумулює в собі безліч факторів: соціальних, економічних, політичних, філософських, психологічних, релігійних. Але в цілому рівень самогубств (їх кількість на 100 тис. Населення) і його динаміка - найважливіші індикатори соціального благополуччя (неблагополуччя) тієї чи іншої середовища, а також показник психічного і духовного здоров'я суспільства.

Існує радий закономірностей, що пов'язують рівень самогубств з суспільними процесами в технічно високорозвинених країнах ймовірність самогубств різко зростає; в містах відбуваються в 2 рази більше самогубств, ніж в сільській місцевості; скорочення народжуваності призводить до зростання рівня самогубств; під час воєн число самогубств падає. Одна з головних тенденцій, яка простежується в процесі розвитку суспільства, - це зв'язок самогубств з суспільно-політичною обстановкою в країні. Тут чітко проглядається закономірність зменшення суїцидів при громадському підйомі, при пожвавленні в політичній, економічній та культурного життя країни і збільшення їх чисельності - при громадських спадах.

Аналіз причин підліткового суїциду дозволив згрупувати їх у вигляді трьох основних чинників:

- Взаємовідносини з батьками залежать від ступеня розуміння ними своїх дітей, співпереживання, нормативності відносин.
- Проблеми в школі пов'язані з особистістю вчителя, соціометричним статусом підлітка в класі і особистим ставленням до успішності, факторам життєвих перспектив.
- Взаємовідносини з однолітками - спілкування з друзями, міжстатеві спілкування.

Покоління середнього віку виявилось в неоднозначній ситуації в світлі політичних, економічних і культурних змін нашого часу. Незважаючи на те що багато з середнього покоління отримали можливість реалізувати свої ідеї, задуми, творчий потенціал або просто придбали цікаву роботу, разом з цим вони отримують і велику порцію стресів: невпевненість у своєму майбутньому, напруженість через трудову навантаження, негативні емоції від конфліктів з керівництвом та ін.

Однак не тільки невизначеність у суспільному житті, а й невлаштованість в особистому житті і самотність можуть служити спонукальними причинами до самогубства. Серед роблять замах

на своє життя велика частка самотніх, розлучених, овдовілих. У той же час і сімейні негаразди, сварки нерідко призводять до подібного рішення.

Першим з соціологів, професійно вивчав проблему самогубства, був Дюркгейм, який опублікував фундаментальну працю «Суїцид» (1897). Основну причину самогубства він бачив у втраті зв'язків індивіда з соціальною групою, суспільством. Дюркгейм диференціював самогубства на:

- егоїстичні, є результатом недостатньої солідарності в суспільстві, відокремлення індивіда;
- аномічні, що має місце в житті суспільства, що знаходиться в стані аномії, коли старі норми і цінності вже не діють, а нові ще не освоєні переважною більшістю (має місце так званий нормативний вакуум);
- альтруїстичні, які здійснюються заради інших членів групи, суспільства.

По місяцях і порах року кількість самогубств розподіляється також нерівномірно. Суїцидальний пік припадає на весняний період, досягаючи максимуму в червні. В осінньо-зимовий період спостерігається зменшення числа суїцидів з мінімальним значенням в січні. Якщо головна причина самогубств полягає в втраті зв'язку з оточуючими, то профілактика і попередження суїциду повинні складатися в першу чергу у відновленні, зміцненні зв'язків індивіда і соціальної групи, в показі його потрібності і корисності конкретних людей, суспільству в цілому.

Особливо потребують такої допомоги люди психічно нестійкі, емоційні, люди слабохарактерні, люди, відірвані від загальних справ, які не цікавляться політикою, що не живуть одним життям з країною.

Закінчуючи роботу мені хочеться викласти найбільш прийнятну, на мій погляд, концепцію самогубств, запропоновану в 60-і роки Морісом Фарбер. У вигляді загальної формули ця закономірність постає як:

$S = f(V, D)$ де:

S – ймовірність самогубства;

f – функція;

V – підвищена вразливість;

D – масштаб громадських поневірянь

Таким чином, ця концепція вбирає в себе з теорії Дюркгейма соціологічну змінну D, а з теорії психоаналізу – особистісну змінну V. Найбільш вірогідний суїцидальний результат, коли легко ранима людина виявляється в екстремальному положенні ($V = \text{maximum}$, $D = \text{maximum}$). Якщо ж величина V дуже велика, то для спонукання до самогубства об'єктивних поневірянь може і не знадобитися ($V = \text{maximum}$, $D = 0$). Теорія Фарбера проте крім позитивних моментів має і свої недоліки, наприклад, вона не враховує вплив спадковості. Втім питання про вплив генетичних механізмів на суїцид досі затуманений.

Література

1. Гроллман Е. Суїцид: превенція, інтервенція, поственція. // Суїцидологія: Минуле й сьогодні: Проблема самогубства в працях філософів, соціологів, психотерапевтів і в художніх текстах. Москва, 2001. С. 187.
2. Дюркгейм Е. Самогубство. // Суїцидологія: Минуле й сьогодні: Проблема самогубства в працях філософів, соціологів, психотерапевтів і в художніх текстах. Москва, 2001. С. 230.
3. Мартиненко А. Суїцид в молодіжному середовищі // Знання. Розуміння. Уміння. Москва, 2005. № 1. С. 139 - 141.

УДК 316.644-053.81:316.36

Мігібасва І.Д.

СТАВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ДО УКЛАДЕННЯ ШЛЮБУ

В Україні з давніх давен завжди приділяли великого значення укладенню шлюбу, народженню та вихованню дітей. Це були найбільш значущі етапи життя кожного українця. При цьому шлюб укладався не в РАЦСі, як це ми можемо спостерігати зараз, а в церкві. Вважалося, що шлюб це поєднання двох людей перед Богом. В сучасному українському суспільстві немає чіткого закону про те, що люди мають обов'язково одружуватись, а тим більше проводити обряд заручин у церкві. Адже молоде покоління України вже давно не переймає той спадок, який передють йому нащадки. Бо саме сім'я закладає ті підвалини, які в подальшому сприяють появі у дітей тих

моральних і духовних цінностей. Сьогодні проблема формування родини набуває іншого значення. Ставлення до любові кожного покоління відображає в собі риси часу і психології людей, несе відбиток умов життя і морально-естетичних принципів, сформованих у цьому суспільстві. В даний час спостерігається дуже багато проблем, що стосуються інститутів сім'ї та шлюбу.

Проблема сімейних стосунків завжди привертала увагу вчених соціологів, філософів, психологів, педагогів. Проблема підготовки молоді до сімейного життя, знайшла своє відображення в роботах І. Гребеннікова, С. Ковальова, І. Кона, А. Добровича, В. Макарова, В. Постового, А. Денисенко, В. Кравця, І. Мачуськи. Вивченням проблеми готовності вступу в шлюбні відносини також займалися такі вітчизняні та зарубіжні теоретики: А.С. Звездін, В.М. Целуйко, В.А. Сисенко, І.А. Сінкевич, О.А. Сергєєва, С.Кратохвіл, І.Б. Дорн, Ю.Є. Альошина, Л.Я. Гозман, Л.Ф. Бурлачук, Л.А. Коросильова, Е.Г. Ейдемільер. А проблему тривожності вивчали З. Фрейд, А. Адлер, К. Хорні, С. Салівен, Е. Фром, С.Л. Рубінштейн, В.К. Вілюнас, А.М. Прихожан та ін. На початку 20 століття моральні аспекти взаємодії між представниками різних статей розглядалися А.Н.Берштейном, Н.Є. Румянцевим, Н. Жарінцевою. У двадцятих роках минулого століття проблемі підготовки молоді до вступу в шлюб великого значення у своїх працях надавали І.С. Сімонов, Д.І. Азбукін, М.М. Рубінштейн, В.Є.Ігнат'єв, М.М. Василєвський. Учені відводили важливу роль вчителю та школі у процесі підготовки дітей до сімейного життя. Цінні рекомендації з даного приводу були розроблені П.П. Блонським, Д.П. Пінкевичем. В подальші роки на проблему шлюбного виховання у своїх працях звертали увагу В. О. Сухомлинський та А.С. Макаренко

Суть шлюбу полягає в тому, щоб приносити радість. Він має приносити щастя, робити життя жінки та чоловіка більш повним, цікавішим, так щоб ні один з партнерів не шкодував, через зроблений ними вибір. Вона результат зусиль і умінь двох людей, які її створили відчувши потребу одне в одному. Та останнім часом спостерігається велика кількість розлучень, зокрема в молодих сім'ях. В умовах соціальнопсихологічного стресу молодь не підготовлена ні морально, ні матеріально до створення сім'ї, А також не завжди бажає мати дітей.

За визначенням М.Я. Соловйова, сім'я - це мала соціальна група суспільства, найважливіша форма організації особистого побуту, заснована на подружньому союзі і родинних зв'язках, тобто відносинах між чоловіком і дружиною, батьками і дітьми, братами і сестрами, і іншими родичами, що живуть разом і ведуть спільне господарство. Нажаль у наш час дуже важко створити справжню родину, яка дійсно буде заснована на повазі та любові один до одного.

За статистичними даними, в Україні розпадається кожний другий третій шлюб. На позицію молоді по відношенню до шлюбу і сімейного життя впливають:

- 1 особливості структури сімейного життя в батьківському домі;
- 2 якості особистості подружжя;
- 3 уявлення про ідеал чоловіка чи дружини;
- 4 сімейна мотивація.

Виділяють ще два важливі фактори впливу це власний приклад батьків та якість їх виховного впливу на дітей. Найбільш значима роль у процесі формування майбутнього сім'янина належить батьківській сім'ї, саме на ній лежить велика відповідальність за підготовку молодого покоління до самостійного життя. Адже саме в родині закладаються ті норми, які в подальшому і сприяють на вибір свого чоловіка або дружини.

Фахівці відзначають, що значна частина молоді або не отримує інформацію про сім'ю, або отримує її недостатньо, що негативно позначається і на дієздатності сім'ї, і на стабільності шлюбів. Збільшилася кількість розлучень, відбулося зниження народжуваності, а звідси - демографічна криза в країні. Підраховано, що більше третини розлучень припадає на сім'ї, які мають стаж спільного життя від одного до трьох років. Серед причин розлучень зустрічається така, як розчарування в партнері і втрата на основі цього початкового почуття любові. Ця небезпека підстерігає насамперед тих подружжя, термін знайомства яких до весілля був нетривалий (від трьох до шести місяців). Велика частина розлучень відбувається через причини, що виникають в результаті спільного життя. Статистика свідчить, що руйнування культурних традицій і морально-етичних норм шлюбних відносин дуже болісно відбилися на стані сім'ї як соціального інституту. Дошлюбний сексуальний досвід, співжиття в так званих громадянських шлюбах, падіння моральності, нестабільність економічного розвитку більшості держав колишнього Радянського Союзу призвели до того, що населення цих країн характеризує велика кількість розлучень, пізніше укладення шлюбів і навіть безшлюбність.

Таким чином, можна зазначити, що сім'я завжди перебувала в центрі уваги передової суспільної думки, прогресивних діячів і вчених, починаючи від стародавніх філософів і закінчуючи сучасними реформаторами. Саме в традиційній сім'ї, скріпленій офіційними або традиційними узами, закладаються основи моральності людини, формуються норми поведінки, розкриваються внутрішній світ та індивідуальні якості особистості. Сім'я сприяє не тільки формуванню особистості, але і самоствердженню людини, стимулює його соціальну, творчу активність, розкриває індивідуальність. Вона знаходиться в русі, змінюється не тільки під впливом соціально-політичних умов, а й у силу внутрішніх процесів свого розвитку.

Література

1. Александров І.Ф. Сім'я як первинний осередок і як суб'єкт права // Актуальні проблеми поведінки. № 3, 2003.
2. Харчев А.Г., Мацковская М.С. Сучасна сім'я і її проблеми. М., 1978.
3. Гаспарян В.А. Сім'я на порозі XX I століття: соціологічні проблеми .- М.: Наука, 172с.

УДК 316.48

Модліна М.С.

СОЦІАЛЬНИЙ КОНФЛІКТ

Конфлікт - зіткнення сторін, думок, сил. Причинами зіткнень можуть бути самі різні проблеми життя: матеріальні ресурси, найважливіші життєві установки, владні повноваження, статусно - рольові відмінності в соціальній структурі, особистісні емоційно-психологічні.

Конфлікти охоплюють всі сфери життєдіяльності людей, всю сукупність соціальних відносин, соціальної взаємодії. Конфлікт, по суті, є одним з видів соціальної взаємодії, суб'єктами і учасниками якого виступають окремі індивіди, великі і малі соціальні групи і організації.

Соціальний конфлікт - це відкрите протистояння, зіткнення двох і більше суб'єктів і учасників соціальної взаємодії, причинами якого є несумісні потреби, інтереси і цінності.

Розгляд його в динаміці передбачає виділення певних стадій:

Виникнення конфліктної ситуації, що відбиває прагнення однієї сторони до досягнення деякого бажаного для неї стану, при тому інша сторона перешкоджає досягненню цього бажання;

Усвідомлення ситуації, що склалася як конфліктної її учасниками. Саме сприйняття, розуміння реальності породжує конфліктну поведінку;

Перехід до конфліктної поведінки - це дії, спрямовані на те, щоб прямо або побічно блокувати досягнення іншою стороною мети. Для вступу в цю стадію необхідна установка "на боротьбу", стан психологічної готовності до неї. В ході конфліктної взаємодії сторони приходять до більш адекватного сприйняття наявної ситуації;

Вирішення конфлікту - це заключна стадія еволюції конфлікту. Можливе двоєке вирішення конфлікту: часткове, коли виключається тільки конфліктна поведінка, повне, конфлікт усувається як на рівні поведінки, так і на внутрішньому рівні.

Не кожний конфлікт проходить через всі намічені стадії. Так, конфліктну ситуацію можна усунути до початку конфліктних дій. Але якщо перервати конфлікт, в основі якого збережеться об'єктивна суперечність, то він просто зникне.

Таким чином конфлікт - це зіткнення інтересів різних соціальних суб'єктів, що відбувається публічно. Конфлікт має політичний вимір (так як соціальний конфлікт зачіпає управлінські системи) - соціальний конфлікт загрожує політичним конфліктом.

Накопичення конфліктів в суспільстві називається кризою. Якщо суб'єкт не є носієм влади - відповідальність фіктивна - розрив влади і відповідальності. Потрібен баланс всіх категорій, інакше конфлікт. Для вирішення конфлікту проводяться переговори.

Можливість завершення соціального конфлікту на різних стадіях його протікання.

Зовнішньою ознакою вирішення конфлікту може служити завершення інциденту. Саме завершення, а не тимчасове припинення. Це означає, що між конфліктуючими сторонами припиняється конфліктна взаємодія. Усунення, припинення інциденту - необхідна, але недостатня умова погашення конфлікту. Часто, припинивши активну конфліктну взаємодію, люди продовжують стан, шукати його причину. І тоді загаслий було конфлікт спалахує знову.

Вирішення соціального конфлікту можливе лише при зміні конфліктної ситуації. Ця зміна може приймати різні форми. Але найбільш ефективною зміною конфліктної ситуації, що дозволяє погасити конфлікт, вважається усунення причини конфлікту. Дійсно, при раціональному конфлікті усунення

причини з неминучістю призводить до його вирішення. Однак в разі високої емоційної напруженості усунення причини конфлікту зазвичай ніяк не впливає на дії його учасників або впливає, але дуже слабо. Тому для емоційного конфлікту найбільш важливим моментом зміни конфліктної ситуації слід вважати зміну установок суперників відносно один одного. Емоційний конфлікт повністю дозволяється тільки тоді, коли противники перестають бачити один в одному ворога.

Можливе також вирішення соціального конфлікту шляхом зміни вимог однієї з сторін: суперник йде на поступки і змінює цілі своєї поведінки в конфлікті. Наприклад, дивлячись на безперспективність боротьби, один з суперників поступається іншому або обидва одночасно йдуть на поступки. Соціальний конфлікт може бути також вирішений у результаті виснаження ресурсів сторін чи втручання третьої сили, що створює величезну перевагу одній зі сторін і, нарешті, в результаті повного усунення суперника. У всіх цих випадках неодмінно відбувається зміна конфліктної ситуації.

Особливістю вирішення конфліктних ситуацій є максималізм сторін, що не дозволяє досягти консенсусу, зняти мотиви, глибинні джерела соціальної напруженості. Даний максималізм найбільш чітко проявляється в етно-національних конфліктах, де одна з конфліктуючих сторін відстоює принцип суверенітету. Цей принцип суверенітету дійсно є найбільш авторитетним у вирішенні національних конфліктів, але може спричинити погіршення матеріального становища місцевого населення і викликати не міжнаціональний, а внутрішній конфлікт. Найкраще в міжнаціональних конфліктах діє принцип права націй на самовизначення.

У підсумку, який спосіб розв'язання конфлікту є найбільш раціональним? - Це інтеграція сторін, політичні рішення, що враховують інтереси всіх сторін.

Як ставитися до виникнення конфлікту, якщо він є складовою частиною розвитку суспільства?

У західній соціологічній і політологічній думки давно існує поняття «соціальний порядок», яке виражає ідею організованості життя, упорядкованості соціальної дії або соціальної системи. Існує концепція ціннісного згоди, що полягає в наступному. Внутрішній порядок заснований на внутрішньому злагоді людей і деякому мінімумі суспільних інтересів, цінностей або норм. Досягнення згоди розглядається як результат переговорів між людьми або колективної свідомості, взятого в якості самостійної реальності.

Таким чином, конфлікт і згода виступають як дві сторони розвитку суспільства. Конфлікт стане фактором, що впливає на розвиток суспільства, якщо він завершиться взаємною згодою. І, навпаки, для згоди спочатку треба пройти через конфліктну ситуацію.

Література

1. Здравомислов, А.Г. Соціологія конфлікту: навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів О.Г.. Здравомислов. - 3 вид. доп. і перераб. - М.: Аспект-Пресс, 1996. - 317 с.
2. Найдьонова Л.І. Соціологічні теорії конфліктів і їх дозволу // Соціально-політичний журнал, №12, 1994.
3. Фролов С.С. Соціологія. М., Видавництво "Логос", 1996 г. - 256с.
4. Шміт К. Поняття політичного конфлікту. Питання соціології. одна тисяча дев'яносто дев'яносто дві
5. Бурдые П.. Почала. М., 1994
6. Радугін А. А., Радугін К. А. Соціологія. - М.: Центр, 1996.

УДК 316(477)

Паскевич О.В.

РОЗВИТОК СОЦІОЛОГІЇ В УКРАЇНІ

Історія соціологічної думки в Україні як цілісний процес донедавна практично не досліджувалася. Нині у зв'язку з процесами державотворення та національно-культурного відродження потреба у науковому знанні еволюції вітчизняної соціальної думки, починаючи від її витоків до інституціалізації як академічної науки, набуває особливого значення. Вона відтворює низку проблем, пов'язаних зі складними процесами становлення і розвитку українства від початків його історії до сьогодення.

Витоки соціального пізнання в Україні сягають сивої давнини, зокрема княжої доби (IX — XIII ст.), і тісно пов'язані з буттям українського народу, формуванням української державності — Київської Русі, яка постала в результаті об'єднання східнослов'янських племен навколо політичного й

культурно-економічного центру — Києва й Середнього Подніпров'я. Елементи соціологічної думки містять праці найдавніших українських мислителів.

Соціально-економічне, політичне і духовне життя різко змінилося у XIII ст. у зв'язку з пануванням на українських землях монголо-татарського іга. У XIV ст. центрально-українські землі були захоплені Великим князівством Литовським. Більшість галицько-волинських земель опинилася під польською владою. З півдня дошкуляли татарські напади.

Виникнення держави спричинене двома факторами: вродженим людським недоліком, який вимагає взаємної допомоги, і вродженою схильністю людей до зближення, яка ніби «клеїть» їх, в'яже одним вузлом. Обов'язок держави щодо громадянина — гарантувати кожному право на існування. Вона повинна дбати про освіту громадян, «адже ніхто нічого не зробить корисного навіть у самому незначному місцевості, якщо не буде вчитися», сприяти розбудові нових шкіл. Обов'язки індивіда перед державою ще вищі, його діяльність має спрямовуватися передусім у руслі інтересів держави.

Наприкінці XVIII ст. розпочинаються активні дослідження фольклору, етнографії, історії українського народу, набутки яких мають неабияке значення і для соціальних знань. Багато праць цього періоду, передусім «Опис весільних обрядів» Григорія Калиновського, «Землеописания о Малия России» М. Туранського, «Записки о Малороссии» Ярослава Маркевича, «Історія Малої Росії» Дмитра Бантиш-Каменського, «Історія русів» невідомого автора засвідчують появу системних українознавчих студій, в контексті яких досліджувалося і соціальне життя народу.

Другий період розвитку соціологічної думки в Україні безпосередньо пов'язаний з виникненням соціології як окремої науки. У наукових колах його називають періодом академічної соціології. Розпочинається він за існування та інституціалізації соціології на Заході. Це породжує певні способи бачення й моделі пізнання соціальної реальності, нові підходи, способи вирішення й засоби реалізації соціальних цілей, інтересів і потреб, оскільки соціологічні принципи, методи та концепції були вже досить відомими серед українських науковців.

Прийнято вважати, що українська соціологія заявила про себе у 80-х роках XIX ст. дослідженнями Женецького гуртка українських учених, праці яких друкувалися найчастіше в тамтешньому журналі «Громада». Домінувало у тогочасній соціологічній думці звернення до соціально-культурних проблем. Водночас вона виявляла помітну зацікавленість соціально-політичними, економічними аспектами. Значний вплив на суспільну думку на початку XX ст. мали ідеї державності та історичного поступу України.

Історія світової соціології загалом, як і історія соціологічної думки в Україні, свідчить, що для її гармонійного розвитку необхідні певні внутрішні та зовнішні умови. Бездержавність української нації, тривале перебування українських земель у складі різних імперій, а в XX ст. — у складі колишнього СРСР, значно деформували процес розвитку наукової позиції вітчизняної соціології. Тривалий час вона не була ідентифікованою наукою, структурно існувала лише в системі радянської соціології. У перші десятиліття XX ст. на українських теренах відбувався активний процес інституціалізації соціологічної науки: створювалися соціологічні навчальні та наукові заклади, здійснювалися теоретичні й прикладні дослідження, видавалися наукові праці. З кінця 20-х років на теорію та практику соціологічної (практично «марксистсько-ленінської») науки починають впливати сталінські «теоретичні» положення.

«Скасування» соціології як науки було зумовлено тим, що її принципи, теорія і методи пізнання та освоєння соціальної дійсності не вписувалися у сталінське волюнтаристське управління суспільством. Наукова соціологія була ворожою соціальній апологетиці.

У 60-ті роки започатковуються соціологічні дослідження різної тематичної спрямованості. Сприятливішими для розвитку соціології стали 80-ті роки, коли вона нарешті відновила статус самостійної науки. В Україні протягом останнього десятиліття XX ст. сформувалися нові соціальні групи, верстви, нові соціальні відносини. Процес соціальної диференціації супроводжувався соціальними протистояннями, суттєво вплинув на соціальне самопочуття суспільства, особливості взаємодії суб'єктів вітчизняного соціуму. Це суттєво позначилося на зростанні ролі соціології в дослідженні та управлінні суспільними процесами.

Однак, щоб соціологія посіла відповідне місце у науковому та практичному житті, потрібні час і подолання соціально-економічних труднощів, які на початку XXI ст. переживає українська держава.

Література:

1. Лукашевич М. Соціологія : Базовий курс: Навчальний посібник/ Микола Лукашевич, Микола Туленков,; . -К.: Каравела, 2005. -310 с.
2. Брегеда А. Соціологія: Навч. метод. посіб. для самостійного вивчення дисципліни / Київський національний економічний ун-т. — К., 1999. — 123с.

3. Вербець В. Соціологія: теоретичні та методичні аспекти: Навч.-метод. посіб. / Рівненський держ. гуманітарний ун-т. — Рівне : РДГУ, 2005. — 202с.

УДК 316.2

Радіонова М.О.

ОГЮСТ КОНТ: СОЦІОЛОГІЯ ЯК НАУКА ПРО СУСПІЛЬСТВО

Соціологія як самостійна галузь наукового знання виникла досить пізно, у 40-х рр. XIX ст., і являє собою порівняно молодшу науку. Перший, хто переглядає усталену класифікацію наук і виділяє в ній окрему науку про суспільство, є французький вчений Огюст Конт (1798-1857), якого і вважають засновником соціології. В його шеститомній праці «Курс позитивної філософії» вперше вжито назву «соціологія» і обґрунтовано її предмет і метод [1].

О. Конт жив у Франції у такий період її історії, який знаменувався боротьбою старих і нових класів і станів, частою зміною форм політичного устрою [2].

О. Конт створює свою класифікацію наук, розміщуючи їх у відповідності з історією їх виникнення, розвитку і залежності одна від одної, ускладненням їх предмету, зростанням складності явищ, які вони досліджують. Контівська ієрархія наук набирає вигляду певних сходинок.

Якщо слідувати логіці, наступною сходинкою має бути окрема наука про найбільш складний живий організм - суспільство; так у цій класифікації з'являється спочатку «соціальна фізика», і лише у 47 лекції своєї праці «Курс позитивної філософії» Конт дає їй назву «соціологія» [3].

Соціологія, вважає Конт, може і повинна будуватися за взірцем передових природничих наукових дисциплін, на фундаменті виявлених законів, зв'язків між явищами, що повторюються. Виходячи з досвіду природознавства, яке вивчало певні системи явищ, Конт за аналогією доходить висновку, що і «соціальна фізика» (або соціологія) має вивчати суспільство як систему. В основу побудови соціології як самостійної науки Конт поклав ідею «соціальної системи», тобто визнання факту існування суспільства як свого роду організму, що складається з певних елементів, які, в свою чергу, виконують певні функції.

Виходячи з цього, О. Конт розрізняє в соціології «соціальну статистику» (або теорію суспільного порядку, яка вивчає умови існування і закони функціонування соціальної системи, її структуру та елементи) і «соціальну динаміку» (або теорію суспільного прогресу, яка досліджує закони розвитку і зміни соціальних систем) [4].

Конт починає аналіз «соціальної статистики» з сім'ї, вважаючи її основною і найбільш стабільною клітиною соціального організму. Сім'я, на думку Конта, це джерело морального виховання, збереження культурних традицій і досвіду попередніх поколінь; вона сприяє входженню молоді у соціальне життя, набуттю нею важливих соціальних якостей, необхідних для успішного служіння людству, вчить «жити для інших». Добрі стосунки між поколіннями підтримують суспільну рівновагу, баланс між традиціями і новаціями, носіями яких є старші і молоді люди.

Разом з тим Конт заперечує жіночу рівноправність і всіляко підкреслює необхідність зміцнення авторитету й влади чоловіка. Жінка, на його думку, стоїть нижче чоловіка в інтелектуальному плані, поступаючись йому також і силою волі. Завдання жінки - робити благородними грубі чоловічі натури, пробуджувати в них суспільні почуття, засновані на солідарності [5].

На думку Конта, людський розум у своєму розвитку проходить три стадії, яким відповідають три стадії історичного прогресу:

- Перша, або теологічна стадія, охоплює час від давнини до 1300 року. Вона характеризується пануванням релігійного світогляду в сукупності з військово-авторитарними режимами на чолі з жерцями та військовими.
- Друга, або метафізична стадія, продовжується до 1800 року; її основою стає метафізичний спосіб пояснення існуючого, суть якого полягає в абстрактно-умоглядному тлумаченні речей і явищ без опори на емпіричні (дослідні) дані. Тут на перший план у духовній сфері висуваються філософи, а в політичній - юристи, публіцисти, літератори. Завданням цієї стадії є руйнація старого суспільства та його нещадна критика. Але наслідком цього стає стан анархії і хаосу.
- Тому третя, позитивна стадія - це стадія розповсюдження передусім наук, зростання їх суспільної значущості і впливу на всі сторони життя суспільства. Людська думка акцентує свою увагу не на надприродному і не на поясненні суцього за допомогою абстрактних сутностей, а лише на наукових законах. Зростання й накопичення позитивних знань спонукає швидкий розвиток промисловості,

стимулює перехід від військових до промислово розвинутих систем, допомагає встановленню порядку і соціального миру. В центрі духовного життя перебувають вчені і діячі мистецтва, а управління господарством здійснюють промисловці й технічні фахівці [6].

Головним завданням соціології в цих умовах для Конта є опис взаємодії законів функціонування й розвитку суспільства і вироблення оптимальної з цієї точки зору позитивної політики. Він однаково гостро виступає як проти реакціонерів - захисників старого ладу, так і проти радикалів, які стояли за революційне нищення віджилого устрою. Конт мріє про суспільство, в якому соціальний порядок не приводив би до застою, а прогрес - до революційної анархії та свавілля [7]. Вчення Конта про позитивну політику як шлях поступового, наперед передбачуваного і науково забезпеченого реформування суспільства на засадах розуму та інтелекту виступало антитезою до ідей марксизму, які в цей час почали широко проникати у Францію [8].

Отже, предметом соціології для Конта виступає не конкретно-історичне суспільство, а суспільство в цілому, як система в її минулому і сучасності. Він розробляє також методи соціології і вважає, що основними для цієї науки є спостереження і експеримент (оперті на соціологічну науку), метод порівняння (соціальних процесів, різних суспільств, різних станів одного й того ж суспільства) та історичний метод (дослідження послідовних станів суспільства з врахуванням тісного зв'язку минулого, сучасності й майбутнього) [9].

Таким чином, місце вчення Конта в історії соціології є надзвичайно важливим. Він вперше:

- обґрунтував необхідність наукового підходу до вивчення суспільства і можливість пізнання законів його розвитку;
- визначив соціологію як особливу науку про суспільство, оперту на емпіричні дослідження, що мало забезпечити її об'єктивність та неупередженість;
- розглянув суспільство як систему з її статичними та динамічними закономірностями, привернув увагу до вивчення соціальних інститутів і структури цієї системи, механізмів її змін [10].

Водночас Конт так і не зміг у поясненні суспільства остаточно відірватись від аналогій з природничими науками, запозичуючи багато своїх положень і термінів з біології і фізики, надмірно прив'язуючи соціальні явища, процеси і закони до тих, що вивчаються природознавством [11].

Нарешті, людина у його вченні виступає насамперед природною істотою з такими вродженими характеристиками, як егоїзм, агресивність тощо. Вона підпорядкована природним закономірностям і не відіграє жодної самостійної ролі в процесі природної еволюції.

Література

1. Арон Р. Етапи розвитку соціологічної думки. - М.: 1993.
2. Захарченко М.В., Погорілий А. І. Історія соціології (від античності до початку XX ст.) - М.: 1993.
3. Історія соціології. - Мінськ: 1993.
4. Історія соціології в Західній Європі і США. - М.: 1993.
5. Короткий споварь по соціології. - М.: 1 989.
6. Монсон П. Сучасна західна соціологія. - Санкт-Петербург 1992.
7. Овчаренко В. І., Грицанов А. А. Соціологічне психологізм. - Мінськ: 1990.
8. Погорілий А. І. Соціологічна думка XX століття: Навчальний посібник. - М.: 1 996.
9. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги, Т. 2. - М.: +1992.
10. Радугин А. А., Радугин Г. А. Соціологія: Курс лекцій. - М.: 1995.
11. Ручка А. А., Танчер В. В. Курс історії теоретичної соціології .. - М.: 1 992.
12. Сучасна західна соціологія: Словник. - М.: 1990.

УДК 316.35

Салій І.В.

СОЦІОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ МІСТА І СЕЛА

Актуальність цієї теми полягає в тому, що серед соціологічних проблем міста, прямо пов'язаних із селом, виділяється проблема міграції. Соціологія міста - галузь соціологічних знань, яка розкриває конкретні особливості розвитку і функціонування міста в певних історичних умовах, соціальні процеси, форми і інститути урбанізації. Вона виникла під впливом безпосереднього зростання міських поселень і внаслідок загострення соціальних проблем міста. Соціологія міста виділилась в особливу галузь соціології в США в межах Чиказької школи (1918-1939 рр.). Представники цієї школи (соціологи з Чиказького університету – Роберт Парк, Ентоні Берджес, Льюїс Вірт та ін.) вбачали у місті природну соціальну лабораторію, в якій за допомогою емпіричних методів можна

вивчати "людську природу" і зміст суспільного життя. Міська спільність розглядалась ними у вигляді складної мозаїки різних соціальних груп, кожна з яких мала претензію на певну територіальну зону.[2]

Об'єктом пізнання соціології міста є місто як соціально-територіальна (просторова) спільність, комплекс соціальних сфер і інститутів, як поселенська структура, як основна підсистема в системі розселення людей, а предметом вивчення – соціальна сутність, генеза, функції, загальні, специфічні і емпіричні особливості міста як соціальної системи.[1]

У соціології міста при організації практично будь-якого дослідження важливо мати уявлення про типологію міст, яка заснована на деяких ознаках. Кожне місто виконує певні обов'язки в народногосподарському поділі праці, у кожного міста є своя спеціалізація. Місто може виконувати одну чи кілька функцій, тобто бути монофункціональним чи поліфункціональним. У залежності від набору функцій формується відповідне соціальне і демографічне середовище. Серед монофункціональних міст зустрічаються міста з переважно чоловічим або жіночим населенням, чи, як пишуть соціологи, з незбалансованим демографічним складом населення.[2]

Як правило, під містом розуміють цілісну територіальну одиницю з високою компактністю населення і значним числом мешканців, зайнятих різноманітними і неоднорідними видами трудової діяльності, зі специфічним способом життя. Місто - це одночасно і центр науки, освіти і найбільш розвиненої культури, це і центр промислового виробництва, це і місце, де сконцентровані основні соціальні групи і верстви населення. Саме тому суспільство розвивалось і розвивається через місто. Історичний досвід засвідчує: на різних етапах суспільного розвитку роль і значення міста як центра економічного, соціально-політичного і духовного життя суттєво змінювалось, але при цьому воно завжди зберігало за собою певну роль в соціальному прогресі.[3]

Село як предмет вивчення соціології, означало селище, в якому знаходився власник земель. На початку XX ст. селом вважалось сільське поселення, де була церква. Сільська поселенська спільнота протилежна місту за всіма основними характеристиками. Тут відносно низька територіальна концентрація населення, переважне заняття людей - сільськогосподарська праця, менший ступінь соціально-економічного розвитку, невеликий набір видів трудової діяльності, велика професійна і соціальна однорідність населення. Предметом соціології села є основні закономірності його функціонування і розвитку, його соціально-економічна природа, проблеми демографічного і соціального відтворення населення, типологія сільських поселень, спосіб життя населення, процеси міграції.[2]

Типологізація сільських поселень складніша через велику розмаїтість. Сільські населені пункти бувають різні: аграрні; індустріально-аграрні; аграрно-адміністративні. Найважливіша ознака для типологізації - людність поселення. Виділяють дрібні, середні, великі сільські поселення. Окремі райони країни сильно відрізняються за чисельністю сільських поселень. Більше всього дрібних поселень у Північному і Північно-Східному регіоні країни, багато хуторів через специфіку землекористування, селянських традицій; на другому місці - Північний Захід.[4]

Дві третини міського населення нашої країни - учорашні жителі сел. Мігранти із села й у місті тривалий час зберігають багато ознак сільського способу життя, відбувається руралізація - оселяння міст. Міщанином за способом життя важко стати вихідцю з традиційного села. Саме тому нові міста, населення яких складається значною мірою із сільських мігрантів, виділяються невисоким рівнем побутової культури, специфічним укладом повсякденного життя. З іншого боку, із сільських поселень їде наймолодше, освічене населення, і виникають серйозні перекоси в розвитку сільських поселень і галузей економіки, зв'язаних з ними. Великі міста ніби «обезлюднюють» навколишню територію. Є таке поняття, як ареал міста, тобто навколишня територія, на яку воно впливає. І чим більше місто, тим більший такий ареал. Соціологи вивчають мотиви міграції населення із села в місто. За даними досліджень, на першому місці стоїть прагнення отримати професію; продовжити освіту (чверть опитаних); приблизно стільки ж опитаних указують на бажання поліпшити соціально-побутові умови; приблизно по 12 відсотків - на сімейні обставини, прагнення бути там, де більше молоді.[3]

На останньому місці знаходиться небажання займатися сільськогосподарською працею. При всій привабливості міського способу життя він поки що дуже далекий від ідеалу: скученість, безликість міського середовища, особливо в нових містах, поширення масової культури, ріст неблагополучних сімей, відхиляючої поведінки молоді. Усе помітніше виявляються відчуженість людей, самотність. Не місто для людини, а людина, точніше трудові ресурси, для міста. Першими стали займатися проблемами міст закордонні соціологи. Відповідно до теорії аномії, Еміля Дюркгейма і Луїса Арта, міста за своєю природою ворожі людським відносинам. Місто змушує людини віддалятися від інших,

знеособлене спілкування поступово входить у звичку. Перші дослідження, що призвели до таких результатів, були проведені в Чикаго ще у 1930р. Кореляційні зв'язки показали, що рівень психічних розладів вищий в тих районах, де не збалансований статевий склад населення, у сім'ях, де не було радіо. За минулі десятиліття в соціології нагромадилося ще більше спостережень і висновків про несприятливий вплив на людину міського середовища. Однак сьогодення соціологія міста не тільки накопичує такі факти, але і, спираючись на них, активно шукає шляхи поліпшення середовища проживання людини, удосконалення міських поселень.

Література

1. Зеленов Л.А. Соціологія міста: Підручник для вузів. - М., 2000
2. Нестуля О. О. Соціологія: навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.]/ О. О. Нестуля, С. І. Нестуля – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 272 с.
3. Паціорсковскій В.В. Соціальні проблеми села та розвитку сільських територій //Никонівський читання-2005. - М., 2005.
4. Старовіров В. І. Соціально-демографічні проблеми села. М.: Наука, 1975;

УДК 316.614.5

Сизоненко Г.О.

ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Соціологічний аналіз професійної діяльності людини об'єктивно потребує дослідження понять «інституція» й «інститут». При цьому ми звертаємо увагу, що хоча в соціологічній літературі ці поняття нерідко вживаються як синоніми, вони не є тотожними: категорія «інституція» співвідноситься з активністю людей у формі праці, а «інститут» поширюється на галузь діяльності спеціалізованої або професійної. Іншими словами, поняття «інституція» передуює поняттю «інститут», будучи базою останнього.

Проблема інституціоналізації професійної діяльності найбільше своє наукове обґрунтування отримала в роботах класиків акмеології О. О. Деркача, О. О. Бодальова, Н. В. Кузьміної, Л. О. Рудкевича, В. Г. Зазика, А. К. Маркової, Є. І. Степанової, Г. С. Михайлова, І. М. Семенова. Саме в них представлені закономірності розвитку людини як суб'єкта професійної діяльності і досягнення в цьому розвитку найвищого рівня, тобто перетворення спеціаліста в професіонала. Таким чином, на сьогодні вже накопичено вагомий теоретико-методологічний базис для вивчення професіоналізму як соціального феномену, механізмів його формування та розвитку.

Метою статті є дослідження механізму формування інституціонального та неінституціонального рівнів професійної діяльності як основи професіоналізму особистості в сучасному суспільстві.

В соціумі повсякденна поведінка і діяльність людей, як правило, здійснюються у формі трудової діяльності. Не зважаючи на те, що соціальні процеси є об'єктом соціології, пізнання її сутності привернуло увагу і стало предметом аналізу для філософів раніше за науковців інших напрямів, у першу чергу соціологів [6]. Узагальнення результатів вивчення трудової діяльності представниками різних філософських шкіл дає змогу зробити такий висновок: праця являє собою синтез матеріальних і духовних дій людей, у яких здійснюється соціально-детермінована діяльність. Якщо за допомогою поняття «діяльність» пояснюється вся активність людини, що охоплює біологічні, психічні і соціальні елементи, то поняття «праця» поширюється на соціальну складову її життя. Праця - знарядна діяльність. Оскільки знаряддям праці виступає вся олюднена природа, індивід з моменту народження включений в олюднену природу, у знарядну діяльність. Якщо людську життєдіяльність розглядати як трудову діяльність, необхідно звертати увагу на такі характеристики праці, як процес навчання, виховання, освіти в цілому. У праці створюється дійсність, що оточує людину, але також створюється й удосконалюється вона сама [6, с. 142].

Отже, трудова діяльність - це процес, результати якого залежать від кількох людських якостей, що повинні виявитися одночасно.

«Золоте правило» психології праці звіщає, що праця ефективна, якщо індивідуально-особистісні особливості працівника відповідають вимогам, висунутим до них самою професією як системою функцій. Сукупність тих особливостей, які визначають ефективну реалізацію трудових функцій, позначається поняттям «професійно-важливі якості» [3].

На основі загальних уявлень про функції і процеси професійної діяльності виділяються гіпотетичні індивідуально-особистісні особливості, що розглядаються як чинники ефективності діяльності. Емпірично встановлюється ступінь їхнього зв'язку з ефективністю, а також взаємний зв'язок самих індивідуально-особистісних особливостей.

Така стратегія виділення останніх у принципі забезпечує обґрунтованість вимог, які висуваються до працівника, а тим самим і об'єктивне виділення індивідуально-особистісних особливостей професіонала [2].

Є й інша стратегія виділення професійно-важливих якостей, що припускає узагальнення суб'єктивних уявлень їх носіїв - професіоналів - про специфіку професії і власні індивідуально-особистісні особливості. Зазвичай досвідчених професіоналів-експертів, що успішно виявили себе в конкретній діяльності і високо оцінені колегами, просять перелічити ті якості, що, на їхню думку, забезпечують ефективне виконання службових функцій. Складений у такий спосіб перелік якостей, необхідних успішному фахівцеві, інтерпретується як професійно важливі. [1, с. 250]. Труднощі використання цієї стратегії пов'язані з тим, що перелік якостей успішного фахівця формулюється в суб'єктивних поняттях, яким не завжди можна поставити у відповідність особливості, що діагностуються об'єктивно.

У науковій літературі широко використовується поняття «професійна придатність». Вона визначається через професійно важливі якості, тобто вони розглядаються як необхідні і достатні ознаки професійної придатності [4, с. 170-171].

Усе сказане вище немовби акумулюється в інституціональному підході до професії, професійної діяльності і процесу професіоналізації. Будь-який спеціалізований вид діяльності для здобуття статусу професії проходить процес інституціалізації, що, як відомо, передбачає:

- наявність суспільної потреби в спеціалізації діяльності для більш ефективного задоволення суспільних потреб;
- формування спеціальних вимог, норм і стандартів, що характеризують цей вид діяльності;
- визначення характеру спеціальних здібностей, знань і навичок індивідів, необхідних для виконання даного виду діяльності;
- появу методів і способів визначення таких здібностей і навчання спеціальним професійним знанням, прийомам і навичкам;
- формування стимулів і мотивів заняття саме цим видом діяльності на рівні як індивіда, так і суспільства в цілому, що пов'язано з престижем професії, який відображається в здатності даного заняття бути основним джерелом доходу;
- виділення певних професійних інтересів, цінностей, норм, стилів і зразків поведінки, професійних ролей, що сприяють згуртуванню людей за ознакою приналежності до даної професії і конкретної професійної спільноти;
- появу особливих професійних організацій для захисту цих інтересів (професійні об'єднання, спілки і т. п.).

Завершення процесу інституціалізації професії виражається у формуванні професійних спільнот. Відтворення єдності професійних інтересів, ціннісних орієнтацій, зразків поведінки і всього способу життя, властивих даній спільноті, забезпечується саме інститутом професії.

За інституціонального підходу професіоналізація розглядається як результат впливу цілої сукупності факторів, серед яких особлива роль належить інституту освіти. Процеси професійної диференціації й інтеграції на сьогодні розвиваються шляхом інтеграції простих видів діяльності і диференціації більш складних. [5, с. 398] У той же час саме виділення професійної освіти в особливий інститут суспільства, а також тенденції її еволюції визначаються потребами, які формуються під впливом інституту професії. Таким чином, перспективи розвитку обох інститутів забезпечуються механізмами їхнього зв'язку і взаємодії в конкретному суспільстві. Наприклад, механізм професійного відбору функціонує спочатку на рівні інституту освіти і вже потім - на рівні інституту професії в єдності соціального і професійного відбору. Школа, відзначав П. Сорокін, здійснює первісну селекцію, відокремлюючи найбільш талановитих від найменш здатних і забезпечуючи чи перш им можливості подальшого просування [5, с. 398]. Далі у процес відбору включається професійна школа. І вже потім відбувається професійний відбір у рамках конкретних видів діяльності на рівні конкретних організацій. Інший міжінституційний механізм - ринок праці - сприяє регулюванню відповідності кількісних і якісних параметрів професійно-освітніх структур потребам суспільства у професійних кадрах, стимулюючи не тільки професійну підготовку, а й перепідготовку кадрів і навіть поліпшення загальноосвітньої підготовки.

Розглядаючи професію як інститут, доцільно виходити не тільки з об'єктивних чинників його становлення, а й суб'єктивного сприйняття професії самим індивідом. Тому найзначнішим мотиватором професійної праці стає задоволеність власною професією як цінністю в особистісній системі життєвих орієнтацій.

Інституціональний рівень організації професійної діяльності (і професіоналізму як її узагальнюючого результату) пов'язаний з розвитком суспільства, яке повинно само себе відтворювати і робить це більш-менш ефективно в залежності від рівня витрат інституціональних ресурсів на регулювання поведінки людини у всіх сферах її життєдіяльності, і, насамперед, професійній. При цьому, чим більше примусу до праці, точніше, чим вище витрати на оптимізацію інституціонального рівня її організації, тим менше працівник бачить сенсу в тому, щоб «грати» за інституціональними правилами. Ми вважаємо, що, вирішуючи зазначену проблему, варто звернути увагу на роль неінституціонального рівня організації професійної діяльності людини, тобто такого рівня, на якому «грають» за тими або іншими правилами уже не «середні», а цілком реальні люди. Перехід на зазначений рівень аналізу відбиває процес, який можна позначити як «повернення до людини». У будь-якому разі результатом (цільовою ознакою) процесу інституціоналізації професійної діяльності може вважатися феномен професіоналізму.

Література

1. Бандурка О. М. Теорія і методи роботи з персоналом в органах внутрішніх справ : підручник / О. М. Бандурка, В. О. Соболев. - Х. : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 2000. - 365 с.
2. Погрібна В. Л. Соціологія професіоналізму : монографія / В. Л. Погрібна. - К. : Алерта : КНТ : ЦУЛ, 2008. - 336 с.
3. Психологическая диагностика в управлении персоналом / [под ред. Е. А. Климова]. - М. : РПО, 1999. - 316 с.
4. Психологический словарь / [под ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова]. - М. : Педагогика - Пресс, 1996. - 440 с.
5. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество : пер. с англ. / П. А. Сорокин ; общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Соколова. - М. : Политиздат, 1992. - 398 с.
6. Табаков Ю. В. Становление понятия труд как философской категории / Ю. В. Табаков. - Горно-Алтайск : Изд-во ГАГУ, 1997. - 189 с.

УДК 316.342:37

Соляник Л.В.

ВПЛИВ КУЛЬТУРИ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

Проблема культури була на першому місці протягом формування людської цивілізації. І зараз саме вплив культури на формування особистості відіграє важливу роль у нашому житті. Ця тема є актуальною тому, що культура пронизує всі напрямки людської життєдіяльності - від звичайних людських потреб до найвеличніших виявів людської творчості. Вона впливає на всі сфери суспільної та індивідуальної життєдіяльності - працю, побут, дозвілля, мислення, практичну діяльність, етику, етикет. Культура ґрунтується на системі цінностей. Кожна людина знайомиться з культурою з раннього дитинства: опановує рідну мову і засвоює культуру, до якої належить. Це відбувається в процесі спілкування з близькими людьми, у домашньому середовищі, за допомогою вербальних і невербальних способів спілкування. Культура охоплює всі уявлення, ідеї, світогляду, переконання, вірування, які активно розділяються людьми, або користуються пасивним визнанням і впливають на соціальну поведінку.

Темою впливу культури на формування особистості займалися багато дослідників. На думку Н. Смілзера, культура структурує суспільне життя. Вважав, що культура передається від одного покоління до іншого в процесі соціалізації. Американська дослідниця К. Дьюбойс займалася формуванням особистості саме через культуру. Французькі просвітителі Вольтер, А.Тюрго, М.Кондорсе вважали, що "культурність", "цивілізованість" нації чи країни полягають у "розумності" суспільних порядків, вимірюються сукупністю досягнень у галузі науки і мистецтв. Засновник німецької класичної філософії І. Кант вважав, що культура базується не тільки на розумі, а й на сфері моральності. Шіллер вважав, що завдання культури полягає у розвитку і гармонійному примиренні фізичної і моральної природи людини, чуттєвого і розумного. Е.Тейлор дав визначення терміну «культури». Питання впливу культури піднімали також такі люди, як Ж.Ж.Руссо, російські філософи: В.С.Соловйов, М.О.Бердяєв та інші; І.Г. Гердер та В.М. Межуєв. [2, 9,15]

Культура - це система цінностей, уявлень про світ і правила поведінки, спільних для людей, пов'язаних певним способом життя. Культура представляє собою багатосторонню і багатоаспектну систему, всі частини, всі елементи, всі структурні характеристики цієї системи постійно взаємодіють,

перебувають у нескінченних зв'язках і відносинах один з одним, пронизують всі сфери життя суспільства. Культура передається від одного покоління до іншого в процесі соціалізації. Людина долучається до культури з самого дитинства. Становлення і розвиток особистості відбувається багато в чому завдяки культурі. Культура дає людині відчуття приналежності до спільноти, виховує контроль за своєю поведінкою, визначає стиль практичного життя. [3, 52]

Культуру вивчають і інші науки, наприклад, етнографія, історія, антропологія, але соціологія має в культурі свій специфічний аспект дослідження. Характерна особливість соціології культури полягає в тому, що вона виявляє і аналізує закономірності соціокультурних змін, вивчає процеси функціонування культури у зв'язку з соціальними структурами та інститутами. З точки зору соціології, культура є суспільним фактом. Вона охоплює всі уявлення, ідеї, світогляду, переконання, вірування, які активно розділяються людьми, або користуються пасивним визнанням і впливають на соціальну поведінку. [3,52]

Культура відіграє в житті людини дуже суперечливу роль. З одного боку, вона сприяє закріпленню найбільш цінних та корисних зразків поведінки і передачі їх наступним поколінням, а також іншим групам. Культура підносить людину над світом тварин, створюючи духовний світ, вона сприяє людському спілкуванню. Культура є одним з найважливіших методів соціалізації особистості.[3,52]

Певний культурний досвід є загальним для всього людства і не залежить від того, на якому ступені розвитку знаходиться те чи інше суспільство. Так, кожна дитина отримує все від старших за віком, навчається спілкуванню через мову, отримує досвід застосування покарання і винагороди, а також освоює деякі інші найбільш загальні культурні зразки. [3,52].

Цінності - це матеріальні предмети або духовні принципи, які мають певне значення для даного соціального суб'єкта з позиції задоволення його потреб та інтересів. Роль цінностей у житті як окремого індивіда, так і суспільства в цілому надзвичайно велика. Відповідно до них відбувається добір інформації в процесі спілкування, устанавлюються соціальні відносини, формуються афекти (емоції і почуття), навички взаємодії і т.п. Цінності мають величезне значення в будь-якій культурі, оскільки визначають відносини людини з природою, соціумом, найближчим оточенням і самим собою. Освоюючи цінності навколишнього світу, людина спирається на усталені в його культурі традиції, норми, звичаї і поступово формує систему основних і загальноприйнятих цінностей, що керують її життям. На цій основі в кожній культурі складається своя система цінностей, яка показує її специфічний стан у світі.[4,24]

У культурній антропології прийнято виділяти чотири основні сфери культурних цінностей: побут, ідеологію, релігію і художню культуру. Найважливіше значення має сфера побуту, що являє собою історично початкову сферу виникнення й існування культурних цінностей. Незважаючи на наявність ідеології, релігії і мистецтва, побутова культура й нині залишається основною для формування особистості, оскільки це формування починається ще з дитинства. Специфіка побутової культури полягає в тому, що вона виробляє ті цінності, які мають основне значення для міжкультурного спілкування. Саме побут є оберегом історичної пам'яті культури, оскільки він значно стійкіший від ідеології й релігії і змінюється набагато повільніше. Тому саме побутова культура набагато більше містить у собі цінності "вічні", загальнолюдські й етнічні. Крім того, саме побутові цінності є основою існування ідеології, релігії та мистецтва. Норми і цінності побутової культури є самодостатніми. Це означає, що, користуючись саме цінностями побутової культури, людина може мати стійкі орієнтири для життя в умовах відповідної культури.[4,24]

Культура проникає у все напрямки людського життя. Культура набуває соціального впливу передусім як необхідний аспект діяльності суспільної людини. Вона ґрунтується на соціальних засадах і передбачає організацію спільної діяльності людей, а отже, регулювання цієї діяльності певними правилами, нормами, акумульованими в традиціях, знакових і символічних системах тощо. Зміст культури впливає не лише на темпи діяльності, прискорюючи чи уповільнюючи їх, але й визначає її змістовне цілеспрямовання. Думки, погляди, рішення, які зумовлюють різні сфери суспільної практики, підтримуються логікою культури.[1, 114]

Культура і особистість взаємозв'язані між собою. Спільне історичне минуле, історична пам'ять, релігійні доктрини – це ті фактори, які впливають на формування особистості в культурі. Особистість відкриває щось нове в культурі та надає їй динаміку. Культура є тим, що розвиває людство. У процесі свого розвитку дитина засвоює не тільки зміст культурного досвіду, але й прийоми та форми культурної поведінки, культурні способи мислення. [5,34]

Позитивний вплив культури розглядає соціологія. При соціологічному підході культура зазначається як соціологічний інститут, який дає суспільству системну якість, дозволяє розглядати

його як стійку цілісність. Культура розглядається з точки зору її функціонування в конкретній системі суспільних відносин та інститутів, що визнають ролі та норми поведінки людей у суспільстві. [5,34]

На нашу думку, культура є одним з найважливіших методів соціалізації особистості. Культура ніколи не стоїть на місці, вона постійно розвивається та передається від минулих поколінь майбутнім. Культура пов'язана з соціалізацією особистості та дала поштовх до розвитку людства. Культура дуже сильно вплинула на розвиток особистості. Формування особистості – це такий процес, який не зупиняється на певному етапі людського життя, а триває постійно. Особистість формується саме в розмові з іншими людьми, через культуру, в якій вона знаходиться у певних час. Культура - це поняття, яке означає певний історичний рівень розвитку суспільства, творчих сил і здібностей людини, втілений у типах і формах організації життя і діяльності людей, а також в цінностях, які створюються ними. Культура - система цінностей, уявлень про світ і правила поведінки, спільних для людей, пов'язаних певним способом життя. Роль культури у творенні людської духовності полягає в постійному творенні, відтворенні і збільшенні матеріальних і духовних цінностей, в активному використанні культурних надбань для духовного розвитку суспільства і людської особистості.

Література

1. Кон І.С. Соціологія особистості / І. С. Кон - М., 1967 - с.113-116
2. Витанії І.М. Товариство. Культура. Соціологія / І.Н. Витанії - М., 1984 - с.9-15.
3. Добренков В.І. Соціологія. / В.І. Добренков, Ю.Г. Волков и др. - М.: Думка, 2000 - с.52.
4. Іонін Л.Г. Соціологія культури: шлях у нове тисячоліття: Учеб. посібник для студентів вузів. - 3-е вид., Переруб. і доп. / Л.Г. Іонін - М.: Логос, 2000 - с.19-24.
5. Мінюшев Ф.І. Соціологія культури: Навчальний посібник для вузів Ф.І. Мінюшев - М.: Академічний проект, 2004 - с. 34-38.
6. <http://referat-ok.com.ua/kulturologiya-ta-mistectvo/vpliv-kulturi-na-formuvannya-osobistosti>
7. <http://ua.textreferat.com/referat-14102-6.html>

УДК 314.1(477)

Шупова М.С.

ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОБЛЕМИ В УКРАЇНІ

В останні роки демографічна ситуація в Україні вкрай несприятлива, оскільки весь хід соціально-економічного розвитку нашої держави поставив український народ перед реальною загрозою зменшення. Той факт, що з 1991 р. серед населення України смертність перевищувала народжуваність, а в 1993 р. природний спад досяг вже 180 тис. чоловік - говорить сам за себе.

Найвищий рівень народжуваності в Україні спостерігався у 1925 - 1926 роках. Відтоді почалося систематичне зниження народжуваності, що перетворилося на сталий процес.

Метою є дослідження демографічних проблем в Україні та виявлення їх основних причин.

Для нормального розширеного відтворення суспільства потрібно, щоби кожна жінка народила за життя 2,2 - 2,4 дитини. З 1964 року в Україні жінка народжує в середньому двох дітей. Сумарний коефіцієнт народжуваності в Україні у 2017 році становив 1,374 дитини на 1 жінку репродуктивного віку (у 2016 році – 1,466). Народжуваність зменшується через різні причини: безплідність шлюбних пар, збільшення генетичних захворювань, ранньої дитячої смертності, а також із економічних причин.[1]

Специфіка демографічних процесів (зменшення народжуваності, зростання смертності, деформація статевовікової структури населення тощо) призвела до того, що загальна чисельність найбільш продуктивної групи населення віком від 20 до 40 років постійно скорочується. [2]

На 1 січня 2018 року чисельність наявного населення України (за оцінкою)² становила 42386,4 тис. осіб, з них у міських поселеннях проживало 29371,0 тис. осіб (69,3%), у сільській місцевості – 13015,4 тис. осіб (30,7%).

У 2017 році чисельність населення України зменшилася на 198,1 тис. осіб, у тому числі міського – на 111,3 тис., сільського – на 86,8 тис. [1]

Зниження природного приросту спричиняє деформацію вікової структури населення, зумовлює зниження природного приросту трудових ресурсів. «Старіння» населення призводить до збільшення економічного навантаження на працездатних, труднощів у формуванні трудових ресурсів,

забезпеченні
народного господарства робочою силою.

Проблеми віково-статевої структури населення мають значні регіональні відмінності. Наприклад, ці проблеми в Закарпатській і Донецькій областях діаметрально протилежні. Певні особливості є у сільській і міській місцевостях, зокрема, в більшості сільських адміністративних районів України природного приросту населення практично немає, а в багатьох спостерігається процес депопуляції. Це означає, що в таких районах коефіцієнт народжуваності менший від коефіцієнта смертності. В селах різко погіршуються вікова й статевая структури населення, що, безперечно, негативно впливає на розвиток продуктивних сил.

Особливо несприятливим фактором, який негативно впливає на загальну демографічну ситуацію в Україні, є висока смертність населення. Її показник у 2017 році 14,5 особи на 1000 наявного населення. [2]

Особливо прикро те, що найвища смертність спостерігається серед чоловіків у молодому працездатному віці (20 - 30 років). Саме в цьому віці смертність чоловіків утричі перевищує смертність жінок того ж віку. [4]

Також, сьогодні великі показники дитячої смертності. У віці до 1 року в Україні у 2017 році померло 2,8 тис. дітей, з них у перинатальному періоді (у перший тиждень життя) – 1,2 тис. Крім того, було зареєстровано 2,1 тис. мертвонароджень. Перш за все, це пов'язано з генетичними захворюваннями та негативними змінами в розвитку дитини в період вагітності. [1]

Що ж стосується окремо міста і села, то тут спостерігається різниця. Для населення, що проживає в місті показник смертності складає 13,0 померлих на 1000 населення. У сільській місцевості він значно вищий, ніж у міських поселеннях: 17,3 померлих на 1000 наявного населення. Серед причин смерті населення перше місце посідає хвороби системи кровообігу (67,0% загальної кількості померлих), друге – новоутворення (13,6%), третє – зовнішні причини смерті (5,4%). [1]

Слід особливо наголосити на прямій залежності якості життя людей в Україні від стану навколишнього середовища. Постійне втручання людини в природу, що супроводжується прогресуючим забрудненням довкілля і руйнуванням природних екосистем, у свою чергу справляє негативний вплив на здоров'я населення. Виснаження природних ресурсів скорочує матеріальну базу для подальшого соціально-економічного розвитку суспільства. Тому необхідно розширювати й поглиблювати наукові дослідження в галузі екології загалом і екології людини зокрема, одним із завдань якої є вивчення позитивних і негативних факторів навколишнього середовища, розробка позитивних показників здоров'я і планування на цій основі заходів щодо охорони природи та здоров'я населення, що дуже важливо для майбутнього розвитку країн. [2]

Загальна динаміка чисельності населення формується за рахунок його природного руху, постійної міграції, в межах окремих територій і за рахунок адміністративно-територіальних змін. У 2017 році міграційний приріст населення становив 12,0 тис. осіб, а його рівень – 15,3 особи на 10 тис. населення (У 2015 році – 14,2 особи на 10 тис). [1]

Таким чином, демографічна ситуація в Україні нині дуже складна через низку чинників. Проте, всі перешкоди на шляху подолання демографічної кризи та зростання українського населення можуть бути усунені. Для цього потрібно залучити чималі зусилля, знадобиться багато часу, але, на нашу думку, результат того вартий.

Література

1. Демографічна ситуація у 2017 році / Населення та міграція – Державна служба статистики України
2. Захоруг Т. Демографічна ситуація: чому нас стає менше? // Україна і світ – 2003.
3. Заставний Ф.Д. Географія України. – Львів: Світ, 2001. – 472 с.
4. Прибитковий І. М. Основи демографії: посібник. – К.: 2000.

ЗМІСТ

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

СЕКЦІЯ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ТА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ»

Арзаманов О. А. «СТАН ЗДОРОВ'Я ТА ХВОРОБИ УЧНІВ МАРІУПОЛЬСЬКИХ ГІМНАЗІЙ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ. ЗА МАТЕРІАЛАМИ ЗВІТІВ ПОВІТОВОЇ ЗЕМСЬКОЇ УПРАВИ».....	3
Воротілова О. О. «ДІЯЛЬНІСТЬ ЄВРЕЙСЬКОЇ ГРОМАДИ МАРІУПОЛЯ НА ПОЧАТКУ ДЕМОКРАТИЧНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ».....	4
Гузь А. М. «ДІЯЛЬНІСТЬ РИМО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ У ПРАВОВОМУ ПОЛІ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ»	6
Зубко Д. О. «ЕКОНОМІКА ПОЛЬСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ В 1945 – 1953 РР.».....	9
Нівакионов Д. В. «БИТВА НА КАЛЦІ: ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЧИСЕЛЬНІСТЬ ВІЙСЬК СТОРІН».....	11
Пандазі А. В. «ОСВІТНІ РЕФОРМИ В ТУРЕЧЧИНІ ЗА М.К. АТАТЮРКА».....	12
Сачеев К. Р. «ПОЛІТИКА ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ ВІД ЖОВТНЕВОГО ПЕРЕВОРОТУ ДО ПОЧАТКУ УКРАЇНСЬКО-РАДЯНСЬКОЇ ВІЙНИ».....	14
Шаргородський В.В. «РОЛЬ А. МИКЛАШЕВСЬКОГО У РЕАЛІЗАЦІЇ СЕЛЯНСЬКОЇ РЕФОРМИ В КАТЕРИНОСЛАВСЬКІЙ ГУБЕРНІЇ».....	16

СЕКЦІЯ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ТА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Алексєєва Д. О. «ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ І СУТНОСТІ ПРОПАГАНДИ».....	18
Альошина М.С. «РОЛЬ БРІКС У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ІНДІЇ».....	20
Барикін О. І. «ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПОЛІТИЧНА СУБКУЛЬТУРА».....	22
Бурда В.О. «КРИЗА ПРОЕКТУ ОБ'ЄДНАНОЇ ЄВРОПИ(НА ПРИКЛАДІ ВРЕХІТ)».....	24
Клименченко М.В. «ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКИЙ ВЕКТОР ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ США ЗА ПРЕЗИДЕНСТВА ДОНАЛЬДА ТРАМПА.....	25
Коломієць Б.Р. «ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИЙ КУРС КИТАЮ ПІСЛЯ СМЕРТІ МАО – ДО ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ».....	27
Кулик В.С. «ОНЛАЙН-ПЛАТФОРМИ ЯК ЗАСІБ ОБМІНУ ІНФОРМАЦІЄЮ В ДИПЛОМАТИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ США».....	29
Парахневич Д.О. «ТЕНДЕНЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ США ПРИ АДМІНІСТРАЦІЇ ДОНАЛЬДА ТРАМПА»	30
Погоріла А.В. «ЕТАПИ УКЛАДАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС»... ..	32
Рабчевська О.С. «СТРАТЕГІЯ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ ФРАНЦІЇ».....	34
Светлічна О. О. «ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ В ПРЕВЕНТИВНІЙ ДИПЛОМАТІЇ ООН».....	36
Усенко Г. А. «МОДЕЛІ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМУ».....	38
Чокотило Н.Е. «ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ШВЕДСЬКОГО НЕЙТРАЛІТЕТУ».....	39
Шибяєва А. С. «ФРАНЦІЯ – КРАЇНА «ПРИЧИНЕНИХ ДВЕРЕЙ».....	41

СЕКЦІЯ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОЇ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Григор'єва І.В. «РОЛЬ США У ВРЕГУЛЮВАННІ УКРАЇНСЬКОЇ КРИЗИ».....	42
Гурко А. С.«ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ».....	44
Єрмілов І.Ю. «МІЖНАРОДНИЙ ТЕРОРИЗМ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ ПІД ЧАС КРИЗИ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ».....	47
Кусса Р.І. «ВИТОКИ СЕПАРАТИЗМУ В ПІВНІЧНІЙ ІРЛАНДІЇ».....	48
Кучеренко А. В. «РОЛЬ ІЗРАЇЛЮ У БОРОТБІ З ІСЛАМСЬКОЮ ДЕРЖАВОЮ»	49
Мініна К.М. «ПОЛІТИКА УРЯДУ ІТАЛІЇ ЩОДО БОРОТБІ З НЕЛЕГАЛЬНОЮ МІГРАЦІЄЮ».....	52
Некрасов К.В. «ПІДХІД ДО РОЗУМІННЯ ТЕРОРИЗМУ В ДОКУМЕНТАХ ООН».....	54
Пічахчі А.І. «ЄВРОПЕЙСЬКА МІГРАЦІЙНА КРИЗА: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ».....	55
Тарраф А.Т. «СИРИЯ ВОЗВРАЩАЄТЬСЯ».....	57

СЕКЦІЯ «ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНІ КОМУНІКАЦІЇ УСТАНОВ»

Білоусова В. Д. «ІНФОРМАЦІЙНІ КОМУНІКАЦІЇ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ З ВСТУПНИКАМИ: ПРОФОРІЄНТАЦІЙНИЙ АСПЕКТ».....	59
Зборишук А.К. «ІНФОРМАЦІЙНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ МДУ».....	61
Коваленко А. В. «ПЛАТФОРМА MOODLE ЕЛЕКТРОННИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ РЕСУРС ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ».....	62
Линська Н. М. «ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В СУЧАСНИХ БІБЛІОТЕКАХ».....	64
Луцюк Ю. В. «ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ В ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕК УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ МДУ)».....	65
Ніколаєва В. О. «ІНФОРМАЦІЙНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ».....	68
Новікова Є. В. «СУЧАСНИЙ СТАН БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ В УКРАЇНІ: ПРОЦЕС РЕФОРМУВАННЯ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД».....	69
Станецька Ю. О. «НАПРЯМИ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АРХІВНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ».....	71
Цихановський О.С. «ПРОЦЕС ВИЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТРЕБ СПОЖИВАЧІВ ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ».....	73
Щербіна К. В. «ТЕХНОЛОГІЇ ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ УСТАНОВИ».....	75

СЕКЦІЯ «АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА СУЧАСНА АКАДЕМІЧНА КУЛЬТУРА»

Білоусова В. Д. «ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ (НА ПРИКЛАДІ МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ)».....	77
Григорова О. В. «АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: РІЛЬ БІБЛІОТЕКИ».....	78
Іонченкова В. О. «ПРОБЛЕМИ ЦИТУВАННЯ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ СТУДЕНТІВ ЗВО УКРАЇНИ».....	79
Каракай І. В. «КОРУПЦІЙНА СИСТЕМА В ОСВІТНІЙ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ: СУТНІСТЬ, ПРИЧИНИ ТА ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ».....	80
Линська Н. М. «ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЯВЛЕННІ ПЛАГІАТУ».....	81
Марченко Н. Г. «ПРОБЛЕМИ ПОРУШЕННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В УКРАЇНІ».....	82
Мирошник В. І. «АНТИКОРУПЦІЙНА ПРОГРАМА МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ЯК ПРОТИДІЯ КОРУПЦІЇ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ».....	83
Небиліченко А. В. «АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ВИЩІЙ ОСВІТІ».....	83
Плохотіна Д. А. «ПРОБЛЕМА ДОТРИМАННЯ АВТОРСЬКОГО ПРАВА У НОТОВИДАВНИЦТВІ».....	84
Потапова Н. М. «НАПРЯМИ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ АВТОРСЬКОГО ПРАВА ТА СУМІЖНИХ ПРАВ У ТЕЛЕВІЗІЙНИХ ЗМІ».....	86
Станецька Ю. О. «ПРОГНОЗУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ».....	87
Шейбут В. С. «МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ЗАХИСТУ АВТОРСЬКИХ ПРАВ НА ТВОРИ У ГАЛУЗІ НАУКИ (ПЕРЕШКОДЖАННЯ ПЛАГІАТУ)».....	87

СЕКЦІЯ: АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФІЇ

Буряк В. Г. «ФІЛОСОФСЬКЕ БАЧЕННЯ ФРАНСУА ВОЛЬТЕРА ПРО АТЕЇЗМ ТА РЕЛІГІЮ».....	90
Власова С. С. «ІДЕАЛ ЛЮДИНИ ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ».....	91
Кузнецова А. О. «ПРИЙНЯТТЯ ВЛАСНОЇ ЗОВНІШНОСТІ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ ЯК ФІЛОСОФСЬКО-ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА».....	92
Монастирна О. В. «КОНЦЕПЦІЯ ЛЮБОВІ У ТВОРЧОСТІ ГЕНРІХА ГЕЙНЕ».....	93
Реуцька М. М. «МОРАЛЬ ЯК ЕЛЕМЕНТ СЮЖЕТУ КАЗКИ».....	94
Цибіна У. В. «ПОЛІТИЧНІ ТА ФІЛОСОФСЬКІ ПОГЛЯДИ МОХАНДАСА КАРАМЧАНДА ГАНДІ».....	95

СЕКЦІЯ «АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ СОЦІОЛОГІЇ»

<i>Акопян К. А.</i> «ОСОБЛИВОСТІ МОЛОДІЖНИХ СУБКУЛЬТУР».....	97
<i>Бабенко В. В.</i> «РОЛЬ СОЦІОЛОГА У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ».....	98
<i>Карпюк О. О.</i> «ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК РЕЛІГІЇ З НАУКОЮ».....	99
<i>Ковальов Д. А.</i> «КСЕНОФОБИЯ У СВІТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙ».....	101
<i>Козлова Р. П.</i> «МОЛОДА СІМ'Я ЯК ОСОБЛИВА СОЦІАЛЬНА КАТЕГОРІЯ».....	102
<i>Луцюк Ю. В.</i> «ПОНЯТТЯ ЖИТТЄВОГО ЦИКЛУ СІМ'Ї».....	104
<i>Матяшевський П. В.</i> «СУЇЦИД ЯК ФОРМА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ В СУСПІЛЬСТВІ».....	105
<i>Мітібаєва І. Д.</i> «СТАНОВЛЕННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ ДО УКЛАДЕННЯ ШЛЮБУ».....	106
<i>Модліна М. С.</i> «СОЦІАЛЬНИЙ КОНФЛІКТ».....	108
<i>Паскевич О. В.</i> «РОЗВИТОК СОЦІОЛОГІЇ В УКРАЇНІ».....	109
<i>Радіонова М. О.</i> «ОГЮСТ КОНТ: СОЦІОЛОГІЯ ЯК НАУКА ПРО СУСПІЛЬСТВО».....	111
<i>Салій І. В.</i> «СОЦІОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ МІСТА І СЕЛА».....	112
<i>Сизоненко Г. О.</i> «ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ».....	114
<i>Соляник Л. В.</i> «ВПЛИВ КУЛЬТУРИ НА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ».....	116
<i>Шупова М. С.</i> «ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОБЛЕМИ В УКРАЇНІ».....	118

**Збірник тез доповідей студентів
історичного факультету**

ДЕБЮТ

У збірнику публікуються тези українською, російською, англійською мовами.

Технічний редактор: Светлакова М.А.